T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Doktora Tezi

KUR'ÂN-I KERîM'DE İMAN KONULARININ BİRLİĞİ

Nurten KULA
13932305

Danışman
Prof. Dr. Muhammed ÇELİK

Diyarbakır 2018

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Doktora Tezi

KUR'ÂN-I KERîM'DE İMAN KONULARININ BİRLİĞİ

Nurten KULA
13932305

Danışman
Prof. Dr. Muhammed ÇELİK

Diyarbakır 2018

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Kur'ân-ı Kerîm'de İman Konularının Birliği" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

07/12/2018

Nurten KULA

KABUL VE ONAY

Nurten KULA tarafından hazırlanan "Kur'ân-ı Kerîm'de İman Konularının Birliği" adındaki çalışma, 07/12/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda **DOKTORA TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Muhammed ÇELİK (Danışman)

Prof. Dr. Ali AKAY

Prof. Dr. H. Mehmet SOYSALDI

Prof. Dr. Ali AKPINAR

Doç. Dr. Yahya SUZAN

ÖNSÖZ

Kur'ân-ı Kerîm'in en temel meseleleri, "usûlü'd-din" denilen iman konularıdır. Allah Teâla'nın varlığına ve birliğine, meleklere, kitaplara, peygamberlere, âhiret gününe ve kadere iman, pek çok surede yer almaktadır.

Bununla ilgili oldukça önemli bir husus daha vardır ki o da şudur: Kur'ân-ı Kerîm, iman esaslarını birbirlerine bağlamakta, bunların birbirlerini gerektirdiğini ve bir bütünlük oluşturduğunu ifade etmekte, bu rükünlerin hiçbirini istisna etmeden hepsine iman etmek gerektiğini her vesile ile bildirmektedir.

İman esaslarının birliği, bir zincirin halkaları gibidirler. Bu halkalar, bölünmeyi asla kabul etmezler. Herhangi bir halkadaki kopukluk, diğer halkalara da zarar verir. Kur'ân-ı Kerîm'de bu husus açıkça şöyle ifade edilmektedir: "*Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve (inanma hususunda) Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip 'Bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız' diyenler ve bunlar (iman ile küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu; işte gerçekten kâfirler bunlardır.*" (en-Nisa 4/150-151)

İman rükünlerinin birliğinde Peygamberler ve indirilenler arasında ayırım olmadığı ise şöyle beyan edilmiştir: "*Allah'a ve bize indirilene; 'İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kub ve esbâta indirilene, Musa ve İsa'ya verilenlerle Rableri tarafından diğer peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbiri arasında fark gözetmeksizin inandık ve biz sadece Allah'a teslim olduk' deyin*." (el-Bakara 2/136)

Kur'ân-ı Kerîm, müminlere hidâyet ve iman konularının birliğinde bazı insanların girdiği ihtilafları gidermek için gönderilmiştir: *"Biz bu Kitab'ı sana sırf hakkında ihtilafa düştükleri şeyi insanlara açıklayasın ve iman eden bir topluma da hidayet ve rahmet olsun diye indirdik."* (en-Nahl 16/64) Âyette ifade edilen "ihtilaflar" tevhid, yeniden diriliş, kıyamet vb. iman konularıdır.

İman rükünleri, bütün peygamberlerin ittifak ettiği esaslardır. Peygamberlerin birbirlerini tasdik etmesi âyet-i kerimede şöyle beyan edilmektedir:

وَإِذْ أَخَذَ اللهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّيْنَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّن كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ

وَلَتَنصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَى ذَلِكُمْ إِصْرِي قَالُواْ أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُواْ وَأَنَاْ مَعَكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ"

"*Hani Allah, peygamberlerden: 'Ben size Kitap ve hikmet verdikten sonra nezdinizdekileri tasdik eden bir peygamber geldiğinde ona mutlaka inanıp yardım edeceksiniz' diye söz almış, 'Kabul ettiniz ve bu ahdimi yüklendiniz mi?' dediğinde, 'kabul ettik' cevabını vermişler, bunun üzerine Allah: O halde şahit olun; ben de sizinle birlikte şahitlik edenlerdenim, buyurmuştu."* (Al-i İmrân 3/81)

Hz. Muhammed (s.a.v.), tüm ilâhi kitapları ve peygamberleri tasdik ile iman konularının birlikteliğini ortaya koymuştur.

Tarihi süreç içerisinde yapılan tefsir çalışmalarında, iman konuları incelenmiştir. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır: Kâsım b. Sellam (ö.224/838), *Kitâbu'l-İman*; Ebu Mansûr el-Mâturidî (ö.333/944), *Kitâbu't-Tevhîd*; el-Cüveynî (ö.478/1085), *Kitabu'l-İrşâd ilâ Kavâidi'l-Edille fî Usûli'l-İ'tikâd;* Fahreddin er-Râzî (ö.606/1209), *el-Erbaîn fî Usûli'd-Din*; İbn Teyymiye (ö.622/1225), *Kitabu'l-İman;* İbnü'l-Humâm (ö.861/1457), *el-Hâtime fî Bahsi'l-İmân*; Nedim el-Cisri (ö.1730), *el-İman*; Muhammed Abduh (ö.1905), *Risaletu't-Tevhid*. Konuya dair şuakademik çalışmalar da mevcuttur: Hüseyin Atay, *Kur'an'a Göre İman Esasları*; Bekir Topaloğlu, *Allah'ın Varlığı*; Veli Ulutürk,

Kur'ân-ı Kerîm Allah'ı Nasıl Tanıtıyor; Zindanî, *Kitâbu't-Tevhid*; Mehmet Soysaldı, *Kur'ân Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar*; Lütfullah Cebeci, *Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Melekler*.

Bu eserlerde iman konuları her ne kadar izah edilmiş ise de münhasıran Kur'ân-ı Kerim'de iman rükünlerinin birliği ele alınmamıştır. Bu itibarla biz bu meseleyi tez konusu olarak almayı uygun bulduk.

İman erkânının birliği, Kur'ân'da çeşitli konularla irtibatlı olarak zikredilmiştir. Bunlar; yaratılış, kevnî olaylar, tabiatın insan hizmetine verilmesi, güneş, ay ve gezegenlerin değişmez nizamı, peygamber kıssaları, akla hitapla insanı tefekküre iten sorular, emir ve nehiyler, ibadet, muâmelat, inkârın uhrevî sonuçları vb…

Kur'ân-ı Kerim'in çağrısında Allah'ın peygamberlerini ve O'nun tarafından peygamberlere indirilen kitapları onaylamak, doğrulamak, onların insanlara sundukları mesajın öz ve amaç itibariyle bir olduğunu kabul etmek ve peygamberler arasında bir ayırıma gitmemek esastır.

Kendi içinde birliktelik oluşturduğu gibi İslâm'ın diğer amelî ve ahlâkî esaslarıyla da birliktelik oluşturan iman rükünleri, bu bütünlüğüyle müminlerin âmentüsünü oluşturmaktadır.

Tezimiz, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde "Kur'ân'da İman ve İman Esasları" başlığı altında iman lafzının hangi mânalara geldiği ve iman mânasıyla irtibatlı olan kelime ve kavramları ele almanın yanı sıra, konunun önemi, amacı, sınırları vb. konuları da inceledik.

Birinci bölümü "İman Rükünlerinin Birliği ile İlgili Meseleler" oluşturmaktadır. Bu bölümde, Allah'ın kelimelerine iman ile Allah'ın âyetlerini tasdîk konusunu ayrı başlıklar altında ele aldık. Özellikle gaybe iman ve gaybın iman rükünlerinin birliğiyle olan ilişkisini inceledik. Her iman rüknünün diğer rükünlerle birliktelik oluşturduğunu âyetlerle ortaya koymaya çalıştık. Birlikte zikredilen iman rükünlerini, âyetlerden yola

çıkarak şöyle tespit edip ele aldık: Allah'a ve âhirete; Allah'a ve peygamberlerine; Allah'a ve kitaplarına; Meleklere ve diğer rükünlere; Allah'a ve kadere; peygamberlere ve kitaplara iman. Son olarak da "Kitaplar ve Peygamberler arasında ayrım yapmama" konusunu alt başlıklarda inceledik.

İbadetlerin iman rükünleriyle birlikteliği meselesinde, ibâdetlerin iman erkânı ile olan ilişkisini araştırdık. Namaz ve zekât gibi ibadetlerin farz olduklarını tasdik etmenin, iman erkânı ile bağlantılı olduğunu, ilgili âyetlerden hareketle ortaya koyduk.

Kur'ân-ı Kerîm'in iman konularını anlatımındaki üslûbunu, "Kur'ân'da İman Konularının Tasrifi" başlığı altında inceledik. Bunları; "İman rükünlerini teşvik, iman ve küfürle ilgili inzar ve tebşir, iman konularını istifham üslûbu ve nidâ ile sunma"; "iman erkânını temsil, kıssa ve kasemle anlatma" şeklinde her birini alt başlıklarla ele aldık.

Bu bölümde yine iman rükünlerine zarar veren sebep ve unsurları ele aldık. Bunları küfür, şirk, nifak, tekzib, dalâlet, zulüm, şek, cühûd, ilhad, kibir ve istiğna, bâtıla iman, cibt ve tağut'a iman, cehalet, hevâ, yeis, isyan, fisk gibi kelime ve kavramlar olarak belirledik. Bütün bu kavramların lügat anlamlarıyla beraber, iman-küfür zıtlığı çerçevesinde iman esaslarına ve bu esasların birlikteliğine menfî yönden etkilerini ayetlerde geliş hususiyetlerine göre inceledik.

İkinci bölümde, "Kur'ân'da İman Rükünlerinin Birliğinde Muhataplar" başlığı altında, iman rükünleri karşısında iman ve inkâr edenlerin tavırlarını ele aldık. İman edenleri tabiatıyla Peygamberler, Müminler ve Ehl-i Kitaptan iman edenler oluşturmaktadır. İnkâr edenler başlığı altında ise Kâfirler, Müşrikler, Münâfiklar, Ehl-i Kitaptan inkâr edenleri olarak sıraladık.

Bu çalışmada, konuyu seçip çerçevesini belirtmeden, tezi bitirinceye kadar yapıcı ve yol gösterici ikazlarıyla danışmanlığımı yapan, tezimi baştan sona okuyup gerekli tashihlerde bulunan, kaynaklara yönlendiren ve kitaplığındaki kaynakları istifademe sunan değerli hocam Prof. Dr. Muhammed ÇELİK'e en samimi duygularımla

şükranlarımı sunarım. Tez izleme komitesi üyelerine de teşekkür ederim. Bu çalışmayı hazırlayan biri olarak, toplumumuzun Kur'ân hidayetinden istifadesine vesile kılmasını Allah Teâla'dan niyaz ederim.

Nurten KULA

Diyarbakır/2018

ÖZET

Bu tezde, "Kur'ân-ı Kerîm'de İman Konularının Birliği" konusu ele alınmıştır. İman lafzının delalet ettiği mânalar, iman mânasıyla irtibatlı olan kavramlar ve iman esasları, âyetlerden hareketle incelenmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de iman erkânı, bazen topluca bazen de ikili olarak; Allah'a ve âhirete, Allah'a ve Resulüne, Allah'a ve âyetlerine, kitaplara ve peygamberlere iman gibi birlikte zikredilmektedir. Bu şekilde zikredilen iman rükünlerinin birbirleriyle birliktelikleri tespit edilmiştir.

Birlikte zikredilen iman konuları, pek çok âyette yer aldığından birbirinden ayrılmaz bir bütün oluşturduğu ortaya konulmuştur. Müfessirlerin, ilgili âyetler hakkında yaptıkları açıklamalarına müracaat edilmek suretiyle mesele bütün yönleriyle ele alınmaya çalışılmıştır.

İman rükünlerinin birliğinin zıddı olan unsurlar, alt başlıklar halinde bir araya getirilmiştir. İman konularının birliğini zedeleyen sebepler bu çerçevede araştırılmıştır.

"Kur'ân'ın iman konularını tasrîfi" başlığı altında konunun kendine has ve birbirinden farklı üslûplarla ifade şekli incelenmeye çalışılmıştır.

İman rükünlerinin birlikteliğine; iman edenlerin nelere nasıl iman ettiği, inkâr edenlerin de neleri nasıl inkâr ettiği ele alınarak iman esasları karşısında muhatapların tavırları ortaya konulmaya gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Allah'a ve âhirete iman, İlâhi Kitaplar, Peygamberler, Müminler, Kâfirler.

ABSTRACT

In this thesis, "the unity of the subjects of faith in the Qur'an" is discussed. The concepts that the word of faith describes, the concepts that are connected with faith and the principles of faith are examined from the verses.

In the Qur'an, the believer is sometimes denominated collectively or sometimes bilaterally; In Allah and in the Hereafter, as Allah and His Messenger, to Allah and His revelations, to the books, and to the prophets. The beliefs of faith mentioned in this way have been identified with each other.

The beliefs mentioned together have been shown to constitute an inseparable whole, since they take place in many sayings. This issue has been explained by referring to the commentators of the explanation.

The elements that are opposite to the union of faithful rites have been brought together in subheadings. Reasons for damaging the unity of faith topics have been researched in this frame.

"In the design of the Qur'anic beliefs", the subject has been studied in its own way and in different styles.

To the union of faithful rites; the attitudes of the respondents were revealed in the face of the principles of faith by taking into account what the believers believed and what the disbelievers denied.

Keywords

Faith in Allah and the hereafter, Divine Books, Prophets, Believers, Infidels.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ ..... **I**
ÖZET ..... **VI**
ABSTRACT ..... **VII**
İÇİNDEKİLER ..... **VIII**
KISALTMALAR ..... **XV**
GİRİŞ **1**
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ **1**
2. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI VE AMACI **4**
3. ARAŞTIRMANIN METODU **4**
4. İMAN VE İMAN ESASLARI **6**
4.1. İman 6
4.1.2. İman Lafzının Delâlet Ettiği Mânalar 9
4.1.2.1.Tevhid 10
4.1.2.2. Allah'a Güven 10
4.1.2.3. Bir Şeyi Tasdik Etme 11
4.1.2.4. Kalben Tasdik 12
4.1.2.5. Peygambere İman 12
4.1.2.6. Korkudan Güvende Olmak 13
4.1.2.7. Amel 13
4.1.2.8. Namaz 14
4.1.2.9. Müminlere Güven 15
4.1.3. İman Mânalarıyla İrtibatlı Olan Kavramlar 16

4.1.3.1. Takvâ 16
4.1.3.2. İslam 18
4.1.3.3. Şükür 19
4.1.3.4.Yakîn 20
4.1.3.5. Tasdik 21
4.1.3.6. Tevekkül 23
4.1.3.7. Hidâyet 24
4.1.3.8. Dua 25
4.1.3.9. Emanet 25
4.1.3.10. Amel 26
4.1.3.11. Ümit 27
4.1.3.12. İhbat 27
4.2. İman Esasları 28
4.2.1. Allah'a İman 28
4.2.2. Âhirete İman 31
4.2.3. Kitaplara İman 34
4.2.4. Peygamberlere İman 36
4.2.5. Meleklere İman 39
4.2.6. Kadere İman 40

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAN RÜKÜNLERİNİN BİRLİĞİ İLE İLGİLİ MESELELER

1.1. ALLAH'IN KELİMELERİNE İMAN 44

1.2. ALLAH'IN ÂYETLERİNE İMAN 46
1.2.1. Kevnî Âyetlere İman 47
1.2.2. Tenzîli Âyetlere İman 48
1.2.3. Mûcizelere İman 50

1. 3. GAYBE İMAN 51

1.4. İMAN RÜKÜNLERİNİN BİRBİRLERİNİ GEREKTİRMESİ 55

1.5. BİRLİKTE ZİKREDİLEN İMAN RÜKÜNLERİ 58

1.5.1. Allah'a ve Âhirete İman 58

1.5.2. Allah'a ve Peygamberlerine İman 64

1.5.3. Allah'a ve Kitaplarına İman 70

1.5.4. Meleklere ve Diğer Rükünlere İman 72

1.5.5. Peygamberlere ve Kitaplara İman 73

1.5.6. Allah'a Peygamberine ve Kitaplarına İman 74

1.5.7. Allah'a ve Kadere İman.....76

1.6. İMAN ESASLARININ KENDİ İÇİNDEKİ BÜTÜNLÜĞÜ 77

1.6.1. Peygamberler Arasında Ayırım Yoktur.....78

1.6.2. İlahi Kitaplara İman Bütünlüğü.....82

1.7. İBÂDET ERKÂNININ İMAN ERKÂNIYLA BİRLİKTELİĞİ 87

1.8. İMAN RÜKÜNLERİNİN TASRİFİ 90

1.8.1. İman Birliğini Teşvik 91

1.8.2. İnzâr ve Tebşir.....93

1.8.3. İman Rükünlerinin İstifham Üslûbu ile Sunulması.....100

1.8.4. İman Rükünlerini Temsille Anlatım.....104

1.8.5. İman Rükünlerinin Birlikteliğinde Kıssalar 106

1.8.6. İman Rükünlerini Kasemle Anlatma 108

1.8.7. İman Rükünlerini Muhatapların Durumuna Göre Sunma 111

1.9. İMAN RÜKÜNLERİNİN BİRLİĞİNİ ZEDELEYEN UNSURLAR...114

1.9.1. Küfür ve İnkâr 114

1.9.2. Şirk 116

1.9.3. Nifak 118

1.9.4. Tekzib 119

1.9.5. Dalâlet 121
1.9.6. Cibt ve Tağut 122
1.9.7. Zulüm 123
1.9.8. Cuhûd 125
1.9.9. İlhad 126
1.9.10. Bâtıla İman 128
1.9.11. Şek 129
1.9.12. Kibir ve İstiğnâ 132
1.9.13. İman Konularında Yeis 134
1.9.14. Cehalet ve Bilgisizlik 135
1.9.15. Hevâ 137
1.9.16. İsyan 139
1.9.17. Fısk 140

İKİNCİ BÖLÜM

İMAN RÜKÜNLERİNİN BİRLİKTELİĞİ KARŞISINDA MUHATAPLAR

2.1. PEYGAMBERLER 145
2.1.1. İman Erkânının Tümünü Tasdik Etme 145
2.1.2. İnzâl Edilen Bütün Kitaplara İman 147
2.1.3. Peygamberler Hiçbir Zaman Müşriklerden Olmazlar 148
2.1.4. Peygamberlerin Birbirlerini Tasdik Etmesi 149
2.1.5.Peygamberlerin İnsanları İman Birliğine Çağırmaları 151
2.1.6. İman Erkânında Teslimiyet İçinde Olmaları 153
2.1.7. İman Konularında Müminlere Örnek Olma 154

2.2. MÜMİNLER 155
2.2.1.İmanın Bütün Rükünlerini Tasdik Etme 155
2.2.2. Allah'a ve Âhiret Gününe İman Etme 157
2.2.3. Allah'a ve Resulüne İman ve İtaat İçinde Olma 158
2.2.4. Allah'a ve Allah Tarafından indirilenlere İman 161

2.2.5. Allah'ın Âyetlerini Tasdik Edip O'na Şirk Koşmama 162
2.2.6. Kur'ân'la Beraber Önceki İndirilenlere ve Âhirete İman 164
2.2.7. Âhiret'e Peygamber'e ve Kur'ân'a İman 164
2.2.8. Tenzilî ve Tekvinî Âyetlere İman 165
2.2.9. Peygambere ve Onunla Beraber Gönderilenlere İman 166

2.3. EHL-İ KİTAB'IN MÜMİNLERİ 167
2.3.1. İman Birliğini Dile Getirme 168
2.3.2. Allah'ı ve Âhiret Gününü Tasdik 170
2.3.3. Allah'a, Kendilerine ve Hz.Peygambere Gönderilenlere İman 171
2.3.4. Ümmi Peygambere Tabi Olma 173

2.4. KÂFİRLER 174
2.4.1. Allah'ı İnkâr 175
2.4.2. Allah ve Allah'ın Âyetleri Hakkında Tartışma 176
2.4.3. Allah'ı ve Âhireti İnkâr: 178
2.4.4. Âhiret hakkında Şüphe ve Yalanlama İçinde Olma 180
2.4.5. İnkâr Edip Allah'ın Yolundan Alıkoyma 181
2.4.6. Peygamberleri İnkâr 182
2.4.7. Kur'ânı ve İlâhi Kitapları İnkâr 185
2.4.8. Allah'ın Âyetlerini ve Âhireti İnkâr 186
2.4.9. İman Rükünlerini Yalanlayıp Yüz Çevirme 188
2.4.10. İman Rükünlerini Bilerek ve Kibirlenerek İnkâr 189
2.4.11. İman Konularıyla İlgili Uyarılara Aldırış Etmeme 191
2.4.12. Âyetlere ve Yeniden Dirilmeye "Eskilerin Masalları" Demeleri 192
2.4.13. Mucizelerin Hepsini İnkâr Etme 193
2.4.14. İman Konularında Sürekli Tekzib ve İnkâr İçinde Olma 196

2.5. MÜŞRİKLER 197
2.5.1. Allah'ın Birliğine İtiraz Etme 197

2.5.2. Allah'tan Başkasına Mabudluk Payesi Verme 199
2.5.3. Allah'a Evlad İsnat Etme 202
2.5.4. Allah'ı ve Yeniden Dirilmeyi Red Etme 203
2.5.5. İlahi Kitaplara ve Kur'ân'a İtirazlarda Bulunma 205
2.5.6. Allah'ın Âyetlerini ve Âhireti Redetme 208
2.5.7. Âyetlere ve Mucizelere İman Etmeme 209
2.5.8. Meleklere İman Konusunda Saplantılar İçinde olma 210
2.5.9. İman Konularını İnkârda Atalarının İzinden Gitme 212
2.5.10. Şirk Koşmayı Kadere Bağlama 213
2.5.11. İman Konularında Zan ve Heveslerine Uyma 214

2.6. MÜNAFIKLAR 215
2.6.1. Dilleriyle "İman Ettik" Deyip Kalben İnkâr Etme 216
2.6.2. Allah'a ve Âhirete İmanda Samimiyetsizlik 218
2.6.3. Allah'a ve Resulüne İnandık Deyip İmanlarından Geri Dönme 219
2.6.4. İman Erkânını Tasdik Ettiklerini İddia Edip Dalâlete Sapma 220
2.6.5.İman Konularında Kalplerinde Hastalık, Şüphe ve Nifakın Olması 220
2.6.6. Allah'ı ve Müminleri Güya Aldatma ve İstihza 222
2.6.7. Yeminlerini Kalkan Edinip İnsanları Allah'ın Yolundan Uzaklaştırma 223
2.6.8. Allah'ı Unutmuş Fasık ve Münkirdirler 223

2.7. EHL-İ KİTAB'IN KÂFİRLERİ 224
2.7.1.İman konularında " İşittik ve İsyân Ettik" Demeleri 225
2.7.2. Allah'a İman Konusunda Saplantılar İçinde Olma 226
2.7.3. İman Konularında "Kalplerimiz perdelidir" Demeleri 233
2.7.4. Âhirete İman'da Kuruntularının olması 234
2.7.5. İman Erkânını Tefrik Etme 235
2.7.6. Allah'a Meleklerine ve Peygamberlerine Düşmanlık Etme 238
2.7.7. Allah'ın Âyetlerini İnkâr Edip Peygamberleri Öldürme 238

2.7.8. Ellerindekini Tasdik Eden Kitabı ve Peygamberi İnkâr 240
2.7.9. Allah'ın Kelamını Bile Bile Değiştirme ve Tahrîf Etme 242
2.7.10. Kitabın Bazısına İnanıp Bazısını İnkâr Etme 245
2.7.11. Allah'ın Âyetlerini İnkâr Edip O'nun Yolunu Eğri Gösterme 246
2.7.12. İman Konularında Hakkı Bâtılla karıştırma ve Gerçeği Gizleme 247
2.7.13. Ağızlarıyla İman Ettik Deyip Kalben İnkâr Etme 249
SONUÇ 252
KAYNAKÇA 256

KISALTMALAR

BA.	Benzeri âyetler
b.	Bin/İbn (oğlu)
Bkz.	Bakınız
(c.c.)	Celle celâlühü
c.	Cilt numarası
DİA.	Türkiye Diyanet Vakfi İslâm Ansiklopedisi
hk.	Hakkında
Hz.	Hazreti
İSAM.	İslami Araştırmlar merkezi
Krş.	Karşılaştırınız
md	Maddesi
MÜİFY.	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
nşr.	Neşriyat
ö.	Ölümü
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
(s.a.v.)	Sallallahu aleyhi ve selem
TDVY.	Türkeye Diyanet Vakfi Yayınları
thk.	Tahkik eden
trc.	Tercüme, tercüme eden
ts.	Tarihsiz
vb.	Ve benzeri
yay.	Yayınları, yayınevi

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

İman konuları, iman edenlerin en önemli meselesidir. Pek çok âyet-i kerime, insanlara bu esasları açıklamak için nâzil olmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm'de, Allah Teâla'nın varlığına ve birliğine, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhirete, aralarında hiçbir ayırım yapmaksızın iman etmenin hak olduğu beyan edilmiştir. Nisa suresi 136. âyette bu hususa şöyle işaret edilmektedir: "*Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitaba iman (da sebat) ediniz. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse tam mânasıyle sapıtmıştır*." Müminler, bu âyetin hükmü gereğince, iman konularının birliğini tasdik etmekte ve vahye dayanan ilâhi kitapların ve peygamberlerin tümünü kabul etmektedirler.[1]

İman konuları dinde "asıl" olduğu için diğer hususlar, ikinci dereceden konular olarak kabul edilmiştir. İman esasları, "fikh-ı ekber" olarak tasarlanmıştır.[2] Yine inanç sistemi dinde asıl kabul edilmiş, iman konuları, diğer konulara nazaran daha temelde olduğu için iman esaslarına, usulü'd-din (dinin asıl meselesi) denilmiştir.[3] Bunun önemini ifade etmek için ilimlerin en şereflisi olduğu vurgulanmış, Allah'ı bilmenin bununla mümkün olduğu düşünülerek ona üstünlük atfedilmiştir.

İman rükünlerinden birini tasdik, diğerlerini de tasdik etmeyi gerektirmektedir. Çünkü Cenab-ı Hakkın kendisini eserleriyle tanıtması, emir ve yasaklarını öğretmesi ve

[1] Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kurân Dili**, Nebioğlu Basımevi, 2. baskı.,1960, I/192.
[2] İsa Yüceer, **İnanç Felsefemiz**, Birleşik Matbaa, İzmir, 2016, s. 2.
[3] Ömer Nasuhi Bilmen, **Muvazzah İlm-i Kelam**, Bilmen yay., ts. s. 94; Yüceer, **İnanç Felsefemiz**, s. 2.

hoşnut olacağı şeyleri göstermeyi murad etmesi peygamberler göndermekle olmaktadır. O halde Allah Teâla'ya iman peygamberlere imanı gerektirir.[4]

"İmanın bütün rükünleri, bize âhiretin varlığını göstermektedir. Örneğin Hz. Muhammed (s.a.v.)'in risaletine delâlet eden bütün mucizeleri ve nübüvvet delilleri, âhiretin tahakkukuna şehadet etmektedir. Çünkü Hz. Muhammed (s.a.v.)'in bütün dâvâsı, ulûhiyet ve vahdaniyetten sonra haşir üzerine temerküz etmektedir. Yine bütün peygamberleri tasdik eden ve ettiren hârikulâde durumlar, âyetlerin ve delillerin tamamı da aynı hakikatı göstermektedir. Aynı şekilde, Kur'ân-ı Kerîm'in hakkaniyetini ispat eden delillerin hepsi âhiretin varlığına şâhitlik eder. Haşrin vukû bulacağını ispat eden bütün deliller de Kur'ân-ı kerim'ın Allah Teâla tarafından vahyolunduğuna şahâdet eder."[5]

İman konularının birliği, Kur'ân'da farklı bağlamlarda kendini göstermektedir. Bu itibarla insanın inanç dünyası açısından iman edilen şeylerin mutlaka Kur'ân'a dayalı olması gerekmektedir. Mesela bu inanç sistemi içerisinde Allah'ı kabul edip âhirete iman etmeyen insanın Allah'ın varlığını kabul edişi, çoğu zaman felsefî bir kanaatten öteye geçemez. Çünkü felsefî kanaatler, kalbin değil ancak fikrin ürünleridir.[6]

Allah (c.c.) ile insan arasındaki iletişim farklı alanlarda cereyan etmektedir. Mesela, Kur'ân-ı Kerîm sözlü iletişim, kâinat ise sözsüz iletişimdir. Kur'ân'da gerek sözlü anlatımı temsil eden tenzîli âyetler gerekse sözsüz anlatımı temsil eden kevnî âyetler, "âyet" kelimesiyle ifade edilmektedir.[7] Bu iki alana ait olan ve Kur'ân'da Allah'ın âyetleri şeklinde ifade edilen bütün bu âyetlerle beraber peygamberlere verilen âyetlerle (mucizeler) insanlar, iman rükünlerinin birliğini tasdike davet edilmektedir.

---

[4] Bkz. Said Nursi, **Şualar,** (10. Şua; 9. Mesele), Rnk. Neşriyat, İstanbul, 2014, s. 224.
[5] Muhammed Çelik, **Kur'ân'ın İknâ Husûsiyeti**, Çağlayan yay., İzmir, 1996, s. 87.
[6] Bekir Topaloğlu, **Allah İnancı**, İSAM. Yay., 2003, s.23.
[7] İzutsu Toshihiko, **Kur'ân'da Allah ve İnsan**, trc. Süleyman Ateş, İstanbul, ts. s.126-142, 168-170, 186.

Uhrevî hayat göz önünde bulundurulduğu zaman peygamberlere ve kitaplara olan ihtiyaç önem kazanmaktadır. Nitekim nübüvvete ve vahye iman birlikteliği, âhirete teveccüh edilmeden gerçek kondisyonunu bulamaz.[8]

Varlıkların yaratıcısını düşünen, iman esaslarının gerekli olduğunu kabul eder. Nitekim Allah'ı ve âhireti yakînen tasdik eden müminler, dünya ve âhireti kuşatan engin bir bakış açısına sahip olmaktadırlar.

Peygamber olmadan veya peygamberlere iman olmadan, insan fitrî bir yönelişle veya akıl yürüterek Cenab-ı Hakk'ın varlığına ulaşsa bile, O'nun isim ve fiilleri ile beraber, âhiret gibi gaybî olan esaslarda herhangi bir fikir üretemez.

Böyle olmakla beraber, Kur'ân'ın öngördüğü iman rükünlerinin birliğini inkâr, kişiyi imanın diğer erkânını da inkâra götürmektedir.

Muhatablar açısından Kur'ân'a dayanmayan iman rükünleri, efsane ve hurafelere dayalı olarak gelişmiştir. Bu bakımdan Kur'ân-ı Kerîm, muayyen inançlara çağırınca, akla müracaat etmeyi istemektedir. İnanılması gereken hususlarda aklı irşat etmekte ve bu inancın doğruluğuna burhanlar ortaya koymaktadır. İnkacılara da; "burhanınızı getirin!" diye aynı şeyi onlardan talep etmektedir.[9] Müminler bu vesileyle iman rükünleri hususunda şüpheden kurtulmuş ve inançlarında kalpleri mutmain olmuştur.

Hakiki iman sahibinin hayata ve mevcûdata bakışı, inkârcılardan farklıdır. O, meleklere imanla yalnız olmadığının ve yaptıklarının kaydedildiğinin bilincinde olup, sorumluluklarını samimi olarak yerine getirir. Yine yaptıklarının karşılıksız kalmayacağı inancı, mümini diğer davranışlarında dikkatli olmaya sevkeder.

İnkârcılar, iman rükünlerini tasdik etmedikleri için müminlerle yolları ayrılmaktadır. İnanç noktasında olan bu ayrılıklar, diğer hususlara da intikal etmektedir.

---

[8]Tabâtabai, Muhammed Hüseyin, **el-Mîzan fi Tefsiri'l-Kur'ân**, Beyrût, 1973, XV/187.
[9] en-Nisa 4/174; el-Enbiya 21/24; el-Bakara 2/111.

İman rükünlerinin birlikteliğini tasdik, müminin hayatında nizam, sıhhat ve uyumluluk meydana getirir. Böylece toplum nizamı ve fertlerin yaşayışı arasındaki bu uyumla doğrudan imanın kemali gerçekleşmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN SINIRLARI VE AMACI

Tezimizde "Kur'ân-ı Kerîm'de İman Konularının Birliği" konusunu âyetlerden hareketle araştıracağız. Öncelikle iman kavramını ele alıp iman lafzının delalet ettiği mânaları ve iman mânasıyla irtibatlı olan kavramları açıklayacağız. Birlikte zikredilen iman esasları ve bu esaslara karşıt ve zıt olan ifadeleri, iman rükünlerinin birliğini zedeleyen sebepler ve unsurlar olarak maddeler halinde sunacağız.

Kur'ân'ın "İman rükünlerinin tasrîfi"nde konuyu, âyet-i kerîmelerden birbirinden farklı üslûplarla kendine has anlatım şekillerini inceleyeceğiz.

İman rükünlerinin birlikteliğinde muhatapların tavırlarını ortaya koyacağız.

Konu ile ilgili tespit edilen âyetler, konunun sınırları çerçevesinde tasnîf edilecektir.

Çalışmamızın birinci amacı, Kur'ân-ı Kerîm'de iman lafzını ve iman rükünlerinin birliğini incelemektir.

İkinci olarak iman esaslarının birbirleriyle sıkı sıkıya bağlı olduklarını, hiçbirini diğerinden ayıramayacağımızı ve bu esasların ameli konularla olan ilgisine değinmektir.

Üçüncü gayemiz ise iman rükünlerinin birliğine iman edenlerin nelere iman ettiğini, inkâr edenlerin de neleri, nasıl inkâr ettiğini ortaya koymaktır.

3. ARAŞTIRMANIN METODU

Tezin isminden de anlaşılacağı gibi araştırmamız, bir konulu tefsir çalısmasıdır. Araştırmada takip edilen metod, konulu tefsir çalışmalarında takip edilmesi gereken temel özellikler çerçevesinde teşekkül etmiştir. Konulu tefsir metodu, Kur'ândan herhangi bir konu ile ilgili bütün âyetleri toplayarak, bunları mümkün olduğunca nüzul

sırasına koyup ilmi bir incelemeye tabi tuttuktan sonra, Allah Teâla'nın o konu ile ilgili muradını toplu bir şekilde ortaya koymaya çalışmaktır.[10]

Tezimizle ilgili tasnif etttiğimiz âyet-i kerimeleri, "Kur'ân'ın Kur'ânı tefsiri" ve "münâsebâtü'l-âyât" usûlüyle birbirine yakın ve ilgili olan âyetleri bir araya getirerek konunun çatısını oluşturduk. Konuyu, belli başlı tefsir kaynaklarından ve günümüzde bu konuda yapılan çalışmalardan araştırarak ortaya koymaya çalıştık.

Başta Râğıb (ö.350/1108)'ın *Müfredatı* ve Fîrûzâbâdî (ö.817/1414)'nin *Besairu Zevit-Temyiz'i* olmak üzere Garibu'l-Kur'ân konusundaki diğer eserlere de başvurduk. İman ile ilgili kavramları Vücuh ve Nezâir disiplini açısından ele aldık. Bunun için Vücuh ve Nezâir isimli eserlerin yanında klasik ve modern mu'cem ve lügatlara da müracaat ettik.

Kelimelerin zıt anlamlar (ezdâd)'ını da çeşitli eserlerden araştırdık. Tespit ettiğimiz bu kavramların anlamlarını, âyetlere müracaat ederek doğru bir şekilde netleştirmeye ve âyetlerden verdiğimiz örneklerle kavramlara ışık tutmaya gayret ettik.

Ana ve ara başlıkları, âyetlerdeki ifadelerden hareketle oluşturduk. Örnek olarak verdiğimiz âyetlerin, sure isimlerini ve mushaftaki sıra numaralarını da verdik. Sure isimlerini ve âyet numaralarını, meallerin sonuna ekleyerek dipnotta belirttik.

Müfessirlerin siyak ve sibak dediği, günümüzde bağlam olarak isimlendirilen "bir ayetin öncesi ve sonrası ile birlikte değerlendirilmesi" yöntemini önemsedik ve uygulamaya çalıştık. Sebebi nüzulle ilgili rivayetlere de kayıtsız kalmadık. Gerekli gördüğümüz yerlerde bunlara da yer verdik.

Üslûba çeşitlilik kazandırmak için tezimizin konusu olan "İman Konularının Birliği"ni; iman rükünleri, iman erkânı, iman konuları ve iman esasları olarak zikrettik. Bunları birbirlerinin yerine kullanmada bir sakınca görmedik.

---

[10] Mevlüd Güngör, **Tefsirde Konulu Tefsir Metodu**, İsami Araştırmalar Dergisi, Ankara, c.II, Sayı.7, Mayıs, 1988, s. 49-55.

Son olarak belirtmek isteriz ki araştırmamızda zikrettiğimiz âyetlerin meallerinde ilmî komisyon tarafından hazırlanan, Diyanet Vakfi Yayınları tarafından neşredilmiş olan "Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meali" ni esas aldık. Gerek görüldüğünde Hasan Basri Çantay'ın Meali yanında Süleyman Ateş'in Meali'ne de başvurduk.

4. İMAN VE İMAN ESASLARI

4.1. İman

İman kelimesi, Arapçada el-emnu ve el-emânu kökünden olup "if'al" veznindedir.[11] Başındaki hemze, ta'diye (geçişlilik) ve sayruret (hal değiştirmek) durumları için kullanılır. Sayruret olduğunda "emin olmak" demek olur. Ta'diye de ise "güven vermek" demektir. Allah (c.c.)'ın isimlerinden "el-Mümin" de bu anlamdadır.[12]

Sözlükte, "güven içinde bulunmak, korkunun olmaması"[13] anlamında "emn" kökünden türeyen iman, "güven duygusu içinde tasdik etmek, inanmak,[14] îtiraf ve ikrar etmek" demektir.[15] "Emân", emniyette bulunan insanın halini anlatmak için kullanılır. Bazen de "emân", insanın güvendiği şeye isim olarak gelir.[16] "İman" terimi, gayb konularından haber verilirken isti'mal edilir. Böyle bir habere karşı taraf inanınca "iman etti" denir.[17] Bu itibarla "iman"; hem ihbar, hem inşa ve hem de iltizâm ifade eder.[18]

Dil geleneğinde iman, mutlak olarak tasdik etmek anlamındadır.[19] Çünkü tasdik eden, tasdik ettiğini yalanlamaktan kendini emin kılmış veya kendisi yalandan emin

---

[11] İbn Manzûr, Cemaluddin Muhammed b. Mukrim, **Lisanu'l-Arab**, Dâru Sadır, Beyrût, 1990, "EMN" md., I/125.

[12] Elmalılı, **Hak Dini**, I/177.

[13] er-Rağib el-İsfehânî, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed , **el-Müfredat fi Ğaribi'l-Kur'ân**, Nşr., Dâru Kahraman, İstanbul, 1980, "EMN" md., s. 31; Tabâtabaî, **el-Mizan**, I/83.

[14] Carullah, Mahmud bin Ömer ez-Zemahşerî, **el-Keşşaf an-Hakaiki Ğavamidi't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekâvîl fi Vücuhi't-Te'vil**, Edebi'l- Havza Neşriyat, ts. I/38.

[15] en- Nesefî, Abdullah b. Ahmed, **Tefsirun-Nesefi**, Kahraman yay., 1984, I/13.

[16] İsfehâni, **Müfredât**, "EMN" md., s. 31

[17] el-Firûzaâbadî, Ebu Tahir Muhammed b. Yakub, **Besairu Zevi't-Temyiz fi Letâifi'l-Kitabi'l-Aziz**, Beyrût, 2. baskı, 1407/1987, "ĞYB" md., II/151.

[18] Elmalılı, **Hak Dini,** I/177.

[19] er-Râzî, Muhammed b. Ömer Fahruddin, **Mefatihu'l-Gayb**, Dâru'l- Fikr, Lübnan, 1981, I/465; Ebü'l-Yüsr Pezdevî, **Usûlü'd-Din**, Dâr-u İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, el-Kahire,1963, s.148.

olmuştur. "İman" bu mânalarda "âmenehu" ifadesiyle geçişli olur. Ayrıca "âmene bihi" veya "âmene lehu" gibi "ب" veya " ل" harf-i cerleriyle de geçişli hale gelir. "ب" ile geçişli olduğunda " itiraf ve ikrâr" mânasını; " ل " ile kullanıldığında ise " iz'an ve kabul " anlamını içerir.[20] Aşağıdaki âyetlerde iman "ل" harf-i cerriyle iz'an ve kabul anlamındadır. "فَمَا آمَنَ لِمُوسَى" "*Kimse Musa'yı kabul etmedi*", " وَلاَ تُؤْمِنُواْ إِلاَّ لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ" "D*ininize uyanlardan başka hiçbir kimseyi kabul etmeyin.*"[21] İman lafzı "ب" harfi ile itiraf ve tasdik anlamında gelir. "الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ" "*Onlar gayba inanırlar.*"[22] "Gaybı tasdik ve itiraf ederler"[23] veya "tasdik ettiklerini huzurda da gıyaben de tasdik ve itiraf ederler " demektir.[24]

İman etmenin başlangıcı, tasdik ve itiraf etmektir.[25] Aynı olay insanın ruhunda veya huzurunda bizzat mevcut ise, hissi veya aklî bedaheti tasdik etmek gibi görmeye ait tasdîki şuhûdidir. Bizzat değil de bir delil veya bir gösterici aracılığı ile hazır ise tasdîki giyabidir.[26] Tasdik çeşitli şekillerde cereyan eder. Allah'ı ve Allah'tan geleni kalbiyle ve diliyle tasdik eden mümindir; diliyle tasdik edip kalbiyle yalanlayan ise münkirdir.[27]

İman esaslarını belirleyen merci Kur'ân ve sahih hadislerdir.[28] Nitekim bu konu değişik vesilelerle anlatılmaktadır. Âyetlerde sadece kâfir ve müşriklere değil; Yahudi ve Hristiyanlara atıflarda bulunularak ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır: "*Ey ehl-i kitap! Biz, birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmeden yahut cumartesi adamları gibi lânetlemeden önce, size gelenleri doğrulamak üzere indirdiğimize iman*

---

[20] el-Kurtubî, **el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'ân**, Beyrut, 1985, I/114; Elmalılı, **Hak Dini**, I/177.
[21] Al-i İmrân 3/73; Yunus 10/83.
[22] el-Bakara; 2/3.
[23] Zemahşerî, **Keşşaf**, I/38. Kâdî el-Beydavî, Nasreddin Ebu Said, **Mecmeu't-Tefasir**, Çağrı yay. İstanbul, 1984, I/43.
[24] Râzî, **Tefsir-i Kebir**; I/456, Elmalılı, **Hak Dini,** I/77.
[25] Ebul Hüseyin Ahmed İbn Fâris, **Mucemu Mekâyisi'l-Lüğa**, Dârü'l-Fikr, 1991, I/133-134; Sadüddin Teftazânî, **Şerhu'l-Akaidi'n-Nesefiyye**, nşr. Ahmed es-Sekkâ, Mektebetü'l-Külliyati'l-Ezheriyye, el-Kahire 1408/1988, s.77-78.
[26] Elmalılı, **Hak Dini**, I/178.
[27] en-Nesefî, Ebu'l-Muin, **Tebsıratü'l-Edille**, Dımeşk, 1993, II/414; Elmalılı, **Hak Dinî,** I/173.
[28] Bkz. el-Bakara 2/117; en-Nisa 4/136; Müslim, Ebu'l-Hüseyin b. el-Haccâc, **Sahih-i Müslim**, Beytu'l-Efkâr ed-Devliyye, 1998, İman, 1.

edin."[29] İman rükünleriyle ilgili olarak genelde tüm insanlara özelde müminlere çeşitli emir ve hatırlatmalar da yapılmaktadır.[30]

Kur'ân'da iman, daima küfrün ve kâfirin karşıtı olarak yer almıştır.[31] Âyetlerde kâfirler kör ve sağır; müminler ise gören ve işitenler olarak nitelenmiştir. İman, özü ve yapısı bakımından nûra; küfür ise bütün çeşitleriyle beraber karanlıklara benzetilmiştir.[32]

İman kavramının temel bir takım unsurlarını ele alarak şöyle özetleyebiliriz:

1. İnanmak ve tasdik etmek: Kur'ân'da iman etmeye ve imanın kalp ile tasdikine vurgu yapılmaktadır. " الَّذِينَ آمَنُوا iman eden ve وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالإِيمَانِ kalbin imanla dolu olduğu, " أُوْلَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ" imanın kalplere yazıldığı anlatılmaktadır.[33]

2. Güvenmek: Allah Teâla'ya ve insanlara güvenmeyle ilgili olarak şöyle yer almaktadır: Hz.Yakubun oğulları مَا لَكَ لاَ تَأْمَنَّا "*Neden bize güvenmiyorsun*?" Hz.Yakub da هَلْ آمَنُكُمْ "Size *güveneyim mi? demişti.*"[34] Yine إن كُنتُمْ آمَنتُم بِاللهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا "*Eğer Allah'a iman ettiyseniz*" [35] şart cümlesiyle "*O'na güvenin* " şeklinde iman edenler âyette, Allah (c.c.)'a güvenme ile kendi tercihlerine sahip çıkmaya teşvik edilmektedir.[36]

3. Güvende olmak: insanların en temel ihtiyaçlarından bir güven içinde olmaktır. "وَمَن دَخَلَهُ كَانَ آمِناً" *"Oraya giren emniyette olur."* [37] İmanla mümin kendini güvende

[29] en-Nisa 4/47; Ayrıca Bkz. el-Bakara 2/62, 136-137, 177; Al-i İmrân 3/23-24, 64, 79, 113-114, 181.
[30] Bkz. en-Nisa 4/136; Saf 61/10-11; Al-i İmrân 3/110, 119, 149-150.
[31] et-Teğabun 64/2;İzutsu, **Kur'ân'da Allah ve İnsan**, s. 67.
[32] Bkz. el-Bakara 2/18; el-Araf 7/179; Bkz. es-Secde 32/18; el-Mümin 40/58; el-Câsiye 45/21.
[33] el-En'am 6/82; en-Nahl 16/106; Hucûrat 49/8, 14; en-Nahl, 16/22; Mücâdele 58/22; el-Mâide 5/41, 43.
[34] Yusuf 12/11, 64.
[35] Yunus 10/84; et-Tevbe 9/61; Yusuf 12/64; İbrahim 14/11-12.
[36] Zemahşerî, **Keşşaf**, II/200; İbn Atiyye, Kâdî Ebû Muhammed Abdulhakk b. Galib el-Endülüsî, el-**Muharreru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz**, thk. Abdusselam Abduşşafî Muhammed, Dâru'l-Kutubi'l- İlmiyye, Beyrût, 2001 III/138.
[37] Al-i İmran 3/97; el-Bakara 2/126; İbrahim 14/35;

hisseder. Zira Kureyş Suresinin dördüncü âyetinde belirtildiği gibi Allah Teâla, insanları korkudan emin kılandır.[38]

4. Güven vermek: imanın güven vermeyle ilgisi şöyledir: "الْمُؤْمِنُ" ismiyle Allah Teâla, mutlak güven verendir. Kullarına huzur ve sükûnet verir. Müminleri her türlü korkudan kurtarır.[39] Mümin de, elinden ve dilinden zarar gelmeyen insandır.

İslam inancı tüm bu iman unsurlarıyla, bütün insanları tevhitte birleştirmesi ancak iman rükünlerinin birliği ile mümkündür.[40]

Dindeki imanın tanımının, lügattaki iman tanımından birkaç yönden farklılığı bahis konusudur. Birincisi: İman edilecek olanla ilgili "şer'i iman" özeldir. Bu, Allah'ın birliğine ve Hz. Muhammed'in Allah tarafından getirdiği kesin olarak bilinen şeylere kalple tasdit ve dille ikrar etmektir.[41] Bunun hulâsası Allah'a ve ondan gelene imandır. İkincisi: Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret gününe inanmaktır. Üçüncüsü: Kur'ân ve sünnet ile Hz. Muhammed (s.a.v.)'den kesin bir şekilde sabit olan haberlerin ve hükümlerin her birine inanmaktır.[42] Çünkü âyetlerde iz'an, kabul, tasdik ve itiraf'ın "Amentü"[43] şeklinde ifade edilmesi, imanın esaslarını özetlemektedir.[44]

Âyetlerde, iman rükünlerinin birlikteliği ile beraber bir hayat tarzı ortaya konulmaktadır. Bu konuda Hz. Muhammed (s.a.v.) örnek olarak gösterilmektedir.[45]

4.1.2. İman Lafzının Delâlet Ettiği Mânalar

Kur'ân'ın âyetlerinde çeşitli vecihler vardır. Hz. Ali, bu vecihleri ileri sürmede sünnetle mukabelede bulunulması gerektiğini ifade etmektedir.[46] İbn Asakir

---

[38] Al-i İmran 3/68; el-Kureyş 106/ 4.
[39] Haşr 59/22 hk. Ebü'l-Hasen Alâüddîn Alî b. Muhammed b. İbrâhîm el-Hazin, **Mecmeu't-Tefasir**, Çağrı yay. İstanbul, 1984, VI/234.
[40] Haşr 59/22;Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, I/196.
[41] İslam İnancı, **fıkh-ı Ekber, Akaid-i Nesefi**, (trc. Hasan Tahsin Feyizli) Kültür Yay. İstanbul, 1988.
[42] Elmalılı, **Hak Dinî,** I/160.
[43] Bkz. Yâsîn 36/25; eş-Şûrâ 42/15; el-Mülk 67/29; Al-i İmrân 3/7.16; el-Maide 5/83-84; el-Cin 72/2.
[44] el-Bakara; 2/285; Yâsîn 36/25.
[45] el-Ahzab 33/ 21; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, I /56.

eserinde Ebu'd-Derda'dan şöyle rivayet eder: Kur'ân'daki bütün vecihleri bilmedikçe Kur'ân'ı tam mânasıyla anlamazsın.[47] Ulûmu'l-Kur'ân kaynaklarında ve Kur'ân'da, iman, lafzı farklı mânalara delalet etmektedir. Vücuh olarak zikredilen iman lafzı, tevhid, tasdik, ikrar, güven, namaz, amel, emniyet, şükür ve yakîn gibi kavramları içine almaktadır.[48]

Âyetlerden örneklerle bunları şöyle sıralayabiliriz:

4.1.2.1.Tevhid

İman lafzının kelime-i tevhid mânasına geldiği, âyette şöyle ifade edilmektedir:

" وَمَن يَكْفُرْ بِالإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ"*"Kim tevhidi inkâr ederse, şüphesiz amelleri boşa gider…"* İmanı inkâr, kelime-i tevhidi inkâr demektir.[49] Kelbî (ö.146/763): "Kelime-i tevhide iman vacip olunca, onun ayrılmaz gereklerine iman, dinin emri olmaktadır. Bir şeyin isminin, o şeyin lâzımına (gereği olan şeye) verilmesi, meşhur bir mecaz şeklindedir" demiştir.[50]

İmana zulüm bulaştırmanın tevhidin zıddı olduğu âyette şöyle belirtilmektedir:

" الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُم بِظُلْمٍ أُوْلَـئِكَ لَهُمُ الأَمْنُ وَهُم مُّهْتَدُونَ"

"*İman edip imanlarına zulüm bulaştırmayanlar var ya, işte korkudan emin olma onların hakkıdır.*"[51] İmanlarına zulüm bulaştırmak, Allah'a ortak koşmaktır. Tevhid'e inananlar, "imanlarına küfür[52] ve şirk bulaştırmayanlar"[53] şeklinde açıklanmıştır.

4.1.2.2. Allah'a Güven

---

[46] Celâluddin es-Suyûtî, **el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân**, Dâr İbn Kesir, 3. baskı., Beyrut, 1996, I/445-446.
[47] Suyûtî, **el-İtkân**, s.446.
[48] Fîrûzâbâdî, **Basair**, "EMN" md., II/150- 151; Zemahşerî, **Keşşaf** , I/38; İsfahani, **Müfreda**t, "EMN" md., s. 31-32; İzutsu, **Kur'ân'da Allah ve İnsan**, s. 29-39.
[49] el-Maide 5/5; Bkz.Fîrûzaâbadî, **Basair**, "EMN" md., II/150.
[50] Râzi, **Tefsir-i Kebir,** VIII/483.
[51] el-En'am 6/82.
[52] Bkz. Zemahşerî, **Keşşaf**, II/43.
[53] Bkz. Kutub, Seyyid, **fi Zilâl**, IV/223-224.

Sunacağımız âyette iman kavramı, Cenab-ı Hakk'a güvenme anlamındadır.

"وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُواْ لِي وَلْيُؤْمِنُواْ بِي

"*Kullarım Ben'i senden soracak olurlarsa, bilsinler ki Ben pek yakınım. Bana dua edenin duasına icabet ederim. Öyleyse dâvetime icabetle Bana güvensinler.*"[54] Allah (c.c.), "Ben sınırsız evrenin Mâlik'i ve hâkim'i, tüm güç ve otoritenin sahibiyim. Size o denli yakınım ki nerede ve ne zaman isterseniz, gizli ve açık tüm isteklerinizi duyarım." Kulun Allah'a icabeti, kalp ve lisanla bir icabet olursa işte bu imandır.[55] وَلْيُؤْمِنُواْبِي "*Bana güvenin!*" Bu, müminin kalbine güven, huzur ve hoşnutluk veren bir ifadedir. Allah'a güven, Cenab-ı Hakk'a yakınlık ve emin bir sığınaktır.[56]

4.1.2.3. Bir Şeyi Tasdik Etme

İman kavramının bir şeyi tasdik etme anlamındaki delaleti şöyledir:

وَمَا أَنتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ

"*Şimdi biz doğru da söylesek sen bizi tasdik etmeyeceksin*"[57] İman lafzı, tasdik etmek demektir.[58]Âyette geçen "بِمُؤْمِن" kelimesi "tasdik" anlamına gelmektedir.[59] "Yani bizim söylediklerimiz doğru bile olsa, seni tatmin etmeyecektir. Çünkü sen, bizden kuşkulanmaktasın ve bizim sözlerimizi tasdik etmeyeceksin."[60] Âyetle ilgili tefsirlerde bir rivâyete göre, Hz. Yakub, Hz.Yusuf'a ilişkin acı haberi aldığında: "Bu güne kadar böyle yumuşak huylu bir kurt görmedim! Oğlumu yemiş fakat sırtındaki gömleği yırtmamış!" diyerek onların söylediklerine inanmadığını ifade etmek istemiştir. Onlar

---

[54] el-Bakara 2/186.
[55] Râzî, **Tefsir-i Kebir**; IV/381; Bkz. Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, I/282.
[56] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, I/282.
[57] Yusuf 12/17.
[58] el-Beyyine 98/7; Fîrûzâbadî**, Basair**, "EMN" md., II/150.
[59] Bkz.Taberî, **Câmiu'l-Beyan**, XII/162; Kurtubî, **el-Câmi,** IX/148; Celâluddin el-Mahalli, Muhammed b. Ahmed, Celâluddin es-Suyûtî, Abdurrahman b. Ebu Bekir, **Tefsîru'l-Celâleyn**, el-Kahire, 1966, s. 265.
[60] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** VI/473.

da. "Şayet biz senin katında doğru sözlü olarak bilinseydik dahi senin bize inanıp tasdik etmeyeceğini biliyoruz." demişlerdi.[61]

4.1.2.4. Kalben Tasdik

İman, kalbin Allah Teâla'yı ve Resulünü doğrulamasıdır. İmanda asıl olan bu doğrulamadır. Kişi dil ile ifade ettiği bu inancı, kalbi ile tasdik ederse bir mümin olarak emaneti eda etmiş sayılır. Kalbiyle tasdik etmeyen, emaneti eda etmemiş demektir.[62] Mesela: "ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُو" "*Bunun sebebi inanıp sonra inkâr etmiş olmalarındandır*." İmandan sonra inkâr, dil ile tasdik kalp ile inkâr etmedir.[63] Yine:

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُل لَّمْ تُؤْمِنُوا

"*Bedeviler 'iman ettik!' dediler. De ki: 'Siz iman etmediniz*."[64] Allah (c.c.), âyette imanın sözlü olarak yetmediğini ancak kalben de olması gerektiğini beyan etmektedir.[65] Nitekim Bedeviler can-u gönülden iman etmemişlerdi. Sadece dil ile söyleyerek menfaatleri gereği kendilerini mümin saymışlardı.[66] Bedevilerin "Âmenna" demeleri, mümin olmak için yeterli olsaydı, âyetin devamında kendilerine, "iman etmediniz" ve "iman kalbinize henüz girmedi" şeklinde karşlık verilmeyecekti.[67]

4.1.2.5. Peygambere İman

İman lafzını, "Peygambere iman" olarak aşağıdaki âyeti misal olarak verebiliriz:

" فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَى رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ"

[61] Taberi, **Camiu'l-Beyan,** XII/164; İbn Kesir, **Tefsir,** II/1079.
[62] İbn Manzur, **Lisanu'l- Arab**, "SDK" md., XIII/23; Kutub, **Seyyid, fî Zilâl,** X/587.
[63] el-Münafikun 63/3; Firzaâbadî, **Basair**, "EMN" md., II/150.
[64] el-Hucurât 49/14.
[65] Bkz. el-Hucurât 49/14; Kurtubî, **el-Câmi**, XVI/348; Elmalılı, **Hak Dini,** VI/4481.
[66] Elmalılı, **Hak Dini,** VII/5215.
[67] Nesefî, Ebu'l-Muin, **Tebsıratu'l-Edille**, III/805.

"Bunun üzerine Lût ona iman etti ve (İbrahim): Doğrusu ben Rabbim'e (emrettiği yere) hicret ediyorum. Şüphesiz O, mutlak güç ve hikmet sahibidir, dedi."[68] Hz. Lût, ateşin Hz. İbrahim'i yakmadığını görünce ona ilk iman eden oldu.[69] Âyette O'na iman etmesi, bu olaydan sonra Hz. Lût'un Hz. İbrahim'in peygamberliğini tasdik etmesi ve onunla beraber Şam ülkesine hicret etmesidir.[70]

4.1.2.6. Korkudan Güvende Olmak

"İman" kelimesi ile "el-emn" masdarı arasında anlam açısından yakın bir bağ vardır. Bu iki kelime arasında dil, örf ve din açısından kopmaz bağlar mevcuttur. "Emn", korkunun zeval bulmasıdır.[71] Kur'ân-ı Kerîm'de korkudan emin ve güvende olma durumu, Kureyş suresinde şöyledir: " وَآمَنَهُم مِّنْ خَوْفٍ " "*korku içindeyken onlara güven veren.*"[72] Zira Allah'ın emirlerine uyanlara, dünya ve âhirette emniyet verilir.[73]

Aynı şekilde "el-emn", nefsin itminana ulaşması ve korkunun yok olması anlamına gelir.[74] Korkudan emin ve güvende olma durumu Hz. İbrahim'in duasında şöyle ifade edilmiştir: "وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَـٰذَا بَلَداً آمِناً" "*İbrahim;* '*Rabbim! burasını emin bir şehir kıl demişti.*"[75] Allah Teâla, kudretiyle bunu gerçekleştirmiştir. Âyetlerde Mekke'nin güvenli kılındığı şöyle ifade edilmektedir: "*Oraya giren emniyette olur."* Başka bir âyette ise şöyle buyurmaktadır: "*Görmüyorlar mı ki etraflarında bulunan insanlara saldırılırken, can güvenlikleri yokken Mekke'yi güvenli, emin bir belde yaptık. Hâlâ mı bâtıla inanıp Allah'ın nimetlerini inkâr edecekler*?"[76]

4.1.2.7. Amel

---

[68] el-Ankebût 29/26.
[69] Zemahşerî, **Keşşaf**, III/451.
[70] İbn Kesir, **Tefsir,** IV/1845.
[71] İsfahânî, **Müfredât**, "EMN" md., s. 31.
[72] Kureyş 106/4.
[73] İbn Kesir, **Tefsir**, IV/1845.
[74] İsfahânî, **Müfredât**, "EMN" md. s. 30; İbn Manzur, **Lisanu'l-Arab**, XIII/21.
[75] el-Bakara 2/126.
[76] Al-i İmran 3/97; el-Ankebût 29/67; Bkz. el- Kasas 28/57; İbrâhim 14/28, 35, 37; el-Beled 90/1-2.

İman kavramı, aşağıdaki âyette amel mânasına gelmektedir:[77]

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ "

"*İman edip yararlı işler yapanları onların Rabbi, amelleriı sebebiyle içlerinden ırmaklar akan, o nimet dolu cennetlerdeki mutluluklara erdirir*."[78] Müfessirler, بِإِيمَانِهِمْ ifadesini, dünyada yapmakta oldukları amel ile tefsir etmişlerdir. Taberî (ö.310/922), tâbiinden bu anlamda sözler rivâyet etmiştir. Âyet-i kerimedeki "iman" kelimesinin başındaki "ب" harf-i cerrin, sebep olma anlamının yanı sıra istiâne mânasında olması da mümkündür. Nitekim Mücahid (ö.103/721) âyetle ilgili olarak, "imanları, onlar için kendisiyle yürüyecekleri bir nûr olur." demiştir.[79] İbn Cüreyc (ö.150/767) ise bu konuda şöyle der: "Kabrinden kalktığında ameli kişiye güzel bir şekil ve hoş bir koku içinde temessül eder. O, sahibini karşılar ve her türlü hayrı ona müjdeler. Kişi ona, 'Sen kimsin?' diye sorar. O da, "ben senin amelinim" der ve onun için cennete girinceye kadar önünde bir nûr kılınır."[80]

Zemâhşerî (ö.538/1143), "cennete girmenin şartı amel-i salihtir. Zira imanla beraber salih amel işlemeyenlerin nurları olmayacaktır." şeklinde ifade etmektedir.[81]

4.1.2.8. Namaz

İman kavramı, ibadetlerden özellikle namaz için zikredilmektedir:

"وَمَا كَانَ اللهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُوفٌ رَّحِيمٌ "

"*Allah imanınızı zayi edecek değildir. Çünkü Allah insanlara karşı pek*

[77] Hâlidî, Salah Abdulfettah, **Fi Zilâli'l-İman**, Ürdün, 1987, s. 52.
[78] Yunus 10/9.
[79] Taberi, **Câmiu'l-Beyan**, III/ 78; İbn Kesir, **Tefsir,** II/977.
[80] İbn Kesir, **Tefsir,** II/977.
[81] Zemahşerî, **Keşşâf**, II/331.

şefkatlidir, çok merhametlidir."[82] Âyette, imanın "namaz" olduğuna dair açık bir işaret vardır.

Said b. Cübeyr (ö. 94/713) İbn Abbas (ö.68/687) 'tan bu âyet hakkında der ki: "Allah ilk kıble ile Hz. peygamberi tasdik etmenizi ve ikinci kıbleye ittibâ etmenizi zâyi edecek değildir."[83] Râzi (ö.606/1209) bu konuda şöyle der: Allah (c.c.), insanların güçlerinin sınırlı olduğunu bilir ve onlara güçlerini aşan sorumluluklar yüklemez. Onların imanda sebatını ve imanlarının alâmeti olarak kıldıkları namazlarını ve amellerini yok etmez, kaybolmasına izin vermez. Kıble değişiminden evvel kılınan namazları da zâyi olmayacaktır.[84] Çünkü: "*Allah insanlara karşı pek şefkatlidir, çok merhametlidir*" şeklinde buyurularak, Cenab-ı Hakk'ın kendisine iman ve itaatin gereği olarak yaptıkları bütün amelleri kabul edeceğine, dolayısıyla bu hususta bir kaygıya kapılmanın yersiz olduğuna dikkat çekmiştir.[85]

4.1.2.9. Müminlere Güven

Aşağıdaki âyette iman lafzı, Allah'a iman ve müminlere güven anlamındadır:

" "يُؤْمِنُ ا بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ آمَنُواْمِنكُمْ "

"*(Peygamber) Allah'a inanır, müminlere güvenir. İman edenleriniz için bir rahmettir O.*[86] Âyetteki birinci iman lafzı, dîni anlamda "ب" harf-i cerriyle Allah (c.c.)'a imandır. İkincisi "ل" harf-i cerriyle, müminlere güvenmek demektir. Hz. Muhammed (s.a.v.), Allah (c.c.)'a iman ettikleri için '*müminlere iman eder*', güvenir ve itimat eder. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.), onların gerçek iman sahibi olduklarını bilir.[87]

---

[82] el-Bakara 2/143.
[83] İbn Kesir, I/114.
[84] Râzi, **Tefsir-i Kebir**, III/552.
[85] Elmalılı, **Hak Dini**, I/526; Ayrıca Bkz. Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, I/214; Tabâtabaî, **el-Mîzân,** I/325.
[86] et-Tevbe 9/61.
[87] Elmalılı, **Hak Dini,** IV/2584; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, V/550.

Müminlere güvenle ilgili diğer bir âyet de şöyledir: " أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُوا لَكُمْ" "*Nasıl olur onların size güvenmelerini bekleyebilirsiniz*?"[88] Yahudilerle ilgili olan âyet-i kerimenin başında, inkâr yoluyla zikredilmiş bir istifham vardır. Burada güvenle ilgili olarak yukarıdaki âyetin aksine Yahudilerin, müminlerin onları davet ettiği dinin esaslarını itiraf ve kabul etmeyeceklerine dair bir uyarı söz konusudur.[89]

İman lafzının güven mânasına delalet ettiği müdayene âyetinde şöyle yer alır: "فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضاً فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ" "*Şayet birbirinize güvenirseniz, güvenilen kimse Rabbi olan Allah'tan korksun da üzerindeki emaneti ödesin*!"[90]

4.1.3. İman Mânalarıyla İrtibatlı Olan Kavramlar

İlk nazil olan vahiylerde iman lafzı, "آمَنَ" den ziyâde takvâ, tasdik, şükür, yakîn, tezekki, haşyet gibi kavramlarla ifade edilmiştir. İnkâr edenler için de aynı şey söz konusudur. İnkârcıların tutumları, küfür lafzından ziyade; istiğna, şekavet, tekzib gibi lafizlarla ifade edilmiştir.[91] Ebu Hanife (ö.150/767), "iman, tasdik, marifet, yakîn ve İslamdır " diye imanı tarif ederken imanın irtibatlı olduğu kavramlara işaret etmiştir. [92]

Kur'ân'dan örneklerle iman mânasıyla irtibatlı kavramları şöyle sıralayabiliz:

4.1.3.1. Takvâ

İlk nazil olan âyetlerde iman-küfür zıddiyetinde, takvâ kelimesi imanın yerine vârid olmuştur. Bunların ilk vahiylerde, takvâ-şekâvet,[93] takvâ-fücur,[94] takvâ-cürüm,[95] takvâ-tekzib,[96] takvâ-tuğyan,[97] takvâ-istiğna[98] gibi şekillerde zikredildiği görülmektedir.

---

[88] el-Bakara 2/75.
[89] Razi, **Tefsir-i Kebir**, III/110-111; Elmalılı, **Hak Dini,** I/391.
[90] el-Bakara 2/283.
[91] Izutsu, **Kur'ân'da Allah ve İnsan**, s.219.
[92] Bkz. Ebu Hanife, **el-Âlim ve'l-Müteallim**, thk. Muhammed Zahid el- Kevserî, Matbaatu'l-Envar, el-Kahire, s.13.
[93] el-Leyl 92/15-17; el-A'la 87/10-11; eş-Şems 91/12.

Takvâ, imanla ilgili bir kavramdır. "*Allah'ın kalplerini takvâ ile imtihan ettiği kimseler"* âyetinde, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e karşı saygılı olanlar, Allah (c.c.)'nün kalplerini takvâ için imtihan ettiği kimseler olarak nitelendirilmiştir.[99]

Alak suresinde geçen "أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىَ "*Yahut takvâyı emrediyorsa"*[100] âyetiyle, imanın önüne set çekenlere şu mesaj verilmektedir: "Kulumuz doğru yoldadır ve takvalı olmayı emretmektedir."[101] Hz. Musa'nın Firavuna takvayı (imanı) emretmesi gibi [102] Hz. Muhammed (s.a.v.) de bu dinin tebliğini takvâyı emrederek yapmıştır.[103] Kalpteki takvâ: İman, marifet, yakin, samimiyet ve Allah'a duyulan saygıdır.[104] Kur'ân'da, "*Eğer mümin iseniz Allah'a karşı takvâ sahibi olunuz*"[105] yani iman ediniz[106] diye buyurularak takvânın iman ile irtibatlı olduğuna işaret edilmiştir.

Kur'ân'da Peygamberler, ümmetlerinden takvâlı olmalarını istemiştir. Çünkü takvâ, Resullerin tebliğlerinin ilk başlangıcını oluşturmaktadır. Mesela: "*Kardeşleri Nuh onlara şöyle demişti: sakınmaz mısınız*?" [107] şeklinde imana (takvâya) davet etmişti.

Kur'ân, takvâ sahibi olanlara hidâyettir.[108] "وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى" *"onların takvâ sözünü tutmalarını sağladı."*[109] Allah katında değer, takvâyladır. إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ "*Allah katında en değerliniz, takvâlı olananızdır.*"[110] Âyette takvâ, ameli olmaktan ziyade imanı ifade etmektedir. Zira Cenab-ı Hak, müminlerin kalplerini takvâ ile imtihan

---

[94] eş-Şems 91/8; Sâd 38/28.
[95] el-Murselât 77/41-46.
[96] el-Murselât 77/2, 28, 34, 40-41, 45, 47, 49.
[97] en-Nebe 78/22. 31; Sâd 38/55.
[98] el-Leyl 92/5-8.
[99] el-Hucurât 49/3; İsfahânî, **Müfredât,** "VKY" md., s.833.
[100] el-Alak 96/12.
[101] Elmalılı, **Hak Dini,** IX/6331; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis**, I/22.
[102] Eş-Şuara 26/11.
[103] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, XXIII/268.
[104] Zemahşerî, **Keşşaf,** IV/355; Elmalılı, **Hak Dini,** I/183.
[105] Bkz.el-Mâide 5/11, 57, 88.
[106] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** I/445.
[107] Bkz. eş-Şuara 26/106, 124, 142, 161, 177.
[108] Bkz. el-Bakara 2/2; Al-i İmrân 3/138; el- Maide 5/46.
[109] el-Fetih 48/26.
[110] el-Hucurât 49/13.

eder.[111] Takvâ sahibi olmak, imanın gereğidir. Âyetlerde sıdk ile şehadet edip iman edenler, muttaki olarak vasfedilmiştir. وَالَّذِي جَاء بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ [112] Takvâ, gaybe, peygamberlere ve âhirete iman etmeyi sağladığı gibi Allah Teâlâ ile hissi bir irtibat içinde bulunmayı da sağlamaktadır.[113]

4.1.3.2. İslam

İslam, "barış" ve "teslim olma" anlamının yanında; Allah Teâlâ'nın bir olduğunu kabul etmek inancı anlamına gelmektedir. Çünkü İslam, tüm peygamberlere gelen dinin adıdır.[114] Bu itibarla imansız İslam; İslamsız iman olmaz. Bu ikisi, zâhir ile bâtın, yüz ile astar gibidir. Hz. Muhammed (s.a.v.) dâvetinin Mekke Dönemi boyunca bu inancı tebliğ etmiş ve hasımlarıyla arasında en büyük mesele, Allah iman konusu olmuştur.[115]

Kur'ân'da iman ve İslam kelimeleri birbirlerinin yerine gelmektedir. İman erkânı açısından Kur'ân'da İslam ile iman âdeta eş anlamlı iki kelime gibi telakki edilmiştir. Mesela:فَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا "*İlâhınız, bir tek İlah'tır. Öyle ise, O'na teslim olun"*[116]

Âyetlerde İslam, vahyi tasdik edenlerin bir sıfatı olarak şöyle yer almaktadır.[117]

إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ

"*Sen ancak âyetlerimize iman edenlere çağrını duyurabilirsin. Çünkü onlar hakka teslim olurlar*."[118]

وَقَالَ مُوسَى يَا قَوْمِ إِن كُنتُمْ آمَنتُم بِاللّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُواْ إِن كُنتُم مُّسْلِمِينَ

"*Mûsâ: "Ey kavmim, dedi, Siz Allah'a iman ettiniz, O'na tam bir teslimiyetle bağlandınızsa, öyleyse yalnız O'na dayanıp güvenin*!"[119]

---

[111] el-Hucurât 49/3; Firzaâbadî, **Basair,** "VKY" md., II/300.
[112] ez-Zümer 39/33; el-Bakara 2/177;el-Enfal 8/54; Firzaâbadî, **Basair**, "VKY" md., II/302.
[113] Bkz. Zemahşerî, **Keşşaf**, IV/375; Elmalılı, **Hak Dini**, I/160; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis**, VI/433.
[114] el-Mâide 5/3.
[115] Elmalılı, **Hak Dini**, VII/4215.
[116] el-Hac 22/34; Ayrıca Bkz. el-Bakara 2/136; Al-i İmran 3/85; en-Nisa 4/125; el-Maide 5/3; eş-Şûra 42/13.
[117] Zemahşerî, **Keşşaf**, III/421; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis**, II/303.
[118] en-Neml 27/81.

فَأَخْرَجْنَا مَن كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ الْمُسْلِمِينَ "*Oradaki müminleri şehirden çıkarma emrini verdik. Ama orada, bir hane dışında, Müslüman bir aile bulamadık*"[120] Yukardaki âyetlerde aynı grup insanlardan bazen mümin bazen de müslim diye bahsedilmesi iman ile İslamın farklı şeyler olmadığı anlamına gelmektedir. Hatta bu âyetler, iman ve İslamın aynı şeyler olduğunu gösterir.[121]

4.1.3.3. Şükür

Kur'ân'da şükür, bazen iman mânasına gelmektedir. Şükrün zıddı küfürdür.[122] Mesela, "إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِراً وَإِمَّا كَفُوراً" "*Ona yolu da gösterdik: artık ister iman eder, ister kâfir olur."*[123] âyeti bunu desteklemektedir. Allah (c.c.), insana iman etme duygusunu; akıl, irade, iyiyi kötüden ayırma kabiliyeti ve seçme hürriyetini vermiştir. Fakat merhameti gereği, kullarının şükür (yani iman) edip kurtuluşa ermelerini istemektedir. [124]

Aşağıdaki âyet buna şöyle işaret etmektedir:

إِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنكُمْ وَلَا يَرْضَى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِن تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ

"*Eğer inkâr edecek olursanız bilin ki Allah müstağnidir, hiç kimseye ve hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, ama kullarının inkâra sapmalarına razı olmaz. Eğer ona iman edip de şükrederseniz, bundan razı olur.*"[125] İlk vahiylerde küfrü kınama, imanı teşvik, şükürdeki iman unsuru ile küfürdeki inkâr unsurunun öne çıkarıldığı görülmektedir.[126]

---

[119] Yunus 10/84.
[120] ez-Zâriyât 51/35-36.
[121] Zemahşerî, **Keşşaf**, IV/402.
[122] Izutsu, **Kur'ân'da Allah ve İnsan**, s.219.
[123] el-İnsan 76/3
[124] eş-Şems 91/7-8; el-Kehf 18/29; Elmalılı, **Hak Dini**, VIII/5499; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis**, V/21.
[125] ez-Zümer 39/7.
[126] Izutsu, **Kur'ân'da Allah ve İnsan**, s.219.

4.1.3.4.Yakîn

Yakîn, inançtaki kesinliği belirtmektedir. Kalbin, iman hakikatini keşfidir.[127] Muhakkikler, yakîn hakkında şöyle derler: "İmandaki yakîn, cesette ruh gibidir."[128]

Kur'ân-ı Kerîm'de yakîn kavramı, "kesinlikle bilme ve inanma" anlamına gelmektedir.[129] Her türlü şek ve şüpheden uzak bir şekilde inanmaktır. Çünkü bilgideki yakîn ve itkan, her türlü şek ve şüphenin ondan atılmasıyla olmaktadır.[130]

İnanç konusunda yakîn sahibi olan müminlerle ilgili âyetler mevcuttur.[131] Bu ümmete, müminler denmesi onların imanlarındaki yakîn çokluğundandır.[132] İnançta yakîn sahibi olmak gaybe imanın yanında Hz. Muhammed (s.a.v.)'e ve O'ndan önce indirilenlere iman birlikteliğine ve âhirete imanla tamamlanmaktadır.[133]

Aşağıda zikredeceğimiz âyetlerde yakîn, iman mânalarını ifade etmektedir:

"قَدْ بَيَّنَّا الآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ" "*Kesinlikle inanan kimseler için âyetleri açıklamışızdır.*"[134]

"وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللهِ حُكْماً لِّقَوْمٍ يُوقِنُون" "*Yakinen iman eden bir millet için Allah'tan daha iyi hüküm veren kim vardır?*"[135]

"Yakîn", iman rükünleriyle ilgili olarak âyet-i kerimelerde şöyle yer almaktadır.

âhirete ve âyetlere iman, "yakîn" olarak ifade edilmektedir:

يُفَصِّلُ الآيَاتِ لَعَلَّكُم بِلِقَاء رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ

"*O, Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmanız için âyetleri açıklamaktadır.*"[136] "وَبِالآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ" "*…âhirete de kesinlikle inanırlar.*"[137]

---

[127] İsfahâni, **Müfredât,** "YKN" md., s.848.
[128] Fîrûzâbâdî, **Besair**, "YKN" md., V/395-298.
[129] Bkz. en-Neml 27/14; el-Hicr 15/99; el-Müddessir 74/47; eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali. b. Muhammed, **Fethu'l- Kadîr**, Kahire, 1968, II/ 164; V/384; Elmalılı, **Hak Dini**, V/3080; VIII/5467.
[130] Zemahşerî, **Keşşaf,** I/42.
[131] Bkz. el-Bakara 2/4; en-Neml 27/3; Lokman 31/4 vb.
[132] el- Bakara 2/62. Âyet hk. İbn Kesir, **Tefsir,** I/49.
[133] el-Bakara 2/2-5; İbn Kesir, **Tefsir**, I/17.
[134] el-Bakara 2/118; ez-Zariyat 51/20.
[135] el-Maide 5/50.

İnkârcıların sadece âhirette yakînen iman edecekleri şöyle haber verilmektedir:

وَلَوْتَرَى إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوارُؤُوسِهِمْ عِندَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَاوَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحاًإِنَّامُوقِنُونَ

"O günahkârların, Rableri huzurunda başlarını öne eğecekleri, 'Rabbimiz! Gördük, dinledik, artık bizi dünyaya geri çevir de iyi iş işleyelim; doğrusu yakîn olarak inandık" derlerken o mücrimleri bir görsen!"[138]

İnançsızlığı ifade etmek için yakîn'nin başına "لَا" getirilmektedir:

أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَل لَّا يُوقِنُونَ

"*Yoksa gökleri ve yeri mi yarattılar? Hayır, Allah'a kesin olarak inanmıyorlar.*"[139]

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ

"*Kendilerine söylenmiş olan başlarına geldiği zaman, yerden bir çeşit hayvan çıkarırız ki o, onlara, insanların âyetlerimize kesin olarak inanmadıkların söyler.*"[140]

Ehl-i yakîn olmayanlar iman konularında zan ve tahminde bulunurlar:

وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُم مَّا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِن نَّظُنُّ إِلَّا ظَنّاً وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ

"Allah'ın vâdi gerçektir, kıyamet gününde şüphe yoktur' dendiği zaman: 'Kıyametin ne olduğunu bilmiyoruz onun bir tahminden ibaret olduğunu sanıyoruz, (onun hakkında) kesin bir bilgi elde etmiş değiliz.' derler."[141]

4.1.3.5. Tasdik

---

[136] er-Ra'd 13/2.
[137] el- Bakara 2/4; BA. es-Secde 32/24.
[138] es-Secde 32/12.
[139] et-Tûr 52/36.
[140] en-Neml 27/ 82.
[141] el-Casiye 45/32

Tasdik, imanı oluşturan temel unsur olarak ifade edilmektedir.[142] Sıdk, sözünde ve itikadında doğru olmaktır.[143] Tasdik'in mahiyeti haberi ve haber verenin doğruluğunu kabul etmektir. Neye nasıl inanıldığının bilinmesi yönünden imanın oluşumunda bilgi unsuru önemli olmakla birlikte, bilinen şeyin imana dönüşebilmesi için kalp yoluyla benimsenmesi de gerekmektedir.[144] Sıdk, hem teslimiyetin hem de imanın makamıdır.[145]

Tasdik, iman anlamına geldiğine göre, imanın zıddı olan tekzib, tasdikin de zıttıdır.[146]

Müminlerin yaptıklarının hesabını vereceklerine imanları,"يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ" "وَالَّذِينَ" "*Onlar hesap gününü tasdik ederler* "[147] şeklinde tanımlanmıştır.[148]

Aşağıdaki âyetleri imanın tasdik anlamına örnek olarak zikredebiliriz:

"وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى" "*O en güzel kelimeyi (kelime-i tevhidi) tasdik eden*"

"وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى " "*O en güzel kelimeyi (kelime-i tevhidi) yalan sayanı*"[149]

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّى وَلَكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّى

"*Ne dini tasdik eder, ne namaz kılardı. Hep hakkı yalanlayıp ona sırtını dönerdi.*"[150]

İnsanların imanlarındaki samimiyet, Cenab-ı Hak tarafından imtihan edilecektir:

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ

"Biz kendilerinden önce yaşamış olanları denedik. Allah elbette müminleri imtihan edip iman iddiasında sadık olanlarla, samimiyetsiz olanları elbette bilecektir."[151]

---

[142] İsfahani, **Müfredât**, "SDK"md., s. 408-409; Elmalılı, **Hak Dini**, I/178.
[143] İsfahani, **Müfredât**, "SDK"md., s. 408; Fîrûzâbâdî, **Besair,** "SDK" md., III/397
[144] Elmalılı, **Hak Dini,** I/ 179; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis**, V/40.
[145] Fîrûzâbâdî, **Besair**, "SDK", III/399
[146] Izutsu, **Kur'ân'da Allah ve İnsan,** s.217.
[147] el-Meâric 70/26.
[148] Elmalılı, **Hak Dini**, VIII/5358.
[149] el-Leyl 92/6; el-Leyl 92/9.
[150] el-Kıyamet 75/31-32.

Tasdik, aşağıdaki âyette Cenab-ı Hakk'ın yaratma sıfatını da içine almaktadır.

نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ

"*Sizi yaratan biziz, hâlâ bu gerçeği ikrar ve tasdik etmeyecek misiniz?"*[152] Bu ve benzeri âyetlerde, tasdik yerine iman kelimesi gelmiş olsaydı anlam pek değişmezdi. Ancak burada tasdikin tevhid inancını onaylama anlamına geldiğine dikkat çekilmektedir.[153]

4.1.3.6. Tevekkül

Tevekkül, "vekl" kökünden gelmektedir. Rağıb, bunun "birine işini havâle etme, ona güvenme" mânasına geldiğini söyler.[154] Tevekkül terim olarak: "Bir kimsenin kendini Allah (c.c.)'a teslim etmesi, O'nu kefil bilip sadece O'na güvenmesi" şeklinde tanımlanmaktadır.[155]

Tevekkülün aslı imandır. Çünkü tevekkül, var olan her şeyin yaratıcısının Allah (c.c.) olduğu inancına dayanır. İmanın aslı da güvendir.[156] Bu da kalbin amelidir ve imanın ahlakî karşılığıdır.[157] Mesela: "وَعلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ" "*Müminler ancak Allah'a dayansınlar*.[158] Allah'a imanda tevekkül emredilmiştir: "فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ" *"O'na kulluk et, O'na güven*."[159]

Peygamberler ve müminler, tevekkülü sadece Allah (c.c.)'ya yapmalıdır:

---

[151] el-Ankebût 29/3.
[152] el-Vâkia 56/57; es-Sâffat 37/52.
[153] ez-Zümer 39/31; Bkz. İbn Atıyye, **el-Muharreru'l-Veciz**, IV/305; Şevkânî, **Fethu'l-Kadîr,** III/221; Elmalılı, **Hak Dini,** VII/4719.
[154] İbn Manzur, **Lisânü'l-Arab**, "VKL" md.; Tâcü'l-arûs, "VKL" md.
[155] Konyalı Mehmet Vehbi Efendi, **Hülasetü'l-Beyan**, Üçdal Nşr. İstanbul, XIV/5649; Mustafa Çağrıcı, DİA "Tevekkül" md.
[156] Firûzaâbadî, **Basair,** "VKL" md., V/266.
[157] Bkz. Firûzaâbadî, **Basair,** "VKL" md., II/313-318; Ebu Hamid el-Gazzâlî, **İhyâu Ulûmi'd-Din,** Daru'l-Marife, Beyrut, ts., IV/259; IV/243-245.
[158] Yunus 10/84; İbrahim 14/11; el-Mülk 67/29.
[159] Hûd 11/123; el-Furkan 25/2.

"وَعلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ" "*Tevekkül edenler yalnız Allah'a tevekkül etsinler."*[160]

4.1.3.7. Hidâyet

Hidâyet, vahiy ve peygamberler yoluyla yapılan davette, "irşad"[161] ve "lütufla kılavuzluk etme"[162] anlamındadır. Özellikle, ilâhî emirlere muhatap olan insana yol gösterme şeklinde tanımlanmıştır.[163] İman anlamına gelen "hidâyet" lafzının zıddı olarak "dalâlet" kavramı gelmektedir.[164] Aşağıda zikredeceğimiz âyette hidâyet kavramı, iman lafzına örnektir; " وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ" "*And olsun ki Musa'ya, iman etsinler diye kitap verdik*." [165]

Allah Teâla, dilediğine iman ve hidayet verir;

إِنَّكَ لَاتَهْدِي مَنْ أَحْبَبْت وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ وَ هُوَأَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

"(*Resulüm!) Sen sevdiğini hidâyete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidâyet verir.*"[166] Ebu Talib ölmek üzereyken Hz. Peygamber (s.a.v.) ona iman etmesini teklif etmişti. Amcası teklifini kabul etmeyince üzülmüştü. Burada hideyetten maksat yalnız sözle iman ve iyiliğe sevk değil, bilfiil o yola erişmektir.[167] Allah'ın hidayeti çeşitli şekillerde cereyan etmektedir. Hem Peygamber ve kitap gönderilmesiyle hem de kişinin aklî kuvveleri ve hisleriyle imanı bulabilecek güç verilmesi ile olmaktadır.[168] Kur'ân-ı Kerim bizzat iman edenlere bir hidayettir; "ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ" "*İşte bu Kitap, Allah'ın, dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği hidâyet rehberidir.*"[169]

"قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى"

---

[160] İbrahim 14/11-12.
[161] Firûzaâbadî, **Basair,** "RŞD" md.,V/312.
[162] İsfahânî, **Müfredât**, "HDY" md., s.784; Bkz. Firûzaâbadî, **Basair,** "HDY" md., II/212-216
[163] İsfahânî, **Müfredât**, "HDY" md., s.785.
[164] el-Beydavi, Kâdi Nasruddin, **Envâru't-Tenzîl ve Esraru't-Te'vîl**, Mısır,1968, I/11; İsfahânî, **Müfredât,** "DLL" md., s. 440.
[165] el-Müminun 23/49.
[166] el-Kasas 28/56.
[167] Elmalılı, **Hak Dini**, V/3747.
[168] Beydavî, **Envâr,** I/30.
[169] ez-Zümer 39/23.

"O, iman edenler için hidâyettir."[170] Allah'a boyun eğenler, Kur'ân'la hidâyete iletilirler.[171]

Cenab-ı Hak, iman edenleri bizzat hidayete erdirir;

وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

"*Şüphesiz ki Allah, iman edenleri, kesinlikle dosdoğru bir yola yöneltir*.[172]

"*Hidâyeti kabul edenlerin Allah hidâyette yakînlerini artırır ve kendilerine takvâ nasib eder.*"[173] Âyete göre imanı benimseyen müminler, hidâyete erdirilmişlerdir.[174]

4.1.3.8. Dua

Sunacağımız âyet-i kerimede dua kelimesi bir görüşe göre iman anlamındadır.

قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ "

"*De ki: 'Duanız olmazsa Rabbim size ne diye değer versin ki?*"[175] Nesefi'ye (ö. 318/923) göre âyette geçen duanız, imanınız anlamındadır. Duanın sözlük anlamlarından biri de imandır."[176] İbn Abbas'tan rivâyetle Ali b. Ebi Talha (ö.143/760), âyetteki dua kelimesini iman olarak açıklamıştır. "Duanız olmasa, imanınız olmasa anlamındadır."[177] İbn Hacer (852/1449), İbn Abbas'ın bu konuda daha açık bir sözünü şöyle rivâyet etmiştir: "İmanınız olmasa" Allah (c.c.), kâfirleri, imanlarının olması durumunda onları önemsemediğini haber verdi. Müminler de iman etmeseydi onlara değer vermezdi.[178]

4.1.3.9. Emanet

---

[170] Fussilet 41/44.
[171] Derveze**, et-Tefsîru'l-Hadis**, III/231.
[172] el-Hac 22/24.
[173] Muhammed 47/17.
[174] Elmalılı, **Hak Dini**, VI/4387.
[175] el-Furkan 25/77.
[176] Nesefi, **Tefsiru'n-Nesefî,** I/.370.
[177] İbn Kesir, **Tefsir**, III/1695.
[178] el-Enfal 8/55; İbn Kesir, **Tefsir,** III/1695; Esed, **Kur'ân Mesajı**, II/748; Fethu'l-Bâri, I/46.

Emanet, bazen insanın inanması gereken şeyin adıdır.[179]

إِنَّاعَرَضْنَاالْأَمَانَةَعَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَاوَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَ االْإِنسَانُ

"Biz emaneti göklere, yere, dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten kaçındılar. Zira sorumluluğundan korktular, ama onu insan yüklendi."[180] Âyetteki emanetin kelime-i tevhid olan 'Lâilahe illallah' olduğu kaydedilmektedir. Şüphesiz akıl, tevhid bilgisini tahsil eder ve tevhidle adalet gerçekleşir.[181] Gazali bu emaneti "marifet ve tevhid" olarak açıklar.[182] Suyutî de emanet kelimesini, tevhid olarak açıklar.[183] Avfî (ö.73/692), İbn Abbas'tan emanetin Allah'a itaat olduğunu nakleder.[184]

4.1.3.10. Amel

Amelin iman mânasıyla irtibatlı olduğuna dair şu âyetleri zikredebiliriz.

فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِيْنَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"*Rabbin hakkı için, onların hepsini sorguya çekeceğiz! Onları yaptıkları işlerden sorumlu tutacağız*"[185] Kur'ân'ı sihir, şiir, esatir diye parçalara ayıranlar, Hz. Peygambere menfi icabette bulunanların hepsi bu dehşetli uyarıya muhatap olmuşlardır.[186] Buhari (ö.256/870) burada: "Lailahe illallah'tan sorulacaklar" demektedir. Buhari şarihi İbn Hacer (ö.852/ 1449) bu hadise dair ise şöyle der: "Mümin-kâfir herkes bu kelimeden sorulacak. Kâfirlerin de tevhid ile muhatap oldukları konusunda ihtilaf yoktur. Diğer amellerden sorumlu olup olmadıkları hususu ise ihtilaflıdır. Bu âyet, tüm beşerin tevhide muhatap olduğu hususunda bir delildir.[187]

---

[179] Bkz. İsfahânî, **Müfredâ**t, "EMN" md. s.30.
[180] el-Ahzab 33/72.
[181] Zemahşerî, **Keşşaf,** II/ 180; İsfehânî, **Müfredât,** "EMN" md., s.30-31; Elmalılı, **Hak Dini**, VI/3934.
[182] Gazzali, **İhyâu Ulûmi'd-Din,** III/ 14.
[183] Bkz. Suyutî, **ed-Dürrül-Mensur fi Tefsiri bi'l-Mesur**, VI/669.
[184] İbn Kesir, **Tefsir**, IV/2005.
[185] el-Hicr 15/92-93.
[186] Zemahşeri, **Keşşaf,** II/591.
[187] Fethu'l-Bâri, I/73.

Yine: "لِمِثْلِ هَذَا فَلْيَعْمَلْ الْعَامِلُونَ" "*Çalışanlar, asıl, böyle bir başarı elde etmek için çalışsınlar!*"[188] Yani insanlar iman etsinler, anlamındadır."[189]

4.1.3.11. Ümit

Âyetlerde ümit kelimesi bazen iman anlamını ifade edebilmektedir:

مَن كَانَ يَرْجُو لِقَاء اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ

"*Kim Allah'a kavuşmayı ümid ediyorsa bilsin ki Allah'ın tayin ettiği vâde mutlaka gelecektir.*"[190] Allah Teâlâ'ya kavuşmayı bekleyen veya umutlu olanlar[191] âyette "كَانَ يَرْجُو" Cenab-ı Hakk'a kavuşmak için çaba harcayan kalpler; özlem çeken ve ümit besleyen çehre olarak canlandırılıyor.[192]. Çünkü bunlar âhirete inananlardır.[193]

4.1.3.12. İhbat

İhbat, Allah (c.c.)'a gönülden bağlanmak anlamındadır. Bu teslimiyet, bir baskı ve zorlama sonucu değildir. Aksine gönül rızasıyla olan bir boyun eğmedir:[194]

İhbat âyetlerde şöyle ifade edilmektedir: "فَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ" "*İlâhınız, bir tek İlah'tır. Öyle ise, O'na teslim olun. O ihlâslı insanları müjdele!*"[195] Sevrî (ö.161/778), ihbatı "Allah'a teslim olup mutmain olanlardır" der.[196]

İhbat diğer mânaları ile şu şekillerde gelmektedir:

a. Allah Teâla'ya gönülden bağlananlardır

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُواْ إِلَى رَبِّهِمْ أُوْلَـئِكَ أَصْحَابُ الجَنَّةِ

---

[188] es-Sâffat 37/61.
[189] Fethu'l-Bâri, I/73.
[190] el-Ankebût 29/5.
[191] Zemahşeri, **Keşşaf**, III/440.
[192] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, IX/95.
[193] İbn Kesir, **Tefsir,** IV/1834.
[194] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** VIII/117.
[195] el-Hac 22/34.
[196] İbn Kesir, **Tefsir,** III/1515.

"*İman edip yararlı işler yapanlar ve Mevlâlarına gönülden bağlanlar cennetliktir.*"[197] Kalpleri iman etmiş, organlarıyla sözlü ve fiili itaat içinde olanlardır.[198]

b. Müminlerin Kur'ân karşısında kalpleri huşu ve ihlâs ile teskin olmasıdır.[199]

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ

"Kendilerine ilim verilenler, onun hakikaten Rabbin tarafından gelmiş bir gerçek olduğunu bilsinler de ona inansınlar, bu sayede kalpleri huzur ve tatmine kavuşsun."[200]

4.2. İman Esasları

4.2.1. Allah'a İman

Kur'ân-ı Kerîm'in ana konusu Allah (c.c.)'a imandır. Bu, kâinatın üzerine dayandığı varlıklar âlemindeki en büyük gerçek ve imanın üzerinde oturduğu en büyük merkezdir. Çünkü imanın en büyük rüknü, Allah'ın zâtını ve sıfatlarını tasdik etmektir.[201] Allah'a iman, üzerinde hiçbir tartışmanın bulunmadığı en büyük hakikattir. Yüce Allah'ın zâtı, sıfatları, fiilleri ve insanlarla olan ilişkilerinin niteliği konusunda değişik düşünceler bulunsa bile, O'na iman konusunda insanlar ittifak halindedir.[202]

Allah (c.c.)'a iman, Kur'ân-ı Kerîm'de insan için bilinmesi tabii, zorunlu ve apaçık bir hakikat olarak kabul edildiği için ilimlerin en büyüğüdür.[203] Zira Allah'a iman, her şeyin kaynağıdır. Ahlâk kanunları ve diğer kanunlar, ancak bu inancın kuvvetli olmasıyla devam hakkını ve tatbik hüviyetini bulurlar.[204] Mesela; "*Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Katında olanlar O'na kulluk etmekten çekinmezler ve usanmazlar. Gece ve gündüz, bıkmadan tesbih ederler. Yeryüzünde edindikleri tanrılar*

---

[197] Hud 11/23.
[198] İbn Kesir, **Tefsir,** II/1036.
[199] el-Hac 22/54. hk. Kurtubî, **el-Câmi**, XII/59.
[200] el-Hac 22/54.
[201] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, I/457.
[202] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, I/245.
[203] Râzi, **Tefsir-i Kebir**, I/157.
[204] el-Enbiya 21/19-23; BA. İbrahim 14/10; el-Müminun 23/91; İsra 1739-/44; Mevdudî, **İslâm**, s. 36.

mı, onlar mı ölüleri diriltecekler? Eğer yerle gökte Allah'tan başka tanrılar olsaydı, ikisi de bozulurdu. Arşın Rabbi olan Allah, onların vasıflandırdıklarından münezzehtir. O, yaptığından sorumlu değildir, onlar ise sorumlu tutulacaklardır."

Bütün Peygamberler, öncelikli olarak Cenab-ı Hakk'a iman etmeyi tebliğ için gönderilmiştir.[205] Zira Allah Teâla'dan başka ilâh olmadığı gerçeği, vahyin her safhasında, değişik şekil ve tonlarda anlatılmaktadır.[206] Kur'ân konularının akışı içerisinde, her vesileyle Allah'ın birliğinden bahsedilmesi, Allah Teâlâ'ya iman akidesinin gerektiği şekilde düzeltilmesi ve bu imanın sağlam bir temele oturtulması, ancak bu yolla mümkündür.[207]

Kur'ân'ın tanıttığı mutlak varlığın her kemâli, ulûhiyet niteliğinde toplanarak Allah (c.c.)'ta birleşmiştir.[208] Allah'a iman konusu, Kur'ân'da kâdir-i mutlak ve rahim bir yaratıcı fikriyle başlar.[209] Bu fikrin başarılı olmasının sebebi, önce teessüs ettirilmek istenen dini birliğe mükemmel bir şekilde cevap vermiş olmasıdır; diğer taraftan fitrat olarak adlandırılan,[210] herkes tarafından kabul edilen ebedî hakikate çağırmasıdır.[211]

Âyetlerde Allah'a iman, selb'den ziyade ispat ciheti tercih edilmiştir. İspat cihetine şu âyetleri misal olarak zikredebiliriz: "*Sizin ilahınız tek İlahtır.*" "*De ki: Bana sadece, sizin ilâhınızın ancak bir tek Allah olduğu vahyedildi.*"[212] "*O halde şu gerçeği hiç unutma ki: Allah'tan başka ilah yoktur.*"[213] Bu şekilde Allah Teâla'nın ne olmadığından ziyade ne olduğu hususu daha gâlip olarak yer almıştır.[214] Ulûhiyetle irtibatlı olarak Kur'ân-ı Kerîm'in tamamında yer alan bu gibi âyetler, imanla ilgili olarak bunları okuyanların vicdanlarında yer edecektir.

---

[205] er-Ra'd 13/30; en-Nahl 16/36.
[206] Veli Ulutürk, **Kur'ân-ı Kerîm Allah'ı Nasıl Tanıtıyor**, Akademi yay., İzmir, 2007, s. 36.
[207] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, I/246; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis**, V/156.
[208] Elmalılı, **Hak Dini**, IX/6296.
[209] Fatiha 2/1-4; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, I/30.
[210] er-Rûm 30/30.
[211] Draz, M. Abdullah, **Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru**, trc. Salih Akdemir, Mim yay., 1983, s.76.
[212] el-Enbiya 21/108; el-Haşr 59/22-24; el-En'âm 6/19; İbrahîm 14/28-29; Fussilet 41/44; el-Bakara 2/285; Hûd 11/14.
[213] Muhammed 47/19; el-Bakara 2/163; el-İhlâs 112/4; eş-Şura 42/11.
[214] Ulutürk, **Kur'ân-ı Kerîm Allah'ı Nasıl Tanıtıyor**, s. 298.

Bütün bunlara rağmen, Allah Teâlâ'ya iman konusunda inkârı peşinen kabul edenler çeşitli azaplarla uyarılmaktadırlar.[215] Çünkü Allah'ın yokluğunu iddia etmek, bütün tedbir ve nizamıyla birlikte, şu muazzam kâinatı kör ve aciz maddeye terk etmek demektir.[216] Bundan dolayı Allah Teâla'ya imanla ilgili âyetler genellikle kasemle, te'kidle,[217] sorularla[218] veya hayret bildiren uyarı ve kınama ifadeleriyle gelmiştir.[219]

Kur'ân-ı Kerîm'de "أَفَمَن يَخْلُقُ كَمَن لاَّ يَخْلُقُ" "*O halde, yaratan (Allah), yaratmayan gibi olur mu?"*, "لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ" *"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur."*[220] vb. âyetler, Allah Teala'nın zâtını olduğu kadar, sıfat ve fiillerini de mahlûkata benzetmeyi kesin bir şekilde yasaklayan naslardır. Ayrıca bu âyetlerin, Allah'ın zâtı ve sıfatlarıyla ilgili konularda şaşmaz bir ölçü sunduğunu söylemek de mümkündür. Öyleyse, Allah telakkisiyle ilgili yapılacak ifadeler bu ölçüye vurulmadıkça doğrulukları tartışılabilir.[221]

Allah'a iman konusunda âyetlerin ifade şekilleri, fitratı bozulmamış insanlar tarafından tabii olarak bilinip benimsenecek tarzdadır.[222] Mesela: "*Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler? Halbuki dost yalnız Allah'tır. O ölüleri diriltir, her şeye kadirdir. Ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyde hüküm vermek, Allah'a mahsustur. İşte, bu Allah, benim Rabbimdir. O'na dayandım ve O'na yönelirim. O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da eşler yaratmıştır. Bu suretle çoğalmanızı sağlamıştır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir. Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. O, her şeyi bilendir*"[223] Bu âyetlerde, tüm varlıkları kuşatan evrensel rahmet niteliğine sahip Yüce Allah'ın birliği vurgulanmaktadır.[224]

---

[215] el-Mülk 67/6; eş-Şura 42/26.
[216] Mevdudî, **Tefhîm**, VI/377;Bekir Topaloğlu, **Allah'ın Varlığı**, DİB. Yay., 6. baskı, Ankara,1992, s.128.
[217] el-Ankebut 29/61-63; el-Bakara 2/163; el- En'âm 6/103.
[218] en-Neml 27/59-64; el-Müminun 23/84-89; İbrahim 14/10; Fatır 35/3.
[219] Bkz. ez-Zümer 39/6; İbrahim 14/2, 10, 52; Suyûtî, **İtkân**, I/352; Topaloğlu, DİA., "Allah" md.
[220] en-Nahl 16/17; eş-Şura 42/11; Bkz. el-İhlas 112/4; er-Rûm 30/27; Meryem 19/65.
[221] Albayrak, Halis, **Kur'ân'ın Bütünlüğü Üzerine**, Şûle Yay., 6. bas., İstanbul, 2011, s.54.
[222] Elmalılı, **Hak Dini**, I/164; Derveze, İzzet, **Kur'ânu'l-Mecid**, trc. Vahdettin İnce, Ekin yay., İstanbul, 1997, s.167.
[223] eş-Şura 42/9-12.
[224] Derveze, **et-Tefsiru'l-Hadîs**, V/156.

Böylece hem akıl hem nakil, Allah (c.c.)'ya imanı ortaya koyma, her türlü şirk ve inkârı reddetme Kur'ân'da yer almıştır.[225] Cenab-ı Hakkın varlığının ve kudretinin belgelerini bünyesinde taşıması bakımından, dikkatler hem görünen âleme,[226] hem de insanın bizzat kendisine çekilirken;[227] öte yandan Allah Teâlâ'nın okunan belgeleri olan ve insana en doğruyu gösteren vahye de dikkat çekilmektedir.[228]

4.2.2. Âhirete İman

"Âhiret" kelimesi, "e-h-r" kökünden gelen ism-i fâil kalıbında müennes bir sıfattır.[229] Bu kökteki sözcükler, "son, sonra gelen, son bulma ve bir şeyi sonradan takip etme"yi ifade eder.[230] Fiil olarak çeşitli vezinlerde arkada veya geride kalmak, geri bırakmak ve geciktirmek gibi anlamları ifade etmek için de kullanılmaktadır.[231] İsim ve sıfat olarak evvelin zıddı, te'hir, nihâyet, son, diğer, her şeyin sonu vb. anlamlardadır.[232]

Kur'ân-ı Kerîm'de, âhiret kelimesiyle hesap günü kastedilmektedir.[233] Âhiret'e iman, Kur'ân'ın sonsuz kurtuluşa ulaşmada şart koştuğu imanın esaslarındandır.[234] Dünya yurduna neş'e-i ûlâ, âhiret yurduna neş'e-i sâniye denir.[235] Âhiret yurdu şeklinde gelen âyetler, dünya hayatının mukabili olan gelecekteki hayata işaret eder.[236]

---

[225] Draz, **Kur'ân'a Giriş,** s.71.

[226] Bkz. Al-i İmrân 3/191;el-En'âm 6/50; Yunus 10/101; Yusuf; 12/109 en-Nahl 16/10-17; er-Ra'd;13/3; er-Rûm 30/9. 50; Fâtır 35/44; el-Mümin 40/21.82; Kâf 50/6-11.

[227] er-Rûm 30/8; Meryem 19-21; ez-Zümer 39/42; Fussilet 41/53; el-Haşr 59/18; et-Talak 65/5; Ulutürk, **Kur'ân-ı Kerîm Allah'ı Nasıl Tanıtıyor**, s.191.

[228] Ulutürk, **Kur'ân-ı Kerîm Allah'ı Nasıl Tanıtıyor**, s.210; Bkz. en-Nisa 4/82; en-Nahl 16/44; el-Müminun 23/68; Sâd 38/29; Muhammed 47/24; el-Haşr 59/21.

[229] Taberi, **Camiu'l-Beyan**, I/106; Zamehşeri, **Keşşaf**, I/137; İbn Manzur, **Lisanu'l-Arab**, "AHR"md., I/89.

[230] İbn Manzur, **Lisanu'l-Arab**,"AHR" I/89; ez-Zebidî, Muhammed Murtaza el-Huseynî, **Tacu'l-Arûs**, Daru'l-Fikr, ts., IV/9.

[231] İsfahânî, **Müfredât**,"AHR" md., s.14; Firûzabadî, **Besair,** "AHR" md., I/120-121; İbn Manzur, **Lisanu'l-Arab**, "AHR" I/86-89.

[232] İsfahânî, **Müfredât**," AHR" md., s.14; İbn Manzur, **Lisanu'l-Arab**, "AHR" I/86-89; Firûzabadî, **Besair**, "AHR" I/120-121.

[233] Bkz. Al-i İmran 3/9; İbrahim 14/41; es-Saffat 37/20-21; ed-Duhan 44/40; Nebe 78/17, 38; Râzî, **Tefsir-i Kebir,** I/467; Elmalılı, **Hak Dini**, I/185.

[234] İsra 17/10; Yunus 10/7-8.

[235] İsfahânî, **Mufredât,** "AHR"md., s.13-14; Fîrûzâbâdî, **Besair,** "AHR"md., II/89.

[236] el-En'am 6/32; en-Nahl 16/30; el-Bakara 2/94, 114; el-Araf 7/169; İbrahim 14/27.

Aslında hayat kavramı, Kur'ân'da hem dünya hem âhiret hayatını ifade etmek için gelmektedir. Hayatı sadece "dünya hayatı" olarak gören, "ahiret hayatını" yok sayan inanç, Kur'ân'da reddedilmektedir.[237]

Âyetlerde âhiret'in varlığı, öldükten sonra dirilmenin mutlaka olacağı beyân[238] edilerek insanlar şu şekilde uyarılmaktadırlar:

إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَن فِي الْقُبُورِ

"*Kıyamet günü mutlaka gelecektir, bunda hiç şüphe yoktur*."[239]

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى بَلَى

إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"*Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini düşünmezler mi? Evet O, her şeye kadirdir*."[240] Kabirlerden dirilmeyi, Allah (c.c.)'ın huzurunda hesaba çekilmeyi, cennet ya da cehennemden birisiyle karşılaşmayı anlatan kıyâmet ile ilgili verilen ilâhî kaynaklı haberler kesindir. İnsanlar akıl yürütmeyle, bilimsel verilere dayanarak, kıyâmetin kopacağının mantığa uygun olduğunu söyleyebilirler. Ancak kıyâmetin geleceğini söyleyen kaynak, mutlak bilgi sahibi olanın beyanıdır. O da Allah (c.c.)'dür.[241]

"İmanın bütün rükünleri, âhiretin varlığını bize göstermektedir. Örneğin Hz. Muhammed (s.a.v.)'in risaletine delâlet eden bütün mucizeleri ve nübüvvet delilleri, âhiretin tahakkukuna şehadet eder. Çünkü Hz. Muhammed (s.a.v)'in bütün dâvâsı, ulûhiyet ve vahdaniyetten sonra haşrin vukuû üzerine yoğunlaşmaktadır. Yine bütün

---

[237] İzutsu, **Kur'ân'da Allah ve İnsan**, s. 66-87; Bkz. el-En'am 6/32;et-Tevbe 9/69,74; Yunus 10/62-64; el-Casiye 45/24; el-Müminun 23/37.
[238] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, I/467.
[239] Hac 22/7.
[240] el-Ahkaf 46/33; Ra'd 13/26.
[241] Beydâvî, **Envâr**, II/344; Elmalılı, **Hak Dini**, I/186; Esed, **Kur'ân Mesajı**, s. 965.

peygamberleri tasdik eden ve ettiren hârikulâde durumlar, âyetlerin ve delillerin tamamı aynı hakikatı göstermektedir."[242]

Âhiret, iman esasları arasında çok önemli bir yere sahiptir.[243] Bu nedenle Kur'ân'da âhiretle ilgili çok farklı isim, tabir ve ifadeler vârid olmaktadır. Haşr ve neşr,[244] yevmu'd-din,[245] yevmun mecmûun ve yevmun meşhûd,[246] yevmu't-tenad,[247] yevmu'l-fasl,[248] yevmu'l-kıyame,[249] yevmun azim,[250] yevmun kebir,[251] yevmun akîm,[252] yevmun elîm,[253] yevmu'l-ba's,[254] yevmun muhît,[255] yevmu'l-hasre,[256] yevmu'l-hurûc,[257] yevm,[258] yevmu'l-âzifeti,[259] yevmeiz,[260] yevme't-telak,[261] munîb,[262] es-sâatü,[263] azâbe'l-huld,[264] kıyamet-âhiret,[265] sûu'd-dâr,[266] dâru'l-âhire,[267] dâru'l-karar,[268] dâru's-selam,[269]

[242] Çelik, **Kur'ân'ın İknâ Hususiyeti**, s.87.
[243] Meryem 19/39-40; el-Mülk 67/10; el-En'âm 6/22, 29; es-Secde 32/10-12; er-Rûm 30/14-15.
[244] el-İsra 17/97; Taha 20/102; el-Maide 5/96; Yunus 10/28, 45; es-Saffat 37/22;el-Furkan 25/34 vb.
[245] el-Fatiha 1/4; es-Saffat 37/20; Sad 38/78.
[246] Hud 11/103.
[247] el-Mümin 40/32.
[248] es-Saffat 37/21; en-Nebe 78/17, 38; ed-Duhan 44/40;es-Saffat 37/21.
[249] el-Bakara 2/113; en-Nisa 4/87, 141, 159; el-Araf 7/32, 172; Yunus 10/60, 93; Hud 11/60; en-Nahl 16/27, 92,124; el-İsra 17/13; Taha 20/100,124; el-Enbiya 21/47; Fâtır 35/14;ez-Zümer 39/ 24 vb.
[250] el-Araf 7/59, Meryem 19/37.
[251] Hud 11/3.
[252] el-Hac 22/55.
[253] Hud 11/26.
[254] er-Rûm 30/56; eş-Şuara 26/87; Sad 38/79.
[255] Hud 11/84.
[256] Meryem 19/39.
[257] Kaf 50/42.
[258] el-Bakara 2/48, 123; Al-i İmran 3/9, 25, 30; el- Maide 5,109; el-Ahkaf 46/34; Yunus 10/28; İbrahim 14/41; el-Hicr 15/38; el-İsra 17/14,52; Taha 20/126; el-Enbiya 21/104; en-Neml 27/87;el-Kasas 28/62 vb.
[259] el-Mümin 40/18.
[260] en-Nisa 4/42; el-Araf 7/8; en-Nahl 16/30; el- Kehf 18/99; Taha 20/102 el-Müminun 23/101; en-Nûr 24/25; Saffat 37/33 vb.
[261] el-Mümin 40/15.
[262] Hud 11/88; er-Ra'd13/27, 29, 36; ez-Zümer 39/54.
[263] er-Rum 30/55;Yasin 36/78-79; Yusuf 12/107; en-Nahl 16/77; el-Kıyame 75/36-40; el-Hac 22/7 vb.
[264] Yunus 10/52.
[265] Al-i İmran 3/185; en-Nahl 16/22,60; el-İsra 17/72; ez-Zümer 39/ 26; el-Mümin 40/43 vb.
[266] er-Ra'd 13/25.
[267] el-Araf 7/32;el-Ankebut 29/64; Al-i İmran 3/55,106; el-En'âm 6/32; el-Araf 7/169; Yusuf 12/109.
[268] el-Mümin 40/59.
[269] Yunus 10/25.

ukbe'd-dâr,[270] ba's,[271] âzife,[272] mercii,[273] metab,[274] likae,[275] ikab,[276] virdu'l-mevrud,[277] bi'se'l-mihad,[278] ğaşiye,[279] zelzele, [280] zikru'd-dar[281] bunlardan bazılarıdır.

Ayetlerde âhiretin çokça zikredilmesi, inkârcıları âhireti inkârdan vazgeçirmeye yöneliktir. Zira âhiretin varlığına iman olmadıkça, insan hayatı asla ilâhi nizama uygun, tabii bir çizgide yürüyemez.[282]

Âhiretle ilgili haberleri sağlıklı bir şekilde değerlendiremeyenler, onun varlığını kabul etmezler. Evrende, kıyâmet ve âhiretten kuşku duyanlar bulunsa bile, "kıyâmet ve âhiret" kuşkudan uzak bir gerçeklik olarak hep var olacaktır.[283]

4.2.3. Kitaplara İman

Kur'ân'da kitap kelimesi birden fazla mânaya gelmektedir.[284] "Zû vücûh" (çok anlamlı) [285] olan böyle kelimelere, kullanıldığı yere göre farklı anlamlar yüklenmiştir.[286]

"Kitap", nazil olan vahyin sözlü şeklini ifade ettiği gibi[287] İlâhi kelamın bir araya getirilmesi, bunların insanlar tarafından yazıya geçirilmiş şekli olan vahye de kitap denilmiştir.[288]

---

[270] er-Ra'd 13/22, 24, 42.
[271] el-En'âm 6/36; Hud 11/7; el-Hicr 15/36; en-Nahl 16/84,89; el-İsra 17/49; el-Müminun 23/16, 37.
[272] en-Necm 53/57.
[273] el-En'âm 6/60; Yunus 10/4, 23, 56, 70; Hud 11/4; Meryem 19/40; el-Müminun 23/115.
[274] er-Ra'd 13/30.
[275] Yunus 10/7, 11, 45; el- Kehf 18/105,110.
[276] er-Ra'd 13/32, 35.
[277] Hud 11/98; el-Hac 22/72.
[278] er-Ra'd 13/18.
[279] Yusuf 12/107.
[280] el-Hac 22/1; Zilzal 99/1.
[281] Sad 38/45.
[282] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, I/31.
[283] Beydâvî, **Envar**, II/344; Mevdûdî, **Tefhim**, V/151; Esed, **Kur'ân Mesajı**, s.923.
[284] İsfahânî, **Müfredât**, "KTB" md. s.639;Bkz. el-Mutaffifin 83/7. 20; el-İnşikak 84/7, 14.
[285] Suyûtî, **İtkân**, I/445.
[286] Bkz. İsfahânî, **Müfredât**, "KTB" md., s.638-642; Fîrûzâbâdî, **Besair**, "KTB" md., IV/329-334.
[287] Meydanî, **Akaidi'l-İslâmiyye**, s.466; Elmalılı, **Hak Dini,** I/157.
[288] Râzî, **Tefsir-i Kebir**; I/430; Ayrıca Bkz. Nebi Bozkurt, **DİA**. "kitap" md., XXVI/ 120-121.

Allah'ın kelam sıfatının tezahürü olan kitapların peygamberlerle beraber gönderilişi Kur'ân'da şöyle ifade edilmektedir:

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ

"İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi."[289] Bununla, ilâhi kitapları tasdikin bir iman rüknü olduğu ortaya konulmuştur.[290]

İlahi kitaplar, insanlar içindir ve hak olarak inmiştir: "إِنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ" *Doğrusu biz, insanlar için Kitabı sana indirdik*."[291]

وَبِالْحَقِّ أَنزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ "*Kur'ân'ı ancak hak olarak indirdik ve o da indiği gibi hak olarak kaldı."*[292] Âyett'te Kur'ân'ın hak olarak gökten, meleklerin korumasında Hz. peygambere şeytanın müdahelesinden korunmuş olarak ulaştığı ifade edilmektedir.[293]

Allah (c.c.), Hz. Peygamber'e bütün kitaplara inanmasını ve bunu açıkça ilan etmesini şöyle emretmiştir: "وَقُلْ آمَنتُ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِن كِتَابٍ" "*Ve de ki: Ben Allah'ın indirdiği Kitab'a inandım*.[294] Yani, "Peygamberlere indirilmiş kitapların hepsini tasdik ettim. Onlardan hiç birini diğerinden ayırmam."[295] Nitekim ilâhi kitapların doğruluğu, sadece peygamberlerin haberleri vasıtasıyladır.[296]

Müminlere indirilen ilâhi kitapların tümüne iman etmek şöyle emredilmektedir:

---

[289] el-Bakara 2/213.
[290] Bkz. el-Bakara 2/4. 177. 285; Al-i İmran 3/84; en-Nisa 4/136; Taberî, **Camiu'l-Beyan,** I/410; Râzî, **Tefsir-i Kebir**, III/180.
[291] ez-Zümer 39/41.
[292] el-İsra 17/105; Ayrıca Bkz. Al-i İmrân 3/3; eş-Şura 42/17.
[293] Zamehşeri, **Keşşaf**, III/401; İbn Atıyye, **el-Muharreru'l-Vecîz** V/31.
[294] eş-Şura 42/15; BA. el-Araf 7/3.
[295] İbn Kesir, **Tefsir,** IV/2241.
[296] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, IV/267-268; Müslim, **İman** 1; Ebu Davud, **Sünen** 15; İbn Mâce, **Mukaddime**, 9.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ آمِنُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِيَ أَنزَلَ مِن قَبْلُ

"*Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitaba iman (da sebat) ediniz.*[297] İlâhi kitaplar, farklı zamanlarda ve farklı toplumlara indirilmiş olsa da Allah'ın kelamı olmaları bakımından aralarında hiçbir fark yoktur. Nitekim Kur'ân-ı Kerim, kendinden önce geçen bütün kitaplara emîndir.[298] Burada müminler, önceki kitaplardaki hükümleri, sadece tasdikle sorumlu tutulmuşlardır.[299] Bu iman birliği, islam inancının ayırıcı bir özelliğidir.[300]

Âyetlerde önceki kitaplarla beraber, Kur'ân'ın tasdiki vurgulanmaktadır.[301] "*İşte bu kesin delile dayananlar, Kur'ân'a iman ederler.*"[302] Çünkü kitaplara imanda son ilahi kitap olan Kur'ân-ı Kerîm, farklı bir yere sahiptir.[303] Kur'ân'ın indiriliş gayelerinden biri de önceki kitapları tasdikle iman rükünlerinin birlikteliğini sağlamaktır.[304]

Kur'ân'da ilâhi kitaplara ek olarak sahifelerden bahsedilmektedir.[305] Kitaplara iman, hem ilâhi kitapları hem de sahife halinde gelen vahiyleri kapsamaktadır.[306]

4.2.4. Peygamberlere İman

Kur'ân-ı Kerîm'de nebi, resul ve mürsel kelimeleri peygamberleri ifade eder. Nebî sözlükte, haber veren, mertebesi yüksek olan, açık yol anlamlarına gelir. Resul ve mürsel ise gönderilmiş melek ve peygamberlerdir.[307]

---

[297] en-Nisa 4/136; el-Bakara 2/136; Al-i İmrân 3/84.
[298] el-Maide 5/46-48 hk. İbn Kesir, **Tefsir,** I/571.
[299] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, I/466.
[300] Hamidullah, Muhammed, **İslâm'a Giriş**, trc. Cemal Aydın, TDV yay., Ankara, 2009, s. 91.
[301] Fatır 35/32; el-En'am 6/155; el-Bakara 2/2;Bkz. Fussilet 41/52; Al-i İmrân 3/3.
[302] en-Nisa 4/105; Hûd 11/17; er-Rum 30/30; el-En'âm 6/19.
[303]el-Vakia 56/77-78; Hud 11/1; el-Kehf 18/1-2; en-Nahl 16/44; Elmalılı, **Hak Dini**, II/1021; Esed, **Kur'ân Mesajı**, I/426.
[304] en-Nahl 16/64 hk. Râzî, Tefsir-i Kebir, XIV/256.
[305] Tâhâ 20/133; en-Nebe 78/13-14; el-A'lâ 87/18-19.
[306] Elmalılı, **Hak Dini**, II/1021; Havva, Said, **İmanın İlkeleri**, Ravza yay. İstanbul, 1991, s. 30.
[307] el-Hac 22/75; Teftazânî, **Şerhu'l-Makâsıd**, V/5; İsfahânî, **Müfredât**,"RSL" md., s. 284; İbn Manzur, **Lisanu'l-Arab**, "NBE", "NBV", "RSL" md.'leri.

Nebî ve resul, "Allah Teâlâ'nın emir ve yasakları ile öğütlerini insanlara bildirmek üzere seçtiği elçi" anlamındadır.[308]

Cenab-ı Hak, peygamber göndererek insanlara lütûfta bulunmuştur.

لَقَدْ مَنَّ اللهُ عَلَى الْمُؤمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ

" *Şüphesiz ki içlerinden, kendilerine Allah'ın âyetlerini okuyan, kendilerini temizleyen, kendilerine kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur."* [309] Peygamber ve vahiy gönderme, âyetlerde Yüce Allah'ın "مُرْسِل" sıfatının bir tezahürüdür. Şöyle ki: "إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ" [310]

Âyetlerde insanlara, sadece Allah (c.c.)'ya kulluk edip tağuttan sakınma ve yaratana karşı herhangi bir bahanelerinin kalmaması için peygamber gönderilmiştir.[311]

"لَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولاً أَنِ اعْبُدُواْ اللهَ وَاجْتَنِبُواْ الطَّاغُوتَ *"Allah'a kulluk edin ve Tâğut'tan sakının" diye her ümmete bir peygamber gönderdik*."

رُّسُلاً مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ

"*Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın!"*[312]

Allah Teâlâ, aynı zincirin birbirini tamamlayan halkaları olan peygamberleri aracılığıyla insanlara mesajlarını gönderirken, iman esaslarını da bildirmiştir.[313]

---

[308] İsfahânî, **Müfredât**,"RSL" md., s. 284; Cürcânî, **et-Tarifat,** "Nebi" md., s.359; Meydanî, **Akaidu'l-İslâmiyye**, s.266.
[309] Al-i İmrân 3/164; BA. es-Saffat 37/114; el-Bakara 2/151.
[310] ed-Duhan 44/5; el-Kasas 28/ 45.
[311] en-Nahl 16/35; Fâtır 35/23-25; Bkz. Sallabi, **İslam İnanç Esasları**, s. 254.
[312] en-Nahl 16/ 36; BA. en-Nisa 4/165; el-Kasas 28/27; el-En'am 6/155-157; Tâhâ 20/134.
[313] İbn Kesir, **Tefsir,** III/1210; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** III/489.

Öncelikle Peygamberlere iman temel yükümlülüktür.[314] Çünkü tüm peygamberler de öncelikle Allah Teâla'nın vahdaniyetini belirtmek için gönderilmiştir:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ

"*Senden önce hiçbir resûl göndermedik ki ona: 'Benden başka İlâh yoktur; şu halde bana kulluk edin' diye vahyetmiş olmayalım."*[315]

Allah Teâlâ, Resullere bir nevi ilim ve hidâyet vererek onları kendi katından âyetlerle desteklemiştir."[316] "*Andolsun senden önce peygamberler gönderdik Onlardan, sana kıssalarını anlattığımız kimseler var, durumlarını sana bildirmediğimiz kimseler de var."*[317] Bundan dolayı bazı peygamberlere inanmadığı halde diğer bazılarını tasdik, azapla uyarılmaktadır.[318]

Hz. Muhammed (s.a.v.) de bu peygamberlerden biridir.[319] Bununla beraber, Peygamberlere iman, onların şeraitlerini tasdik hususlarını dâhil edenler de olmuştur.[320] Hz. İsa'nın tevhid inancının yerleşmesi için Allah tarafından görevlendirilen peygamber dizisinin bir halkasını teşkil edeceği bildirilmektedir.[321]

İman rükünleri açısından nebi ile resül arasında hiçbir fark yoktur. çünkü Peygamberlerin temel görevleri, insanlara yaratıcıyı tanıtıp O'na iman ve kulluk etmeleri için yol göstermektir.[322] İkinci görevleri ise Cenab-ı Hakk'ın rızasına götürecek imanî programın öğretilmesidir.[323] Bilhassa âhirette:*"Size gönderilen resullere ne cevap*

---

[314] en-Nisa 4/136; el-Maide 5/20; el-En'âm 6/91; Al-i İmrân 3/137. 144; el-Araf 7/157-158; el-Hadîd 57/7-8. 19; Yunus 10/57; Muhammed 47/29.
[315] el-Enbiya21/25; Bkz. ez-Zuhruf 43/45.
[316] Bkz. el-Bakara 2/253; el-Maide 5/110.
[317] el-Mümin 40/78; en-Nisa 4/163-164.
[318] Bkz. en-Nisa 4/150-151; el-Bakara 2/85.
[319] Yâsîn 36/3; el-Enbiya 21/107; el-Fetih 48/29; Al-i İmrân 3/144.
[320] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** IV/267-268.
[321] Elmalılı, **Hak Dini**, II/1077; Koçyiğit, **Kur'ân-ı Kerim Meal ve Tefsiri**, II/87; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, II/578.
[322] el-Arâf 7/59, 65,73,85; el-Enbiya 21/25; Zindânî, **Tevhid'l-Hâlık**, Dâru'l-Hayr, Beyrut, 1999, I/9.
[323] Sebe 34/28; Kutub, Seyyid, **fi Zilâl**, VII/489.

vermiştiniz?" şeklinde insanlar, peygamberlerin çağrısını tasdikle sorgulanacaklardır.[324]

4.2.5. Meleklere İman

Sözlükte, "elçi, haberci, güç ve kuvvet"[325] anlamlarına gelen melek, nûrâni ve rûhâni varlıktır. Çoğulu melâikedir.[326] Meleklerin varlığı, peygamberlerin haberleri vasıtasıyla bilinmektedir. Peygamberlerin sözü, meleklerin bilinmesinde bir esastır.[327]

Meleklere imanda haklarında detaylı bilgi verilenlere, bu bilgiler göz önünde bulundurularak iman edilir.[328]

Melekleri tasdik, iman esaslarından olup Kur'ân'da yer aldığı içindir: "*Peygamber ve inananlar, ona Rabb'inden indirilene inandı. Hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman etti.*"[329]

Meleklerin en önemli vazifeleri ve var oluş gayeleri Allah'ı ta'zim ve tesbihle O'na kulluk etmektir. " عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ *"Allah'ın kendilerine verdiği emirlere baş kaldırmayan, kendilerine buyrulanları yerine getiren pek haşin meleklerdir*." Melekler "İnsanlar gibi irade sahibi olmadıkları için mutlak itaat ve ibadet içindedirler.[330]

Melekler masumdurlar. Nitekim Hz. Âdem'e secde emrini tam bir teslimiyetle yerine getirmişlerdir.[331] Melekler insanlardan önce vardı. Allah Teâlâ, meleklere Hz. Âdem'in yaratılışını şöyle haber vermektedir; "*Rabbin meleklere: "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım*."[332] Âyet'in devamında meleklerin gaybı bilmedikleri ve bildikleri şeylerin sınırlı olduğu yer almaktadır.[333]

---

[324] el-Kasas 28/62, 65; İbn Kesir, **Tefsir,** IV/1821.
[325] İsfahânî, **Müfredât,** "MLK" md., s.718; Fîrûzâbâdî, **Besair**, "MLK" md ., IV/519.
[326] Teftazânî, **Makasıd**, III/368; İsfahânî, **Müfredâ**t, "MLK" md. s.719.
[327] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, IV/267; Rıza, **Tefsiru'l-Menâr**, 7/316; "Cibril Hadisi" gibi Hadisler,
[328] Meryem 19/17-19; Al-i İmran 3/45; es-Secde 32/11; Fatır 35/1; el-İnfitar 82/20-12.
[329] el-Bakara 2/285; Bkz en-Nisa4/136.
[330] et-Tahrim 66/6; Ayrıca Bkz.el-Enbiya 21/19-27; en-Nahl 16/49-50; er-Rad 13/13; en-Nisa 4/172.
[331] el-Bakara 2/34; el-Araf 7/12; el-Hicr 15/31; el-İsra17/61; el-Kehf 18/50; Taha 20/116; Sad 38/73.
[332] el-Bakara 2/30; el-Araf 7/11; el-Hicr 15/28, el-İsra17/61; Sad 38/71-73.
[333] el-Bakara 2/37.

Melekler insanların amellerini kaydeder.[334] Ölüm meleği ise insanların ruhlarını kabzeder.[335] İlâhi kitaplar, peygamberlere melek aracılığı ile indirilmiştir.[336] Meleğin peygambere vahiy getirmesi şöyledir: نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ *"(Resulüm!) Onu Rûhu'l-emîn indirdi. Senin kalbine; uyarıcılardan olman için*."[337]

İman rükünlerinin birlikteliği açısından melekler, Allah ile peygamber arasında elçi oldukları için meleklere iman, kitaplara imanı da gerekli kılar. *"Allah'ın izniyle Kur'an'ı senin kalbine bir hidayet rehberi, önce gelen kitapları doğrulayıcı ve müminler için müjdeci olarak o indirmiştir."*[338] Peygamberlere vahyi getiren, iman esasları ile ilgili bilgileri peygamberlere ulaştıran yine meleklerdir.

Melekleri Allah'ın kızları diye inanıp tapanları Allah (c.c.) şöyle sorgulayacaktır: "*O gün Allah, onların hepsini toplayacak; sonra meleklere: Size tapanlar bunlar mıydı? diyecek. (Melekler de:) Sen yücesin, bizim dostumuz onlar değil, sensin."*[339]

4.2.6. Kadere İman

Arapçada "kadera" fiili, "takdir etti, hisselere ayırdı, güç yetirdi, ölçülü yaptı" mânalarına gelir. Tef'il babında "hükmetti, hükmünü geçirdi ve kazada bulundu"[340] mânalarındadır. Kadr, Kur'ân'da isim ve fiil kalıplarında Allah'a nisbet edilmiştir.[341]

"لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ" "*Göklerin, yerin ve içlerindeki her şeyin mülkiyeti Allah'ındır, O, her şeye hakkıyla kadirdir*."[342] "Allah *her şeye bir ölçü koymuştur."*[343]

---

[334] Kaf 50/17-18; el-İnfitar 82/10-12.
[335] es-Secde 32/11.
[336] Bkz. el-Bakara 2/97; en-Nahl 16/102; eş-Şuara 26/193; en-Necm 53/ 6-13; et-Tekvir 81/19-21.
[337] en-Necm 53/5; Ayrıca Bkz. en-Nahl 16/2; eş-Şuara 26/192-196; et-Tekvir 81/19-21.
[338] el-Bakara 2/97.
[339] Sebe 34/40-41; Al-i İmran 3/80.
[340] el-Kamer 56/49; BA. el-Furkân 25/2; el-Ahzab 33/38; İbn Manzûr, **Lisanu'Arab**, "KDR" md., VII/745; Fîrûzâbâdî, **Besair**, "KDR" md., IV/243.
[341] İsfahânî, **Müfredâ**t, "KDR" md. s.595; İbn Manzur, **Lisanu'Arab**, "KDR" md., VII/745.

Kur'ân'da evrenin yaratılışına dair kanunlar, insanların yaratılış, yaşayış ve ölümüne ilişkin yasalar, Allah tarafından düzenlenmiştir.[344] "إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ" "*Her şeyi yaratmış, ona ölçü, biçim ve düzen vermiştir.*"[345] Bu âyet hakkında Ebu Hureyre şöyle der: "Kureyş müşrikleri kader hakkında tartışıken bu âyet nâzil oldu." Hz Ömer ise bu âyetin kaderiye hakkında indiğine dair yemin etmiştir.[346] Yine bütün nesne ve olayların belli bir düzen içinde gerçekleşmesi, ilâhi sıfatlarla irtibatlıdır. Bunlar: Allah Teâlâ'nın ilim,[347] irade,[348] kudret[349]gibi zâtî; hidâyete erdirme ve saptırma gibi efali sıfatladır.[350] Kaderin varlığı, Hadîd suresinde geçen bir âyette şöyle bildirilmektedir: "*Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır. Elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmayasınız diye açıklamaktadır.*"[351] Hüseyin Cisrî'nin belirttiği gibi ehl-i tahkik özellikle Kelam âlimleri, kadere imanı hususi bir başlık altında zikretmişlerdir.[352]

Kadere iman, Allah Teâlâ'nın ilim, irade, kudret ve tekvin sıfatlarına iman etmek demektir. Hayr ve şer, iyi ve kötü, canlı ve cansız her ne varsa hepsini Yüce Allah'ın bilmesi, dilemesi, kudreti, takdiri ve yaratması ile olduğuna; Allah'tan başka yaratıcı bulunmadığına inanmak demektir.[353] Her şeyin Allah'ın takdirine bağlı bulunduğuna işaret eden âyetlerin yanı sıra ilâhi ilmin olmuş ve olacak tüm varlık ve olayları

---

342 el-Maide 5/120; el- Mülk 67/1.
343 el-Beled 90/5; et-Talak 65/3.
344 Bkz. Fussilet 41/10-12; el-Müzzemmil 73/20; el-Vâkia 56/60; Râzî, Tefsir-i Kebir, IX/107.
345 el-Kamer 54/48;el-Furkan 25/2; el-Hicr 15/21.
346 Nesefî, **Tefsiru'n-Nesefî**, IV/206.
347 el-Bakara 2/77; et-Tevbe 9/78; en-Nahl 16/19; el-Müminûn 23, el-Hucurât 49/16,18; et-Talak 65/12.
348 Yâsîn 36/82, el-Bakara 2/185; ez-Zümer 39/7.
349 el-Ahkaf 46/33
350 Nesefî, Ebu'l-Muin, **Tabsiretu'l-Edille**, Dımeşk, 1993, I/522.
351 el-Hadid 57/22-23.
352 el-Cisrî, Hüseyin, **Sevabu'l-Kelam fi Akaidi'l-İslâm**, trc. Mustafa Zihnî Efendi, Tebliğ yay., Konya, ts., s. 232.
353 Bilmen, **Muvazzah İlm-i Kelam**, s. 294.

kuşattığını[354] belirten âyetler de vardır. Mesela: "*O'nun katında her şeyin bir planı (miktâr) vardır.*"[355]

Kur'ân'da dileyenin iman, dileyenin de inkâr edebileceği, itaat ve isyanın insanın iradesine bağlı olduğu ve Allah Teâlâ'nın kullarına asla zulmetmediği beyan edilmektedir.[356] Bu şekilde özellikle cebriyeci ve inkârcı iddialar reddedilmektedir.[357]

Konuyla alakalı âyet ve hadislerde Cenab-ı Hakk'ın kayıtsız ve sınırsız olan mutlak ilim, irade ve kudret sıfatlarına iman etmek zaruridir. Kader meselesi, iman ederek yaşanabilen, yaşadıkça daha iyi anlaşılabilen bir meseledir. Öte yandan bu iman, insanı tembelliğe ve sorumsuzluğa sürüklemez. Çünkü kadere iman, kul üzerinde sorumluluğu ortadan kaldırmaz. Bunun için insana cüzi irade verilmiştir. Allah'ın fiilî ilminden ibaret olan kader değişebilir. Mesela Hz. Yunus'un kavmi, iman edince dünyada zillet azabından kurtulmuştur.[358] Konumuz açısından baktığımızda âhiret hayatında cennet ve cehennem ehlinin talep ve temennileriyle yapacakları konuşmaların Allah'ın sebkat etmiş ilmi çerçevesine girdiğini ifade eden birçok âyet-i kerime mevcuttur.[359]

Ulûhiyetle ilgili âyetlerde kadere şöyle vurgu yapılmaktadır: "*Göklerin ve yerin hâkimiyeti O'nundur. O asla evlat edinmedi, hâkimiyette hiç bir ortağı olmadı. Her şeyi yaratıp nizam veren ve her şeyin varlığını bir ölçüye göre belirleyen O'dur.*"[360] Âyetteki "takdir" tabirinin anlamı şudur: Allah Teâla kâinattaki bütün varlıkları yaratmakla kalmaz, onlardan her birine mahsus bir yapı, biçim, boy, miktar, her aşamadaki gelişme

---

[354] Cürcanî, **et-Tarifât,** s.174.
[355] er-Ra'd 13/8.
[356] Bkz. el-Kehf 18/29; es-Secde 32/19-20; Yâsîn 36/54.63-64; ez-Zümer 39/7.
[357] el-En'am 6/148; ez-Zuhruf 43/20; en-Nahl 16/52; Saffat 37/69-70.
[358] Yunus 10/98; Nesefî, **Tabsiretu'l-Edille**, I/522.
[359] el-Araf 7/44.51;Sâd 38/62-64; Fâtır 35/33-37; Ayrıca Bkz. Kutub, Seyyid, **Kur'ân'da Kıyamet Sahneleri**, s.47.
[360] el-Furkân 25/2.

sınırı, ömür müddeti gibi bütün yönlerini belirler. Bu da tevhid çerçevesinde bildirilmektedir.[361]

Ehl-i sünnet âlimleri bu ve benzeri âyetlerle, bu âyetler doğrultusunda vârid olmuş hadislerle sahâbe devrinin sonlarında ortaya çıkmış olan Kaderiyye mezhebine cevaplar vermişlerdir.[362] Netice olarak kadere imanın zarureti, konu ile ilgili gayet açık olan hadislerin varlığı ve Cenab-ı Hakk'ın kayıtsız ve sınırsız olan mutlak ilim, irade ve kudret sıfatlarına iman etmenin gereğidir.

Âyetlerde iman esasları Allah'a, meleklere, kitaplara, peygamberlere ve âhirete iman şeklinde peşpeşe zikredilmesi ve kadere iman, yukarda bahsettiğimiz âyet-i kerimelerle beraber, Cibril hadisinde altı inanç esası olarak zikredilmektedir.[363]

Müfessirler iman esaslarını genel olarak üç ana konuda (ulûhiyyet, nübüvvet ve sem'iyyat) birleştirmişlerdir. Kader meselesini ulûhiyyetin sıfatlar bahsinde, kitaplar ve melekler konusunu da nübüvvet bölümü içinde mütâlaa etmişlerdir.

İman, kısa ve özlü olarak icmalî iman ifadesiyle tevhid ve âmentü kelimeleriyle özetlenmiştir. Tafsili olarak imanı ve iman rükünlerinin bütünlüğünü birinci bölümde açıklamaya çalışacağız.

---

[361] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** II/ 42-53.
[362] İbn Kesir, **Tefsir**, V/2460.
[363] Müslim, **Sahih**, K. İman 8; Ebu Davud, **Sünen**, 4695; İbn Mâce, **Sünen,** 63, nesai **Sünen**, VIII/97; Ahmet b. Hanbel, **Müsned**, 51-52.

BİRİNCİ BÖLÜM

İMAN RÜKÜNLERİNİN BİRLİĞİ İLE İLGİLİ MESELELER

1.1. ALLAH'IN KELİMELERİNE İMAN

"Kelime" nahivde isim, fiil veya edat gibi üç çeşit kelamın fertlerinden her birine denir.[364] Kelm, duyma veya görme gibi iki histen biriyle idrak olunan bir tesirdir.[365] Bununla beraber "kelime" bunlarla sınırlanmış değildir. Kitap, kaside, önerme, sözlü veya fiili bir hüküm de kelime olur.[366] Kur'ân'da kelimetullah,[367] kelimetü Rabbike,[368] kelimetü'l-bâkiye, kelime-i tevhîd ve kelime-i İsa bu cümledendir.[369] Allah'ın kelimesi ile ilgili sunacağımız âyet-i kerime şöyledir:

" وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقاً وَعَدْلاً لاَّ مُبَدِّلِ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ" "

"Rabbinin sözü, doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur." Bu hususta ki hüccet ve tam hikmet Allah Teâlâ'nındır.[370]

Ağızdan çıkan mânalı bir ses veya kitapta yazılı mânalı söz ve yazı kelime olduğu gibi, âleme bakıldığı zaman, bakışta seçkinleşen ve gözden gönüle geçip duygu tesiri altında az çok bir mâna telkin eden varlıklar ve görünen yaratıklar da birer kelimedirler. Mesela Hz. İsa bunlardan biridir. Çünkü Hz. İsâ, Hz. Meryem'e böyle bir

[364] İsfahânî, **Müfredât**,"KLM" md., s.660.
[365] İsfahânî, **Müfredât**,"KLM" md., s.660.
[366] Al-i İmrân 3/39; eş-Şuara 26/24; Fîrûzâbâdî, **Besair**, "KLM" md., IV/377; Elmalılı, **Hak Dini**, II/1100.
[367] et-Tevbe 9/40.
[368] Hud 11/119.
[369] el-En'am 6/115; Fîrûzâbâdî, **Besair,** KLM" md., IV/377; Elmalılı, **Hak Dini**, II/1100.
[370] el-En'am 6/115; İbn Kesir, **Tefsir,** II/692.

tesir ile gelmiştir.[371] "اِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللهِ وَكَلِمَتُهُ" "*Meryem oğlu İsa Mesih, Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı kelimesidir.*"[372] O, babasız ve nutfesiz olarak Cenab-ı Hakk tarafından ve öz kudretiyle yaratılmıştır.[373] Allah (c.c.), O'nu bir kelime yani (كُنْ) ile yaratmıştır.[374]

"إِنَّ اللهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ" "*Allah sana kendisinden bir kelime'yi müjdeliyor. Adı Meryem oğlu İsa'dır, Mesîh'tir.*"[375] Bu âyette, "كَلِمَةٍ"; Allah tarafından garip bir kelime, bir fiil ve tesir, normal dışı bir yaratma işi anlamını bildirmektedir. Âyette bunun nekre olarak getirilmesi, adet dışı bir kelime olduğunu gösterir. Gerçekte Hz. İsa'nın yaratılışı bilinen âdetin dışındadır.[376] Kur'ân'da Hz. İsa'nın adet dışı olarak yaratılması şöyle ifade edilmektedir: "*Çünkü biz onu insanlara kudretimizin bir alâmeti ve tarafımızdan bir rahmet kılacağız ve artık bu, hükme bağlanmış, olup bitmiş bir iştir.*"[377] Hz. İsâ, Allah'tan bir kelimedir, fakat kelimelerin tümü değildir. Allah'tan bir kelimeye, "Allah'ın kelimesi" denebilirse de Hıristiyanların inancı gibi hâşa "Allah" denemez.[378]

Müşriklerin, Allah'a evlat isnad etmelerinin yalan ve "büyük bir söz" olduğu şöyle haber verilmektedir:

"كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِن يَقُولُونَ إِلَّا كَذِباً" "*Ağızlarından çıkan bu söz ne büyüktür! Yalandan başka bir şey söylemiyorlar.*"[379] Allah (c.c.), haşa bunlardan beridir.

Bu konu ile ilgili âyette şöyle buyurulmaktadır:

"مَا كَانَ لِلَّهِ أَن يَتَّخِذَ مِن وَلَدٍ سُبْحَانَهُ إِذَا قَضَى أَمْراً فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ "

---

371 Elmalılı, **Hak Dini,** II/1101.
372 en-Nisa 4/171.
373 Zamehşeri, **Keşşaf,** I/593.
374 İbn Kesir, **Tefsir,** I/501.
375 Al-i İmrân 3/45.
376 Râzî, **Tefsir-i Kebir**, XI/108; İsfahânî, **Müfredât**, "KLM" md., s.661; Elmalılı, **Hak Dini**, II/1101.
377 Meryem 19/21.
378 Râzî, **Tefsir-i Kebir**, XI/108; Elmalılı, **Hak Dini,** II/1101.
379 el-Kehf, 18/5.

"*Allah çocuk edinmez, O münezzehtir Bir işin olmasına hükmederse ona ancak 'Ol' der, o da olur.*"[380]

Allah'ın kelimelerinin sonsuz olduğu âyette şöyle bildirilmektedir: "*De ki: Rabbimin sözleri için derya mürekkep olsa ve bir o kadar da ilâve getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir."*[381]

Hz. Meryem Rabbinin bu kelimelerini ve kitaplarını tasdik etmiştir:

"وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِ" "*Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti."*[382]

Aşağıdaki âyette Hz.Muhammed (s.a.v.)'in Allah'ın kelimelerini tasdiki beyan edilir:

"الأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللهِ وَكَلِمَاتِهِ" *"Allah'a ve O'nun bütün kelimelerine iman eden ümmi rasül."*[383] Yani "Kur'ân-ı Kerîm'e iman etmenin yanında,[384] Allah'a ve sözlerine, Allah'ın Peygamber üzerinde izhâr ettiği bütün mûcizelere de iman etmesi demektir.[385] Allah'ın kelimelerine iman, Allah'ın kitaplarına, âyetlerine, kelamına inanan peygamber, insanları çağırdığı şeye bizzat kendisinin de iman etmesidir.[386]

1.2. ALLAH'IN ÂYETLERİNE İMAN

Allah'ın âyetleri, kapsamlı bir ifadedir. Bunun içine Kur'ân'ın surelerini meydana getiren tenzilî âyetler,[387] Allah'ın birliğine ve kudretine delalet eden kevnî âyetler,[388]

---

[380] el-Kehf 18/5; Meryem 19/35.
[381] el-Kehf, 18/109.
[382] et-Tahrim 66/ 12.
[383] el-Araf 7/158.
[384] Mahalli ve Suyûtî, **TefSiru Celaleyn**, I/447.
[385] Meryem 19/21; Fîrûzâbâdî, **Besair**, "KLM"md, 4/378.
[386] Râzi, **Tefsir-i Kebir,** XI/108; Elmalılı, **Hak Dini**, IV/2301; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, V/100.
[387] el-Bakara 2/219; ez-Zümer 39/59; el-Mümin 40/4. 35;el-Müminun 23/66-68; Fîrûzâbâdî, **Besair**, "ÂYAT" md., II/63; Elmalılı, **Hak Dini,** II/725.
[388] er-Rûm 30/20; el-Bakara 2/22; el-En'âm 6/97-99; en-Nahl 16/65, 67, 69; el-Enbiya 21/31-32; eş-Şuara 26/8; Yâsîn 36/33, 37; el-Câsiye 45/3, 5;Fîrûzâbâdî, **Besair**,"AYAT" md., II/64; Zindanî, **Kitabu't-Tevhid,** s.53.

helak edilen kavimlerin ibretlik halleri,[389] kıyamet alâmetleri ve peygamberlere gönderilen mucizeler girmektedir.[390]

Bu âyetler (yani delil ve belgeler), Allah'ın varlığına ve birliğine imanla tevhid noktasında Kur'ân'ın ana konusunu oluşturmaktadır. Ne var ki bunları düşünebilen, gerçeklere inanmak isteyen, söz ve öğüt dinleyenler anlayabilir.[391] Allah'ın âyetlerini iman rükünlerinin birliği noktasında ele almamız gerekmektedir. İman rükünlerinin birlikteliği açısından bu âyetleri şu başlıklarda inceledik.

1.2.1. Kevnî Âyetlere İman

Kur'ân-ı Kerîm'in cümleleri âyet olarak isimlendirildiği gibi, evren ve insan da birer âyettir.[392] Tabiat ve tabiattaki tüm varlıklar, kendi cisimlerine bir yönden delalet ederken Allah'a pek çok yönden delâlet etmektedirler.[393] Göklerin ve yerin yaratılışı, gece ve gündüzün birbiri ardınca gelişi, ay, güneş ve yıldızlar, evrende gördüğümüz her şey Allah'ın birer âyetidir. Bütün bunlar, hepsinin yaratanı olması bakımından Yüce Allah'ın varlığını ve gücünü gösteren delil ve belgelerdir.[394]

" إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُوْلِي الأَلْبَابِ

"*Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip sürelerinin uzayıp kısalmasında düşünen insanlar için elbette birçok âyetler vardır.*"[395] Kur'ân'da tevhid, ulûhiyet ve Allah'ın kibriya ve celâli, kudret ve hikmetinin delilleri olan tüm varlıklar Allah'ın âyetleridir.[396]

---

[389] Bkz.Yunus 10/92; eş-Şuara 26/67, 103, 121, 139, 174, 190; Yâsîn 36/41. Şengül, **Kur'ân Kıssaları Üzerine**, Işık yay. İzmir, 1994.

[390] Bkz. el-Bakara 2/211; Al-i İmrân 3/49; el-Maide 5/114; el-Araf 7/73. 106; el-İsra 17/59; Tâhâ 20/22; İzutsu, Kur'ân'da Allah ve İnsan, s.128.

[391] er-Rûm 30/20-27; Yâsîn 36/33-40; Sâd 38/27; el-Müminûn 23/115-116.

[392] er-Rûm 30/21-22.

[393] Bediuzzaman, Said Nûrsi, **Mesnevi-i Nûriye**, trc. Abdulmecid Nûrsi, Sözler yay. İstanbul, s. 216.

[394] Bkz. el-Bakara 2/164; Al-i İmrân 3/19; el-En'âm 6/99; el-Araf 7/133; Yunus 10/67; er-Ra'd 13/3; en-Nahl 16/12; el-İsra 17/12; er-Rûm 30/20; Lokman 31/31; Yâsin 36/33; Fussilet 41/37; eş-Şûra 42/32.

[395] Al-i İmrân 3/190; Yusuf 12/105; en-Nahl16/11-12;el-Ankebut 29/44; Bkz.Fîrûzâbâdî, **Besair**, II/63-70.

[396] Razi, **Tefsir-i Kebir,** VII/268.

Cenab-ı Hakkın varlığının delilleri, yarattığı varlıklar sayısıncadır.[397] Allah Teâlâ, kendisini insanlara âyetleriyle tanıtmaktadır. Bütün evren Allah'ın isimlerinin birer tecellisi olan varlıklardan oluşur. Kevnî âyetler, her ne kadar yaratıcıyı gösterse de bunu sadece akıl ile ispatlamak yeterli değildir. Bir işaretin ne anlama geldiğini anlayabilmek için akılla beraber, iman da gereklidir.[398] Bundan dolayı Kur'ân-ı Kerîm, varlık ve kâinatın tümünü ve oluşumunu birer âyetler topluluğu olarak sunar. Bu âyetlerin insanı kuşatan dünyada yer alanlarına "âfakî", insanın iç dünyasında yer alanlarına "enfüsî" âyetler denmektedir.[399] İman edenler için, kevnî âyetler, Kur'ân'da şöyle yer almaktadır: "إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ " "*Şüphesiz göklerde ve yerde müminler için Allah'ın kudret ve hikmetine dair çok âyetler vardır."*[400]

1.2.2. Tenzîli Âyetlere İman

"Tenzîli vahiy" olan Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri, benzerlerini meydana getirme imkânı bulunmaması açısından, Hz. Muhammed (s.a.v)'in hak peygamber olduğuna delil teşkil ettikleri için âyet diye adlandırılmıştır.[401] Aynı şekilde tenzilî vahiy, insanı Cenab-ı Hakk'a iman etmeye sevkettiği için, âyet olarak ifade edilmiştir:[402]

" قَدْ أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْراً رَّسُولاً يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

"*İşte Allah size gerçekleri hatırlatan bir kitap indirdi, bir elçi gönderdi. Allah'ın nurlar saçan, yollar açan âyetlerini sizlere okuyor ki iman edip yararlı işler yapanları karanlıklardan aydınlığa çıkarsın.*"[403] Kur'ân'ın indirilişiyle ve Hz. peygamber'in okuduğu âyetlerle Allah Teâla'ya imanla beraber diğer iman rükünleri

---

[397] Zindanî, **Kitâbu Tevhidi'l-Hâlik**, Dâru'l- Hayr, Beyrût, 1999, s. 21.
[398] Zemâhşerî, **Keşşâf**, IV/61; Elmalılı, Hak Dini, VI/4731; Fazlur-Rahman, **Ana Konularıyla Kur'ân**, trc. Alpaslan Açıkgenç, Fecr yay. Ankara, 1987, s.151.
[399] ez-Zâriyat 51/20-21; Ayrıca Bkz. Al-i İmrân 3/190; Fussilet 41/53; Topaloğlu, **Allah'ın Varlığı**, s.28.
[400] el-Ankebut 29/44; el-Câsiye 45/3. 5.
[401] Suyuti, **İtkan**, II/231.
[402] ez-Zerkeşî, Bedruddin, **el-Burhân fî Ulûmi'l-Kurân**, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1972, I/ 266; İsfehânî, **Müfredât**, "ÂY" md., s.40; Bkz. Abdurrahman Çetin, **DİA**. "Âyet" md., IV/243.
[403] et-Talak 65/10-11.

bilinebilir.[404]

İnsanlar tenzîli âyetleri dinlemekle küfür karanlığından iman aydınlığına çıkar.[405]

" إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ"

"S*en ancak âyetlerimize iman etmeye yatkın kimselere çağrını duyurabilirsin.*[406]

"تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ"

"İşte sana gerçek olarak okuduğumuz bunlar Allah'ın âyetleridir. Artık Allah'tan ve O'nun âyetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?"[407] Kur'ân-ı Kerîm'deki "âyetleri inkâr" edenler ve yüz çevirerek engelleyenler, hidayetten mahrumdurlar. Bunlar azabla uyarılmaktadırlar.[408]

إِنَّ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللهِ لاَ يَهْدِيهِمُ اللهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ "

"Allah'ın âyetlerine inanmayanlar yok mu, kuşkusuz Allah onları doğru yola iletmez ve onlar için elem verici bir azap vardır."[409] Allah Teâla, zikrinden yüz çeviren Resulüne indirmiş olduklarına iman niyeti taşımayanları hidayete erdirmez.[410]

وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُواْ بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ وَادْعُواْ شُهَدَاءكُم مِّن دُونِ اللهِ

Kur'ân-ı Kerîm'in Cenab-ı Hakk'ın kelamı ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hak peygamber olduğuna delil teşkil eden ve tehaddi âyetleri olarak bilinen tenzilî âyetler, yukardaki âyette olduğu gibi iknacılara hâlâ meydan okumaya devam etmektedir.[411]

Tenzilî âyetler, âdeta şu görünen varlık âlemi gibi okunan bir kâinattır. Allah Teâla, kâinattaki gibi onlara da belli ölçüler koymuştur. Bu ölçüler, kâinattaki hadiseleri araştırırken olduğu gibi, ancak araştırma ve düşünme sonucu tespit edilebilmektedir.

---

[404] Ulutürk, **Kur'ân-ı Kerîm Allah'ı Nasıl Tanıtıyor**, s.13.
[405] el-Hadîd 57/9.
[406] er-Rûm 30/53; en-Neml 27/81; Yasin 36/11.
[407] el-Casiye 44/6.
[408] Tâhâ 20/127; el-En'âm 6/156-157; en-Nisa 4/56.
[409] en-Nahl 16/104.
[410] İbn Kesir, Tefsir. III/1242.
[411] el-Bakara 2/23; Suyuti, **İtkan,** II/1002; Bkz. Yunus 10/38; Hûd 11/13; el-İsra 17/88;et-Tûr 52/33-34.

Herhalde Kur'ân-ı Kerîm'i daima dinamik kılan, yeni kalmasını sağlayan özelliklerinden birisi de bu özelliğidir.[412]

1.2.3. Mûcizelere İman

Peygamberlere verilen mucizeler, onların Allah (c.c.) tarafından gönderildiklerini ispat eden deliller olduğu için birer âyettir.[413] Kur'ân'da mûcizeler, âyet kavramıyla ifade edilir. Mesela Hz. İsa âyet olarak zikredilmiştir: " وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِّنَّا" "*Onu insanlar için bir mucize ve katımızdan da bir rahmet kılacağız*."[414]

Kur'ân'ın haber verdiği mucizeler şunlardır: Semûd kavmine kayadan bir devenin çıkması,[415] Hz. Musa'nın asası,[416] Hz. İsa'ya verilen mûcizeler,[417] Hz. Meryem ve oğlu âlemlere birer âyettir.[418] Buna rağmen mûcizenin, iddia sahibinin doğruluğuna delaletini inkâr edenler vardır.[419]

Allah Teâla her peygamberi, zamanının insanlarına uygun gelecek mûcizelerle göndermiştir. Mesela Hz. Musa'nın zamanında sihir çoktu. Cenab-ı Hak onlara öyle bir mûcize verdi ki sihirbazlar bunun sihir olmadığını görünce hemen iman ettiler.[420]

Hz. İsa'nın mûcizelerini zikreden âyette, "إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ" "*Ona verilen mucizelerde inanmaya niyetiniz varsa sizin için ibret vardır*."[421] şeklindedir.

Çünkü Kur'ân'daki deliller, peygamberlerin doğruluğuna delalet eden güçlü mûcizelerdir. Yine iddia sahibinin doğruluğunu gösteren mûcizelerdir.[422] Aynı şekilde Hz. Muhammed (s.a.v.)'in, fesahat ve balağat erbabı büyük şairlerin zamanında

---

412 Albayrak, **Kur'ân'ın Bütünlüğü Üzerine**, s. 55.
413 Suyuti, **İtkân**, II/232; Fîrûzâbâdî, **Besair,** "ÂYAT" md., II/65.
414 Meryem 19/21.
415 el-Araf 7/73.
416 Tâha 20/22. 47; Enbiyâ 21/5.
417 Meryem 19/30-31; Al-i İmrân 3/49.
418 el-Enbiyâ 21/91; el-Müminûn 23/50; Al-i İmrân 3/50; Fîrûzâbâdî, **Besair**, "ÂYAT" md., II/65.
419 Râzî, Tefsir-i Kebir, VI/331.
420 el-Araf 7/120-122;İbn Kesir, **Tefsir**, I/267.
421 Al-i İmrân 3/49.
422 Râzî, **Tefsir-i Kebir,** VI/331.

gönderilmiş en büyük mucizesi Kur'ân-ı Kerîmdir. Öyle bir kitap ki onun bir benzerini ya da on surensinin bir benzerini yahut tek bir suresinin benzerini getirmek üzere bütün insanlar ve cinler toplansa, birbirlerine destek olsalar, bunu yine de yapamayacaklar. Çünkü Cenab-ı Hakk'ın kelamı olan Kur'ân, ebedi mûcizedir.[423]

Allah'ın birliğine ve âhirete inanmayanlara, Kur'ân'da her dönemde görülmüş âyetler ve mûcizeler yer almaktadır. Mesela; Ashab-ı kehf'in üç yüzyıldan daha fazla mağarada kalması, kendisi yüz yıl uyuyup dirilen fakat bu süre içinde yemeği bozulmayan, kemik yığını haline gelmiş eşeği diriltilen insanın durumu, Hz. İsâ'nın Havarilerini yedirmek için gökten sofra indirilmesi bunlardan bazılarıdır.[424] Bütün bu mûcizelere rağmen inkârcıların iman etmeyecekleri şöyle bildirilmektedir: *"De ki: 'Göklerde ve yerde neler var, bakın (da ibret alın!)' Fakat inanmayan bir topluma âyetler ve uyarılar fayda sağlamaz."*[425]

1. 3. GAYBE İMAN

Arapçada gayb, "ğâ-be" fiilinden "gizli kalmak, gizlenmek, görünmemek, uzaklaşmak ve gözden kaybolmak" anlamında mastardır. "Gizlenen, hazırda olmayan, bulunmayan şey" mânasında isim ve sıfat olarak kullanılmaktadır.[426] "Gaybet" ve "gıyâb" lafızları, göz önünde bulunmama anlamında mastar veya gâib, yani göz önünde olmayan anlamında isim ve sıfat olurlar. "Meyyit" ve "meyt" kelimeleri gibi "gayb" kelimesi, "gayyib" kelimesinin hafifletilmişidir. İsm-i fâil yerine geçen bir mastar olduğu da söylenmiştir.[427]

---

[423] İbn Kesir, **Tefsir,** I/267.
[424] el-Kehf 18/9; el-Bakara 2/259; el-Maide 5/114.
[425] Yunus 10/101.
[426] Zemâhşerî, **Keşşaf**, I/39; Firûzâbâdî, **Besair**, "GYB" md., s.152; İsfahânî, **Müfredât**,"GYB" md., s.551.
[427] Zemâhşerî, **Keşşaf**, I/39; Râzî, **Tefsir-i Kebir**, I/456; Elmalılı, **Hak Dini,** I/166.

Gayb kelimesi, şehâdet'in mukabilidir. Güneş ve benzeri varlıkların gözden kaybolmalarını ifade için kullanılır. Buradan hareketle gayb, duyu organlarınca hissedilemeyen ve insanın bilgi hudutlarını aşan her şey için kullanılır.[428]

Kur'ân-ı Kerîm'de, âlemde insan tarafından müşahede edilen her şeyin görünen yönünün, bilinen fonksiyonunun ötesinde, görünmeyen ve bilinmeyen bir metafizik cephesinin de bulunduğu haber verilmektedir. Bunun için gayb, daha çok hissi idrakin ötesinde bulunup bedihi akılla bilinemeyen, bilgisi Allah'a ait olan ve vahiy yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'e bildirilen bir alan olarak tanıtılmaktadır.[429] "*Bilmez misin ki göklerde ve yerde bulunanlar, hatta Güneş, Ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar bütün canlılar ve insanların da birçoğu, Allah'ın yüceliğine secde ediyorlar*."[430] âyeti buna misaldir.

Gayb, Kur'ân'da insanın kavrayış alanının ötesinde bulunan, onu aşan hakikatin tüm safhalarını ifade etmek için de kullanılır. Bu nedenle, bilimsel gözlemlerle ispatı veya reddi söz konusu olmaz. Hatta genel kabul görmüş spekülatif düşünce kategorileri içinde bile yeterli biçimde tasavvur edilemez. Örneğin, Allah'ın varlığı, ölümden sonraki hayat, ruhsal güçlerin varlığı, meleker vs. bunlardandır.[431]

Kur'ân'da iki çeşit gayb bulunmaktadır. Birincisi insanlar açısından hiçbir delili bulunmayan gaiblerdir. Cenab-ı Hakk'ın peygamberlere vahiy yoluyla verilen bilgiler dışında, hiç kimsenin gaybı bilemeyeceği birçok âyette ifade edilmektedir.[432] Mesela, "*Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez*."[433] Âyetindeki gaybdan maksad bunlardır. Bu gaybı sadece Allah Teâla bilir.[434]

---

[428] İsfahânî, **Müfredât**,"GYB" md., s.552; Kurtubî, **el-Câmi,** I/115.
[429] Elmalılı, **Hak Dini,** I/67; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis,** V/40.
[430] el-Hac 22/18; el-Bakara 2/74; en-Nahl 16/48; el-İsrâ 17/44; Fussilet 41/38.
[431] Esed, **Kur'ân Mesajı**, I/4.
[432] el-A'râf 7/188; Ayrıca Bkz. el-En'âm 6/50; Hûd 11/31.
[433] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, IX/466; Bkz.el-En'âm 6/59; Yunus 10/20; en-Nahl 16/77.
[434] Yunus10/20;Hûd 11/123; en-Nahl 16/77; el-Kehf 18/28; en-Neml 27/65; Fâtır 35/38; el-Hucurât 49/18.

İkincisi ise, delili bulunan gayplardır ki; " الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ" "*Onlar gayba inanırlar*"[435] âyette kastedilen bu çeşittir. Allah'a hakkıyla inananların tanıdıkları gayb, delili bulunan hak gaybıdır ki bu da Allah Teâla ve sıfatları, âhiret ve halleri, melekler, peygamberlerin nübüvvetleri, kitapların indirilmesi gibi imana ait temel unsurlardır.[436] Ancak asıl hakikatin gözlemlenebilen çevreden çok daha fazlasını kapsadığına ikna olan kişi, Allah'a imana ve böylece hayatın uzantısı olan âhiret inancına ulaşabilir. Burada aklın görevi gaybın bilgisini yaratıcı kudrete bırakmak ve öğrenmek istediklerini gizliyi ve açığı bilen Yüce Allah'tan öğrenmektir.[437]

Kur'ân'da Allah (c.c)'nün bildirmesi dışında peygamberlerin gaybı bilemedikleri defalarca ifade edilmiştir.[438] Gaybî varlıklar olan melekler bile gaybı bilemezler,[439] cinler de aynı şekilde gaybı bilemezler.[440] Ancak bu konuda sadece Allah Teâla, dilediği kullarını bilgi sahibi yapar.[441] Dilediği peygamberlere uygun gördüğü gayb bilgilerini vahiy yoluyla bildirmiştir.[442] Mesela âyetlerde Hz. İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtu gösterildiği,[443] Hz. İsa'nın İsrailoğullarının evlerinde neleri yiyip ve neleri biriktirdiğine vâkıf olup bunları kendilerine haber verdiği anlatılır.[444]

Gayba iman, Allah'ın Âdemoğullarını kendisi ile ikramda bulunduğu niteliklerdendir. Yüce Allah, onların hayatlarının duyuların idrak ettiği çerçevede sıkışıp kalmasını dilememiştir. Bilakis hayatlarının bu çerçeveden daha geniş ve daha engin, ruhlarında duyuların idrâk edemeyeceği şeylere iman gücünü var etmiştir. Duyu aracılığı

---

435 el-Bakara 2/3. Yasin 36/10.
436 Elmalılı, **Hak Dini,** I/167; Sâid Nûrsî, **İşarâtu'l-İ'caz,** s.38.
437 Esed, **Kur'ân Mesajı,** I/4; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis**, V/40; Kutub, Seyyid, **fi Zilâl,** I/57.
438 Hûd 11/31; el-En'âm 6/50; el-Ahkaf 46/9; el-Kehf 18/110.
439 el-Bakara 2/33-34.
440 el-Cin 72/24.
441 Al-i İmrân 3/179; el-Cin 72/26-27.
442 Al-i İmrân 3/44; Hûd 11/49; Yusuf 12/102; el-Araf 7/188.
443 el-En'âm 6/75.
444 Al-i İmrân 3/49.

dışında, nûruyla aydınlanmak, Allah'ın kendisi için insanı yaratmış olduğu görevi üzerine getirmek iktidarına daha çok sahip bir hale gelmesini murad etmiştir.[445]

Mümin hayatının temel kaidesi gayba imandır. Öyle ki gayba iman kanalıyla Allah'a, meleklere, kitaplara, peygamberlere, âhirete iman eder.[446] Bu sıfat, imanın temel bir kuralı olarak belirlenmektedir. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de, ilahlık gerçeğini açıklamada gayb gerçeğine dikkat çekilmektedir. Allah Teâla'ya inanmak; gayba, görünmeyene inanmak demektir. Çünkü Canab-ı Hakk'ın zâtı, insan açısından gaybdır. Dolayısıyla insanlar Allah'a inandıkları zaman gaybe de inanmışlar demektir.[447]

Kur'ân'da müminler gaybe iman eden kimseler olarak nitelenmektedirler.[448] Müminlerin gaybe iman ile ilgili nitelikleri şöyledir:

"الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَ هُم مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ"

"*Görmedikleri halde Rab'lerini gıyabında tazim eder hem de kıyametten, o duruşma saatinden korkup titrerler.*"[449] Burada imanın kıymet ve faydası, inancın gayb ile ilgisine veya gayba ait oluşuna dikkat çekilmektedir. Hz. Peygamber'i görüp iman eden sahabîlerin en büyük meziyetleri, O'nun gayba ait verdiği haberleri tasdik edişlerindedir. Aslında peygamberi görmeden tasdik edenlerin de burada övüldüğüne işaret vardır.[450] Diğer bir ifade ile gayb, göz karşıtı olan kalp ve kalbin sırrıdır ki, kalbin ve kalbin sırrının kaynağını "görmek" olduğunu bilmek; hakkı ve peygamberliğin delillerini gözden daha çok kalp ile görüp, şirkten kurtaran bir imana ermek mânasını ifade eder. Bunda da derin bir iman yoluna işaret vardır.[451]

---

[445] Kutub, **Kur'ân Araştırmaları,** II/12.
[446] Yüceer, **İnanç Felsefemiz**, s. 21.
[447] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl** IV/ 179-180; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis,** V/40.
[448] Bkz. Fâtır 35/18; el-Bakara 2/3-4; Yasin 36/10; Kâf 50/33; el-Mülk 67/12.
[449] el-Enbiyâ 21/49.
[450] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, I/457; Bkz.Kurtubî, **el-Câmi**, I/115; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis**, V/40.
[451] Elmalılı, **Hak Dini**, I/168.

Gayb gerçeği, imanın temel dayanaklarındandır. Çünkü gaybe iman, islam inancının temelini ve imanın ana kuralını oluşturmaktadır.[452] Müfessirler, "müminlerin gaybe imanları"ndan, imanın bütün rüknünlerinin kastedilmiş olduğunu belirtirler.[453] Gayb'e iman, imanın temel ilkelerine dayanır. Geçmiş peygamberlerin mucizelerine inanmak Kur'ân'a inanmanın bir parçasıdır. İçinde meleklerin, cennetin, tavanını arşın oluşturduğu Beytü'l-ma'mur'un yer aldığı ve Peygamberimizin Mirac sırasında çıkmış olduğu yedi kat göğün varlığına inanmak da aynı şekilde Kur'ân'a inanmanın doğal bir sonucudur.[454] Ölümden sonra karşılaşacağımız "Berzah âleminin" varlığı ile ilgili imanımız da âhiret gününe inanmış olmanın bir uzantısıdır.[455]

Gaybın müşahede edilecek duruma gelmesinden sonra imanın fayda vermeyeceği şöyle ifade edilmiştir: "*Bir görseydin o suçluları: Rab'lerinin huzurunda, mahçupluktan başları önlerine eğilmiş şöyle derken: "Gördük, işittik ey Rabbimiz! Ne olur bizi dünyaya bir gönder! Öyle yararlı işler yaparız ki! Gerçeği kesin olarak biliyoruz.*"[456]

1.4. İMAN RÜKÜNLERİNİN BİRBİRLERİNİ GEREKTİRMESİ

İmanın her bir esası, kendini ispat ettiği hüccetleriyle diğer iman esaslarını da ispat eder.[457] Allah'a iman, akidenin en büyük rükünlerinden birisi ise de akidenin tek rüknü değildir. Kur'ân'da Allah'a imanla beraber melekleri, kitapları, peygamberleri ve

[452] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, IV/ 179- 180.
[453] İbn Kesir, **Tefsir**, I/16.
[454] Havva, **İmanın İlkeleri**, s.24-25.
[455] Kurtubî, **el-Câmi,** I/115; Elmalılı, **Hak Dini,** I/168.
[456] es-Secde 32/10-12; Meryem 19/38; el-Mülk 67/10; el-En'âm 6/27-29.
[457] Said Nûrsi, risalelerinde bu konuya çok yer vermiştir. İman rükünlerinin birliği ile ilgili olarak, onun kullandiği ifade şekli şudur; "İman rükünleri birbirlerini telâzüm eder." **Şualar**, (10. Şua 9. Mesele) s. 227.

âhireti tasdik iman rükünleri arasında yer almaktadır. Bütün bunlar birbirleriyle sıkı sıkıya bağlantılı oldukları için iman rükünleri bütün bunlardan müteşekkildir.[458]

"İmanın bütün rükünleri, bize âhiretin varlığını göstermektedir. Örneğin Hz. Muhammed (s.a.v.)'in risaletine delâlet eden bütün mucizeleri ve nübüvvet delilleri, âhiretin tahakkukuna şehadet etmektedir."[459] Allah'a iman anlayışını kavrayabilmek için sadece Cenab-ı Hakkı, O'nun sıfatları ve fiilleriyle alakalı olan âyetleri incelemek yetmez. Peygamberliği ve insanların buna karşı menfi veye müsbet durumunu anlatan ifadeleri de değerlendirmek gerekmektedir.[460] İmanın ilk rüknü olan Allah'a iman'ın delilleri aynı şekilde âhirete, meleklere, peygamberlere ve kadere imanın da delilleridir.[461] Kevni delillerle birlikte âhiretin delilleri de aynı şekilde bunu gösterir.[462]

İman rükünlerinin birliği ile ilgili olarak âyette şöyle buyurulmaktadır:

كُلٌّ آمَنَ بِاللهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ وَقَالُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ"

"*Onlardan her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler. Allah'ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız. İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş sanadır" dediler*."[463] Âyette birinci mertebe "Allah'a imandır." Melekler, Allah (c.c.) ile insan arasında vasıta olduğundan dolayı ikinci mertebede "Meleklere iman" zikredilmiştir. "Kitap", meleğin Allah'tan alıp insanlara ulaştırdığı vahiydir. Üçüncü mertebe "Kitaplara iman"dır. Peygamberler vahyin nûrunu meleklerden alan insanlardır. Mertebe bakımından kitaplardan sonradırlar. Âyetin fezlekesi olan "*dönüşümüz sanadır*" ifadesi "âhiret"i tasdiki bildirmektedir.[464] Burada müminlerin, mebde'i kabul edip ikrar ettikleri gibi, meâdi de

[458] Bkz. en-Nisa 4/136, 150-153; el-Bakara 177, 285.
[459] Çelik, **Kur'ân'ın İknâ Husûsiyeti**, s. 87.
[460] Albayrak, **Kur'ân'ın Bütünlüğü Üzerine**, s.49.
[461] Nûrsi, **Şuâlar**, (10. Şua 9. Mesele) s.225.
[462] el-Araf 7/57; Bkz. Bilmen, Ömer Nasuhî, **Büyük Tefsir Tarihi**, DİB yay., Ankara, 1955, s. 48.
[463] el-Bakara 2/285.
[464] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** VI/95; Kurtubî, **el-Câmi**, III/277.

ikrâr ettikleri açıklanmaktadır: " Ölüm, âhiret, yeniden diriliş hepsi hak ve gerçektir."[465]

İman esaslarının sıralanışı Nisa suresinin yüz otuz altıncı âyetinde şöyledir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ آمِنُواْ بِا للّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِيَ أَنزَلَ مِن قَبْلُ"

"*Ey iman edenler! Allah'a, resulüne, gerek resulüne indirdiği, gerek daha önce indirdiği kitaplara imanınızda sebat edin.*"[466] İmanın rükünleri; Allah'ın varlığı ve birliği, peygamberlerin Allah'ın elçileri oluşuna, bu elçilerin getirdiği önceki ve sonraki ilahi kitapların Allah'ın kelamı olduğunu kabul edip tasdik etmektir. [467]

Burada tevhid başta olmak üzere peygamber ve âhiret dâhil tüm esaslar birbirine bağlanmaktadır. Zira iman esaslarının birliğiyle ilgili âyetin devamında şu ifadeler yer almaktadır: "*Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, resullerini ve âhiret gününü inkâr ederse, hakikatten iyice uzaklaşmış olur.*"[468]

Âyette, müminlere "iman edin" diye emredilmesi şöyle tefsir edilmiştir:

" 1. Ey iman edenler, imanda devam ve sebat ediniz. Nitekim bu, müminin namazda Fatiha suresinde yer alan "*bizi doğru yola ilet!"* demesi gibidir.[469]

" 2. Ey taklid yoluyla iman edenler, istidlâl ve tahkik yoluyla iman edin.

3. Ey mücmel istidlallerle iman edenler, tafsilatlı istidlallerle iman ediniz.

4. Ey tafsilî delillerle Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman edenler, Allah'ın azametinin künhüne aklınızın ulaşamayacağına iman ediniz."[470]

"İman" bölümünde dört esas belirtilmiştir. Halbuki küfür bölümünde beş esas açıklanmış ve Resul'e, resuller eklenerek cemi sigasıyla ifade edilmiştir. Böyle ifade

[465] Elmalılı, **Hak Dini,** II/996.
[466] en-Nisa 4/136.
[467] Taberi, **Camiu'l-Beyan,** V/379.
[468] en-Nisa 4/136; Ayrıca bkz. Al-i İmrân 3/164; el- Maide 5/20; el-En'âm 6/91.
[469] İbn Kesir, **Tefsir,** 1/460; Râzî, **Tefsir-i Kebir,** VIII/364.
[470] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VIII/364.

edilmekle Allah'a ve peygambere, bütün kitaplara imanın her halükarda bütün peygamberleri, melekleri ve âhirete imanı içine aldığı gösterilmiştir. Ayrıca insanların Allah'a, peygambere ve kitaplara iman iddia edip peygamberlerden birini veya âhireti inkâr etmeye kalkışması, diğer rükünleri de inkâr etmiş oldukları sonucuna götürür.[471] Bu âyetlerde iman rükünlerinin bir bütünlük oluşturduğunu müşahade etmekteyiz.

1.5. BİRLİKTE ZİKREDİLEN İMAN RÜKÜNLERİ

İman rükünleri, birbirine bağlı bir bütünü oluşturan zincir gibidirler. Birbirlerinden tefrik edilemezler. Nitekim Allah Teâla, pek çok âyette iman rükünlerini birlikte zikredip bunları birbirinden ayırmaktan sakındırmaktadır.[472] Bununla beraber Kur'ân-ı Kerîm'de iman rükünlerinin birlikteliği bazen topluca, bazen üçlü bazen de ikili olarak yer almaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

1.5.1. Allah'a ve Âhirete İman

Birlikte zikredilen iman rükünlerinden en önemlisi, Allah'a ve âhiret gününe imandır. Bunun sebebi, Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'a imandan sonra en fazla âhirete iman rüknünün yer almasıdır. Zira Kur'ân'ın üçte biri, âhiret ile alakalıdır.[473] Âhiretle ilgili âyetlerde kıyamet olgusunun ve âhiret hayatının çeşitli sahneleri, insanı derinden sarsan son derece etkili, çarpıcı bir üslûp ve anlatım tarzıyla tasvir edilmektedir. Kur'ân, âhireti yalnızca tasvir etmekle kalmamış, o kadar etkili, canlı ve bariz bir dille anlatmıştır ki muhataplar âhiret âlemini tam bir şekilde yaşamıştır. Adeta sahnelerini görmüş, olaylarını seyretmiş gibi bundan etkilenmişlerdir.[474]

Allah'a ve âhirete iman, ilk nâzil olan Alak Suresinde şöyle yer almaktadır:

"إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الرُّجْعَى" "*Kuşkusuz dönüş Rabbinedir.*"[475] Allah'a ve âhirete iman, pek çok delillerle, üslûplarla ve mekanizmalarla anlatılmaktadır ki bu âyette ölümden

[471] Bkz. en-Nûr 24/62; el-Fetih 48/9; Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VIII/366; Elmalılı, **Hak Dini,** III/1495.
[472] Al-i İmran 3/84; en-Nisa 4/136; el-Bakara 2/136; Râzî, **Tefsir-i Kebir,** VIII/367.
[473] Çelik, **Kur'ân'ın İknâ Hususiyeti**, s.82.
[474] Kutub, Seyyid, **Kur'ân'da Edebi Tasvir**, s. 49.
[475] el-Alak 96/8.

sonraki âlem, iltifat yoluyla "Allah'ın huzuruna varmak" şeklinde ifade edilmiştir.[476]

Âhirete iman, Allah Teâla'nın varlığına deliller ortaya koymaktadır. Diriliş, mahşer, hesap, ceza, cennet-cehennem vb. mukaddimeler ve neticeler arasında mantıkî bağlantılar kurulur. Bununla ilgili olarak aşağıdaki âyetleri zikredebiliriz:

"وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ"

"Allah O'dur; O'ndan başka tanrı yoktur. Hamd, dünyada da âhirette de O'nun içindir; hüküm de O'nundur. Yalnız O'na döndürüleceksiniz"[477]

"وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوالَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ"

"O'na kulluk edin ve O'na şükredin. Ancak O'na döndürüleceksiniz"[478]

" صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الأمُورُ"

" (O yol) göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın yoludur. Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner"[479]

"فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ" *"Her şeyin mülkü kendi elinde olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir! Siz de O'na döneceksiniz"*[480] İnsanlar, sürekli olarak Allah'a doğru bir dönüş içindedirler.[481] Burada zikredilen âyetlerin tümünde iltifat ve sakındırma yoluyla ilâhi isim ve sıfatlarla beraber tevhid, ulûhiyet, rububiyet, Allah'a dönüleceği ve ilâhi huzura varılacağı fikri mevcuttur.[482]

Âhirete iman, Allah'a imana dayanır. Çünkü Allah'ın zatı ve sıfatları bilinmezse, haşrin ve neşrin doğruluğunu bilmek imkânsız olur. Nitekim âhirete iman, Allah'ın sıfatlarının tamamlayıcısı olarak yer almıştır.[483]

---

476 Zemâhşerî, **Keşşâf**, IV/777; Tabatabaî, **el-Mîzan,** XX/325.
477 el-Kasas 28/70; er-Rûm 30/11; ez-Zuhruf 43/85; Yunus10/55-56.
478 el-Ankebut 29/17; ez-Zümer 39/43-44.
479 eş-Şûrâ 42/53.
480 Yâsîn 36/83; ba. el-Bakara 2/28. 245; el-Ankebut 29/57; es-Secde 32/10-11; Fussilet 41/19.
481 Tabatabaî, **el-Mizan,** XX/325.
482 Zemahşerî, **Keşşâf**, IV/777; Nesefi, **Tefsiru'n-Nesefî,** IV/368;Tabatabaî, **el-Mizan**, XX/325.
483 Râzî, **Tefsir-i Kebir**, IV/447-448; Emalılı, **Hak Dini,** I/184.

" أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى بَلَى

إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ "

"*Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini düşünmezler mi? Evet O, her şeye kadirdir.*"[484]

Peygamberlerin Allah ve âhiret inancını tebliğ etmeleri şöyledir:[485] "*Allah'tan başkasına tapmayın! Ben, size elem verici bir günün azabından korkuyorum.*"[486] Peygamberler, insanlardan Allah (c.c.)'a ihlâslı kul olmayı, O'nun ulûhiyetine tüm mânalarıyla iman etmeyi bildirmişlerdir.[487]

Allah'a ve âhirete iman, ilâhi kudrete bağlanmayı, gizli ve açık her şeyin O'na malum olduğunu bilmeyi de öğretir. Dönüş O'na olduğuna göre, O'ndan kurtuluş yoktur.[488] Nitekim sunacağımız âyetler Allah'a ve âhirete karşı uyarı niteliğindedir:

"وَلَاتَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهاًآخَرَلَاإِلَهَ إِلَّاهُوَكُلُّ شَيْءٍهَالِكٌ إِلَّاوَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ"

"*Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz.*"[489]

"قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ"

"*De ki: Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır. Sonra da görüleni ve görülmeyeni bilen Allah'a döndürüleceksiniz.*"[490]

" وَاتَّقُواْ يَوْماً تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ"

"*Allah'a döndürüleceğiniz, sonra da herkese hak ettiğinin eksiksiz verileceği ve*

---

[484] el-Ahkaf 46/33; Ra'd 13/26.
[485] Kutub, Seyyid, **Kur'ân'da Kıyamet sahneleri,** s.10.
[486] Hûd 11/26; el-Araf 7/158; es-Saff; 61/14;Yusuf 12/101;Tâhâ 20/23-55; Nûh 71/13-18.
[487] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** IX/117.
[488] el-Kıyame 75/11-12; ez-Zariyat 53/50; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** lX/68.
[489] el-Kasas 28/88.
[490] el-Cumâ 62/8.

kimsenin haksızlığa uğratılmayacağı bir günden sakının."[491] Bu âyetlerde, Allah Teala'nın daim Hayy ve Kayyum olduğu, insanın Allah'a ve âhirete inanmadığı sürece herhangi bir faziletinin olmayacağı beyan edilmektedir. Cenab-ı Hakkı en güzel şekilde tanımak, O'nun haşr'a ve neşre kâdir olduğunu bilmekle olur.[492]

Müminin hayatında bu iman birliğinin mühim bir yeri ve derin etkisi şöyledir:[493]

"*Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir milletin, Allah'ın ve Resulünün karşısına çıkan kimseleri, isterse o kimseler babaları, evlatları, kardeşleri ve sülaleleri olsun, sevip dost edindiklerini göremezsin.*"[494]

Müminler, Allah'a ve âhirete iman birliğine duyarlıdırlar:

" ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ مِنكُمْ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ"

"*Sizden Allah'a ve âhiret gününe iman edenlere bu âyetlerle öğüt veriyor.*"[495] Öğüt almayı Allah'a ve âhirete iman edenlere tahsis edilmesi, bu konuda öğütten istifade edecek olanların ancak Allah'a ve âhiret gününe iman edenler olmalarındandır.[496]

Allah'a ve âhirete imanın semeresi olan ilâhi va'd, ebediyete kadar sürüp gidecek genel bir kanundur.[497] "*Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ne babanın evlâdı ne evlâdın babası nâmına bir şey ödeyemeyeceği günden çekinin.*"[498] İnsanın en çok yardıma muhtaç olduğu yer âhirette Allah'ın huzurudur. Kur'ân'da insanların âhirete hazırlıklı gitmeleri ve ilâhi huzurda mahcup olmamaları telkin edilmiştir. Ölüm, mahşerde toplanış, hesap, cennet ve cehennem hayatı gibi konular üzerinde durularak pek çok uyarılar yapılmıştır.[499]

---

[491] el-Bakara 2/281; el-Enbiyâ 21/35.
[492] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, IX/163; Zindânî, **Kitabu't-Tevhid**, s.119.
[493] Zindânî, **Kitabu't-Tevhid,** s. 119.
[494] el-Mücâdele 58/22.
[495] et-Talak 65/2; el-Bakara 2/232.
[496] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, V/236; Elmalılı, **Hak Dini** I/189.
[497] Elmalılı, **Hak Dini**, I/ 312.
[498] el-Ankebut 29/33.
[499] Kutub, Seyyid, **Kur'ân'da Kıyamet Sahneleri,** s.50.

Allah'a ve âhirete inanmayanlara dünya hayatında durumları şöyledir: "*Allah'a ve âhirete inanmadığı halde sırf insanlara gösteriş yapmak için malını harcayan kimsenin durumuna düşmeyin*."[500] Bunlar, âhiret hayatının bu nizamın gereklerinden olduğunu anlayamazlar. Bu inançsızlığın sonucu olarak hep gösterişe önem verirler.[501]

Âhirete iman, Allah'a iman ile zikrolunduğu gibi âhireti inkâr, Allah'ı inkâr durumuna düşmek olduğu şöyle bildirilmektedir: "Onlar ki âhirette Bize kavuşmayı ummaz ve sadece dünya hayatına razı olup onunla tatmin olur. Onlar ki, Bizim tek ilah olduğumuzun delillerinden ve gönderdiğimiz Kur'ân âyetlerinden gaflet etmeyi sürdürür, işte bunların, irtikâp ettikleri şirk ve isyan sebebiyle varacakları yer cehennemdir."[502] Âyette hem bir iddia hem de bir delil ihtiva etmektedir. İddia şudur: Allah'ı ve âhireti inkâr edenler kaçınılmaz olarak cehenneme gireceklerdir Delil ise âhireti inkâr edenler ve Allah'ın âyetlerinden gaflet etmeyi sürdürenler, kendilerine cehennem ateşinden başka bir şey hazırlamış olmazlar.[503]

İnsanların cennetle nimetlendirilmesi Allah'a ve âhirete imanla mümkündür.[504]

"*İman edenler, Yahudiler, Sâbiîler, Hıristiyanlar. Bunlar içinden her kim Allah'a ve âhiret gününe iman edip yararlı işler yaparsa, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmezler*."[505] İnsanlar arasında Hz. Muhammed'i tasdik eden müminlerden, Hz. Musa'nın dinine mensup Yahudilerden, Hz. İsâ'nın dinine mensup Hıristiyanlardan, bu üç dinin mensupların dışındaki diğer dinlere mensup olan herkesin Allah'a ve âhirete iman etmesi durumunda, Rableri katında ecir ve mükâfatları olacağı bildirilir.[506] Muhammed Esed (ö.1412/1992)'in âyet hakkındaki yorumu şöyledir: "Kur'ân'da, başka hiçbir inançta benzeri olmayan görüş zenginliğiyle "âhirette kurtuluş" burada, Allah'a ve

---

[500] el-Bakara 2/264; Ayrıca Bkz. en-Nisa 4/38-39 es-Saffat 37/52-59; et-Tevbe 9/19.
[501] İbn Kesir, **Tefsir,** I/231;Elmalılı, **Hak Dini,** I/207.
[502] Yunus 10/7-8; en-Nisa 4/38.
[503] Mevdudî, **Tefhîm**, II/290.
[504] Elmalılı, **Hak Dini,** I/188; Seyyid Kutub, **Kur'ân'da Kıyamet Sahneleri**; Ayrıca Bkz. İbrahim 14/23; Yusuf 12/57; el-Kehf 18/107-108; el-Hac 22/14; el-Müminun 23-24; el-Ankebut 29/58-59.
[505] el-Bakara 2/62; el-Mâide 5/69; en-Nisa 4/162.
[506] Bkz. Zemahşerî, **Keşşâf**, I/146; Kurtubî, **el-Câmi**, I/293;Elmalılı, **Hak Dini**, I/311-312.

âhirete imanla olmuştur."[507] Müminler, Allah'a inanarak O'nun bildirdiği gaybe de inanırlar ki âhirete imanla beraber, bu imanın gerektirdiği diğer esasları da tasdik ederler.[508]

Allah'a ve âhirete iman, ispat ve nefiyle birbirine bağlı olduğu âyette şöyle zikredilmektedir: "*Allah'ı ve âhireti tasdik edenler, mallarıyla ve canlarıyla cihada katılmama hususunda senden izin istemezler. Allah, o takvâ ehlini pekiyi bilir. Senden katılmamak için izin isteyenler sadece Allah'ı ve âhireti tasdik etmeyenler, kalpleri şüphe ile çalkalanıp şüpheleri içinde bocalayıp duranlardır.*" [509]

Öte yandan Allah'a ve âhirete iman edenler bazı emirlere muhataptır. Kur'ân'da yer alan bu emirlerde Allah'a imanla beraber âhirete iman şeklinde şöyle vurgulanmıştır: "*Allah'ın mescitlerini ancak Allah'ı ve âhireti tasdik eden, Allah'tan başka kimseden çekinmeyen müminler bina edip şenlendirir.*"[510] Çünkü inkârcılar, durumları ve sözleriyle kendi aleyhlerine olarak kendi küfürlerine şahittirler.[511]

Kur'ân-ı Kerîm'de bazen hukûki bir durum açıklanırken dikkatler iman rükünlerine çekilmekte, Allah'a ve âhiret gününe iman duygusu tazelenmektedir:[512] "*Eğer onlar Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inanmışlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl olmaz.*"[513] Kadınların hilaf-ı hakikat bilgi vermelerine karşı Allah'ın onlara bir tehdididir. Bu konuda onlar, doğru bilgi vermekle emrolunmuşlardır.[514] Burada Allah'a ve âhirete imanın kaydedilmesi, belirleyici bir ölçü ve âhirette amellerinin karşılığının verileceği yer olmasından dolayıdır.[515]

Allah'a ve âhirete imanda dünya ve âhiret dengesini bulmak mümkündür.[516] İki

---

507 Esed, **Kur'ân Mesajı**, I/20; Tabatabaî, **el-Mizan,** I/193.
508 Râzî, **Tefsir-i Kebir**, III/57; Elmalılı, **Hak Dini**, I/164.
509 et-Tevbe 9/44-45, 99.
510 et-Tevbe 9/18.
511 İbn Kesir, **Tefsir,** II/892.
512 Bkz. el-Bakara 2/278; Al-i İmran 3/175; en-Nisa 4/59; el-Maide 5/23,57; el-En'am 6/118; Araf 7/88
513 el-Bakara 2/228; Ayrıca Bkz. et-Tevbe 9/99; el-Bakara 2/264.
514 İbn Kesir, **Tefsir**, I/190; Râzî, **Tefsir-i Kebir,** V/197.
515 Elmalılı, **Hak Dini,** I/175; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** I/401.
516 et-Tevbe 9/18, 29.

âlem arasında müvazene sağlandığı şöyle bildirilmiştir: "*Eğer Allah'a ve âhirete iman ediyorsanız, hakkında ihtilâfa düştüğünüz meseleyi Allah'a ve Resulüne arzediniz.*"[517]

1.5.2. Allah'a ve Peygamberlerine İman

İman rükünlerinin birlikteliğinde Allah Teâlâ'yı ve peygamberlerini tasdik etme ve bu iki esası birbirinden ayırmamak gerekir. Çünkü "Peygamberlere iman, ulûhiyete iman üzerine bina olunur. Nübüvvetin ispatına, Allah Teâlâ'ya, O'nun ilim, hikmet, meşiet ve âlemin işlerini tedbirine inanan kimse muhatap olur. Allah'a inananlar resulleri de tasdik ederler."[518] Allah'ın vahdaniyetini ve peygamberlere imanı ikrar ile hepsinin Allah tarafından gönderildiğine inananlar, mükâfata şöyle mazhar olmuştur:[519]

"وَالَّذِينَ آمَنُواْ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُواْ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ أُوْلَـئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ "

"*Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara (gelince) işte Allah onlara mükâfatlarını verecektir.*[520]

Kur'ân'da Allah'a ve peygamberlerine iman birlikteliği, çoğunlukla emir olarak şöyle gelmektedir: "آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِه" "*Allah'a ve Resulüne iman edin*!"[521]

"وَأَطِيعُواْ اللّهَ وَرَسُولَهُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِين" "*Siz müminler iseniz, Allah ve Resulüne itaat edin!*"[522] Burada iman, "إِن" edatıyla itaat fiiline bağlanmıştır. Binaenaleyh, itaat olmadığı zaman imanın da bulunmaması gerekir.[523]

Allah'a ve Resulüne iman, Hz. Peygamber'in gönderilme sebeplerindendir:

"إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِداً وَمُبَشِّراً وَنَذِيراً لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ "

517 en-Nisa 4/59.
518 Çelik, **Kur'ân'ın İknâ Hususiyeti**, s.120.
519 Taberî, **Camiu'l-Beyan**, VI/11.
520 en-Nisa 4/152.
521 el-Hadîd 57/7; Al-i İmran 3/179; et-Teğabun 64/8.
522 el-Enfâl 8/ 1, 20, 46; el-Mücadele 58/13; el-Araf 7/158.
523 Râzî, **Tefsir-i Kebir,** XI/243.

"*Muhakkak ki: Biz, seni bir şahit, bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik ki Allah'a ve Resulüne iman edesiniz, ona destek olup saygı gösteresiniz.*"[524] Âyette geçen "şahid" bazı tefsirlerde "Hakkı açıklayan" bazılarında "Şahitlik yapan" şeklindedir.[525]

Kur'ân'da Allah (c.c.)'a ve Resullerine iman şu şekillerde gelmektedir:

1. Müminler Allah'a ve Resulüne iman edip bu konuda hiçbir şüpheye düşmezler.

"إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا" "*Müminler o kimselerdir ki Allah'ı ve Resulünü tasdik eder, sonra da hiçbir şüpheye düşmezler.*"[526] Kâmil iman sahibi olan müminler, Allah'a ve Resulüne imanda hiçbir zaman şüpheye düşmezler. Halis tasdikten ibaret olan tek bir hal üzere sabit kadem olmuşlardır.[527] Bu kâmil iman, edep ve ahlâklarına yansımıştır: "*Gerçek müminler ancak öyle kimselerdir ki Allah'a ve Resulüne bütün kalpleriyle iman etmiş olup, bütün toplumu ilgilendiren meseleleri görüşmek üzere onun yanında bulundukları vakit ondan izin almadıkça ayrılıp gitmezler. Senden izin isteyenler hakikaten Allah'a ve Resulüne gerçekten iman edenlerdir.*"[528]

2. Allah'a ve Resulüne iman, tüm insanlara emir olarak buyurulmaktadır:

"فَآمِنُواْ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ وَإِن تُؤْمِنُواْ وَتَتَّقُواْ فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ"

"*Allah'a ve Resullerine iman edin. Eğer iman eder ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız size büyük mükâfat vardır.*"[529] Âyette tüm peygamberleri tasdik şeklinde çoğul olarak gelmesi, birinin peygamberliğini kabul edenin hepsinin peygamberliğini kabul etmesi gerekmektedir: "*Öyleyse siz de Allah'a ve o ümmî Nebîye, inanın.*"[530] Diğer peygamberlere iman ettiğiniz gibi, O'na da iman edin. Âyette iman birliğinde kul

[524] el-Fetih 48/8-9.
[525] Mevdûdî, **Tefhîm**, V/381.
[526] el-Hucurât 49/15; en-Nisa 4/152.
[527] İbn Kesir, **Tefsir**, V/2892.
[528] en-Nûr 24/62.
[529] Al-i İmran 3/179.
[530] el-Araf 7/158; en-Nisa 4/171.

ile Cenab-ı Hak arasında ilişki kurmanın yolu hakkında bir anahtar verilmiştir.[531]

Genel olarak bu konuda insanlara hitapla şöyle buyurulmaktadır: "*Ey insanlar! Resul Rabbinizden size hakkı getirdi, kendi iyiliğiniz için ona iman edin! Eğer inkâr ederseniz bilin ki göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır.*"[532] Resulün "hak ile" yani Allah Teala'nın bir olduğu ve ondan başkasına kulluğa yüzçevirme daveti ile gelmesidir.[533] "وَإِن تَكْفُرُواْ " denilerek elçiyi inkâr etmenin onu göndereni inkâr etme olduğu belirtilmiştir. Hak din olan İslâm'ın esası, bu tevhid ile Allah'a teslim olmaktır. Bu tevhidden çıkmak, irtidât ve bunun dışındakiler ise küfürdür.[534]

Hz. Peygamber'in diliyle olan emir âyette şu şekilde yer almaktadır: "*De ki: "Ey insanlar! Ben sizin hepinize Allah tarafından gönderilen Peygamberim. O ki, göklerin ve yerin hâkimiyeti O'na aittir. O'ndan başka ilah yoktur. Hayatı veren de, ölümü yaratan da O'dur. Öyleyse siz de Allah'a ve O'nun bütün kelimelerine iman eden o ümmî Nebîye, o Resule inanın.*"[535]

3. Allah'ı ve Resulünü tasdikle beraber, itaat de yer almaktadır.

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَلاَ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنتُمْ تَسْمَعُونَ"

"*Ey iman edenler! Allah'a ve Resulüne itaat edin, işittiğiniz halde O'ndan yüz çevirmeyin*" [536] Allah'a iman buyruğunun ardından gelen, O'nun Resulünü tasdik şarttır. Çünkü Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarını Resul getirmiş ve beyan etmiştir.[537]

"*Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve Peygamberine inanın*"[538] Allah Teâla'ya imanla birlikte, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Allah'ın peygamberi olduğunu kabul etmek

---

[531] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VIII/428; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/454.
[532] en-Nisa4/170.
[533] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VIII/424.
[534] Elmalılı, **Hak Dini**, II/1108.
[535] el-Araf 7/158;ba. el-En'âm 6/19; Hûd 11/17; Al-i İmrân 3/20.
[536] en-Nisa136; el-Kehf 18/56.
[537] Elmalılı, **Hak Dini,** VII/4721; Kutub, Seyyid, **fi Zilâl**, XI/232.
[538] en-Nisa 152; el-Hadid 57/28.

ve O'nun emirlerinin Allah'ın emri olduğunu kabul etmektir.[539]

"*Allah'a ve resulüne itaat edin ki merhamete nail olasınız!*"[540] Bu itaat genel bir emirdir. Yüce Allah'a itaat, zâtı ve ulûhiyetindendir. Peygambere itaat ise Allah'ın emri ve iznindendir.[541] Bu itaat, peygamberi beşer vasfından çıkarıp ilâhi vasfa büründürmez.[542] Allah'a itaat eden ve O'nun gönderdiği elçileri kabul edip onların yolunda gidenleri, Allah (c.c.) rahmeti ile bağışlayacaktır.[543]

4. Peygamberler, Allah'a ve Resullere imanı tebliğ etmişlerdir: "*Andolsun ki Nuh'u elçi olarak kavmine gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka tanrınız yoktur.*"[544] Peygamberler, aynı ifadelerle bu iman birliğini tebliğde bulunmuşlardır: "فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ" "*Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.*"[545]

"قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنذِرٌ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ" "(*Resûlüm!) De ki: Ben sadece bir uyarıcıyım. Tek ve kahhâr olan Allah'tan başka bir tanrı yoktur."*[546] "*Senden önce hiç bir peygamber göndermedik ki ona: 'Benden başka İlah yok, öyleyse yalnız Bana ibâdet edin!' diye vahyetmiş olmayalım."*[547] Semavi kitaplar, Yüce Allah'ın vahiy yoluyla peygamberlerine gerekli bilgileri göndermesi, onların da ümmetlerine bunları iletmeleri suretiyle oluşmuştur. Bu kitapların her biri, daha önce gelmiş ve peygamberine bildirilmiş bulunan kitapları onaylar. Onların da hak kitaplar olduklarını kabul ederler. Bu cümleden olarak müminler, Hz. Âdem'den Resul-i Ekrem (s.a.v)'e kadar gönderilen bütün peygamberlere ve onların getirdikleri kitaplara inanırlar.[548]

---

[539] Mevdudî, **İslâm**, s. 111.
[540] en-Nisa 4/80; el-Enfâl 8/1; Al-i İmran 3/132.
[541] el-Hadîd 57/7; el-Fetşh 48/17; et-Teğabun 64/8, 12; Râzî, **Tefsir-i Kebir**, X/149.
[542] Mevdûdî, **Tefhim**, I/433.
[543] Elmalılı, **Hak Dini**, II/1077.
[544] el-Araf 7/59, 65,73, 85.
[545] eş-Şuara 26/108, 110, 126, 131, 144, 150, 163, 179.
[546] Sad 38/65.
[547] ez-Zuhruf 43/63; el-Enbiya 21/25.
[548] Elmalılı, **Hak Dini**, III/1508; Kutub, Seyyid, **fi Zilâl**, III/205.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in görevi, Allah'a ve Resulüne iman ve itaate dâvettir.[549] "*Öyleyse Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Çünkü Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O'na ibâdet edin. İşte bu, doğru yoldur.*" [550] Allah (c.c.)'a teslim olmak, peygamberlerin tebliğ ettiği ilâhi irâdeye tâbi olmak demektir. Âyette resullerine imandan maksad, bütün resullerin nübüvvetinin ispat etmenin yolunun tek olduğuna dikkat çekmektir. Nitekim onlardan birinin peygamberliğini kabul eden kimsenin, hepsinin peygamberliğini kabul etmesi gerekmektedir.[551]

5. Allah'a ve Resulüne imanla beraber, sevgi de yer almaktadır: Âyetlerde Allah sevgisiyle beraber Peygamberlikle ilgili olarak şu hususlara dikkat çekilmiştir:

قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ قُلْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَالرَّسُولَ فإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ الْكَافِرِينَ "

"*Ey Resulüm, de ki: "Ey insanlar, eğer Allah'ı seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. De ki: "Allah'a ve Resulullaha itaat ediniz. Şâyet yüz çevirirlerse, bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez.*"[552] Allah (c.c.) seygisiyle beraber peygamberin getirdiklerine teslim olma arasında sıkı bir bağ vardır. "Nitekim Yahudiler, Hz.Musa'nın, Hıristiyanlar da Hz. İsa'nın peygamberlik sıfatından ziyade onların şahsında ısrar ederek hataya düşmüşlerdir. Böylece Hıristiyanlar Hz.Muhammed'i, Yahudiler hem Hz. İsa'yı hem de Hz. Muhammed'i inkâr yolunu tutmuşlardı. Esasen tahrife uğramamış haliyle bütün kutsal kitapların ortak noktalarından olan Kur'ân'da; "*Allah'ın elçilerinden hiçbirini diğerinden ayırmayız*"[553] şeklinde ifade edilen ilkeyi ihlâl etmişlerdir. Bu durum, tevhîdle beraber peygamberlik görevinin mahiyetini iyi kavrama gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.[554]

"*De ki: 'Allah'a ve Resulullaha itaat ediniz. Şâyet yüz çevirirlerse, bilsinler ki*

[549] Al-i İmran 3/153; el-Araf 7/79; et-Teğabun 64/8; el-Maide 5/67; el-Ahzab 33/39; el-Cin 72/23, 28.
[550] el-Enfal 7/24; Fussilet 41/6; Al-i İmrân 3/51; BA.. et-Tevbe 9/23-24.
[551] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VII/233.
[552] Al-i İmrân 3/31-32.
[553] el-Bakara 2/285.
[554] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, II/69.

Allah kâfirleri sevmez."[555] Allah'a imanla beraber zikredilen peygambere itaat, şuna delalet eder; Hz. Muhammed(s.a.v.)'in buyruğuna aykırı hareket etmek küfürdür.[556]

6. Hidâyetin gerçekleşmesi için Allah (c.c.)'a ve Peygambere iman şarttır.

"وَمَن لَّمْ يُؤْمِن بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيراً "

"*Kim Allah'a ve Resulüne inanmazsa bilsin ki kâfirlere alevli ateşler hazırladık*."[557]

Yine Allah'a ve Resule birlikte imanın gerekliliği şöyle bildirilmektedir. *"Size Allah'ın âyetleri okunurken, üstelik Allah Resûlü de aranızda iken nasıl inkâra saparsınız? Yine "Size ne oluyor ki, Resulullah da sizi Rabbinize iman etmeye çağırdığı halde, Allah'a inanmıyorsunuz"*[558] Âyet'in sibakında, Allah'a ve Resulüne iman etme ve bu iman üzerinde sebat etme emredilmektedir. [559]

7. Allah'ı ve Resulünü inkâr veya ona isyan küfürdür:

وَمَن يَعْصِ اللهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَاراً خَالِداً فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُّهِينٌ"

"*Kim Allah'a ve resulüne isyan eder ve Allah'ın sınırlarını aşarsa, Allah onu ebedî kalmak üzere ateşe koyar. Hem de onu zelil eden bir azab vardır*."[560]

Âhirette Allah'ı ve Resulünu inkâr edenlerin pişmanlıkları şöyle haber verilmektedir: "*Yüzleri ateşte gâh bu yana, gâh öbür yana çevrileceği gün*: "*Ah!" derler, "ah ne olurdu! Keşke Allah'a itaat etseydik, keşke Peygambere itaat etseydik!*"[561]

---

[555] Al-i İmrân 3/32,132; ba. el-Enfal 8/1, 20, 46; el-Mücadele 58/13; el-Araf 7/3, 158; el-En'âm 6/153-155; en-Nisa 4/47; el-Maide 5/15.
[556] İbn Kesir, **Tefsir** I/260.
[557] el-Fetih 48/13.
[558] el-Hadîd 57/8; Al-i İmrân 3/101; el-Fetih 48/17.
[559] İbn Kesir, **Tefsir** V/2504.
[560] en-Nisa 4/14; el-Müzzemmil 73/16; el-Ahkâf 46/32; BA. el-Mücadele 58/20;en-Nisa 150-151
[561] el-Ahzab 33/66; el-Furkan 25/27.

1.5.3. Allah'a ve Kitaplarına İman

İman erkânının birliğinde Allah (c.c.)'a imanla beraber Allah tarafından O'nun peygamberlerine gönderilen ilâhi kitaplara iman etme hakikati kabul edilmektedir. Nitekim âyetlerde nazil olan tüm kitaplarla beraber, Kur'ân-ı Kerîm'in de Allah'ın kelamı olduğu yer almaktadır.[562] Allah ile kitaplar arasında ayırım olmadığı âyette şöyle haber verilmektedir: "*Biz, Allah'a ve bize indirilene; İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kub ve esbâta indirilene, Musa ve İsa'ya verilenlerle Rableri tarafından diğer peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbiri arasında fark gözetmeksizin inandık" deyin*."[563]

Allah'ı ve kitaplarını tasdike misal olarak şu iki âyeti de zikredebiliriz:

فَاعْلَمُواْ أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللّهِ وَأَن لاَّ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ

"Bilin ki o, ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir. O'ndan başka tanrı yoktur, artık müslümansınız değil mi?"[564]

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنذِرٌ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ"

"*De ki: "Ben sadece uyaran bir peygamberim. Şu kesin bir gerçektir ki tek hakim olan Allah'tan başka ilah yoktur. O göklerin, yerin ve ikisinin arasındaki varlıkların Rabbidir. Mutlak galiptir, çok mağfiret edendir. De ki: "Bu Kur'ân pek mühim bir mesajdır*"[565] Âyette varid olan " نَبَأٌ عَظِيمٌ" Yani "büyük haber" in ne olduğu konusunda farklı yorumlar yapılmıştır. Bunlarda bazıları şunlardır:

1. "Allah'ın birliğine ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Allah (c.c.) tarafından görevlendirilmiş bir uyarıcı, bir elçisi olduğuna" dair bilgiler.[566]

2. Âhiretle ilgili haberler ve bilgiler.

3. İnsanları uyarıcı ve aydınlatıcı olan haberler ve bilgiler.

---

[562] Al-i İmran 3/2; eş-Şura 42/3; Duhan44/2-3; Elmalılı, **Hak Dini**, I/156.
[563] el-Bakara 2/136; Al-i İmran 3/84.
[564] Hûd 11/14.
[565] Sâd 38/65-67.
[566] Zemahşerî, **Keşşaf**, IV104; Nesefî, **Tefsiru'n-Nesefi**, IV/46.

4. Kıyamet'in kopması."[567] Kur'ân-ı Kerim'de bunların hepsinin kastedilmiş olması mümkündür.[568] Âyette bu bilgilerin "büyük haber" olarak nitelenmesi, insanları anılan konularla ilgili bilgileri ciddiye almaya, bunların önemini kavramaya teşvik gayesi taşımaktadır.[569] Yine büyük haber, yeryüzündeki bu davetle çağdaş olan tüm nesilleri, yer ve zamanla sınırlanmış iddiaları aşmak, gelecekte bütün yüzyıllar ve kıtalarda yaşayacak olan insanlık üzerinde etkili olmak için gelmiştir. Yeryüzüne indiği günden, Allah Teâla'nın yeryüzü ve orada bulunanlar için belirlediği zaman dilimi doluncaya kadar, insanlığın üzerinde etkili olacaktır. Bu büyük haber, bütün evrenin nizamı içerisinde, kendisi için belirlenen zamanda inmiş ve Yüce Allah'ın kendisi için belirlediği görevi yerine getirmiştir.[570]

Allah'a ve kitaplara iman birlikteliğinde Kur'ân'a iman şöyle beyan edilmektedir:

"هَـذَا بَلاَغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُواْ بِهِ وَلِيَعْلَمُواْ أَنَّمَا هُوَ إِلَـهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُوْلُواْ الأَلْبَابِ

"*İşte bu Kur'ân insanlara beliğ bir tebliğdir, ta ki onunla uyarılsınlar, ta ki Allah'ın tek İlah olduğunu bilsinler. Ve ta ki aklı ve vicdanı temiz olanlar, düşünüp ders alsınlar.*"[571] "Bu" işaret zamiri, bu sureyi veya Kur'ân'ın tamamını göstermektedir. Buna göre Kur'ân, Yüce Allah'ın azabına karşı insanların uyarılması, insanların ondaki açık ve kesin deliller sayesinde Allah'tan başka ilâh olmadığını anlamaları ve akl-ı selim sahiplerinin düşünüp öğüt almaları için insanlara gönderilmiş bir tebliğdir.[572] Bu uyarı ve tebliğin temel amacı, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şâhitliktir.[573]

---

[567] en-Nebe 78/1-3.
[568] İbn Kesir, **Tefsir,** IV/2147; Râzî, **Tefsir-i Kebir,** XXVI/225; Elmalılı, **Hak Dini,** VI/4093.
[569] Komisyon, **Kur'ân Yolu**, IV/590.
[570] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, X/45.
[571] İbrahim 14/52; el-Araf 7/3.
[572] İbn Kesir, **Tefsir**, III/1173.
[573] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, VII/139; Tabatabai, **el-Mîzân,** XII/90; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, III/ 322.

1.5.4. Meleklere ve Diğer Rükünlere İman

Meleklere iman, bütün iman esaslarıyla birliktelik içindedir. Allah ile peygamberler arasında elçi oldukları için melekleri tasdik, kitaplara imanı gerekli kılar. Zira vahiy getiren; tevhid, nübüvvet ve âhiret ile ilgili bilgileri peygambere ulaştıran yine meleklerdir.

Âyetlerde meleklere iman, diğer iman esaslarıyla birlikte şöyle yer almaktadır:

"كُلٌّ آمَنَ بِاللهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ" "*Hepsi Allah a, meleklerine, kitaplarına iman etti.*"[574]

Melekler, iman rükünlerinin birlikteliğinde Allah Teâla'nın birliğine şahitliğin yanında peygamberlere indirilenlere de şahittirler.[575]

Diğer rükünlerle beraber melekleri inkâr, büyük bir sapıklık olarak ifade edilmektedir:

" وَمَن يَكْفُرْ بِاللهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلاَلاً بَعِيداً "

"Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse tam mânasıyle sapıtmıştır.[576]

Allah'a, meleklerine ve peygamberlerine düşmanlık, Kur'ân'da küfür olarak nitelendirilmiştir: *"Kim, Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikâil'e düşman olursa bilsin ki Allah da inkârcı kâfirlerin düşmanıdır."* [577]

Kur'ân'da müşriklerin ve Ehl-i Kitab'ın yanlış melek inançları, tevhid akidesi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu anlamda, müşriklerin melekleri dişi varlıklar olarak nitelemeleri reddedilerek meleklerin Allah'ın kulları olduğu beyan edilmiştir.[578]

---

[574] el-Bakara 2/ 285. Ayrıca Bkz. el-Bakara 2/97-98. 177; en-Nisa 4/136.
[575] Al-i İmran 3/18; en-Nisa 4/166.
[576] en-Nisa 4/136.
[577] en-Nisa 4/136; el-Bakara 2/98.
[578] el-Enbiya 21/26; ez-Zuhruf 43/19; en-Necm 53/27-28; Sebe 34/40-41.

Ehl-i Kitab'ın yanlış olan melek inançları düzeltilmiştir. Melekleri inkâr, vahyi, peygamberleri, kitapları ve peygamberin tebliğ ettiği dini de inkâr etmek anlamına gelir.[579]

1.5.5. Peygamberlere ve Kitaplara İman

Çeşitli âyetlerde, iman rükünlerinin birlikteliğinde peygamberlere ve kitaplara iman zikredilmektedir. Allah (c.c.)'nün Peygamberlere vahyettiği âyette şöyle haber verilmektedir: "*Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve (nitekim) İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, esbâta (torunlara), İsa'ya, Eyyûb'e, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik."*[580]

Peygamberlerle beraber kitaplar gönderilmesi şöyle beyan edilmektedir:

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ

"*Bütün insanlar bir tek ümmet teşkil ediyorlardı. Allah onlara içlerinden müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberler gönderdi. Onların beraberinde, insanlar arasında hükmetmek için, kitap ve hikmeti gönderdi ki, ihtilâf ettikleri konularda aralarında hükmetsin.*"[581] Ümmet,"din üzerinde birleşen topluluk" demektir.[582] Âyetteki ümmet, aralarında ortak inanç ve değerlerin bulunduğu, birlik ve beraberlik içinde yaşayan bireylerden oluşan topluluğu ifade etmektedir. Bütün ilahi kitapların, inanç esasları konusunda gösterdiği birlik; Hz. Muhammed'in peygamberliği ile Kur'ân, insanlığı bu şekilde kuşatacak bir biçimde Hakk'ın tevhidine erdirmek için gelmiştir.[583]

Peygamberlere ve kitaplara iman, tüm peygamberler ve kitaplar arasında ayırım olmadığını tasdik etmektir: "*Ey iman edenler! Allah'a, resulüne, gerek resulüne indirdiği, gerek daha önce indirdiği kitaplara imanınızda sebat edin.*"[584] Rivâyete göre

---

[579] el-Bakara 2/97; Zindânî, **Kitabu't-Tevhid**, s.122.
[580] en-Nisa 4/163.
[581] el-Bakara 2/213.
[582] Taberî, **Câmiu'l-Beyan**, II/335; Bkz. el-Bakara 2/134.
[583] Elmalılı, **Hak Dini**, II/814; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, I/355.
[584] el-Bakara 2/285; en-Nisa 4/150.

Yahudi hahamlarından bir topluluk Resulullah (s.a.v)'a gelmişler: "Ey Allah'ın Resulü biz sana, kitabına, Musa'ya, Tevrât'a ve Üzeyr'e iman ediyoruz ve bunlardan başka kitapları ve peygamberleri tanımıyoruz" demişlerdi. Hz. Peygamber de: "Hayır, Allah'a, bütün peygamberlerine, Muhammed'e, Kur'ân'a ve ondan önceki her kitaba iman ediniz" buyurdu. "Yapmayız" dediler. Bunun üzerine bu âyet nâzil olmuştur.[585]

Âyetlerde peygamberlere ve ilahi kitaplara birlikte iman emredilmektedir: "*De ki: 'Biz Allah'a iman ettik. Bize indirilen vahye, İbrâhim'e, İsmâil'e İshak'a, Yâkub'a ve torunlarına indirilen keza Mûsâ'ya, Îsâ'ya, hâsılı bütün peygamberlere Rab'leri tarafından verilen vahiylere de iman ettik. (Peygamberlikleri noktasında) onlar arasında hiçbir ayrım yapmayız ve biz yalnız Allah'a teslim oluruz.*"[586] Âyetteki hitap, öncelikle Hz. Peygamber'den geçmiş peygamberlerin getirdiklerini tasdik etmesi istenmekte, böylece alınan sözün kendisine bağlandığı şart gerçekleşmektedir. Bu durumda geçmiş peygamberlere uyanların da Hz. Muhammed (s.a.v.)'e iman edip ona destek vermeleri gerekmektedir. Bu yorum âyette, Allah'a imandan hemen sonra "bize indirilene" buyurularak Hz. Muhammed (s.a.v.)'e indirilen vahyin temel sayıldığı ve diğer ilâhî kitaplar tahrife uğradığından ona öncelik verildiği yorumuyla çelişmez. Zira ona iman edip destek verenler artık İslâm dairesi içine girmiş olacaklardır.[587]

1.5.6. Allah'a Peygamberine ve Kitaplarına İman

Allah'a, Peygambere ve kitaba birlikte iman genel olarak şöyle emredilmektedir:

فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورالَّذِي أَنزَلْنَا وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ

" *Allah'a, Resulüne ve ona indirdiğimiz nûra, Kur'ân'a iman edin. Allah yaptığınız her şeyden haberdardır. Mahşer vaktinde sizi toplayacağı gün işte o zarar*

[585] İbn Abbas, **Mecmeu't-Tefâsir,** II/185; İbn Kesir, **Tefsir**,1/460; Zemahşerî, **Keşşaf**, I/579.
[586] Al-i İmrân 3/84.
[587] Bkz. Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VIII/124; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/624.

günüdür."[588] Âyette, Allah'a, peygamberine, O'nun indirdiği Kur'ân'a iman birlikteliği söz konusudur. İnsanlar, Teğabun vaîdi ile iman rükünlerinin birliğine çağırılmaktadırlar.[589]

Müminlere; Allah'a, Peygambere ve kitaba birlikte iman emri yer almaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ آمِنُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِيَ أَنزَلَ مِن قَبْلُ

"*Ey iman edenler! Allah'a, resulüne, gerek resulüne indirdiği, gerek daha önce indirdiği kitaplara imanınızda sebat edin*"[590] " Yani müminler; Allah'a, peygamberine kitaplara imanda sebat edip imanlarını artırsınlar."[591] Kur'ân-ı Kerîm'i tasdik edenler ondan önce gönderilen kitaplara, son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v)'e ve ondan önce gönderilen peygamberlere inanmak durumundadırlar.[592] Mukaddes kitaplarda geçen iman konuları, dil ve üslûp farkı dışında Kur'ân'da aynen zikredilmiştir. Gerek Hz. Musa'nın "on emri"nin benzerleri[593] gerekse Hz. İsa'nın "dağdaki vaaz"ında olan kaideler, Mekkî ve Medenî surelerde yayılmış bir şekilde ve her biri, bir durum hakkında kaide olarak gelmiştir.[594]

Yine Allah'ı, âyetlerini ve âhireti birlikte tasdik, şöyle zikredilmiştir:

إِنَّ الَّذِينَ هُم مِّنْ خَشْيَةِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ وَالَّذِينَ هُم بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ"

"*Ama asıl Rab'lerine duydukları saygıdan dolayı itaatlerini sürdürenler. Rab'lerinin âyetlerini tasdik edenler Rablerine ortak tanımayanlar ve Rablerine*

---

[588] et-Teğabun 64/8-9.
[589] Kurtubî, **el-Câmi**, XVIII/90; Elmalılı, **Hak Dini,** VII/5029.
[590] en-Nisa 4/136.
[591] Zemahşeri, **Keşşaf**, I/575.
[592] Kurtubî, **el-Câmi**, V/266.
[593] el-İsra17/22-35.
[594] Draz, **Kurân'ın Anlaşılmasına Doğru,** s.134.

dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri çarparak yapanlar."[595] "مُّشْفِقُونَ" Allah'a iman ve itaatlerini sürdürenlerdir. Âyetlere iman, Kur'ân âyetlerine ve Allah'ın varlığını ve birliğini kanıtlayan delilleri tasdik etmek demektir.[596] Hasan el-Basri bu konuda şöyle der; şüphesiz mümin iyiliği ve Allah korkusunu; münafik ise kötülüğü ve emniyet hissini kendinde toplamıştır.[597]

Aşağıdaki âyette üç temel inanç esasının birlikteliğinden bahsedilmektedir. "*Eğer Allah'a, Peygamber'e ve indirilen vahye inansaydı, kâfirleri velî edinmezlerdi*"[598] Bu iman birlikteliğini inkâr edenler şöyle uyarılmaktadırlar: "*Halbuki âyetlerimizi ve âhirete kavuşacaklarını yalan sayanların bütün işleri ve eserleri boşa çıkmıştır. Onlar yaptıklarından başkasıyla mı karşılık görecekler?"*[599] Seyyid Kutub (ö.1966) ve Mevdûdî (ö.1979) âyetin yorumunda şunu söyler: "Allah'ın bu yaygın varlık sayfalarına serilmiş âyetlerini ve peygamberlerin getirdiği âyetlerini, buna bağlı olarak âhiret günü Allah'a kavuşmayı yalanlayan, bu imanî değerlerle insanlık tarihinin akışı arasındaki sağlam bağı görmeyenler, Allah (c.c.)'ın takdirinden habersiz olanlardır. Âhirete inanmadıklarından, orada da bekleyecekleri hiç bir karşılık olamaz."[600]

1.5.7. Allah'a ve Kadere İman

İman esaslarının birlikteliğinde kadere iman, Allah (c.c.)'a iman etmenin tabii bir neticesidir. Allah Teâla'nın sıfat ve isimlerinin gerektirdiği şekilde iman, O'nun ezeli ilmine, iradesine, kudretine ve yaratmasına iman etmeyi gerekli kılar. Zira insanın düşüncesine göre evrende ve insanın hayatında olup biten tüm şeyler, ya Yüce Allah'tan gelmiş, O, takdir edip ayarlamıştır ya da bu, insanın düşündüğü, Allah'ın dışında başka herhangi bir kaynaktan gelmiştir. Birinci durumda Allah'a iman etmiştir; İkinci durumda ise şirk koşmuş olur. Kadere iman konusu, ulûhiyyetin sıfatlar bahsinde mütâlaa edilmiştir.

---

[595] el-Müminun 23/57-60.
[596] Bkz. Taberî, **Câmiu'l-Beyan**, XVIII/31; Râzî, **Tefsir-i Kebir**, XXII/106.
[597] İbn Kesir, **Tefsir**, II1/1563.
[598] el-Maide 5/81.
[599] el-Araf 7/147.
[600] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, V/83; Mevdûdî, **Tefhim,** II/87.

Allah Teala'nın vahdaniyeti ve bilgisi, âyette şu şekilde varid olmaktadır:

"هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ"

"*O, öyle Allah'tır ki, O'ndan başka tanrı yoktur. Görülmeyeni ve görüleni bilendir. O, esirgeyendir, bağışlayandır"*[601] "عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ" Allah (c.c.) âlimdir. Âyette geçen mutlak gayb, ister vacib isterse mümkün olsun isterse mevcut olmasın ve isterse varlığı imkânsız olsun şüphesiz Allah (c.c.) için müsavidir. Nitekin gaybı bilenin şehadeti bilmesi evleviyetle mümkündür.[602]

Kadere iman, kâinat işlerini ayarlayan Allah'tan başka bir ilah olmadığına imandır: "*Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musîbet başa gelmez. Kim Allah'a iman ederse, Allah onun kalbini hakka ve doğruya açar. Allah her şeyi hakkıyla bilir*."[603]

Mümin bu konuda hem Allah'ın ilmi, iradesi ve kudreti gibi sıfatlarının varlığını kabul eder. Hem de kendi hürriyetine ve mesuliyetine inanır.[604] "*Gerçekten iman edip, güzel ameller işleyenlere gelince, şüphesiz biz böyle kişilerin mükafatını zayi etmeyiz. Herkesin işlediği amellere göre dereceleri vardır."*[605] Allah'ın takdirine ve kadere iman içiçedir. Cenab-ı Hak, yaratacağı hayatın gerek planını gerekse anlam ve maksadının ne olacağı hususunu önceden takdir etmiştir. Bunun aksini düşünmek O'nun olaylara göre, gelişi güzel hareket ettiğini kabul etmektir ki bu, Allah (c.c.) için düşünülmeyecek bir durumdur. Neticede Yüce Allah'a iman ilâhi takdire iman etmeyi gerektirmektedir.[606]

1.6. İMAN ESASLARININ KENDİ İÇİNDEKİ BÜTÜNLÜĞÜ

İmanın her esasının kendine göre muhtevasının olduğunu belirtmiştik. İman rükünlerinin birlikteliği, "bunların hepsi"nin ayrı ayrı tasdik edilmesiyle kabul edilir.[607] İmanın her bir rüknü, diğer rükünlerle birliktelik içinde olduğu gibi bunların her biri

[601] el-Haşr 59/22; ez-Zümer 39/46.
[602] Elmalılı, **Hak Dini**, VII/4869.
[603] et-Teğabun 64/11; el-Hadîd 57/22.
[604] Bkz. el-Kehf 18/29; es-Secde 32/19-20; Yâsîn 36/54.63-64.
[605] el-Kehf 18/30; el-Ahkaf 46 /19; Fussilet 41/46.
[606] Nursi, **Şualar**, s. 240, (10. Şua; 9. Mesele).
[607] el-Bakara 2/285 hk. Hazin, **Mecmeu't-Tefasir**, I/450.

kendi içinde de bütünlük oluşturmaktadır. Mesela Allah'a iman, Allah Teâla'yı noksan sıfatlardan uzak olduğunu tasdikle tamamlanır.[608] Onun birliğini, adaletini ve hikmetini tasdik de buna dâhildir. Mesela Allah'ın geleceği bilmediğini söylemek insanı inkâra götürür. Yanı Allah Teâla'nın bütün sıfatlarına bir bütünlük içinde iman etmek gerekldir. Âhiret'e iman esasının içine haşr, mükâfat, ceza, kıyamet ve bununla ilgili bütün olacakları tasdik etmek dâhil olmaktadır.[609] Mesela âhirette şefaatin olmayacağını söylemek insanı inkâra götürür. Meleklere iman için de aynı şeyler söz konusudur. Yani bütün meleklere Allah'ın Kur'ânda bildirdiği vasıflarıyla iman etmek gerekir. Onların Kur'ân'da zikredilen bir vasfını kabul etmemek insanı yine küfre götürür. [610]

Kur'ân'da özellikle peygamberler ile kitapların kendi içindeki bütünlüğünden ve bunların arasının asla tefrik edilemeyeceğinden bahsedilmektedir.[611] Burada kitaplar ve peygamberler arasında ayırım olmadığını iki madde halinde sunacağız:

1.6.1. Peygamberler Arasında Ayırım Yoktur

Peygamberlere iman, bütün peygamberleri tasdik etmeyi gerektirir. Bazılarını tasdik edip bazılarını tasdik etmemek, Kur'ân'da inkâr olarak şöyle ifade edilmiştir:[612]

وَيقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُواْ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلاً أُوْلَـئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقّاً

"*Bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız' diyenler ve bunlar (iman ile küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu; işte gerçekten kâfirler bunlardır.*"[613]

---

608 Bkz. el-Bakara 2/255; el-Haşr 59/22-24;
609 Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VI/ 87-90.
610 Bkz. Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VI/ 85-86.
611 el-Bakara 2/136. 285; Al-i İmran 3/84.
612 Taberi, **Camiu'l-Beyan**, V/379; Kurtubî, **el-Câmi,** VI/6.
613 en-Nisa 4/150-151.

Peygamberler arasında ayırım olmadığı ile ilgili Allah (c.c.), Hz. peygambere şöyle buyurmaktadır: *"Onlar Allah'ın hidâyet ettiği kimselerdir. Öyleyse sen de onların gittikleri yola tabi ol."*[614] Âyette Hz. Muhammed'in tüm peygamberlerin sünnetini devam ettirdiğine dair dolaylı bir hatırlatma vardır. Âyetteki bu emir, hangi devir ve topluma ait olursa olsun peygamberlere iman birliğinin yaşatılması istenmektedir.[615]

Nitekim tüm peygamberler birbirlerini tasdik etmişlerdir: "*Hani Allah, peygamberlerden: 'Ben size Kitap ve hikmet verdikten sonra nezdinizdekileri tasdik eden bir peygamber geldiğinde ona mutlaka inanıp yardım edeceksiniz' diye söz almış, 'Kabul ettiniz ve bu ahdimi yüklendiniz mi?' dediğinde, 'Kabul ettik' cevabını vermişler, bunun üzerine Allah: O halde şahit olun; ben de sizinle birlikte şahitlik edenlerdenim, buyurmuştu."* [616] Âyetin tefsiri ile ilgili İbn Abbas der ki: "Allah (c.c.), gönderdiği tüm peygamberlerden, Hz. Muhammed (s.a.v.)'i gönderdiğinde eğer hayatta iseler ona inanıp yardım edeceklerine dair söz almıştır.[617] Tüm peygamberler, kendilerine verilen kitabı tasdik edici olarak gelen her peygambere iman hususunda Cenab-ı Hakkın şahitliğiyle beraber ikrâr etmişlerdir.[618] Her peygamberin kendinden önceki vahiylerin doğruluğunu beyan etmesi, önceki peygamberlerin tâbilerinin de onların getirdiklerine inanıp onları desteklemesi suretiyle karşılıklı bir şahitlik sisteminin öngörüldüğü belirtilmektedir. "*Allah peygamberlerden söz almıştı*" ifadesi, peygamberlerden daha sonra gelen elçiye iman edeceklerine ve onu destekleyeceklerine dair söz alındığı belirtilmektedir.[619] Tefsirde bir Peygamberin kendinden önceki peygamberleri onaylaması şu şekillerde olmaktadır:

1. Her peygamberin şeriati, inanç ve ahlâk esasları açısından aynı çizgide olduğu için, sonraki peygamberlerin gelmesi öncekileri pekiştirmektedir.

---

[614] el-En'âm 6/90.
[615] Kutub, Seyyid, **fi Zilal**, IV/227; Komisyon, **Kur'ân Yolu,** II/437.
[616] Al-i İmrân 3/81; BA. el-Ahzab 33/7.
[617] Al-i İmrân 3/81 hk. Taberî, **Camiul'l-Beyan,** III/330,
[618] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** VI/439.
[619] Bkz. Taberî, **Camiu'l-Beyan**, III/331; Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VIII/114; İbn Atiye, **el-Muharreru'l-Veciz**, I/463; Elmalılı, **Hak Dini**, II/1141.

2. Sonraki peygamberin şeriatlarında farklılıklar bulunsa da, önceki peygamber zamanında onun tebliğlerine göre amel etmenin doğru ve Yüce Allah'ın bundan hoşnut olduğunu belirtmesi öncekini onaylamak demektir.

3. Tevrât ve İncil'de Hz. Muhammed (s.a.v.)'in geleceği ve birtakım özellikleri bildirilmiş olduğundan sırf O'nun peygamber olarak gelişi, bu kitapların Allah katından olduğuna dair başlı başına bir delil oluşturur.[620] Allah Teâla, açık veya gizli her şeyi bütün ayrıntılarıyla bildiğine göre, böyle bir şahitlik talep etmesi, bir taraftan O'nun iradesinin eseri olan evrendeki karşılıklı şahitlik ilkesine, diğer taraftan da her türlü itham ve sorumluluğun ispat şartına bağlı olduğuna dikkat çekilmekte ve bunun üzerinde iyice düşünülmesi istenmektedir. "*Ben de sizinle beraber şahitlik edeceğim*" ifadesi bu sözün bağlayıcılığına güç katmak ve bundan dönmekten sakındırmak içindir.[621]

Hz. İbrahim'in Hz. Nuh'un yolundan gittiği, âyette şöyle haber verilmektedir:

وَإِنَّ مِن شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ"

"*İbrâhim de, şüphesiz onun taraftarlarından biriydi.*"[622] Şia, bir kimsenin arkasında, izinde giden taraftarları ve tabiileri demektir. Önder konumundaki birine tam bağlılık gösterip onun yolundan gidenler" anlamında kullanılır.[623] Mücâhid şia kelimesini, metod, yol, sünnet olarak açıklamaktadır.[624] Bu ifade, Hz. Nûh'tan sonra gelen Hz. Hûd ve Hz. Salih gibi Hz. İbrahim'in de Hz. Nûh'un tebliğ ettiği tevhid inancını devam ettirmek suretiyle onun yolunu izlediğini, onunla aynı inanç ilkelerini paylaştığını gösterir. Hz. İbrahim ile Hz. Nûh aynı ilâhi sisteme bağlı oldukları için aynı noktada birleşmişlerdir.[625]

Hz. Muhammed (s.a.v.) ile Hz. Nuh, HZ. İbrahim hz. Musa ve Hz. İsa'nı getirdiği dinin ismi de aynıdır.

---

620 Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VIII/119.
621 Zamahşeri, **Keşşâf**, I/199; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/620.
622 es-Saffat 37/83.
623 İbn Aşûr, **et-Tahrir,** XXIII/136.
624 İbn Kesir, **Tefsir,** IV/2109.
625 Elmalılı, **Hak Dini,** VI/4061.

شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحاً وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ “

"Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin" diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı. Fakat kendilerini çağırdığın bu (din), Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah dilediğini kendisine (peygamber) seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir."[626] Âyet, ulu'l-azm olan beş büyük peygamberin zikrini içine almaktadır. Peygamberler aynı ilâhi kaynaktan geldikleri için Peygamberlerin arası tefrik edilmemektedir.[627] Nitekim Kur'ân'da peygamberlerin tek ve bölünmez bir cemaat teşkil ettikleri bildirilmiştir.[628] Bu birliğin bütün insanların birliği olduğu yani mümin olmak demek insanlığın yaratılışından bu yana gelmiş geçmiş bütün peygamberlere ve onların tebliğ ettiklerine aralarında herhangi bir ayırım yapmaksızın iman etmek demektir.[629]

"لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجاً" "*Her birinize bir şeriat ve bir yol yöntem verdik*."[630] diye çevrilen kısımda "şir'a" kelimesi, şeriat ile eş anlamlı olup "Allah tarafından peygamberi vasıtasıyla bildirilen hükümlerin hepsini kapsayan ilâhi kanun" demektir. Şeriat bir yoruma göre itikad, ahlâk ve amelle ilgili bütün hükümleri kapsadığı için dinle eş anlamlıdır. "Minhac" Allah'a peygamber'e ve âhiret'e iman gibi dinin açık, sabit, sürekli; zamana, mekâna ve ahvale göre değişmeyen esasları" demektir. Buna göre dinin değişmeyen esaslarına "minhac"; zamana, mekâna ve ahvale göre değişebilen ayrıntılarına "şir'a" denilmektedir. Bununla birlikte her ikisinin de aynı anlama geldiğini âyette birinin diğerini pekiştirmek maksadıyla zikredildiğini ifade edenler vardır.[631]

---

[626] eş-Şûra 42/13.
[627] Al-i İmran 3/33; el-Bakara 2/285; İbn Kesir, **Tefsir,** IV/2240.
[628] Bkz. el-Enbiya 21/92; el-Müminûn 23/52.
[629] el-Bakara 2/135.285; Al-i İmrân 3/84; en-Nisa 4/152; Draz, **Kurân'ın Anlaşılmasına Doğru**, s.74-75.
[630] el-Maide 5/48.
[631] Zemahşerî, **Keşşâf**, I/640; Elmalılı, **Hak Dini,** III/1698.

Müminlerin bu konudaki sözleri şöyle ifade edilmiştir "لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ" "*Peygamberler arasında hiçbirini ayırt etmeyiz."*[632] Burada iman edenler, "لاَ نُفَرِّقُ" diyerek Kitap Ehl-i gibi peygamberlerin arasını ayırmazlar.[633] Neticede, "*Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara, işte Allah onlara mükâfatlarını verecektir.*[634]

1.6.2. İlahi Kitaplara İman Bütünlüğü

Kur'ân-ı Kerîm'de ilahi kitaplara iman birlikteliği konusunda gerekli bilgiler yer almaktadır.[635] Allah Teâla'nın ilahi kitapların birlikteliğinde Kur'ân-ı Kerim'i, önceki kitapları tasdik edici olarak indirdiği şöyle zikredilmektedir:

" نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ التَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ

"*Sana kitabı, gerçeğin ta kendisi ve daha önce indirilen kitapları tasdik edici olarak indiren O'dur. Bundan önce de Tevrât ve İncîl'i indirmişti*"[636] Âyetin sibakında, yegâne mabudun Allah olduğu hakikati vurgulanmıştır. Bunun tabii bir sonucu olarak ilâhi kitaplar arasında kaynak birliği söz konusudur.[637] Kur'an-ı Kerîm, önceki ilahi kitapları gözetip koruduğu için onlardaki hakikatlere şahitlik ettiği, onların özünü ve aslını koruduğu için bu sıfatla anılmıştır.[638]

Kur'ân'ın önceki kitapları tasdiki başka bir âyette şöyle gelmiştir: "*Bu Kur'ân'ı daha önceki kitapları tasdik etmek, inananlar için bir rehber ve müjde olmak üzere, Allah'ın izniyle senin kalbine o indirmiştir.*"[639] Kur'ân, önceki kitaplara sıkı bir şekilde bağlanmaya ve zamanla solmaya yüz tutan nurlarını tekrar canlandırmaya önem

---

[632] el-Bakara 2/285.
[633] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VI 89; Kurtubi, **el-Câmi**, III/277.
[634] en-Nisa 4/152.
[635] Şevkânî, **Fethu'l-Kadîr**, III/70; Elmalılı, **Hak Dini**, V/2935.
[636] Al-i İmran 3/3.
[637] Elmalılı, **Hak Dini**, II/2020-2021; Tabâtabai, **el-Mîzan**, III/9; Komisyon, **Kur'ân Yolu,** I/464-465.
[638] Çelik, Muhammed, **Kur'ân Kur'ân'ı Tanımlıyor,** Şule Yay., İstanbul, 1998, s. 137; Ayrıca bkz. Mehmet Soysaldı, Kur'ân'ın Önceki İlâhi Kitapları Tasdik Etmesi", Bakü Devlet Üniversitesi, İlahiyat fakültesi İlmi Mecmuası, Bakü, 2017, s.261-276.
[639] el- Bakara 2/97.

vermiştir.[640] Kitabın bir kısmını tasdik edip bir kısmını inkâr etmek azapla uyarılmayı gerektirmiştir. *"Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden öyle davrananların cezası dünya hayatında ancak rüsvaylık; kıyamet gününde ise en şiddetli azaba itilmektir. Allah sizin yapmakta olduklarınızdan asla gafil değildir."*[641]

Kitaplara iman birlikteliğinde inananların âyetlerdeki ifadeleri şöyledir:

"لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ" "*Kitaplara iman ettik. Onlar arasında asla bir ayrım yapmayız.*"[642] Müminlerin indirilen bütün kitaplara hiç birini ayırt etmeden tasdik etmektedirler: "وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ" "*Siz, bütün kitaplara inanırsınız."*[643] Mümin olmak, aynı zamanda insanlığın yaratılışından bu yana bütün peygamberlere ve tebliğ ettiklerine, aralarında herhangi bir ayırım yapmaksızın iman etmek demektir.[644] "*Sana vahyettiğimiz bu kitap, daha önceki kitapları tasdik eden ve gerçeğin ta kendisi olan bir kitaptır.*"[645] Âyette Kur'ân'ın kendinden önceki kitapları onaylayan ve Allah'tan geldiğine kuşku bulunmayan bir kitap olduğu belirtilmektedir. Çünkü o, kendinden öncekilerle aynı kaynaktan inmiştir. İman konularında Hz. Peygamber (s.a.v.), bizlere farklı bir mesaj getirmemiştir. Sadece daha önce gelen nebilerin mesajını teyid etmektedir ki, bu zaten ezelî ve ebedî bir hakikattır.[646]

Âyetlerde kitaplara iman birliği konusunda Ehl-i Kitap, Kur'ân'a inanmaya davet edilmektedir. "*Sizin yanınızda bulunan Tevrât'ı tasdik etmek üzere indirdiğim Kur'ân'a iman edin, onu inkâr edenlerin başını siz çekmeyin.*"[647] İbn Abbas der ki; "sizden başkalarının yanında bulunmayan bilgi, sizin yanınızda olduğu halde onu ilk inkâr edenler olmayın."[648] Böyle bir imana çağrılmaları, ilâhi kitaplar arasındaki ilişkiyi

---

[640] Draz, **Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru**, s. 93-94.
[641] Bkz. el-Bakara 2/85.
[642] el-Bakara 2/136; BA.. Al-i İmran 3/84.
[643] Al-i İmran 3/119.
[644] Draz, **Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru**, s.75; Tabâtabai, **el-Mîzân**, I/229.
[645] Fâtır 35/31.
[646] Elmalılı, **Hak Dini**, VI/3994; Tabâtabai, **el-Mîzân,** XVII/43; Kutub, Seyyid, **fi Zilâl**, IX/467.
[647] el-Bakara 2/41.
[648] İbn Kesir, **Tefsir**, I/36.

ortaya koymaktadır.[649] "*Sizin yanınızda bulunan Tevrât'ı tasdik etmek üzere indirdiğim Kur'ân'a iman edin.*"[650] "مُصَدِّقاً لِّمَا مَعَكُم" ifadesi iki şekilde tefsir edilmiştir:

1. Kur'ân'da Tevrât ve İncil'in hak kitaplar oldukları bildirilmiştir. Buna göre Kur'ân'a iman, Tevrât ve İncil'e imanı kuvvetlendirmiş olur. Bu sebeple Ehl-i Kitaba, "Eğer siz Tevrât ve İncil'e iman etme hususunda en ileri dereceye varmak istiyorsanız Kur'ân'a iman ediniz!" denilmektedir.

2. Tevrât ve İncil, Hz. Muhammed'i ve Kur'ân'ı müjdelediği için Hz. Muhammed (s.a.v.)'i ve Kur'ân'ı tasdik, bir bakıma Tevrât ve İncil'i de tasdiktir.[651]

Hz. İsa'nın Tevrât'ı tasdik ve Kur'ân-ı Kerîm'i müjdelemesi şöyledir: "*Meryem'in oğlu Îsâ da: 'Ey İsrailoğulları! dedi, 'ben size Allah'ın Resulüyüm. Benden önceki Tevrât'ı tasdik etmek, benden sonra gelip ismi "Ahmed" olacak bir resulü müjdelemek üzere gönderildim*"[652] Bu ve daha başka âyetlerin de bildirdiği gibi, gerek kitaplar, gerekse peygamberler, birbirlerini tasdik etmektedirler. Değişen şey, bu kitapların gönderildikleri zaman ve mekândır. Farklılık ise, şeriatlardaki farklılıklardır. İman esasları itibariyle aralarında hiçbir fark yoktur.[653]

Kur'ân, vahdaniyet silsilesinde yerini aldığı gibi yeni ve eski ahidle arasındaki bazı benzerlikleri beyan etmektedir.[654] "*İyi bilin ki, bu Kur'ân önceki kitapları tasdik eder, her şeyi açıklar. İman edecek kimseler için hidâyet ve rahmettir.*"[655] Kur'ân ile Kitab-ı Mukaddes karşılaştırılsa bazı benzerlikler bulunur. Bu tahlili incelemeyi yürütebilmek için araştırıldığında Kur'ân'ın Ehl-i Kitap kaynaklarıyla alakası olduğu görülür.[656] Mesela Hz. Muhammed (s.a.v.)'in nübüvvetinden önce ilahi kitaplarla herhangi bir bağının bulunmamasına rağmen, Hz. Yusuf kıssasıyla ilgili ilahi kitapların

[649] Malik Bin-Nebi, **Kur'ân-ı Kerim Mucizesi,** trc. Ergun Göze, DİBV. yay., Ankara, 1991, s. 102.
[650] el-Bakara 2/41; el-Maide 5/48; el-Ahkâf 46/12.
[651] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, II/426.
[652] es-Saff 61/6.
[653] Yusuf 12/111.
[654] Malik Bin-Nebi, **Kur'ân-ı Kerim Mucizesi**, s.138.
[655] Yusuf 12/111.
[656] Malik Bin-Nebi, **Kur'ân-ı Kerim Mucizesi**, s.198.

içerdiği bilgileri doğrulaması söz konusudur. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in bildirdiği bu bilgilerin uydurma sözler olduğunu düşünmek mümkün değildir. Zira uydurma sözler, ne birbirlerini tasdik ederler, ne de insanları hidâyete erdirmeyi gerçekleştirebilirler.[657]

Kur'ân-ı Kerîm, kendinden önce nazil olan ilahi kitapları tafsil etmektedir:

وَمَا كَانَ هَـذَا الْقُرْآنُ أَن يُفْتَرَى مِن دُونِ اللهِ وَلَـكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لاَ رَيْبَ

فِيهِ مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ"

"*Bu Kur'ân, başkası tarafından uydurulmuş olması asla mümkün değildir. Lâkin daha önce indirilen kitapları tasdik eder ve farz edilen hüküm ve hakikatleri açıklar. Onda şüphe edilecek hiçbir taraf yoktur. Rabbül âlemin tarafından gönderilmiştir.*"[658] Kur'ân, kendisinden önce indirilmiş olan Tevrât, Zebur ve İncil'i tasdik tahkik ve tafsil eden ilâhi bir kitaptır.[659] Bununla beraber onlardaki tahrif, tebdil ve yanlışları asla kabul etmez, onları ya nesheder veya tasdik eder.[660] Kur'ân'ın Tevratı doğrulaması şöyle ifade edilir: "*Bundan önce, bir imam ve rahmet olarak Mûsa'nın kitabı vardı. Bu ise, zalimleri uyarmak, iyi hareket eden müminleri müjdelemek üzere indirilmiş, onu doğrulayan Arapça bir kitaptır.*"[661] Kur'ân, Hz. Musa'nın kitabına sık sık işaret eder. Burada Hz. Musa'nın kitabı "*imam*" adıyla anılmış ve niteliği de "*rahmet*" olarak belirtilmiştir.[662]

Kur'ân-ı Kerîm önceki kitapları hem tasdik edici hem denetleycidir: "*Sana da, daha önceki kitapları, hem tasdik edici, hem de onları denetleyici olmak üzere bu kitabı, gerçeğin ta kendisi olarak indirdik*."[663] Âyetteki "وَمُهَيْمِناً" hakkında Halil ve Ebû Ubeyde der ki, mühaymin "bir kimsenin bir şeyi gözetip, ona bakıp muhafaza

---

[657] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** VI/570.
[658] Yunus 10/37; Bkz. Al-i İmran 3/3;el-Bakara 2/41.
[659] Taberi, **Camiu'l-Beyan**, III/195; Şevkânî, **Fethu'l-Kadîr**, III/70.
[660] İbn Kesir, **Tefsir,** II/1116.
[661] el-Ahkâf 46/12.
[662] Elmalılı, **Hak Dini**, II/1034; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, II/34.
[663] el-Maide 5/48.

etmesidir." Kur'ân, önceki kitapları musaddik, mü'temin ve şahiddir.[664] Kur'ân ve semavî kitaplar aynı kaynaktan geldiği için bu kitaplarla ilgili olarak neyin gerçek, neyin gerçek dışı olduğuna şahitlik eden, onları koruyan, gözeten, denetleyen ve kontrol eden bir kitap olduğu ifade edilir. Kur'ân, bizzat Allah'ın korumasında olup, tahriften ve bozulmadan korunduğu gibi diğer kitapların da Allah'ın kelamı olduklarına şahitlik eder. İnsanların yapmış olduğu eklemelerden, te'vil ve tahriflerden onları arındırır. Bu sebeple diğer kitapların Kur'ân'ın tasdikinden geçmeyen veya ona muhalif olan hükümlerine itibar edilmez.[665]

Kur'ân-ı Kerîm'i parçalayanlara te'kidle şöyle uyarılar yapılmaktadır:

الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِيْنَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Kur'ân'ı işlerine geldiği gibi bölüp parçalayanları Rabbine and olsun ki hepsini, yaptıklarından sorumlu tutacağız."[666] "عِضِينَ" kelimesi ta'diye kelimesinden türemiş olup dağınık parçalar mânasındadır.[667] İbn Abbas, kitabı parçalara ayıranların kitab ehli olduğunu söyler. Çünkü Yahudi ve Hıristiyanlar kitabın bir kısmına inandılar, bir kısmını inkâr ettiler.[668] İkrime (ö.105/723), (el-adhe) kelimesinin Kureyş dilinde"sihir" anlamına geldiğini söyler. Nitekim onlar sihirbaz için (Âdihe) kelimesini kullanırlardı. Mücâhid (ö.103/721) şöyle demiştir: onu parçalara ayırdılar. Sihirdir, kehânettir, öncekilerin masalıdır dediler. Atâ ise şöyle der: bazıları sihirbâz, bazıları deli, bazıları kâhindir dediler. İşte parçalara ayıranlar bunlardır.[669] Taberîye göre, Allah (c.c.)'ın vahyinin bir kımına inanıp bir kısmını reddetmek suretiyle parçalayan her türlü eski ve yeni inkârcı zümreler âyetin kapsamına girmektedir.[670]

Kur'ân-ı Kerîm büyünüyle Allah'tandır. Tek bir âyeti bile O'ndan başkasına nisbet edilemeyeceği gibi bir tek âyeti dahi değersiz ve anlamsız görülemez. Allah'ın

---

[664] el-Maide 5/48;Ebu Ubeyde, **Mecazu'l-Kur'ân**, I/168; Râzî, **Tefsir-i Kebir,** IX/96.
[665] el-Hicr 15/9; Zemahşerî, **Keşşâf**, I/640; Elmalılı, **Hak Dini**, III/1696.
[666] el-Hicr 15/91-93.
[667] Sâbûnî, **Saffetü't-Tefasir**, III/286; Bkz. Fîrûzâbâdî, **Besair**, "ADV" md. IV/77.
[668] İbn Kesir, **Tefsir**, III/1193.
[669] İbn Kesir, **Tefsir**, III/1193-4.
[670] Taberî, **Câmiu'l-Beyan**, XIV/61.

kitabı bir bütündür, hükünleri geneldir. İnsanlar, içinde yaşadıkları zamana, şartlara, ihtiyaçlara, bilgi ve kültür düzeylerine göre âyetlere farklı açılardan bakabilir, orada farklı renkler görebilir; onu az çok farklı yorumlayıp algılayarak ondan değişik biçimde yararlanabilirler; fakat "Şurasını kabul ediyorum, burasını etmiyorum" diyemezler. Aksine davrananlar Allah'ın huzurunda yaptıklarının hesabını vereceklerdir.[671]

1.7. İBÂDET ERKÂNININ İMAN ERKÂNIYLA BİRLİKTELİĞİ

Kur'ân-ı Kerîm'de iman esaslarıyla beraber ibadetler yer almaktadır.

"الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ"

"*O kimseler namazı kılarlar, zekâtı verirler; âhirete de yakinen inanırlar.*"[672] Âyette namazı kılmanın, zekâtı vermenin ve âhirete kesin olarak iman etmenin müminlerin özellikleri olarak zikredilmesi, iman ile salih amelin birliğini göstermektedir.[673] Aynı şekilde âhirete imanla beraber salih amel bu teslimiyetin göstergesidir.[674] Âyetlerde namaz ve zekâtın âhirete imanla birlikte zikredilmesi, tefsirlerde salih amelin iman ile birbirlerinin tamamlayıcısı oldukları haber verilmektedir.[675]

Âyetlerde gaybe imanla ibâdet erkânın birliği şöyle zikredilmektedir:

" الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ "

"Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar."[676] Gaybı tasdikle beraber namaz kılmak ve infak etmek, iman rükünlerinin birliğini güçlendirmektedir.[677]

---

671 Komisyon, **Kur'ân Yolu**, III/372.
672 Lokman 31/4; en-Neml; 27/3.
673 Mevdûdî, Tefhîm, IV/76.
674 Zemahşerî, **Keşşâf**, III/347; İbn Âşûr, **et-Tahrîr**, XXI/141.
675 Bkz. el-Bakara 2/264; es-Saffat 37/52-59; et-Tevbe 9/19. 99; Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VIII/39.
676 el-Bakara 2/3; en-Nur 24/56.
677 Zemahşerî, **Keşşaf,** III/347.

وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلاَةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ"

"*Müminler, sana indirilene ve senden önce indirilene iman edenler, namazı kılanlar, zekâtı verenler; Allah'a ve ahiret gününe inananlar…*"[678]

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَى صَلاَتِهِمْ يُحَافِظُونَ"

"*Âhirete inananlar buna da inanırlar ve onlar namazlarını hakkıyla kılmaya devam ederler"*[679] Âhirete iman, insanı nübüvveti tasdike sevkettiği gibi, beş vakit namaza devam etmeye de sevkeder.[680] Âyette âhirete ve peygambere imandan sonra namaz ibâdetine dikkat çekilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de namaz hariç hiçbir ibâdet hakkında "iman" ismi kullanılmamıştır. Namaz için Cenâb-ı Hak; "*Allah sizin imanınızı asla zayi edecek değildir"*[681] şeklinde buyurularak.[682] Beytü'l-Makdise yönelerek kılınan namaz kastedilmiştir. Namaza "iman" denmesinin sebebi ise şudur: Namaz iman ehline farzdır, ehl-i imandan kabul edilir ve cemaatle namaz kılmak da imanın delilidir.[683]

Zekâtı inkâr etmenin iman rükünlerine zarar vereceğine ayette şöyle işaret edilir:

وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ"

"*Ortak koşanların vay haline! Onlar zekâtı vermezler; âhireti inkâr edenler de onlardır*"[684] Zekât kelimesi "arınma" anlamına geldiği için "nefislerini arındırmayanlar" şeklinde açıklanmıştır. Bu arındırmanın, öncelikle "lâ ilahe illallah" diyerek mümin olmak, inkâr ve şirk kirinden temizlenmekle gerçekleşeceği ifade edilmiştir.

İbn Atiyye (ö.541/1147) bu hususta şöyle der: "İbn Abbas ve âlimlerin çoğu, âyetteki zekât kelimesinin kelime-i tevhid" olduğunu belirtirler.[685] İkrime, Mücahid ve

[678] en-Nisa 4/162; Ayrıca Bkz. el-Ankebut 29/45; el-Araf 7/170.
[679] el-En'âm 6/92.
[680] Elmalılı, **Hak Dini**, I/434.
[681] el-Bakara 2/143.
[682] İbn Kesir, **Tefsir**, IV/2215; Râzî, **Tefsir-i Kebir**, X/29.
[683] Nesefî, **Tefsirun-Nesefî**, I/133-134.
[684] Fussilet 41/6-7.
[685] İbn Atiyye, **el-Muharreru'l-Veciz**, V/5.

Rebî (ö.180/796) de bu görüştedir.[686] "Zekât" kelimesini farz olan zekât olarak yorumlayanlar da olmuştur. Hasan Basrî (ö.110/728), Katade (ö.117/735) ve Mukatil (ö.150/767)'e göre burada zekâtın anlamı, ihtiyaç sahiplerine ibâdet maksadıyla mâli yardımda bulunmaktır.[687]

Süddî (ö.127/745) der ki: Âyetteki "Müşriklerin vay haline" kısmı 'Onlar ki; zekât vermezler: "Yani onlar zekâtın farziyetini kabûl etmezler ve zekâta inanmazlar" demektir.[688] Müşriklerin pek çok kötü özellikleri varken âyette, mal yardımından kaçınmalarının sebebini Zemâhşerî (ö.538/1143) şöyle açıklar: "Müşriklerin âhireti inkâr ile zekât vermeme vasıfları birlikte özellikle zikredilmesinin nedeni; insanın en çok sevdiği şeyin malı olmasıdır. Mal, insanın ruhunun kardeşidir. (Yani mal canın yongasıdır.) İnsan, onu Allah rızası için harcayabiliyorsa, bu onun inancındaki kararlılığının, istikamet sahibi oluşunun, niyetinin doğruluğunun ve içtenliğinin en güçlü delilidir.[689] Nitekim Hz. Peygamber'in vefatından sonra ehl-i ridde, önce zekât vermemek için birlik oluşturdular. Bu yüzden onlara karşı savaş açıldı. Zekât vermekten kaçınanlar şiddetle uyarıldı. Öyle ki, zekât vermemek müşriklerin özelliklerinden biri oldu. Nitekim âyette zekât vermemek âhireti inkârla birlikte anılmaktadır.[690]

Günah işleyenin tevbe edip iman ve tasdikte bulunması şöyle zikredilmektedir: "*Kötülükler yaptıktan sonra ardından tevbe edip de iman edenlere gelince, şüphesiz ki o tevbe ve imandan sonra, Rabbin elbette bağışlayan ve esirgeyendir*."[691]

Allah'a ve âhirete iman etmeden infak edenin durumu şöyle bildirilmektedir: "*Mallarını insanlara gösteriş için sarfedip, Allah'a ve âhiret gününe inanmayanları da Allah sevmez*."[692] İman etmeden gösteriş için infâk kınanmaktadır.[693]Allah'a kullukla

---

[686] İbn Kesir, **Tefsir**, IV/2215.
[687] Taberi, **Câmiu'l-Beyan**, XXIV/93; İbn Atiyye, **el-Muharreru'l-Veciz**, V/5.
[688] İbn Kesir, **Tefsir,** IV/2215.
[689] Zemahşerî, **Keşşaf,** IV/186-187.
[690] Zemahşerî, **Keşşaf,** IV/186-187; Kur'ân Yolu, IV/690.
[691] el-Araf 7/152; Furkan 25/70.
[692] en-Nisa 4/38-39; Ayrıca Bkz. el-Bakara 2/264; es-Saffat 37/52-59; et-Tevbe 9/19, 99.
[693] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VIII/39.

beraber infâk, Allah'ın rızası ve âhiretteki mükâfatı gözetilirken; Allah'ı ve âhireti inkâr edenin infâkı, cimriliği, kibirlenmeyi ve gösterişi beraberinde getirir.[694]

İman rükünleri ile salih amelin bütünlüğü, içinde yaşanan hayatın temelini teşkil etmektedir. Bunlardan birinin yokluğu, sözü edilen bütünlüğü parçalar. Nitekim "*Onlar iman etmiş değillerdir. Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır.*" [695] Bu ve benzeri ayetler, bu parçalanmadan söz etmektedir.

1.8. İMAN RÜKÜNLERİNİN TASRİFİ

İman esasları, Kur'ân'ın en temel konularındandır.[696] Kur'ân'da Arap dilinin mesel, yemin, hitap, istifham, mecaz gibi üslûplarla ve kendine has anlatımıyla iman rükünleri güzel ve etkili bir şekilde ifade edilmiştir.[697] Âyetlerde iman rükünlerinin kendine has eşsiz anlatımlarıyla sunulması, Kur'ân'ın amaç ve hedeflerinin insanlar tarafından doğal olarak bilinip benimsenme esasına dayanır.[698] Kur'ân'ın kendine has olan bu ifadeleri,[699] iman rükünlerinin birlikteliğiyle ilgili konularda da etkili olmuştur. Gerek inananlara gerekse inanmayanlara yönelik olarak değişik anlatımlarla Kur'ân'ın üslûp açısından farklı bir yapıya sahip olduğu, inkârcılar tarafından da kabul edilmiştir.[700] İnanmayanlar bile böyle etkili bir üslûp karşısında, ister istemez iman rükünlerini öğrenmişler,[701] hatta iman konularında yorumlarda bile bulunmuşlardır.

Âyetlerde, Allah Teâlâ'nın varlığı ve birliği ile beraber diğer iman konularında, hayret bildiren, uyarı ve kınama niteliğinde ifadeler yer almaktadır.[702] İman esaslarının anlatımında sorular ve cevaplarla beraber bazı âyetlerin tekrarlanması,

---

[694] Elmalılı, **Hak Dini**, II/901; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** II/503; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, II/67.
[695] el-Ahzab 33/19.
[696] el-Bakara 2/25. 62. 177; en-Nisa 4/57.173; el-Maide 5/93;el-En'âm 6/83; el-Araf 7/42-43; Yunus 10/4;er-Ra'd 13/29; el-Hacc 22/14;el-Müminun 23/1-11; Lokman 31/12-13; el-Kehf 18/13.30; el-Hadid 57/12.28;el-Cin 72/13.
[697] Zürkani, **Manâhilu'l-İrfan,** II/205-222; Cerrahoğlu, **Tefsir Usûlü**, s.160.
[698] Topaloğlu, **Allah inancı**, s.21.
[699] Zürkānî, **Manâhilu'l-İrfan**, II/ 303.
[700] Suyuti, **el-İtkan**, II/305; Mertoğlu, Mehmet Suat, DİA., "**Üslûbü'l-Kur'ân**" md., XLIII/382.
[701] Cerrahoğlu, **Tefsir Usûlü,** s.169.
[702] İbrahim 14/41; el-Ankebut 29/50-53; Fussilet 41/6-7, 53; Saffat 37/149-159; Topaloğlu, **Allah inancı**, s.22.

yemin, istifham ve te'kit gibi unsurlara yer verilmesi, darb-ı mesel ve değişik hitaplarla bazı prensiplerin ve gaybî gerçeklerin somut hale getirilmesi bu bağlamda zikredilebilir.[703]

1.8.1. İman Birliğini Teşvik

Âyetlerin bir kısmında iman rükünleri telkin edilirken bir kısmında inkâr reddedilmektedir. Kur'ân'da evrenin mûcizevi işleyişi, hayat ve ölüm gerçeği, rızık ve tabiat olaylarının cereyanı, Allah'ın sonsuz kudreti vb. konularla beyan edilmektedir. Kur'ân'ın bu hususiyeti, insandaki ibret gözünün körelmesine karşı onu, Allah'ın evrendeki âyetlerini düşünmeye teşvik etmektedir.[704]

Âyetlerden iman rükünlerine imanın teşvikini söyle sırayabiliriz.

1. Allah'a iman edenlerin âhirette korku ve endişesi kalmaz:

"فَمَن يُؤْمِن بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْساً وَلَا رَهَقاً" "*Kim Rabbine iman ederse ne hakkının eksik verilmesinden ne de gadre uğramaktan asla endişesi kalmaz* "[705]

"Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da doğrulukta devam edenler, onları, melekler, ölümleri anında: "Korkmayınız, üzülmeyiniz, size söz verilen cennetle sevinin"[706]

"Göklerde olanlar da yerde olanlar da Allah'ındır. And olsun ki, sizden önce Kitap verilenlere ve size, Allah'tan sakınmanızı tavsiye ettik."[707] İnsanların Allah'tan korkmaları ve inkâra sapmamaları istenmiştir. Çünkü menfaatleri temin ve zarardan korunmak için Allah'tan gereğince korkma ve inkârdan sakınma tavsiye edilmektedir.[708]

Başka bir âyette insanların Allah'a ve indiriklerine imana teşviki şöyledir: "*Ey insanlar! İşte size Rabbinizden kesin bir burhan geldi, size açık bir nûr indirdik. Allah'a iman edip O'na sımsıkı sarılanları ise bir rahmet ve geniş bir nimet içine yerleştirecek*

---

[703] Suyuti, **el-İtkan**, II/260; Bkz. Mertoğlu, Mehmet Suat, DİA.,"**Üslûbü'l-Kur'ân**" md., XLIII/382.
[704] Elmalılı, **Hak Dini**, VIII/4498; Kutub, Muhammed, **Kur'ân Araştırmaları,** trc, Akif Nûri, Fikir Yay. 198, s. 20.
[705] el-Cin 72/13.
[706] Fussilet 41/30; en-Nisa 4/170.
[707] en-Nisa 4/131.
[708] Elmalılı, **Hak Dini,** III/1504.

ve onları, Kendisine varan doğru yola koyacaktır."[709] Âyette burhan, Hz. Muhammed'in zâtı; nûr-i mübin ise Kur'ândır. Teşvik amaçlı olarak Allah'a ve âyetlerine iman edenlere Cenab-ı Hak, rahmet ve hidâyet vadetmiştir.[710]

2. Tabiat olayları örnek gösterilerek âhirete iman teşvik edilmektedir:

وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْراً بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّى إِذَا أَقَلَّتْ سَحَاباً ثِقَالاً سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ الْمَاء فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ"

"*Rahmetinin önünde, müjdeci olarak rüzgârları gönderen Allah'tır. Rüzgârlar, yağmur yüklü bulutları taşıdığında, onu ölü bir memlekete gönderir, su indirir ve onunla her türlü ürünü yetiştiririz; ölüleri de bunun gibi çıkarırız; belki bundan ibret alırsınız*."[711] Allah (c.c.) ölümümden sonra yeryüzünü diriltmeyi, kıyamete misal olarak vermiştir. İyice düşünüp tüm bundan ibret alınarak âhirete iman teşvik edilmiştir.[712]

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكاً فَأَنبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ رِزْقاً لِّلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتاً كَذَلِكَ الْخُرُوجُ "

"Allah'a yönelen her kula öğüt ve bir belge olarak yeryüzünü yaydık, oraya sabit dağlar yerleştirdik, orada her güzel türden yetiştirdik. Gökten bereketli bir su indirdik, kullara rızık olmak üzere onunla bahçeler, biçilecek taneli ekinler, küme küme tomurcukları olan boylu hurma ağaçları yetiştirdik. O su ile ölü yeri dirilttik. İşte insanların diriltilmesi de böyledir."[713] Allah'ın ilmine ve kudretine dikkat çekilerek, insanlar çevrelerinde olup bitenlere ve içinde yüzdükleri nimetlere bakarak yeniden yaratılmanın ve âhiretin mümkün olduğu düşünmeye teşvik edilmektedir.[714]

3. Allah'a ve peygambere imanı, kazançlı bir ticaret olarak teşvik edilmektedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ"

[709] en-Nisa 4/174-175.
[710] Râzi, **Tefsir-i Kebir**, IIIV/434.
[711] el-Araf 7/57.
[712] İbn Kesir, **Tefsir**, II/764.
[713] Kâf 50/9-11.
[714] Elmalılı, **Hak Dini**, VIII/4501; Tabâtabai, **el-Mîzan**, XVIII/440.

"Ey iman edenler! Sizi gayet acı bir azaptan kurtaracak, üstelik size çok kârlı bir ticaret sağlayacak bir iş bildireyim mi? Allah'a ve Elçisine inanır."[715] Ashab-ı kirâm, Hz. peygamber (s.a.v.)'e Allah'a en sevimli olan ameli, yapabilmek için sormuşlardır. Bunun üzerine Allah Teâla, bu âyeti inzâl buyurmuştur."[716]

Müminleri teşvik eden önemli âyetlerden biri de şudur: "*Sakın yılmayın, üzüntüye kapılmayın, eğer iman ediyorsanız mutlaka üstün gelirsiniz!*"[717] İnananların imtihana tabi tutuldukları, müminlerin zafere, kâfirlerin ise yok oluşa sürüklendiği ifade edilirken, "إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ " hakkında "Siz imanınıza devam ettiğiniz müddetçe" şeklinde Allah Teâlâ'nın İslama sımsıkı sarılmalarından dolayı müminlere bir va'didir.[718]

1.8.2. İnzâr ve Tebşir

İnzâr kelimesi, "n-z-r" kökünden türetilmiştir. "Korkulu bir şeyi haber vererek sakındırmak" demektir.[719] "Sevindirici haber verme" anlamındaki tebşîrin karşıtı olan inzâr,[720] uyarmak ve Allah'ın azabından korkutmaktır.[721]

Allah (c.c.), insanlara doğru yolu göstermekle beraber, yanlış yolda gitmenin sonucu olan cehenneme karşı peygamberleri aracılığıyla onları uyarmıştır.[722] Nitekim "فَأَنذَرْتُكُمْ نَاراً تَلَظَّىَ "*Alev alev yanan bir ateşle sizi uyardım*"[723] âyeti buna örnektir. Tebşir ise müjdelemek, hayrı, iyiliği, sevindirici haberi duyurmaktır.[724]

Âyette Allah'ın rahmet ve azabı birlikte şöyle anlatılmıştır:

"نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ وَ أَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الأَلِيمَ

---

715 es-Saff 61/10-11.
716 İbn Kesir, **Tefsir**, V/ 2671.
717 Al-i İmrân 3/139.
718 Razi, **Tefsir-i Kebir,** IIV/81.
719 Fîrûzâbâdî, **Besair,** " NZR" md ., V/34.
720 İsfahânî, **Müfredât**,"NZR" md. s.742.
721 Râzî, **Tefsir-i Kebir**, I/483 Fîrûzâbâdî, **Besair**, "NZR" md .,V/34.
722 Tabatabai, **el-Mîzan**, XX/307.
723 el-Leyl 92/14-16.
724 İsfahânî, **Müfredât**, "BŞR" md., s.62.

"Kullarıma Benim bağışlayan, merhamet eden olduğumu, azabımın can yakıcı bir azap olduğunu haber ver."[725]

İman edenlere inzârla beraber tebşir âyette şöyle haber verilmektedir:

" إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَن بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ "

"Sen ancak, Kur'ân'a uyan ve görmediği halde Rahman'dan korkan kimseyi uyarabilirsin. Artık o kimseyi, bağışlanma ve cömertçe verilecek bir ecirle müjdele. "[726] İmanın insanlara fayda sağlaması için âhirete karşı Kur'ân ile "inzâr ve tebşîr"e yer vermek gerekmektedir.

Kur'ân'ın gönderilmesi Allah'a karşı gelmekten sakınma ve uyarılar içindir:

" وَكَذَلِكَ أَنزَلْنَاهُ قُرْآناً عَرَبِيّاً وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْراً "

"*İşte böylece bu kitabı Arapça bir Kur'ân olarak indirdik ve onda uyarı ve tehditlerimizi farklı üsluplarla anlattık. Ta ki insanlar Allah'a karşı gelmekten korunsunlar ve ta ki o, kendilerine bir ibret ve uyanış versin.*"[727]

İnzâr etkili bir mesaj olduğu için müminleri sakınmaya sevketmektedir.[728]

إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَمَن تَزَكَّى فَإِنَّمَا يَتَزَكَّى لِنَفْسِهِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ

"Sen ancak, görmediği halde Rablerinden korkanları, namazı kılanları uyarırsın. Kim arınırsa, ancak kendisi için arınmış olur; dönüş ancak Allah'adır."

Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Kur'ân-ı Kerîm, bizzat insanlar için bir inzâr ve bir tebşirdir: *"Şüphesiz biz seni, şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik."*[729] Müminlere çokça sevabı müjdeleyici, kâfirlere kötü sonuçları olan cezanın en ağırını bildirici olarak gönderilmiştir.[730]

---

[725] el-Hicr 15/49-50; Fâtır 35/18.
[726] Yasin 36//11.
[727] Tâhâ 20/113.
[728] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, IV/158.
[729] el-Fetih 48/8; el-Bakara 2/119, 213, el-Maide 5/19; el-Araf 7/188; Sebe 34/28; el-Ahzab33/45; Fatır 35/24.
[730] İbn Kesir, **Tefsir**, IV/1976.

كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآناً عَرَبِيّاً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ بَشِيراً وَنَذِيراً“

“ *Âyetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır. Müjdeleyici ve uyarıcıdır.*”[731]

Tebşir ve inzârın amacı, Allah (c.c.)'a karşı herhangi bahanenin öne sürülmesine imkân vermemektir: “*Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın!*”[732]

İstifham etkili olduğu için inkârcılara inzâr bu üslûpla da gelmektedir.

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجاً مِّمَّن يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ حَتَّى إِذَا جَاؤُوا قَالَ أَكَذَّبْتُم بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْماً أَمَّاذَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِم بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنطِقُونَ“

“*O büyük duruşma günü, her ümmetten âyetlerimizi yalan sayan birer cemaat toplarız, onlar bir araya getirilip Allah'ın huzuruna sevk olunûrlar. Nihâyet hesap yerine vardıklarında Allah Teâlâ: "Demek siz âyetlerimin ne olduğunu iyice anlamadan yalan saydınız öyle mi? Yoksa ne yaptınız?" İşledikleri zulüm yüzünden tehdit olundukları azap hükmü onlar hakkında gerçekleşti, onların artık konuşacak halleri kalmadı* ”[733] Her ümmetten Allah'ın âyetlerini ve elçilerini yalanlayanlar azarlanarak, suçlanarak tahkir edilerek sorguya çekilecekler.[734] Âyetteki birinci soru onları mahcup edip azarlamak, ikinci soru ise onları küçük düşürmek içindir.[735]

Âyetlerde inzâr ve tebşir dünya ve âhirete yönelik olarak iki cihetten bildirilmektedir.

1. Dünyada olan ciheti şöyledir: Kur'ân-ı Kerîm, insanın sıkıntılı anında her şeyi unutup nasıl Allah'a yöneldiğini, tehlikeden kurtulduktan sonra ise eski yalvarışını unutup sapıklığa nasıl döndüğünü hatırlatır. Bu şekilde insanı uyararak devamlı Allah'a

[731] Fussilet 41/2-3.
[732] en-Nisa 4/165; el-Maide 5/19.
[733] en-Neml 27/83-85.
[734] İbn Kesir, T**efsir**, IV/1782.
[735] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** VIII/321.

yönelmesini[736] ve iman birliği içinde olması için şu uyarılarda bulunur.

وَإِذَا مَسَّ الإِنسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِ أَوْ قَاعِداً أَوْ قَآئِماً فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَى ضُرٍّ مَّسَّهُ كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ "

"İnsana bir darlık gelince, yan yatarken, oturur veya ayakta iken bize yalvarıp yakarır; biz darlığını giderince, başına gelen darlıktan ötürü bize hiç yalvarmamışa döner. İşlerinde tutumsuz olanlara, yaptıkları böylece güzel görünür.[737]

Kur'ân'a göre inzârdan sonra azap sünnetullah gereği belli bir vâdeye bağlıdır:

وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُم بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ بَل لَّهُم مَّوْعِدٌ لَّن يَجِدُوا مِن دُونِهِ مَوْئِلاً وَتِلْكَ الْقُرَى أَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِم مَّوْعِداً "

"Rabbin mağfiret ve merhamet sahibidir. Eğer onları, yaptıklarından dolayı hemen hesaba çekmek isteseydi, azaba uğratmakta acele ederdi. Ama onların bir vadesi vardır. Ondan kaçıp sığınacak yer bulamazlar. Haksızlıklarından ötürü işte yok ettiğimiz şehirler! Onları yok etmek için bir süre tayin etmiştik."[738]

2. İnsanlar, iman konularında kıyamet ve âhiret dehşetiyle inzâr edilmektedirler:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْماً لَّا يَجْزِي وَالِدٌ عَن وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَن وَالِدِهِ شَيْئاً

"*Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ne babanın evlâdı, ne evlâdın babası nâmına bir şey ödeyemeyeceği günden çekinin.*"[739] İnzâr, Allah'a ve âhiret gününe inanan kimseler üzerinde etkili olmaktadır. Çünkü bir şeyi yapıp yapmamada inzarın tesiri tebşirin tesirinden daha güçlüdür. İnsanın zararı savuşturma ile meşgul olması, menfaati elde etmek için uğraşmasından daha önemli olabilir.[740] "Def'i mazarrat, celb-i menfaatten evlâdır" diye bir kural vardır.[741]

---

[736] Elmalılı, **Hak Dini,** III/1597.
[737] Yunus 10/12; BA..er-Rum 30/33; ez-Zümer 39/8. 49.
[738] el-Kehf 18/58-59.
[739] Lokman 31/33.
[740] Râzi, **Tefsir-i Kebir**, I/483.
[741] Mecellede önemli bir kaidedir.

وَاتَّقُواْ يَوْماً لاَّ تَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْئاً وَلاَ يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلاَ يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلاَ هُمْ يُنصَرُونَ

"*Öyle bir günden sakının ki, o gün hiç kimse başkasının yerine birşey ödeyemez, kimseden şefaat kabul edilmez, hiç kimseden fidye alınmaz, hem onlara yardım da edilmez*" [742] "*Allah kâfirlere lânet etmiş ve onlara alevli bir ateş hazırlamıştır. Onlar onun içinde devamlı kalacak ve kendilerini koruyan veya yardımcı olan kimse bulamayacaklardır. Yüzleri ateşte gâh bu yana, gâh öbür yana çevrileceği gün: "Ah!" derler, "ah ne olurdu! Keşke Allah'a itaat etseydik, keşke Peygambere itaat etseydik!*"[743] Çünkü O gün gelmeden bundan sakınılmalı ve korunulmalıdır.[744]

Âhiret ile inzâr etmesi için Hz. Peygambere şöyle emredilmektedir: "*Azabın geleceği günü hatırlatarak insanları uyar! O gün zalimler: 'Ey Yüce Rabbimiz diyecekler, ne olur, bize kısa bir süre ver de senin çağrına uyma imkânı bulalım ve peygamberlerin izince gidelim.' Peki, daha önce hiç zeval bulmayıp sürekli yaşayacağınıza dair yemin eden siz değil miydiniz?*"[745] Âyetin akışı, hikâye kipinden muhataba sesleniş kipine geçişle, inzârla ilgili olarak onların acı sonlarının açık bir örneği olarak gözlerimizin önüne sermektedir.[746]

3. Kur'ân'a tahammül etmeyip Allah'a şirk koşanlar, âhirette şiddetli azaplarla uyarılmaktadırlar: "*Gözleri Ben'im kitabım karşısında perdeli olup, Kur'ân'ı dinlemeye tahammül edemeyen kâfirlere, o gün cehennemi göstereriz, cehennemle karşı karşıya koyarız onları. O kâfirler, birtakım kullarımı, Benden başka tanrı edinmelerinin geçerli olacağını mı zannettiler? Doğrusu cehennemi kâfirler için konak olarak hazırladık*."[747]

4. Allah'ı ve Resulünü inkâr edenler Cehennemle inzâr edilmektedirler:

"*Kim Allah'a ve Resulüne inanmazsa bilsin ki Biz kâfirlere alevli ateşler*

[742] el-Bakara 2/48; eş-Şuara 26/100-101; el-Araf 7/25.
[743] el-Ahzab 33/64-66; el-Furkan 25/27-29.
[744] Elmalılı, **Hak Dini**, I/291.
[745] İbrahîm 14/44.
[746] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, VII/134.
[747] el-Kehf 18/100-102.

hazırladık"[748]

5. Âhirete inanmayanlara inzâr şöyledir:

"وأَنَّ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً" "*Ayrıca onlar kıyameti de yalan saydılar. Kıyameti yalanlayana ise Biz alevli bir ateş hazırladık*."[749]

6. Âhireti ve âyetleri inkâr ve tekzib edenlere inzâr şöyledir:

"وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاء الْآخِرَةِ فَأُوْلَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ"

"*İnkâr ederek âyetlerimizi ve öldükten sonra dirilmeyi, Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar ise, azaba atılırlar*"[750]

Kitabı ve Peygamberleri yalanlayanlar cehennemde azapla inzâr edilmektedirler:

"*Kitabı ve elçilerimizle gönderdiğimiz buyrukları yalan sayanlar, suçlarının neticesini yakında öğreneceklerdir. O zaman boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde, sürüklenecekler. Kaynar suda sonra da ateşte yakılacaklardır*."[751]

7. Âyetleri yalanlayanlar farklı azaplarla inzâr edilmektedirler.

a. Cehennem azabıyla inzâr edilmişlerdir:

"وَالَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا أُوْلَـئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ"

"*Kâfir olup âyetlerimizi yalan sayanlar ise cehennemliktirler.*"

"*Dini inkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlar ise, onlar da, devamlı olmak üzere cehennemliktirler. Gidilecek ne fena yerdir orası!*"[752]

"*Doğruyu eğriden, hakkı bâtıldan ayırd eden Furkanı da indirdi. Allah'ın âyetlerini inkâr edenlere pek çetin bir azap vardır*"[753]

---

[748] el-Fetih 48/13; el-Müzzemmil 73/16; en-Nisa 4/14; el-Ahkâf 46/32.
[749] el-İsra 17/10; el-Furkân 25/11.
[750] er-Rûm 30/16; el-Kehf 18/103-106.
[751] el-Mümin 40/70-73; Fussilet 41/41-42.
[752] el-Maide 5/10; el-Hac 22/57; et-Teğabun 64/10.
[753] el-Kehf 18/106; Al-i İmrân 3/4, 19.

Yüce Allah'ın âyetlerini tekzib etmenin cezası Allah'a aittir.[754] "*Allah'ın âyetlerini inkâr edenler var ya, işte asıl hüsrana, en büyük kayba uğrayanlar onlardır*"[755] "وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُواْ مُؤْمِنِينَ" "*Âyetlerimizi yalan sayıp iman etmeyenlerin ise kökünü kestik*"[756] "*Âyetlerimizi yalan sayanları, farkına varamayacakları şekilde yavaş yavaş helâke yaklaştırırız*"[757]

b. Dünya musibetleriyle inzâr edilmişlerdir:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْراً وَإِن تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَن يَهْتَدُوا إِذاً أَبَداً "

"*Rabbinin âyetleriyle öğüt verildiği halde onlara sırtını dönen ve işlediği suçlarını unutan kimseden daha zalim kim olabilir? Biz onların kalplerine bunu anlamalarına engel olacak perdeler, kulaklarına da ağırlıklar koyduk. Sen onları hidâyete çağırsan da, artık onlar ebediyyen hidâyete gelemezler*"[758]

"*Allah'ın âyetlerini yalan sayan kimselerin düştükleri durum ne fecî! Allah böylesi zalim gürûhu hidâyet etmez, emellerine ulaştırmaz*"[759]

İman edenlere Cennetler tebşirdir. İnanıp itaat edenlere, sevinç ve müjdeye vesile teşkil edilecek tarzda hitap edilmiştir:[760]

وَبَشِّرِ الَّذِين آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ "

"*İman edip iyi davranışlarda bulunanlara, içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele!*"[761] "*Bilâkis, kim muhsin olarak yüzünü Allah'a döndürürse onun ecri Rabbi katındadır. Öyleleri için ne bir korku vardır, ne de üzüntü çekerler*."[762]

---

[754] Kutub, Seyyid**, fî Zilâl**, VIII/141.
[755] ez-Zümer 39/63; BA. el-Furkân 25/23; en-Nûr 24/39; el-Ğâşiye 88/2-4; Muhammed 47/9; el-En'âm 6/88; el-Mümin 40/56, 63, 69.
[756] el-Araf 7/72; er-Rûm 30/10.
[757] el-Araf 7/18.
[758] el-Kehf 18/57; el-Bakara 2/61.
[759] el-Cuma 62/5; el-Araf 7/177.
[760] Nursi, **İşarâtü'l-İ'caz**, s.146; Bkz. Hatice Kelpetin Arpaguş, DİA., "T**ebşi**r" md. 2011, XL/226.
[761] el-Bakara 2/25; en-Nisa 4/57.
[762] el-Bakara 2/112.

1.8.3. İman Rükünlerinin İstifham Üslûbu ile Sunulması

Kur'ân'ın indiriliş gayelerini gerçekleştirmek için birçok üslûp kullandığını belirtmiştik. Bunlardan biri de istifham üslûbudur. İstifham, muhatapların dikkatlerini konuya çeker, onların dağınık zihinlerini bir yerde toplar.[763] Kur'ân'da iman erkânının birlikteliğinde Allah'a ve âhirete inanmayanlara, kendilerini ve kâinatı Allah'ın yaratmış olduğunu itiraf eden sorular yöneltilerek Allah(c.c.)'nün vahdâniyetini düşünmeye ve öldükten sonra yeniden dirileceklerine iman etmeye şu şekilde çağırılmaktadırlar:[764]

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاء فَأَنبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَن تُنبِتُوا شَجَرَهَا أَإِلَهٌ مَّعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ أَمَّن جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَاراً وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَاراً "

…

"*Yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indirip onunla, bir ağacını bile bitirmeye gücünüzün yetmediği, güzel güzel bahçeler meydana getiren mi? Allah'ın yanında başka bir tanrı mı? Hayır; onlar taptıklarını Allah'a eşit tutan bir millettir. Yoksa yeri, yaratıklarının oturmasına elverişli kılan ve aralarında ırmaklar meydana getiren, yeryüzüne sabit dağlar yerleştiren, iki deniz arasına engel koyan mı? Allah'ın yanında başka bir tanrı mı?"*[765] İnsan, tabiatın engin manzarasını, sürekli işleyen harika mekanizmayı ve kâinatın her yanında mevcut olan büyük modeli görüp de bunu yapanı ve idare edeni bilmez mi?

Hz. İbrahim, babasını ve kavmini imana davet için istifhamı kullanmıştır:[766]

"إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنكَ شَيْئاً"

"*İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere **niçin** tapıyorsun*?"[767]

"*Çağırdığınız zaman sizi duyarlar veya size bir fayda ve zarar verirler mi?" demişti*[768]

Hz. İlyas da aynı maksatla şöyle demişti: "*Yaratanların en iyisini bırakıp da Ba'l'e mi taparsınız?* "[769]

---

[763] Çelik, **Kur'ân'ın İknâ Hususiyeti,** s. 261.
[764] Elmalılı, **Hak Dini,** VII/5167.
[765] en-Neml 27/60-68.
[766] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, IX/178; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** III/443.
[767] Meryem 19/42.
[768] eş-Şuara 26/73-74; el-Mâide 5/76.

İman rükünleriyle ilgili olarak istifham farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır:

1. İnkârcıların tuttukları yolun yanlışlığı istifhamla sunulması:

" أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ آمَنْتُم بِهِ "

"Başınıza belâ geldikten sonra mı O'na iman edeceksiniz, şimdi mi?"[770]

وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنتُمْ تُتْلَى عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَن يَعْتَصِم بِاللهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ

"*Sizler nasıl küfre dönebilirsiniz ki, önünüzde Allah'ın âyetleri okunuyor, aranızda Allah'ın resulü bulunuyor? Kim Allah'a gönülden sımsıkı bağlanırsa muhakkak ki o doğru yola konulmuştur.*"[771] Burada "كَيْفَ" den kasıt, men ve tehdit etme mânasıdır.[772] İman için böylesine bir ortam mevcut iken insanın küfre dönmesi ve ısrar etmesi korkunç bir olaydır.[773]

2. Hususi olarak iman esaslarını tesis için gelen istifham: "*Onu kendi uydurdu" diyorlar öyle mi? Hayır, inanmıyorlar. Eğer iddialarında samimi iseler Kuran'ın benzeri bir söz meydana getirsinler. Onlar, yaratan olmaksızın mı yaratıldılar yoksa yaratanlar kendileri midir? Yoksa gökleri ve yeri kendileri mi yarattılar? Hayır, Allah'a kesin olarak inanmıyorlar. Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Yoksa onlar mı işe hâkimdirler? Yoksa üzerine çıkıp vahiy dinledikleri bir merdivenleri mi var? Öyleyse, dinleyenleri açık bir delil getirsin.*" [774]

3. Kınama ve uyarı olarak inkârcılar, aşağıdaki sorulara muhataptırlar:

"*Onlar, bulut gölgeleri içinde, Allah'ın azabının ve meleklerin tepelerine inip*

---

[769] Saffat 37/124.
[770] Yunus 10/51.
[771] Al-i İmrân 3/101.
[772] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** VI/509.
[773] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, II/148.
[774] et-Tûr 52/33-43; es-Sâd 38/9-10.

işin bitmesini mi bekliyorlar?"[775] İbn Cüreyc (ö.150/767)'in İbn Abbas (ö.68/687-88)'tan rivayetine göre; "inkârcıların âhiretle ilgili bilgileri, ancak onlara bu bilginin fayda vermediği bir zamanda olacaktır."[776]

"*Ey kâfirler! Allah'ı nasıl inkâr edebilirsiniz ki, siz ölü iken size hayatı veren O'dur. Şunu bilin ki, tayin ettiği vâde gelince sizi öldürecek, yine diriltecek ve sonunda O'nun huzuruna götürüleceksiniz.*"[777] Âyetteki istifham, kâfirlerin zihinlerini, dikkatlerini yaptıkları kötülüğe ve fenalığa çevirmektedir. Küfrü ve küfrânı kötülemek ve insanı inkârdan uzak tutmak için sorudaki etkinin şiddetiyle uyarmaktadır.[778]

4. Diyalog üslûbuyla gelen istifham:

" أَفَغَيْرَ اللهِ أَبْتَغِي حَكَماً وَهُوَ الَّذِي أَنزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلاً

"*Allah size Kitab'ı açık açık indirmişken O'ndan başka bir hakem mi isteyeyim?*"[779] "*De ki: Allah'a karşı sizi gece gündüz kim koruyacak?*"[780]

"*Allah'a karşı yalan uyduranların kıyamet günü hakkındaki kanaatleri nedir?*"[781]

5. Teklifle muhataba yöneltilen istifham:

"أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَن لَّا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ

"*Ey Âdemoğulları! Şeytana tapmayın, o sizin apaçık bir düşmanınızdır demedim mi?*"[782]

"أَفَمَن يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى" "*Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, (inkâr eden) kör kimse gibi olur mu?*"[783]

6. İnkâr ve tekrir yoluyla gelen istifham:

"أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّاأَنزَلْنَاعَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَى عَلَيْهِمْ

---

[775] el-Bakara 2/210.
[776] İbn Kesir, **Tefsiri**, IV/1777.
[777] el-Bakara 2/28.
[778] Said Nûrsî, **İşârâtu'l-İ'caz** s.182.
[779] el-En'âm 6/114; Al-i İmran 3/83.
[780] el-Enbiyâ 21/42.
[781] Yunus 10/60.
[782] Yâsîn 36/60.
[783] er-Ra'd 13/19.

"*Hem kendilerine okunan bu kitabı indirmemiz onlara kâfi gelmiyor mu*?"[784] "*İşte sana gerçek olarak okuduğumuz bunlar Allah'ın âyetleridir. Artık Allah'tan ve O'nun âyetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?"*[785] *"Siz, Allah'ın size haklarında hiçbir hüküm indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaktan korkmazken, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden nasıl korkarım."*[786] Bunlar insanı tefekküre ve iman'a yönelten sorulardır. Kur'ân'da istifham yoluyla, inkâr etmekte direnenlerin düşündükleri ve düşünebilecekleri; söyledikleri ve söyleyebilecekleri; yaptıkları ve yapabilecekleri ile ilgili bütün ihtimaller hatırlatılmaktadır.[787]

Müminler de aynı şekilde iman erkânında istifhamlarla karşı karşıyadır: أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ"

*"İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'an sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınla*r."[788]

Kur'ân'da genel olarak "Allah'a iman" konusunda istifhamlar yer almıştır. Şöyle ki: Kur'ân, Allah'a ve âhirete iman ile ilgili insanları itirafa bırakan istifhamlar sunmaktadır: "*Peki o inkar edenler dünyada gezerek Allah'ın, mahlukatı yoktan nasıl yarattığını, sonra da bu yaratmayı tekrar tekrar yaptığını görmüyorlar mı*?"[789]

Âyetlerde iman konuları insanlardan gözü kapalı bir tasdik istenmez. Bilakis iman konularına dikkat çekmek için istifham ifadeleri yer almaktadır.[790] "*Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?' de! Onların da kabul ettiği gerçeği sen açıkla: 'Allah'tır!' de! Ama siz kalkmış, O'ndan başka, ne kendilerine gelen bir belayı uzaklaştırmaya ve ne de kendilerine bir fayda sağlamaya gücü yetmeyen birtakım tanrılar edinmişsiniz. De ki:*

[784] el-Ankebût 29/51.60-65; eş-Şuara 26/197; el-İsra 17/92.
[785] el-Ahkâf 46/6; el-Araf 7/185;el-Müminun 23/88; es-Saffat 37/8; Sâd 38/69; et-Tûr 53/15.
[786] el-En'am 6/81.
[787] Elmalılı, **Hak Dini**, VII/5231; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, V/130.
[788] el-Hadid 57/16.
[789] el-Ankebût 29/19.
[790] Çelik, **Kur'ân'ın İknâ Hususiyeti**, s.261.

'Kör ile gören bir olur mu? Yahut karanlıklarla aydınlık bir olur mu? Yoksa Allah'ın yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da yaratma işi kendilerine şüpheli mi geldi?'"[791]

Kur'an'da, Allah Teâlâ'nın hükümranlığını ve iradesinin mutlaklığını öne çıkardığı yerlerde insana O'nun mükemmelliği ve yüceliği karşısında kendisinin hiçliğini hissettiren bir üslûp kullanılmaktadır. "*Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kadir değil midir*?"[792]

Allah Teâlâ'ya iman gerektiren bütün sebepler devam etmektedir. İnsanların herşeyde Yüce Allah'ın kudretini görmelerine, eşyanın varlığından hareket ederek zorunlu bir akıl yürütme sonucu onları yaratanın Allah (c.c.) olduğunu bilmelerine rağmen, O'nu tanımamaları şaşılacak bir şeydir. Çünkü yaratıcının Allah olup, mâbudun bir başkası olması akla ve mantığa aykırıdır.[793]

1.8.4. İman Rükünlerini Temsille Anlatım

Kur'ân-ı Kerîm, Arap dilinin en etkili ifade biçimi olması sebebiyle temsille anlatıma yer vermiştir. Meseller, genel ifadeleri özel hallerle canlandıran vâsıtaların en mühimlerinden biridir. Muhâtapların kafalarında gerçek bir imaj, tam bir canlandırma meydana getirir. Yani mânaları müşahhaslaştırır.[794] Bir sözün "mesel" olabilmesinin şartı onda dikkat çekici yönlerin olmasıdır.[795]

Kur'ân'daki meseller, iman konularında ibret ve nasihat olmak üzere insanları imana yöneltmek üzere zikredilmiştir.[796]

Kâfirler, bunca delillere rağmen inanmadıkları için yaptıklarının çöldeki seraba ve denizlerdeki yoğun karanlıklarla şu şekilde temsil edilmiştir:

---

[791] er-Rad 13/16.
[792] Yâsîn 36/81.
[793] Şevkâni, **Fethu'l-Kadîr,** IV/570; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, X/163.
[794] Çelik, **Kur'ân'ın İknâ Hususiyeti**, s.360.
[795] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** II/53; Suyûti, **İtkan**, II/338.
[796] Fîrûzâbâdî, **Besair**, "MSL" md., V/483.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاء حَتَّى إِذَا جَاءهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئاً وَوَجَدَ اللَّهَ عِندَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِ سَحَابٌ "

"İnkâr edenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir ki susayan onu su zanneder; nihayet ona vardığında orada herhangi bir şey bulamamış, üstelik yanıbaşında da (inanmadığı, kendisinden sakınmadığı) Allah'ı bulmuştur; Allah ise, onun hesabını tastamam görmüştür. Allah hesabı çok çabuk görür. Yahut (o kâfirlerin duygu, düşünce ve davranışları) engin bir denizdeki yoğun karanlıklar gibidir; (öyle bir deniz) ki, onu dalga üstüne dalga kaplıyor..".[797]

İman ve küfür, ilginç bir temsil ve karşılaştırma ile izah edilmektedir: "*Görmedin mi Allah nasıl bir benzetme yaptı: Güzel söz, kökü yerin derinliklerinde sabit, dalları ise göğe doğru yükselmiş bir ağaç gibidir ki Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Düşünüp ders çıkarsınlar diye Allah insanlara böyle temsiller getirir. Burada iman, güzel ağaca benzetilmiştir. Bir ağacın damarları, gövdesi, dalları, meyveleri vardır. İman ağacının damarları ilim, marifet ve yakindir. Gövdesi ihlâstır. Dalları iyi işler ve davranışlar, meyveleri ise güzel işlerin gerektirdiği temiz huylar, güzel hasletlerdir. Bir ağacın canlılığını sürdürmesi için sulanıp bakılması gerektiği gibi iman ağacı da ilim, iyi işler, tefekkür ile gözetilmezse, o da kuruma tehlikesine mâruz kalır. "Kötü söz ise, gövdesi toprağın üstünden kolayca çıkarılabilen, kökleşip yerleşmeyen değersiz bir ağaca benzer. Ne sağlam kökü ne yükselen dalları, ne güzel meyveleri, ne gölgesi vardır. İşte kâfir böyledir. "Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette o sabit söz üzerinde sağlam bir şekilde tutar. Zalimleri ise şaşırtır.*"[798]

Kâfirler, inkârlarından dolayı sağır, dilsiz ve âmaya benzetilmiştir;

وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُواْ كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لاَ يَسْمَعُ إِلاَّ دُعَاء وَنِدَاء صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ"

"*İnkâr edenlerin misali, çağırma ve bağırmadan başkasını duymayarak haykıran*

[797] en-Nûr 24/39-40.
[798] İbrahim 14/ 24-27.

gibidir. Sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, bu yüzden akledemezler"[799]

İmanla ilgili konularda meseller ibret ve nasihat mânaları taşımaktadır. "Allah'a şirk koşan kimse, gökten düşüveren ve kuşların didik didik edip kapıştığı birine yahut rüzgârın uzak ve ıssız bir yere savurduğu kimseye benzer."[800]

Temsille Allah'ın kudretinin dini gayeleri anlatmadaki etkinliği ifade edilmektedir: "Allah şöyle bir temsil getirir: Bir şehir halkı vardı: Güvenlik ve huzur içinde idi, rızıkları her yandan bol bol, rahatça geliyordu. Derken Allah'ın nimetlerine nankörlük ettiler, Allah da halkının işlediği suçlar sebebiyle o şehre açlığı ve korkuyu tattırdı. Onlara, içlerinden bir peygamber geldi, onlar onu yalancı saydılar. Derken onlar zulümlerine devam ederken, çok geçmeden azap kendilerini kıskıvrak yakaladı."[801]

Âyetlerde görüldüğü gibi mesellerin büyük çoğunluğu başta tevhid olmak üzere iman rükünleri ile ilgilidir.[802] Bunlar; mükâfat, medih, zem, tazim, tahkir, kabul ve iptal gibi farklı anlamlar taşısa da iman rükünlerini ifadede müşterektirler.[803]

1.8.5. İman Rükünlerinin Birlikteliğinde Kıssalar

Kıssalar, dinî gayeyi gerçekleştirme hedefi yönünden ideal bir metodla üstün tebliğ ve beyan üslûbu ile sergilenmiştir. Mesela tevhidle alakalı bölümleri tevhîd; âhiretle ilgili kısımlar ise âhirete iman siyakında zikredilmiştir. İman rükünleriyle ilgili bir bölümün değişik yönleri değişik vesilelerle zikredilmiştir ki zahiren tekrar gibi görünen, fakat gerçekte tekrar olmayan bir üslûp ortaya çıkmıştır.[804] Çünkü Kur'ân'da ki kıssalar, inanç ve vahdaniyete ait teferruata kadar inen dini bilgilerdir.[805]

Kıssaların anlatılışı değişik hedeflere dayanır. Bu hedeflerden bazıları şunlardır:

---

[799] el-Bakara 2/171; el-Araf 7/64.
[800] el-Hac 22/31.
[801] en-Nahl 16/112-113.
[802] Bkz. el-Bakara 2/17-20.171; el-En'âm 6/39, 40, 122; el-Araf 7/40, 57, 175-177; Yunus 10/24; er-Ra'd 13/14. 17. 35; İbrahim 14/25-26, 75,112; el-Kehf 18/32-43; el-Hac 22/31, 73; en-Nûr 24/35; en-Neml 27/81-82; el- Ankebut 29/41; el-Mücadele 59/15-21.
[803] Suyûti, **İtkan,** II/339; Bkz. Bedrettin Çetiner, **DİA.** "Mesel" md., XIX/300.
[804] İdris Şengül, **Kur'ân Kıssaları üzerine**, Işık yay. İzmir, 1994, s.333-339.
[805] Malik Bin- Nebi, **Kur'ân-ı Kerim Mucizesi**, s. 102.

Birincisi: Kıssalar, Hz. Peygambere indirilen vahyin doğruluğunu ispattır.[806]
تِلْكَ مِنْ أَنبَاء الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنتَ تَعْلَمُهَا أَنتَ وَلاَ قَوْمُكَ مِن قَبْلِ هَـذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ"

"*(Resûlüm!) İşte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. O halde sabret. Çünkü iyi sonuç sakınanlarındır."*[807]

İkincisi: Kıssaların maksadı, iman edenlere hidâyettir:[808] "Peygamberlerin başlarından geçenlerden, sana anlattığımız her şey, senin gönlünü pekiştirmemizi sağlar; inananlara da öğüt ve hatırlatma olarak gelmiştir"[809]

Üçüncüsü: Ortaya çıkarılan itikadî gerçeklerdir. Çünkü kıssalarda asıl tema dini yöndür. Kur'ân'ın en önemli konusu da tevhide imandır:[810] "*İşte böylece sana geçmiş mühim olaylardan bir kısmını anlatıyoruz. Tarafımızdan sana da bir zikir verdik*"[811] Kıssaların başında veya sonunda asıl tema olarak iman konularına dikkat çeker.

Dördüncüsü: Kıssalar, iman rükünlerini pekiştirmektedir.[812] Peygamberlerin çektikleri sıkıntıları, Allah'ın yardımı, kâfirlerin inatları ve Allah'ın sonunda onları nasıl helak ettiği gibi hususlar, kıssalar aracılığıyla imanı yerleştirmek için anlatılmaktadır:[813]

"*Onlardan önce Nuh milleti, Ressliler, Semud, Ad, Firavun milletleri, Lut'un kardeşleri, Eykeliler, Tubba milleti de yalanlamışlardı; evet bunların hepsi peygamberleri yalanlamışlardı da tehdidim gerçekleşmişti."*[814] "*Bizzat kendi yaptıklarından dolayı başlarına bir musibet geldiğinde: Rabbimiz! Ne olurdu bize bir peygamber gönderseydin de, âyetlerine uysak ve müminlerden olsaydık! diyecek*

[806] Elmalılı, **Hak Dini**, V/2845.
[807] Hud 11/49; Yunus;10/57; el-Enbiya 21/45; er-Ra'd 13/3.
[808] Yusuf 12/111.
[809] Hûd 11/120; Yusuf 12/7.
[810] Elmalılı, **Hak Dini**, V/2845; Yüceer, **İnanç Felsefemiz**, s.49.
[811] Tâhâ 20/99.
[812] Malik Bin-Nebi, **Kur'an-ı Kerîm mucizesi,** s.194.
[813] Elmalılı, **Hak Dini,** VI/3707; Şengül, **Kur'ân Kıssaları üzerine**, s.333-339.
[814] Kâf 50/10-16.

olmasalardı (seni göndermezdik). Fakat onlara tarafımızdan o hak (Peygamber) gelince: "Musa'ya verilen (mucizeler) gibi ona da verilmeli değil miydi?" dediler. Peki, daha önce Musa'ya verileni de inkâr etmemişler miydi? "Birbirini destekleyen iki sihir!" demişler ve şunu söylemişlerdi: Doğrusu biz hiçbirine inanmıyoruz." [815]

Beşincisi: İman rükünlerini tasdik edenler için kıssalarda ibret vardır: "Kâfirleri helak etmede ve Peygamberine yardım edip müminleri kurtarmada; âhiret yurdundaki vaadin doğruluğuna iman edenler için ibretler vardır."[816] Helak edilen kavimlerin ibretlik halleri, kıssalarda "*Müminler için bir âyettir*"[817] ifadesi ibret mânasındadır.[818]

Altıncısı: Kıssalar Kur'ân ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hakkaniyetine işarettir: Kur'ân'ın Allah (c.c.) tarafından vahyolunduğu Hz. Peygamber'in önceden bu bilgilerden haberdar olmadığı ifade edilmektedir.[819] "*İşte onlar, kendilerine kitap, hikmet, ve nübüvvet verdiğimiz şahsiyetlerdir. Şimdi o müşrikler bunları inkâr ederlerse, biz inkâr etmeyip bunlara sahip çıkan bir topluluk görevlendiririz. İşte onlar Allah'ın hidâyet verdiği kimselerdir. Sen de onların yolundan yürü*."[820]

1.8.6. İman Rükünlerini Kasemle Anlatma

Araplar bir sözün te'kidini istediklerinde, âdet üzere yemin ederlerdi. Kur'ân-ı Kerîm Arapça olduğundan bu dilin üslûplarına riayet etmiştir. Kur'ân'da kasemin mânası, "söylenen sözün tahkik ve tekid edilmesidir."[821] Bir şey üzerine yemin edilmesi ona verilen önemin bir ifadesidir. Allah (c.c.) bazen kendi ismine bazen peygamberlere, Kur'ân'a, meleklere ve kıyamet gününe kasem eder.[822]

Allah Teâlâ, mahlukâtın öğrenerek bilmek zorunda olduğu iman esaslarından tevhide, Kur'ân'ın hak olduğuna, kıyamet gününe, va'd ve vaide yemin

---

[815] el-Kasas 28/47-48.
[816] İbn Kesir, **Tefsir,** II/1062.
[817] İsra 15/77; en-Nahl 16/79; el-Müminûn 23/50; el-Furkân 25/37; el-Ankebut 29/15; el-Kamer 54/15.
[818] Zerkânî, Menâhil, s. 331.
[819] Malik Bin-Nebi, **Kur'ân-ı Kerîm mucizesi,** s.115.
[820] el-En'âm 6/89-90.
[821] Suyûtî, **İtkân**, II/ 345.
[822] Suyûtî, **İtkân,** II/345; Zerkeşî, **el-Burhân** III/41.

etmiştir. Bu yeminlerle inanan kullarını, iman esaslarına hidâyet etmiştir. İnkârcı kullarını ise yeminler vasıtasıyla düşündürerek bu hususları kabul etmeye çağırmıştır.[823] Allah Teâla'nın Kur'ân'da yemin ettiği unsurlar tevhid, Kur'ân, Hz. Peygamber, âhiret, ceza ve mükâfat gibi iman rükünlerinin temel esaslarıdır.[824]

Kur'ân'da birçok kasem ifadesinin yer aldığı bir gerçektir. Konumuz açısından baktığımızda bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Tevhîd için yapılan kasem:

"وَالصَّافَّاتِ صَفّاً فَالزَّاجِرَاتِ زَجْراً فَا لتَّالِيَاتِ ذِكْراً إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ"

"*Yemin ederim o saf saf dizilenlere, Sevk-u idare edip menedenlere, kitap okuyanlara ki sizin ilahınız bir tek İlahtır.*"[825] Kasemin cevabında, tevhide vurgu yapılmıştır.

2. Kur'ân'ın hak olduğunu bildirmek için yapılan kasem:

"فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ"

"*Hayır! Yıldızların yerleri hakkı için! Eğer anlarsanız bu gerçekten büyük bir yemindir. Bu kitap, pek değerli, şerefli bir Kur'ân'dır*"[826]

3. Hz. Peygamberin hak olduğuna dair yapılan kasem:

"يس وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ" "*Yâ sîn, Hikmetli Kur'ân'a andolsun: Sen elbette gönderilen resullerdensin*"[827] "وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى" "*Kayan yıldıza yemin olsun ki. Arkadaşınız (Muhammed) yanılmadı, sapmadı, aldanmadı.*"[828]

4. Âhiret gününün hak olduğuna dair yapılan kasem ile ilgili bazı âyetler şunlardır: a. İnkârcıların âhireti reddetmelerine kasemle cevap verilmesi:

---

[823] Suyûtî, **İtkân,** II/345; Zerkeşî, **el-Burhân** III/41.
[824] Suyûtî, **İtkân,** II/1048.
[825] es-Sâffat 37/1-4.
[826] el-Vakia 56/75-77.
[827] Yâsîn 36/1-3.
[828] en-Necm 53/1-2.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ

“

“İnkârcılar: Kıyamet bize gelmeyecek, dediler. De ki: Hayır! Gaybı bilen Rabbim hakkı için o, mutlaka size gelecektir. Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey bile O'ndan gizli kalmaz. Bundan daha küçük ve daha büyüğü de şüphesiz, apaçık kitaptadır”[829]

“İnsan: ‘Ben öldüğümde mi diriltileceğim?’ der. Bu insan kendisi önceden bir şey değilken onu yaratmış olduğumuzu hatırlamaz mi? Rabbine and olsun ki Biz onları mutlaka uydukları şeytanlarla beraber haşredeceğiz.”[830]

b. Bazı sure başlarında âhiretin hak olduğuna dair çeşitli varlıklara yapılan kasem:

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقاً وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطا وَالسَّابِحَاتِ سَبْحاًفَالسَّابِقَاتِ سَبْقاً فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْراً يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ

“Var gücüyle koşanlar, Neş’e ve şevkle yürüyenler, Yüzüp yüzüp gidenler, Yarışıp geçenler, İşleri düzenleyip yönetenler hakkı için ki: Günü gelince, sura ilk üfleme, yeri şiddetli bir depremle yıkacak!”[831]

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْواً فَالْحَامِلَاتِ وِقْراً فَالْجَارِيَاتِ يُسْراً فَالْمُقَسِّمَاتِ أَمْراً إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ“

“O tozutup savuran (rüzgârlara) Yağmur yüklenen bulutlara, Kolayca akıp giden şeylere, Emirleri taksim eden meleklere yemin ederim ki: Size vâd olunan diriliş elbette gerçektir.”[832]

وَالطُّورِ وَكِتَابٍ مَّسْطُورٍ فِي رَقٍّ مَّنشُورٍ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ مَا لَهُ مِن دَافِعٍ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاء مَوْراً وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْراً فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ

“*Tura, yayılmış ince deri üzerine satır satır dizilmiş Kitap'a, mamur bir ev olan Kabe'ye, yükseltilmiş tavan gibi göğe, kaynayacak denize and olsun ki, Rabbinin azabı*

[829] es-Sebe 34/3.
[830] Meryem 19/67-68.
[831] en-Naziat 79/1-6.
[832] ez-Zariyat 51/1-5; Ayrıca Bkz. ez-Zariyat 51/23; el-Hicr 15/92-93.

hiç şüphesiz gelecektir."[833] Bu çeşitli kasemlerle kıyamet gününe vurgu yapılmıştır.[834]

c. Allah Teâla'nın kendi zâtına kasem ederek inkâr edenlere kıyametin gerçek olduğunu ve olacağını beyan etmesi:[835]

"قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ"

"*De ki: 'Evet; Rabbime and olsun ki, şüphesiz diriltileceksiniz ve sonra, yaptıklarınız size bildirilecektir. Bu, Allah'a kolaydır*"[836]

"فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنطِقُونَ"

"*Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu vaad, sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir*."[837] Allah Teâlâ, göklere ve yere kasem ederek kıyamet gerçeğine inanmayanlara muşahhas bir misal vermektedir. Âyet-i kerimede birbirine nezîr/benzer iki şey zikredilmektedir. Gerçekliği hususunda birbirine benzer olan iki durum şöyledir. Şu anda konuşuyor olmanız nasıl gerçekse, kıyamet de aynen bunun gibi bir gerçektir.[838]

1.8.7. İman Rükünlerini Muhatapların Durumuna Göre Sunma

Kur'ân-ı Kerîm, üslûbu gereği değişik kişi ve topluluklara hitap etmektedir.[839] Bu hitaplardan bazıları; "ey iman edenler ", "ey Ehl-i Kitap", "ey inkâr edenler" tarzında[840] muhatabın iman veya inkâr vasfı ile zikredilmektedir.[841] Âyetlerde iman konuları ile ilgili olarak muhataplara şöyle hitap edilmiştir:

1. İman esasları hakkında genel olarak bütün insanlara hitap şöyledir:

"يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ"

"*Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz ki,*

---

[833] et-Tûr 52/1-8.
[834] Zerkeşî, el-**Burhân** III/43; Suyûtî, **İtkân**, II/ 348.
[835] Suyûtî, **İtkân,** II/ 346.
[836] et-Teğabun 64/7.
[837] ez-Zariyat 51/23; Yunus 10/53.
[838] Yılmaz, **Âyetler ve Sureler Arasındaki Münâsebet,** s.15.
[839] Suyutî, **İtkân**, II/744; Cerrahoğlu, Tefsir Tarihi, s.16.
[840] Cerrahoğlu, **Tefsir Usûlü,** s.193; Suyutî, **İtkân**, II/746.
[841] Suyutî, **İtkân,** II/744; Bkz. Abdülhamit Birışık, **DİA**., "**Kur'â**n" md., XVI/384.

O'na karşı gelmekten korunmuş olabilesiniz."[842] Bu hitapla ulûhiyetinin birliğini açıklamada kullarını Âdem'den vücuda getirerek onlara yaptığı lütuf ve ihsanı belirtiyor.[843]

" يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِن رَّبِّكُمْ فَآمِنُواْ خَيْراً لَّكُمْ "

"*Ey insanlar! Resul Rabbinizden hakkı getirdi, kendi iyiliğiniz için ona iman edin!"*[844] Umumi hitapla iman etmeleri için Hz. Muhammed, Allah'tan hak ile gelmiştir.[845]

"*De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim. Ondan başka tanrı yoktur, O diriltir ve öldürür. Öyle ise Allah`a ve ümmî Peygamber olan Resulüne iman edin."*[846] Âyetlerdeki hitapların tümü umumidir.[847]

2. Müminlere hitapla Allah'a, Peygambere, kitaplara iman emredilmektedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ آمِنُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِيَ أَنزَلَ مِن قَبْلُ"

"*Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitaba iman (da sebat) ediniz*"[848] Yine; "*Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve Peygamberine inanın ki O, size rahmetinden iki kat versin ve size ışığında yürüyeceğiniz bir nûr lütfetsin; sizi bağışlasın.*"[849]

3. Ehl-i Kitaba hitapla indirileni ve peygamberi tasdik şöyle yer almaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ آمِنُواْ بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقاً لِّمَا مَعَكُم مِّن قَبْلِ أَن نَّطْمِسَ وُجُوهاً فَنَرُدَّهَا عَلَى أَدْبَارِهَا أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ وَكَانَ أَمْرُ اللّهِ مَفْعُولاً"

"*Ey ehl-i kitap! Biz, birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmeden*

[842] el-Bakara 2/21; en-Nisa 4/1.
[843] İbn Kesir, **Tefsir,** I/24.
[844] en-Nisa 4/170.
[845] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VIII/424.
[846] el-Araf 7/158; en-Nisa 4/1.
[847] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** II/75.
[848] en-Nisa 4/136.
[849] el-Hadid 57/28.

yahut onları, cumartesi adamları gibi lânetlemeden önce, size gelenleri doğrulamak üzere indirdiğimize iman edin; Allah'ın emri mutlaka yerine gelecektir."[850]

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُواْ نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُواْ بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ وَآمِنُواْ بِمَا أَنزَلْتُ مُصَدِّقاً لِّمَا مَعَكُمْ وَلاَ تَكُونُواْ أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ وَلاَ تَشْتَرُواْ بِآيَاتِي ثَمَناً قَلِيلاً وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ "

"*Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetlerimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, ben de size vâdettiklerimi vereyim. Yalnızca benden korkun. Elinizdekini tasdik edici olarak indirdiğime iman edin. Sakın onu inkâr edenlerin ilki olmayın! Âyetlerimi az bir karşılık ile satmayın.*"[851]

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُواْ فِي دِينِكُمْ وَلاَ تَقُولُواْ عَلَى اللهِ إِلاَّ الْحَقّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِّنْهُ فَآمِنُواْ بِاللهِ وَرُسُلِهِ وَلاَ تَقُولُواْ ثَلاَثَةٌ انتَهُواْ خَيْراً لَّكُمْ "

"*Ey ehl-i kitap! Dininizde aşırı gitmeyin ve Allah hakkında, gerçekten başkasını söylemeyin. Meryem oğlu İsa Mesîh, ancak Allah'ın resulüdür, (o) Allah'ın, Meryem'e ulaştırdığı 'kün: Ol' kelimesidir, O'ndan bir ruhtur. Şu halde Allah'a ve peygamberlerine iman edin. '(Tanrı) üçtür' demeyin…*"[852] Âyette Hz. Muhammed (s.a.v.)'in İslam dinine davet eden ve bütün insanları içine alan böyle bir hitapla Kur'ân'a muhatap olanlara kapsamlı bir çağrıdır:[853]

4. Cinlere Hitap:

Hitabın sınırları genişletilerek cinleri de şöyle kapsamaktadır; "*Ey cin ve insanlar topluluğu! İçinizden size âyetlerimi anlatan ve bu gününüzle karşılaşacağınızı bildirerek sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?*"[854] Soru ifadesiyle bu büyük fırsatı kaçırmış olanların yaptıkları hataya dikkat çekilmekte ve gönderilen elçi ile uyarılmaktadırlar. Zira peygamberlerin tebliğlerini hiçe sayanların mahşerde kâfir

[850] en-Nisa 4/47; Bkz. el-Maide 5/19.
[851] el-Bakara 2/40-4.
[852] en-Nisa 4/171.
[853] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** VIII/424; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, III/234.
[854] el-En'âm 6/130.

olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik etmekten başka çareleri kalmayacaktır.[855]

1.9. İMAN RÜKÜNLERİNİN BİRLİĞİNİ ZEDELEYEN UNSURLAR

Kur'ân-ı Kerîm'de her biri özel bir anlam teşkil eden ve birbirine zıt kavramlar üzerinde kurulu bir sistem vardır.[856] İman ve inkâr kavramları bunlardandır. Âyetlerde iman ve mümin, daima küfür ve kâfirin karşıtı olarak yer almaktadır.[857]

Rağıb bu konuda şunu kaydeder; "İnkâr, irfanın zıddıdır. Bu bazen bir şeyi dil ile inkâr için kullanılır. Dil ile inkârın sebebi kalb ile inkârdır. Bazen dille bir şeyin inkâr eder sureti ise kalpte olduğu için bu durumda o kişi bu durumda yalancı olur."[858] Nahl suresi 83. âyetinde bu anlam görülmektedir: "يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللهِ ثُمَّ يُنكِرُونَهَا" "*Onlar Allah'ın nimetini bilirler (itiraf ederler). Sonra da onu inkâr ederler."* İnkâr da bu mânaya göredir.[859]

Kur'ân-ı Kerîm'de iman rükünlerini inkâr, farklı isimlerle karşımıza çıkmaktadır. Bunları kısaca tanıtıp konu ile ilgili âyetleri sunacağız.

1.9.1. Küfür ve İnkâr

Küfür, örtmek, gizlemek, tanımamak, kabullenmemek, hoşlanmamak, nankörlük etmek gibi mânalara gelir. Bulutun göğü kaplaması, Allah Teâla'nın hataları affetmesi, çiftçinin taneyi örtmesi küfür olarak ifade edilir.[860]

Nükr kökünden kabul etmemek, reddetmek, hoş görmemek anlamına gelen inkâr lafzı, irfanın zıddı olarak kullanılır. Bu tavrı sergileyenlere münkir adı verilir.[861]

---

[855] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, X/186.

[856] İzutsu, **Kur'ânda Allah ve İnsan**, s. 30-31.

[857] Bkz. el-Bakara 2/257; en-Nisa 4/137; et-Tevbe 9/66; Al-i İmran 3/28,55-56, 86, 90; el-Maide 5/9-10; Elmalılı, **Hak Dini**, I/192; Soysaldı, **Kur'ân Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar**, s.23.

[858] İsfahânî, **Müfredât**,"NKR" md., s.770; İbn Faris, Ebu'l-Huseyn Ahmed, **Mu'cemu Mekayisi'l-luğa**, Mısır, 1969, V/476.

[859] İsfahânî, **Müfredât**,"NKR" md., s.770; Bkz. el-Mümin 40/69.

[860] Al-i İmran 3/72; el-Hadid 57/20; İsfehânî, **Müfredât**, "KFR" md. s.653. Fîrûzâbâdî, **Besair,** "KFR" md., IV/361.

Küfür, iman konularından Allah'ın vahdaniyetini, peygamberleri ve âhireti kasten tasdik etmemek diye tanımlanır.[862] Küfür, Kur'ân'da iman erkânından herhangi birini veya bir kısmını inkâr etmektir.[863]

Hakikatı inkâr edip yaratıcıyı tanımak için akıl ve sezgi yeteneklerini kullanmamaktır.[864] Basireti perdeleyen inkâr,[865] âyetlerde şu şekilde gelmştir:

" وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَـذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلاَّ كُفُوراً " *Biz bu Kur'ân'da insanlara her çeşit misali, türlü biçimlerde anlattık, ama insanlardan çoğu inkârda direttiler.*"[866] " مَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ " "*Kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhine olur.*"[867]

Kur'ân'da "âmene" kavramının karşıtı ve olumsuzu inkârdır. İmanın zıddı olan küfür, inkâr anlamındadır.[868] "Allah'ı, melekleri, kitapları, peygamberleri ve âhireti inkâr, öldükten sonra dirilmeyi,[869] Allah'ın âyetleriyle beraber O'na kavuşmayı redetmek, küfür olduğu bildirilmektedir.[870] "*Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse tam mânasıyle sapıtmıştır*."

Allah Teâla, iman etmeyenler ile ilgili olarak şöyle buyurmaktadır:

كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ

---

[861] İsfahânî, **Müfredât,** "KFR", s. 653 "NKR" md. s.770; İbn Manzur, **Lisânü'l-Arab**, "KFR", "NKR" md. leri. Âyete Hz Yusuf'u, kardeşlerinin tanıyamaması (münkirun) olarak gelir. Bkz. Yusuf 13/54.

[862] En-Nisa 4/137; Teftâzânî, **Şerhu'l-Aḳāid**, s. 189; Fîrûzâbâdî, **Besair**, " KFR" md., IV/361.

[863] Teftâzânî, **Şerhu'l-Maḳāśıd**, V/ 224; Elmalılı, **Hak Dini**, I/192.

[864] Esed, **Kur'ân Mesajı,** I/5; Mevdudi, **Tevhid**, s.13.

[865] Bkz.Taberî, **Camiu'l-Beyân,** III/31; Hazin, **Mecmeut-Tefasir**, I/401.

[866] el-İsrâ 17/89; Elmalılı, **Hak Dini**, I/191; Mevdûdî, **Tefhîm**, I/115;İsfehânî, **Müfredât**, "KFR" md., s. 654.

[867] er-Rum 30/44; İsfahânî, **Müfredât**, "KFR" md., s. 654 ; İzutsu, **İslam Düşüncesinde İman Kavramı,** s.166.

[868] er-Rum 30/44; el-Bakara 2/ 41, 108, 177, 217; Al-i İmrân 3/4; Yunus 10/90; en-Nisa 4/76, 137; el-Maide 5/86; el-Araf 9/3.84; er-Ra'd 13/27; el-Hac 22/57; Lokman 31/23.

[869] el-Bakara 2/ 28; el-Mülk 67/6; Saffat 37/16; Yâsîn 36/78-79.

[870] el-İsra 17/ 10; es-Secde 32/10; el-Kehf 18/105-106; el-Ankebut 29/19.

"*Allah inanmayanların üstüne işte böyle murdarlık verir*."[871]

Âyetlerde küfür daha çok Allah'ı ve âyetlerini inkâr olarak gelmektedir.[872] Küfür, iman konularında peygamberlerin karşısına inançsızlık olarak çıkmaktadır.[873] "*sen ne kadar yürekten istersen iste, insanların çoğu inanmazlar."*[874] Küfür, nübüvveti, âhireti, mucizeleri, Allah'ın âyetlerini gösteren belgeleri yalanlamaktır."[875] İnkârın her türlüsü, Allah Teala'ya raci olup O'nun bir vasfını inkara varmaktadır. Aslında her bir küfür hasleti, imandan bir haslete zıttır.[876]

1.9.2. Şirk

Şirk, iman rükünlerinin birliğini zedeleyen unsurlardan birisidir. Sözlükte; ortak olmak, ortaklık, paylaşmak, birlikte yapmak ve iki malı birbirine karıştırmak anlamlarına gelir.[877] Terim olarak "Allah'ın zatında, sıfatlarında, fiillerinde veya O'na ibâdet edilmesinde ortağı, dengi yahut benzerinin bulunduğuna inanmak" tır.[878]

Şirk, Kur'ân'da كُفُو,[879] مِثْل,[880] وَلِي,[881] أَوْلِيَاء,[882] وَالٍ,[883] أَندَاداً,[884] شَفِيعٌ,[885] نَصِيرٍ,[886] شَرِيك,[887] وَكِيل,[888] افْتَرَى,[889] أَرْبَابٌ,[890] ve إِلـهَيْنِ[891] kelimeleriyle ifade edilmiştir.

---

871 el-Enam 6/125

872 en-Nisa 4/136;el-Bakara 2/28; Al-i İmrân 3/70; Tâhâ 20/127; el-Enfâl 8/52;Yunus 10/88, 96; Lokmân 31/32; el-En'âm 6/33; Jeffery, Arthur, **The Foreign Vocabulary of the Kurân**, Cairo, 1937, s. 43.

873 el-Furkan 25/21; el-Enam 6/124; el-İsra 17/90-95.

874 Yusuf 12/103

875 eş-Şuara 26/186; er-Ra'd 13/43; el-En'âm 6/109; el-Mülk 67/18; en-Nahl 16/36; el-Enbiya 21/25; el-Kehf 18/110; Sebe 34/40-41;Lokmân 31/32; et-Teğabun 64/7; Kaf 50/3; el-Casiye 45/25; es-Saffat 37/12.

876 Elmalılı, **Hak Dini**, VII, 5213.

877 İsfahâni, **Müfredât**, "ŞRK" md., s.381; Fîrûzâbâdî, **Besair**, "ŞRK" md., III/313.

878 Ahmet Saim Kılavuz, **İman ve Küfür Sınırı,** Marifet yay. İstanbul, 1990, s.75; Elmalılı, **Hak Dini,** II/1770.

879 el-İhlas 112/4.

880 eş- Şura 42/11. el-Bakara 2/120, 257; Al-i İmran 3/68; el-En'am 6/14, 51; el-Araf 7/155; en-Nahl 16/74; el-Kehf 18/17, 26; eş-; el-Casiye 45/19; Sebe 34/41; Yusuf 12/10.

881 el-Bakara 2/107, 120; ez-Zümer 39/3; el-En'am 6/14; et-Tevbe 9/116.

882 Hud 11/20,113; eş-Şura 42/6, 9, 31, 44.

883 er-Ra'd 13/11.

884 el-Bakara 2/165; İbrahim 14/30, 11/113, 42/6.

885 el-En'am 6/51,70;Yunus 10/3, 18; 6/70, er-Rum 30/13.

886 et-Tevbe 9/74; el-Ankebut 29/22; eş-Şura 42/8.

887 el-En'am 6/163; el-İsra 17/111;el-Furkan 25/2; Fussilet 41/47; er-Rad 13/33, en-Nahl 16/27,86; el-Araf 7/190;el-Kehf 18/52; er-Rûm 30/40; eş-Şura42/21.

888 el-İsra 17/2.

Kur'an'da Hz. Nûh kavminin ve câhiliye Araplarının bazı putlarının isimleri anılırken[892] genel anlamda putlar için إِلـهاً آخَرَ,[893] أَصنَاماً,[894] أَوْثَاناً,[895] تَّمَاثِيلُ,[896] أُنثَى[897] gibi kelimeler kullanılmaktaydı.

Şirk, âyetlerde Allah Teâlâ'nın sıfatlarına iman hususunda ortaya çıkmaktadır.[898] Kur'an'da şirk Allah'a iman beraber[899] Allah'tan başka ilâhlar edinmektir.[900]

İmana şirk bulaştırmak[901] sorgulanır ve makbul görülmez.[902] Kur'ân'da insanların hangi açılardan şirke düştüğü bildirilmektedir. Bunlar, Allah'ın vahdaniyetini red[903] ve itiraz etmek,[904]Allah'la beraber başkasına tapınmak[905] din adamlarını rab edinmek ve putları ilah edinmektir. [906]

Mekkelilerde şirkin en yaygın olanı insanların Allah Teâlâ'yı mahlûkata benzetip O'nun çocuk sahibi olduğunu iddia etmeleridir.[907] "*Allah çocuk edindi" dediler. Hâşâ! O, bundan münezzehtir."*[908] Müşrikler melekleri Allah'ın kızları, Yahudiler Hz. Üzeyri, Hıristiyanlar Hz. İsa'yı Allah'ın oğlu olduğunu söyleyerek şirke girmişlerdir.[909]

---

889 el-Kehf18/15; Yunus 10/17, el-En'am 6/21, el-Ankebut 29/68.
890 Yusuf 12/39.
891 en-Nahl 16/51.
892 en-Necm 53/19-20; Nuh 71/23.
893 el-Hicr 15/96; el-İsra 17/22,39; el-Müminun 23/117; en-Neml 27/60-63; el-Enbiya 21/29.
894 eş-Şuara 26/71.
895 el-Ankebut 29/25.
896 el-Enbiya 21/52.
897 en-Necm 53/21-23.
898 Afif Abdulfettah et-Tabbâra, **Rûhu'd -Dini'l-İslâm**, 10. baskı, Beyrût, 1973, s. 96.
899 el-Ankebut 29/61-63; el-Casiye 45/87; Lokman 31/25; Yunus 10/31; el-Müminun 23/84-89.
900 el-Furkan 25/3; en-Necm 53/23; el-Ahkaf 46/4-5; en-Nahl 16/20-21; Lokman 31/11; Yâsîn 36/74; el-Enbiya 21/43.
901 Yusuf 12/106.
902 en-Neml 27/60- 64; Âlûsî**, Rûhu'l-Meânî**, IX/281.
903 es-Sâffat 37/35-36; ez-Zuhruf 43/15-16.
904 Sâd 38/5; Yunus 10/2; el-Maide 5/103.
905 el-Bakara 2/165; en-Nisa 4/117; el-En'âm 6/101; el-Ahkaf 46/5.
906 et-Tevbe 9/31; Yunus 10/18; en-Necm 53/19-23.
907 el-Cin 72/3; el-Kehf 18/4; Meryem 19/88. 91-92; el-Enbiya 21/26; ez-Zuhruf; 43/81; el-En'âm 6/100-101;Taberî, **Camiu'l-Beyân**, XII/75.
908 el-Bakara 2/116; es-Sâffat 37/152; ez-Zuhruf 43/19; el-Kehf 18/4.
909 Bkz. es-Sâffat 37/150-153; et-Tevbe 9/30; Kurtûbî**, el-Câmi**, VI/3982.

Müminler, Allah'a asla şirk koşmazlar.[910] Kur'ân'da şirk şöyle nehyedilmektedir: *"Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz O'na döndürüleceksiniz*"[911]

Müşrikler âhiret konusunda birbirinden farklı inançlar ortaya koymuşlardır. Darlıkta iken Allah'a yönelme,[912] bazen âhireti tamamen inkâr etme,[913] bazen de âhirete, Allah katında putların şefaatini umarak inanma şeklindedir.[914]

1.9.3. Nifak

İman rükünlerinin birliğini zedeleyen unsurlardan birisi de nifaktır. Nifak, bir şeyin kopması, gitmesi, bir şeyi gizlemek ve tünel anlamlarındadır.[915] İman rükünlerine ağızlarıyla inandık deyip kalben inanmamak nifaktır.[916] Bundan dolayı âyetlerde, imanın zıddı olan inkâr ve küfür bazen nifak için de kullanılmıştır.[917] Nefeka masdarından türetilen münâfık, "dinin bir kapısından girip diğerinden çıkan kişi" olarak tanımlanır.[918]

Münafiklar iman rükünleri hususunda tereddüt içindedirler. "*Bunların arasında bocalayıp durmaktalar.*"[919] Ağızlarıyla, kalplerinde olmayan şeyleri söylemektedirler.[920] *"(Yanınıza) küfürle girip yine küfürle çıktıkları hâlde, size geldiklerinde 'inandık' dediler.*" [921] Münafiklar, müminlerin yanında tasdik ettiklerini söyledikleri bütün iman rükünlerini aslında inkâr etmişlerdir.

Allah'a ve âhirete imanda durumları şöyledir; "*İnanmadıkları halde 'Allah'a ve*

---

[910] el-Furkan 25/68.
[911] el-Kasas 28/88; Ayrıca Bkz. el-İsra 17/22, 39; ez-Zariyat 51/51; eş-Şuara 26/213; el-Müminun 23/117; Meryem 19/81.
[912] Yunus 10/12; el-Ankebut 29/65.
[913] et-Tevbe 9/45; el-Casiye 45/24; Yasin 36/ 77; en-Nahl 16/38; er-Ra'd 13/5; en-Naziat 79/11-14; el-Müminun 23/37, 82; el-İsra 17/49; en-Neml 27/67; el-Vakia 56/47- 48.
[914] Yunus 10/18; Fussilet 41/50; el-Kehf 18/35-36; Sad 38/16;ez- Zümer 39/3.
[915] Fîrûzâbâdî, **Besair,** "NFK" md., V/104.
[916] el-Maide 5/ 41; el-Maide 5/22; en-Nûr 24/47; el-Ankebut 29/10-11; en-Nisa 4/141; İbn Kesir, **Tefsir**, I1/4872; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, III/205.
[917] el-Ankebut 29/11; İzutsu, **Kur'ân'da Allah ve İnsan,** s. 31.
[918] İsfahânî, **Müfredât**, "NFK" md. s.765.
[919] en-Nisâ 4/143; el-Hac 22/11.
[920] Al-i İmrân 3/167; el-Münâfikun 63/3; en-Nisa 4/60-61; en-Nûr 24/51.
[921] en-Nisa 4/61; el-Bakara 2/13-14; İbn Kesir, **Tefsir**, 1/872; Elmalılı, **Hak Dini**, I/211.

ahiret gününe inandık' derler."[922]

Allah ve Hz. Peygamber'den yüz çevirerek iman etmezler, *"Allah'a ve Peygamber'e inandık ve itaat ettik' diyorlar; ondan sonra da içlerinden bir gurup yüz çeviriyor. Bunlar inanmış değillerdir."* [923] Bu şekilde davranmakla kâfir olmuşlardır.[924] İmanın şüphe karışmamış sürekli bir tasdik olarak kabul edildiği dikkate alınırsa, münafıkların kâfir olduğu anlaşılmaktadır.[925]

"*İman edip sonra inkâr edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkâr edenleri, sonra da inkârlarını arttıranları Allah ne bağışlayacak, ne de onları doğru yola iletecektir.*"[926] Bu yüzden âyette münafıkların kalplerindeki inkârı belgeleyen ve bu tutumlarını kınayan bir değerlendirmeye yer verilmiştir.[927]

İman esasları hususunda kalplerinde şüphe olan münafıkların âyetlere karşı tavırları şöyledir; *"Kendilerine 'Allah'ın indirdiği Kur'ân'ın ve Resulün hükmüne gelin!' denildiğinde, münafıkların senden iyice geri durduklarını görürsün."*[928]

1.9.4. Tekzib

İman rükünlerinin birliğini zedeleyen unsurlardan biri de tekzibdir. Kizb, doğruluğun hilafıdır. Bu sebeple tekzib, birine yalan nisbet etmektir.[929] Ayrıca bu kelime inkâr mânasına geldiği gibi, birini yalancı bulma mânasına da gelmektedir.[930]

Kizb, âyetlerde inkâr ifade eden lafizlar arasında çokça yer alır. Kur'ân'da tekzib, sözden ziyade iman bakımından öne çıkmıştır. "وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ"

---

922 el-Bakara 2/8; et-Tevbe 9/45.
923 en-Nûr 24/47; el-Münâfikun 63/1.
924 Fîrûzâbâdî, **Besair**, "NFK"md., V/105; Mevdudi, **Tefhim,** I/424.
925 et-Tevbe 9/67; el-Câsiye 45/34-35.
926 et-Tevbe 9/66. 74; en-Nisa 4/137-138.
927 Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, VIII/289.
928 en-Nisa4/60-61; Elmalılı, **Hak Dini**, V/3531; İbn Kesir, **Tefsir,** III/1635.
929 İbn Faris, **Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa**, V/167; Cevheri, **es-Sıhâh,** "KZB" md., I/210; İbn Manzur, **Lisanu'l-Arab**, II/ l98.
930 Fîrûzâbâdî, **Besair**, "KZB" IV/339; Muhammed Murtada ez-Zebidi, **Tâcu'l-Arus,** Beyrut, 1966, s. 447.

âyeti hakkında münafıkların yalancılıkları söylemden ziyade itikadlarındadır.[931]

Kur'ân'da inkâr etmek bazen tekzib anlamına gelmektedir.[932]

وَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِ اللّهِ "*Allah'ın âyetlerini yalan sayanlardan olma yoksa hüsrana uğrayanlardan olursun*" [933]

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنَّى يُصْرَفُونَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا

"*Allah'ın âyetleri hakkında tartışanlara bakmadın mı? Nasıl döndürülüyorlar! Onlar, Kitab'ı ve peygamberlerimize gönderdiklerimizi yalanlayanlardır.*"[934]

Tekzib bazen Allah'a şirk koşma ve O'nun âyetlerini inkâr anlamındadır.[935]

" قَدْجَاءتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنتَ مِنَ الْكَافِرِين " "*Âyetlerim sana gelmişti de sen onları yalanlamış, büyüklük taslamış ve inkârcılardan olmuştun."* Âyetleri tekzib, bazen Kur'ân ayetleri, bazen de gönderilen mûcizeleri inkâr etme şeklinde olmaktadır.[936]

Peygamberi ve Allah'ın âyetlerini tekzib edenler şu şekilde uyarılmaktadırlar:

فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ يَوْمَ يُدَعُّونَ إِلَى نَارِ جَهَنَّمَ دَعّاً

"*O gün, hakkı yalan sayıp Peygambere yalancı diyenlerin vay hallerine! Onlar ki daldıkları bâtıl içinde oynırlar.*[937]

---

[931] İsfahânî, **Müfredât**, "KZB" md., s. 643; Fîrûzâbâdî, **Besair**, " KZB" md., IV/338.
[932] İzutsu, **Kur'ânda Allah ve İnsan**, s. 31.
[933] Yunus 10/95; el-Kıyamet 75/31-32; Kaf 50/5; el-Kamer 54/9 Sebe 34/45.
[934] el-Mümin 40/69; el-Ahkaf 46/26; el-Bakara 2/18; el-Enfâl; 8/53-54; el-Hac 22/46; el-Bakara 2/171.
[935] ez-Zümer 39/32, 59; el-En'âm 6/21.
[936] Bkz.el-Kehf 18/103-106; en-Nebe 78/28; Fîrûzâbâdî, **Besair**,"KZB" md., IV/339.
[937] et-Tûr 52/11-14.

1.9.5. Dalâlet

İman mânasındaki hidâyetin zıddı olarak, sırat-ı müstakimden dönmek, yoldan kasten veya sehven sapma mânasına gelmektedir.[938] Dalâlet, Allah'ın vahdaniyetini, âhireti, nübüvveti, kitapları, melekleri inkârdır.[939] Kur'ân'da dalâletin çeşitli tür ve biçimleri vardır.[940]

Aşağıdaki âyette insanların çoğuna uymak dalâlet sebebi olarak gösterilmiştir:

وَإِن تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِي الأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ اللهِ إِن يَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلاَّ يَخْرُصُونَ

"Yeryüzünde bulunanların çoğuna uyacak olursan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Onlar zandan başka bir şeye tâbi olmaz, yalandan başka söz de söylemezler."[941]

Hz. Peygamber'in davetine uymamak,[942] Kur'ân'ı inkâr etmek[943] dalâlet olarak ifade edilmiştir. Dalâleti tercih ederek saptıranlar akıllarını kullanıp hakikatleri görecek yerde sadece arzularına uyarlar.[944]

Allah'tan başka ilâhlar kabul etmek, kıyametin gelmesinden şüphe edip âhiret hayatını inkâr etmek de derin bir dalâlettir.[945]

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُ لُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِباً أَم بِهِ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ

"Çürüyüp paramparça olduğunuz vakit yeniden dirileceğinizi söyleyerek haber veren kişiyi gösterelim mi? "Acaba o, yalan yere Allah'a iftira mı etmiştir? Yoksa onda

---

938 İsfahânî, **Müfredât,** "DLL" md., s.440; Fîrûzâbâdî, **Besai**r, "DLL" md., III/481; Beydavi, **Envâr**, I/11.
939 en-Nisa 4/136;İsfahânî, **Müfredât,** "DLL" md., s.441; Fîrûzâbâdî, **Besair,** "DLL" md., III/482.
940 Kutub, Seyyid, fî Zilâl, I/477.
941 el-En'âm 6/116-117.
942 Bkz. el-Furkan 25/41-42; el-Casiye 46/32; Kutub, Seyyid, **fî Zilal**, IIV/129; Mevdudî, **Tefhim**, III/265.
943 Fussilet 41/52; el-Cuma 62/2.
944 en-Nisa 4/44; el-Furkan 25/43-44; ez-Zuhruf 43/40.
945 en-Nisa 4/116; Lokman 31/11; ez-Zümer 39/53; eş-Şura 42/18.

delilik mi var?" (dediler). Hayır! Ahirete inanmayanlar azaptadırlar ve derin bir sapıklık içindedirler"[946]

Allah (c.c.), âyetlerini inkâr edenleri,[947] yalancı ve kâfirleri[948] ile şüphe içinde olanları, [949] dalâlette bırakıp hidâyete eriştirmeyeceğini beyan etmektedir.

Âyetlerde delâlette olanlar, zalim ve itaatsizlerdir.[950] Putlar, dalâlete sevkedici varlıklar arasında sayılmaktadır.[951] Yine Allah'tan başkasına kulluk edip kendi hevalarına uymak,[952] şirk koşmak [953] dalâlet olarak nitelendirilmektedir.

1.9.6. Cibt ve Tağut

İman rükünlerinin birliğini yıkan unsurlardan biri de cibt ve tağuttur. Tağutla beraber kullanılan cibt terimi, Allah'ın dışında tapınma konusu edinilen her varlığı, Allah'ın buyruklarına uymaktan alıkoyan her türlü engeli ifade eden bir terimdir:[954]

Cibt ve tâğut Allah'tan başka ilâh edinilen mabudların isimleri oldukları için birbirlerinin yerine kullanılabilmektedir.[955] "يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ" " *Onlar 'cibt'e ve 'tağut'a inanıyorlar*."[956]

Tağut, insanlar tarafından ilâh edinilmiş bütün bâtıl tanrıları, insanların Allah'a isyanına sebep olan, görünen ve görünmeyen tüm varlıkları; insanlık tarihi boyunca, hakkı bâtıl, bâtılı hak gösterme gayretini yansıtan, bütün küfür ve ilhad faaliyetlerini sembolize eden bir kavramdır.[957] Tağut, isyanda aşırı davranan ve Cenab-ı Hakk'ın

---

[946] Sebe 34/7-8.
[947] en-Nahl 16/104.
[948] el-Mümin 40/24.
[949] el-Mümin 40/34.
[950] Meryem 19/38; Lokman 31/11.
[951] İbrahim 14/36; Tâhâ 20/85.
[952] el-En'âm 6/56.
[953] en-Nisa 4/116.
[954] en-Nahl 16/36; en-Nisa4/51; el-Bakara 2/256;İbn Abbas, **Mecmeut-Tefâsir,** II/147; İbn Kesir, **Tefsir,** I/424; Elmalılı, **Hak Dini**, II/1349.
[955] en-Nisa 4/60; Elmalılı, **Hak Dini**, II/1368; Ulutürk, **Kur'ân'da Zulüm Kavramı**, s.27.
[956] en-Nisa 4/51.
[957] İbn Kesir, **Tefsir,** I/215;Beydâvî, **Envar**, I/381;Kurtubî, **el-Câmi**, III/1850; Elmalılı, **Hak Dini**, II/871.

dışındaki her türlü mabuddur.[958]

"*İnkâr edenlerin dostları tağutlar olup onları aydınlıktan karanlıklara götürürler.*"[959] Allah Teâlâ iman edenlerin velisidir. Kâfirlerin velisi ise tağutlardır.

Tevhid akidesinin insanlar tarafından benimsenmesine engel olan şeytan, put,[960] kâhin, sihirbaz ve sapkın liderler,[961] Allah'a kulluğu engelleyen düşünce sistemleri tâğut kelimesinin kapsamındadır.[962] Yüce Allah, tağuta karşı insanlara peygamberler göndermiştir."[963] "وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَن يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ" *"Tâğut'a kulluk etmekten kaçınıp, Allah'a yönelenlere müjde vardır."*[964]

İmanın kalbe girebilmesi için kalbin bâtıl itikadlardan arındırılması, kalpteki küfür ve tağuta yönelik sevginin çıkarılması ve onlarla bağların koparılması gerekir.[965]

"فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِن بِاللهِ فَقَدِاسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىَ

"*Kim tağutu reddedip Allah'a iman ederse* kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır."[966]

1.9.7. Zulüm

Elmalılı, müfessirlerin zulüm ifadesine, bir şeyi ait olduğu yerin dışında bir yere koyma anlamı verdiklerini söyler.[967]

Kur'ân'da zulüm şirk, inkâr, tekzib, nifak,[968] Allah'ın koyduğu inançla ilgili kuralları çiğneme olarak zikredilir. Şirk en büyük zulümdür.[969]

---

[958] İsfahânî, **Müfredât,** "TĞY" md., s.454; Fîrûzâbâdî, **Besair,** "TĞY" md ., III/508.
[959] el-Bakara 2/257; en-Nisa 4/76.
[960] el Bakara 2/256; en-Nahl 16/36.
[961] el-Bakara 2/257; Fîrûzâbâdî, **Besair,** "TĞY" md ., III/509.
[962] Şevkâni, **Fethu'l-Kadîr,** IV/456; Elmalılı, **Hak Dini,** III/1368.
[963] en-Nahl 16/36.
[964] ez-Zümer 39/17.
[965] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, I/173; Sallabi, **Allah'a İman,** s. 219.
[966] el- Bakara 2/256.
[967] Bkz. Elmalılı**, Hak Dini,** VI/2843.

Hz. Peygamber, "الَّذِينَ آمَنُواْ وَلَمْ يَلْبِسُواْ إِيمَانَهُم بِظُلْمٍ" âyetini, " إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ" âyetiyle tefsir etmiştir.[970] İmanlarına zulüm bulaştırmak, Allah'a ortak koşmaktır.[971] Bu âyetle ilgili ashaptan bazıları "kişiye yapılan haksızlık" mânasını verince Hz. Peygamber buradaki zulmün "Allah'a ortak koşmak" anlamına geldiğini belirtmiştir.[972] Şirkin büyük bir zulüm olmasının sebebi, Allah'tan başkasına tapan insanın, Yüce Allah'ın hakkı olan kulluğu, O'ndan başkasına yöneltmek suretiyle haktan sapması veya değersiz bir varlığa kulluk ederek yaratılış gayesine haksızlık etmesi şeklinde izah edilir.[973] Sadece Allah (c.c.)'a ubûdiyet adalettir. Kurân'da inkârcıların bizzat zâlimler olduğu şöyle ifade edilir: " وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ" "*inkâr edenler elbette zalimlerdir.*"[974] Hem küfür hem de münafıklık etmek[975] zulümdür.[976]

Ulûhiyeti inkâr etmek ve ilahlık iddiasında bulunmak, Allah'ın kudretinden tereddüt etmek, buzağıyı tanrı edinmek,[977] putlara tapmak,[978] inkâr edip Allah'ın yolundan alıkoymak, Cenab-ı Hak tarafından kendilerine gelen gerçeği gizlemek, Allah (c.c.)'a karşı yalan uydurmak ve O'na ortak koşmak, Allah, "*Meryemoğlu Mesih*"tir diye iddiada bulunmak, zulümdür.[979] Kıyameti ve âhireti inkâr edip Allah'ın yolundan alıkoymak, uydurduğu bir yalanı Allah'a isnad etmek,[980] Peygamberleri yalanlamak,[981] ilahi kitaplara inanmamak, Allah'a karşı yalan uydurmak veya O'nun âyetlerini

---

968 İsfahânî, **Müfredât,** "ZLM" md., s. 471.
969 Lokman 31/13.
970 Buharî, Enbiya,41; Tefsir, 31.
971 Kutub, Seyyid**, fî Zilâl**, IV/223-224.
972 İbn Kesir, **Tefsir**, II/153.
973 Râzî, **Tefsir-i Kebir**, XXV/146; Elmalılı, **Hak Dini**, VI/3844.
974 el-Bakara 2/254.
975 et-Tevbe 9/ 47.107.109; el-Haşr 59/16-17.
976 en-Nisa 4/150; en-Nûr 24/47-50.
977 el-Enbiya 21/29; el-Bakara 2/10; el-Kasas 28/ 40-50; el-Araf 7/148; el- Enbiya 21/ 87.
978 Al-i İmran 3/151.127-128; el-Hac 22/71.
979 el-Hacc 22/25, 71; el-Bakara 2/140; Al-i İmrân 3/51, 54;el-Maide 5/72; el-Maide 5/72; Fâtır 35/32.
980 el-Kehf 18/38; Meryem 19/37-38; el-Araf 7/45; Hûd 11/18-19.
981 en-Nahl 16/113; el-İsra 17/47; el-Furkan 25/8; en-Neml 27/37.

yalanlamak,[982] Rablerinin âyetlerini inkâr edip Peygamberlerin mucizelerini redetmek,[983] inkârda direnmek,[984] mucizelere büyüdür deyip inkâr etmek zulümdür.[985]

Yalan, özü bakımından haksızlıktır. İftira, onun daha ileri bir boyutudur. Allah'a karşı yalan ve iftira ise en zâlimce olanıdır. Allah'ın yarattığı ve indirdiği delilleri inkâr etmek veya onların asılsız olduğunu söylemek, iftiranın en zâlimce olanıdır.[986]

Allah'ın âyetlerine karşı olumsuz tavır takınma,[987] İndirilen ilahi kitapların sözlerini değiştirme, Allah'ın âyetlerini yalan saymak, Onları bile bile inkâr etmek, Allah'ın âyetleriyle alay etmek,[988] Peygamberleri doğrulayan mucizeleri inkâr etmek, mucizelere sihir demek,[989] Rabbinin âyetleriyle öğüt verildiği halde onlara sırtını dönmek[990] zulüm olarak ifade edilmektedir.

1.9.8. Cuhûd

İman rükünlerinin birliğini zedeleyen unsurlardan biri de cuhûd'dur. Bilerek inkâr etmek, itiraf etmemek demektir.[991] İkrârın zıddıdır.[992] Âyetlerde "inat ve kibirden dolayı Allah (c.c.)'ı bile bile inkâr, âyetleri ve mucizeleri kabul etmeyip imanı tebliğ eden peygamberleri inkârdır."[993]

Kâfirler, zalimler, gaddar ve nankörler cühûdda bulunur.

وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ ,وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ ,وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ

[982] Yunus 10/39; el-Ahkaf 46/10;el-En'âm 6/21. 33. 144; el-Araf 7/37.
[983] el-Enfâl 8/54;el-Kehf 18/5; el-Ankebut 29/49; et-Tevbe 9/70;Yunus 10/13.
[984] el-İsra 17/99; Yunus 10/17.
[985] el-Kasas 28/36-37; eş-Şûra 42/35.
[986] el-Araf 7/176-177; Elmalılı, **Hak Dini**, IV/2691.
[987] el-Araf 7/176-177.
[988] el-Araf 7/40; el-Ankebut 29/49, el-En'am 6/68.
[989] el-Araf;7/103; el-Enfal 8/54; el-İsra 17/59; el-Kasas 28/36-37; en-Neml 27/12-14.
[990] el-Kehf 18/57; Sebe 34/4.
[991] İbn Manzur, **Lisanu'l-Arab**, "CHD"md., I/403; Fîrûzabadî, **Besair,** "CHD"md., s. 345.
[992] İsfahânî, **Müfredâ**t, "CHD" md., s.123.
[993] Tehânevî, I/192; Bkz. en-Neml 27/13-14.

"*Bizim âyetlerimizi kâfirlerden, zalimlerden, gaddar ve nankörlerden başkası inkâr etmez*"[994] Âyetlerde Ad kavminin cühûd ettiği ifade edilmektedir.[995] "*Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini bile bile, inatla inkâr ediyorlardı.*"[996] Ad kavminin inkâr ettiği Hz. Hûd tek kişi olduğu halde âyette peygamberler şeklinde çoğul olarak gelmesi, bir peygambere cühûd, bütün peygamberlere cühûd kabul edildiğinden veya Hz. Hûd'un tebliğleri esas itibarıyla evvelki peygamberlerin tebliğlerine uygun olduğundan ona cühûd etmekle bütün peygamberlere cühûd etme durumuna düşmüşlerdir.[997]

Firavun ve askerleri iman etmedikleri için Kur'ân'da cühûd bir topluluk olarak tanıtılmaktadır.[998] "*Doğrusu o zalimler, bile bile Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar*"[999]

Allah'ın âyetleri hakkında cühûd, inatlarından dolayı Allah'ın âyetlerini ve mucizelerini inkâr anlamında varid olmaktadır: "*Onlar Bizim âyetlerimizi bile bile inkâr ediyorlardı*", "*İşte Allah düşmanlarının cezası da: O ateş! Âyetlerimizi bile bile red ve inkâr ettiklerinden ötürü onlara orada ebedî kalmak vardır* "[1000]

Âyetlerde geçen cühûd kelimesi açıkça görüldüğü gibi Allah'ın âyetlerini "bilerek inkâr" anlamındadır.

1.9.9. İlhad

İman erkânının birlikteliğini zedeleyen unsurlardan biri de ilhaddır. Kaynaklarda bu kelimeye, harf-i cerle kullanışına göre pek çok mânalar verilmiştir. Sözlükte "meyledip yönelmek, haktan sapmak, emredileni yerine getirmemek, kuşku duymak, yamukluk, mücadele ve münakaşa etmek" gibi anlamlara gelmektedir. [1001] Terim olarak ilhad, "Allah'ın varlığını veya birliğini, dinin temel hükümlerini inkâr etmek veya yanlış

[994] el-Ankebut 29/47, 49;el-Ankebut 29/47; Lokman 31/32.
[995] Hûd 11/59.
[996] el-Ahkaf 46/26; el-Mümin 40/63.
[997] İbn Aşur, **et-Tahrir**, XII/105; Elmalılı, **Hak Dini**, IV/2785.
[998] Bkz. el-Kasas 28/39;en-Neml 27/14.
[999] el-En'âm 6/33.
[1000] Fussilet 41/15, 28.
[1001] İsfahânî, **Müfredât**, "LHD" md,. s.676; İbn Manzûr, **Lisanu'l-Arab**, "LHD" md., III/348; Zemahşerî, **Keşşaf,** III/454; Fîrûzâbâdî, **Besair**, "LHD" md. IV/421; Bkz. Cerrrahoğlu, **Tersir Tarihi,** II/353.

bir şekilde te'vil etmek" mânasında kullanılır.[1002]

Kur'ân'da ilhadı şöyle sıralayabiliriz:

1. "Allah'ın isimlerini tahrif ve tağyir ederek O'nu inkâra kalkışmaktır. Nitekim Allah Teâlâ'nın isim ve fiillerinde, şirk koşmak ilhaddır.[1003]

وَلِلّهِ الأَسْمَاء الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُواْ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَآئِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ

"*En güzel isimler Allah'ındır bu isimlerle O'na dua edin. O'nun isimleri konusunda haktan sapanları terk edin. Onlar işlediklerinin cezasını çekeceklerdir.*" [1004] İlhad, ilâhi isimlerde üç şekilde olmaktadır: a. İlâhi isimleri değiştirmek veya sahih olmayan bir şekilde nitelemek. b. Yüce Allah için caiz olmayacak şekilde isimlerine ilave etmek. c. İlâhi isimleri eksiltmek. Mesela bedevilerin putlarına ilahi isimlerin müenneslerini vermeleri gibi. Müşriklerin Allah'a, "Ey ikramın babası, ey akyüzlü" demeleri veya Cenab-ı Hakkın "Rahman, Cebbar, Mütekebbir" isimlerine itiraz etmeleri gibi.[1005]

2. Kur'ân'ın Allah tarafından gönderildiğine inanmamak ve onu başka birine nisbet etmek. Kur'ân'da ilhad, Cenab-ı Allah'ın âyetleri hususunda sapma gösterenler hakkında şöyle geçmektedir: " إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا " "*Âyetlerimiz konusunda, haktan sapanlar bize gizli kalmazlar.*"[1006]

3. İlhad, inkâr edip haktan sapmak şeklinde özetlenebilecek bir mânaya gelmektedir.[1007] "وَمَن يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ" "*Kim zulüm ile haktan sapmak isterse…"*[1008] Âyette ilhad zulümle birlikte veya onunla eş anlamlı olarak zikredilmektedir.[1009]

[1002] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** XV/71; Elmalılı, **Hak Dini**, VI/4209; Cerrahoğlu, **Tersir Tarihi,** II/353.
[1003] İsfahânî, **Müfredât,** "LHD" md., s.676; Elmalılı, **Hak Dini,** IV/2339.
[1004] el-Araf 7/180.
[1005] Râzi, **tefsir-i Kebir**, XI/172; Şevkâni, **Fethu'l-Kadîr,** IV/456; Elmalılı, **Hak Dini,** IV/2339.
[1006] Yasin 36/15; el-En'am 6/93; Fussilet 41/40.
[1007] İsfahânî, **Müfredât,** "LHD" md., s.676; Şevkânî, **Fethul-Kadîr**, II/268.
[1008] el-Hac 22/25.
[1009] Şevkâni, **Fethu'l-Kadîr**, IV/456; Elmalılı, **Hak Dini**, IV/2339.

1.9.10. Bâtıla İman

Bâtıl hakkın zıddıdır. Başta inkâr ve şirk olmak üzere heva ve zann'dan[1010] kaynaklanan, vahyin reddettiği her türlü inanç, söz ve fiil bâtıl kavramının içinde yer almaktadır.[1011] Bâtıl, âyette küfür ve şirk anlamındadır. Kur'ân, hakk ile bâtılı açık bir şekilde birbirinden ayırmıştır. "وَقُلْ جَاء الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ" "*Hak geldi; bâtıl yıkılıp gitti"*[1012]

Bâtıl, bazı âyetlerde hakkın zıddı olarak "batıl" tanrılar için zikredilmektedir.[1013]

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الْبَاطِلُ

"*Allah hakkın, gerçeğin ta kendisidir. Müşriklerin O'nun dışında yalvardıkları tanrılar ise bâtılın ta kendisidir*."[1014] Tevhid'e dayalı olmayan inanç ve düşünceler bâtıldır. Hak dine aykırı inancı belirtmek üzere bâtıl ifadesi âyette şöyledir: "*Her toplum öldürmek için, resullerine karşı harekete geçtiler ve hakkı yıkmak için birtakım bâtıl iddialar ileri sürdüler*."[1015]

Âyetlerde 'Hak' kelimesi islam anlamına gelmektedir:

" وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَاء فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاء فَلْيَكْفُرْ

"*De ki: Rabbiniz tarafından hak geldi. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin*."[1016]

Âyette hakkı örtmek ve gizlemek, peygamberi red etmek anlamında şöyle

---

[1010] en-Nisa 4/157; el-En'âm 6/116; et-Tûr; 53/23-28; Fîrûzâbâdî**, Besair,** "BTL" md., II/253.
[1011] İsfahânî, **Müfredâ**t, "BTL" md. s. 66; Fîrûzâbâdî, **Besair,** "BTL" md., II/252.
[1012] el-İsra 17/81; sebe 34/49.
[1013] Fîrûzâbâdî, **Besair,** "BTL" md., II/252; Bkz el-En'âm 6/114, el-Bakara 2/42; el-İsra 17/81; el-Araf 7/118; el-Kehf 18/56; el-Hac 22/62; Lokman 31/30, Sebe 34/49; el-Mümin;40/5.
[1014] Lokman 31/30; el-Hac 22/62.
[1015] el-İsra 17/81; el-Mümin 40/5.
[1016] el-Kehf 18/29; BA. et-Tevbe 9/29.33;el-Fetih 48/28; es-Saff 61/9.

gelmektedir, "*Yoksa senin hakkında:'Allah adına yalan uydurdu mu' diyorlar?*"[1017]

Bâtıla iman edenler şöyle uyarılmaktadırlar:

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

"*Bâtıla inanıp Allah'ı inkâr edenler (var ya), işte ziyana uğrayacaklar onlardır* "[1018] Hakkı bâtıla karıştırmanın yanında hakkı bâtıl gibi göstermede inkârcılar, vahyin eskilerin uydurması olduğunu söylemişlerdir.[1019] " أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللَّهِ يَكْفُرُونَ "*Böyle iken onlar bâtıla inanıyor da Allah'ın bunca nimetlerini inkar mı ediyorlar?"[1020]*

Bâtılı hakka karıştırıp hakikati gizleme [1021] de batıldır. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in gönderilmiş olmasına rağmen Yahudiler, hak ile bâtılı birbirine karıştırmışlardır.[1022] Onların bilerek hakkı bâtıla karıştırıp gerçeği gizledikleri âyetlerde açıklanmıştır.[1023]

1.9.11. Şek

Kur'ân-ı Kerîm'de şek anlamına gelen "er-rayb",[1024] "el-mirye",[1025] "el-mümter",[1026] "el-lebs",[1027] "el-merîc"[1028] ve "zan"[1029] gibi kavramlar vardır. Rayb, yakînin zayıflığına ve noksanlığına işaret eder.[1030]

"Kur'ân'da inkâr edenlerin sürekli bir şüphe içinde oldukları belirtilmektedir.[1031]

[1017] Al-i İmrân 3/71; eş-Şura 42/24.
[1018] el-Ankebut 29/52.
[1019] el-Kalem 68/15.
[1020] el-Ankebut 29/67; en-Nahl 16/72.
[1021] Al-i İmrân 3/71.
[1022] el-Bakara 2/41, 146;el-En'âm 6/20.
[1023] Al-i İmrân 3/71; el-Bakara 2/42; Al-i İmrân 3/20.
[1024] el-Bakara 2/2; el-Câsiye 45/26.
[1025] Fussilet 41/54; Hud 11/62, 110;
[1026] el-En'âm 6/2
[1027] el-En'âm 6/9; Kaf 50/15.
[1028] Kaf 50/5
[1029] el-Câsiye 45/32
[1030] İsfahânî, **Müfredât,** "RYB"md. s. 250; İbn Manzûr, **Lisanu'l-Arab**,"RYB"md., X/451-453.
[1031] el-Hac 22/55.

"فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ" yani şüphededirler. Bunun başlıca nedeni, inkârcıların kalplerinin Kur'ân aydınlığından yararlanamaması ve doğruya ulaşamamalarıdır.[1032] "لاَ رَيْبَ فِيهِ" "onda hiçbir şüphe yoktur" ifadesi, hem Kur'ân'ı hem de âhireti nitelemektedir.[1033] Âyetlerde Allah Teâlâ'ya, ilahi kitaplara, âhirete, peygamberlere inanmayanların şüphe içinde oluklarının ifade edilmesinde, şek kelimesine dikkat çekilmektedir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Allah'ın varlığı hakkında şüphe: " أَفِي اللهِ شَكٌّ" "*Allah hakkında şüphe edilir mi*?" [1034] Bu âyetin iki anlama gelmesi muhtemeldir. Birincisi: Allah'ın varlığında şüphe mi var? İkincisi: Allah'ın ilâh oluşunda ve yalnızca O'na ibadet edilmesi gerektiğinde şüphe mi var?[1035] şeklindedir. O'nun varlığı ve tek oluşu konusunda kuşku duyulur mu? Her türlü delil, ilâhlıkta tek olduğunu gösterir. Delilerin çokluğu, belirtilerin gözler önünde olması dolayısıyla, şüphe ihtimali ortadan kalkmaktadır. Evrendeki sayısız varlıklar, O'nun varlığına ve birliğine delildir. Allah'ın âyetleri gözleri önündedir.[1036]

2. Kur'ân hakkında şüphe: "بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِّن ذِكْرِي" "*Benim zikrimden **şüphe** içindedirler*"[1037] İnkârcılar, Kur'ân'ı Hz. Peygamber'in uydurduğunu ileri sürmüşlerdir. Oysa Kur'ân'ı kendilerine sunan Hz. Muhammed'in kişiliği üzerinde en ufak bir kuşkuları yoktu. Ayrıca kendilerine sunulan kitapta beşer üstü gücün etkisini fark edebilmişlerdi.[1038] Kâfirler, Kur'ân ve elçi hakkında kuşku duymuşlardır. Bu çağrı karşısında kâfirlerin geleneksel kuşkuları, kararsızlıkları ve bundan kaynaklanan

---

[1032] el-Bakara 2/10; Ebu Ubeyde muammer b. Müsenna et-Temimi, **Mecâzu'l-Kur'ân,** thk. M.Fuat Sezgin, Kahire, 1954, I/32; İbn Kesir, **Tefsir,** I/19.

[1033] Kurân'ın Allah'ın kelamı olduğuna şüphe olmadığını bildiren ayetler; el-Bakara 2/23; Yunus 10/37;es-Secde 32/2; Âhiret'in geleceğinden şüphe olmadığını belirten âyetler: Al-i İmrân 3/9, 25;en-Nisa 4/87; el-Kehf 18/21; el-Hac 22/5, 7; el-Mümin 40/59; eş-Şûrâ 42/7; el-Câsiye 45/32.

[1034] İbrahim 14/10.

[1035] İbn Kesir, **Tefsir**, III/1156.

[1036] Beydâvî, **Envâr,** I/514; Ahmed Mustafa el-Merâğî, **Tefsîru'l-Merâğî**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1998. II/460.

[1037] Sâd 38/8.

[1038] Yunus 10/38; et-Tur 52/33; Kurtubî, **el-Cami**, XIV/57; Mevdûdî, **Tefhim**, IV/313-314; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, V/2804-2805.

bunalımları içinde bocalamışlar.[1039] Allah Teâlâ, Kitap üzerinde ayrılığa düşenleri, kuşku duyanlar şeklinde nitelemiştir. Nitekim Kitab'ı yalanlayanlar, şüphe içindedirler. Kur'ân'ı Hz. Muhammed'in uydurduğunu iddia etmişler, ancak bu iddialarına kendileri de inanmamışlardır.[1040] Bunların Kur'ân'ı yalanlamaları, hiçbir araştırma yapmadan inat, kuruntu, taklit ve ilâhî çağrıya karşı çıkmaya dayalı bir inkârdan kaynaklanmaktadır. [1041]

3. Hz. peygamber'in tebliğ ettiklerinde şüphe: "وَإِنَّنَا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ" "*Doğrusu biz, bizi kendisine (kulluğa) çağırdığın şeyden ciddi bir şüphe içindeyiz.*"[1042] Hz. Nûh, Hz. Hûd ve Hz. Sâlih peygamberin kavimleri, Allah'a iman ve bunun dışındakileri terk etmeyle karşı karşıya geldiklerinde, bilgisiz ve inatçı olduklarından büyük bir şüphenin içine düştüklerini, tedirgin olduklarını açıklamışlardır.[1043] Onların şüpheleri, inkârları ile birlikte ortaya çıkmıştır. Çünkü şüpheye düştüklerini ileri sürerek peygamberlerin getirdiklerini yalanlamışlardır. Önce inkâr ettiklerini söylemişler sonra da şüphe içinde bulunduklarını eklemişlerdir.[1044] Onların şüpheye düşmelerine yol açan durum, peygamberin kişiliği değil onun tebliğ ettiği mesajın kendisinedir.[1045]

4. Âhiret hakkında şüphe: İnkârcılar, peygamberlerin haber verdiği âhiret hayatını yalanlamış ve şüpheye düşmüşlerdir.[1046] "أَلَا إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَاء رَبِّهِمْ" *"Onlar, Rablerine kavuşma konusunda şüphe içindedirler."* [1047] Âhiretten şüphe duyanlar, öldükten sonra dirilmekten ve yaptıklarının karşılığını görmekten şüphe ederler. Ahireti inkâr ederek şüphe içerisinde yaşarlar.[1048] Hâlbuki âhiretle ilgili yeterli bilgi kendilerine ulaşmıştır. Fakat onlar bu bilgileri gerektiği şekilde değerlendirememişlerdir. Âhiretin

---

[1039] Hûd11/110; Bkz. Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VIII/232; İbn Atiyye, **Muharreru'l-Vecîz**, IV/130; Ateş, **Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri**, VI/42, Derveze, **et-Tefsiru'l-Hadis**, IV/449-450.

[1040] Şevkânî, **Fethu'l-Kadir**, II/654; Zuhaylî, **Tefsiru'l-Munîr**, XII/162; Elmalılı, **Hak Dini,** IV/2828-2829.

[1041] İbn Kesîr, **Tefsir**, IV/111-112; Merâğî, **Tefsiri,** VIII/375; Mevdûdî, **Tefhim,** V/193.

[1042] Hud 11/62.

[1043] İbn Kesîr, **Tefsir**, II/1049; Mevdûdî, **Tefhîm**, II/379.

[1044] Elmalılı, **Hak Dini**, V/3019; Ateş, **Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri,** V/18.

[1045] Esed, **Kur'ân Mesajı,** s. 925; Mevdûdî, **Tefhim**, V/57.

[1046] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, IX/664; Merâğî, **Tefsiri**, IX/111.

[1047] Fussilet 41/54.

[1048] Şevkânî, Fethu'l-Kadir, IV/648; Merâğî, **Tefsiri**, IX/9; Elmalılı, **Hak Dini**, VI/4217.

varlığının delillerini ve peygamberlerin getirdikleri mesajları görmezden gelmişlerdir. Onların bu anlamdaki bilgisizliği, inanmamaları ve onların doğruluğundan şüphe etmişlerdir.[1049]

1.9.12. Kibir ve İstiğnâ

İman rükünlerinin birliğini zedeleyen unsurlardan biri de kibir ve istiğnâdır. Kibir, tekebbür ve istikbar birbirine yakın anlamlıdır.[1050] Kibir, inkârcıların Allah'ın âyetleri, kitabı, Peygamberleri ve onun tebliğleriyle beraber mümin topluluk karşısındaki aşağılayıcı ve reddedici tutumlarını, kendilerini beğenmişliklerini ifade eder. En büyük kibir, hakkı kabulde imtina etmektir.[1051] "قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُواْ إِنَّا بِالَّذِيَ آمَنتُمْ بِهِ كَافِرُونَ" "*O kibirlenenler, "Doğrusu, biz sizin iman ettiğiniz şeyi inkâr ediyoruz" dediler* "[1052]

Kibir kaynaklı inkâr, iman konularında insanlara musallat olan problemlerin başında gelir. Dinî hakikatlerle alay etmek, onların karşısında direnmek hep bundandır.[1053] İman konularında kibirlenerek yüz çevirme[1054] birkaç şekilde olmaktadır.

1. Allah'a imanda kibirlenme "إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ"

"*Kendilerine, "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur" denildiği zaman, inanmayıp büyüklük taslıyorlardı*."[1055] Büyüklenmeleri, onları peygamberi ve tevhid çağrısını kabul etmemeye sevketmektedir. İnkârcıların kibirleri sadece daveti reddetmede değil, Allah'ın âyetleri dolayısıyla peygamberiyle mücadelelerinde etkin olmuştur.[1056]

2. Âhireti inkârla kibirli ve katı yürekli olma:

إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ قُلُوبُهُم مُّنكِرَةٌ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ

[1049] Bkz. İbn Kesîr, **Tefsir,** III/385; Beydâvî, **Envâr,** II/181; Elmalılı, **Hak Dini,** V/3697; Ateş, **Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri,** VI/383; Sâbûnî, **Safvetü't- Tefasir** II/416; Mevdûdî, **Tefhim,** IV/123.
[1050] Fîrûzâbâdî, **Besair,** "KBR" md., IV/325.
[1051] İsfahânî, **Müfredât**, "KBR" md., s. 637; Fîrûzâbâdî, **Besair,** "KBR" md ., IV/325.
[1052] el-Araf 7/76.
[1053] Topaloğlu, **Allah'ın Varlığı**, s.126.
[1054] el-En'âm 6/93; el-Mümin 40/76.
[1055] es-Sâffat 37/35-36.
[1056] el-Mümin 40/56.

"*İlâhınız bir tek ilah'tır. Fakat âhirete inanmayanlar var ya, onların kalpleri inkârcı, kendileri de böbürlenen kimselerdir."* [1057]

3. Âyetleri tekzib etmekle içinde bulundukları kibir ve inat

"وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُواْ عَنْهَا أُوْلَـئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُم فِيهَا خَالِدُونَ

Ayetlerimizi yalanlayanlar ve büyüklenip yüz çevirenler var ya, işte onlar ateş ehlidir" *[1058]* Bu bağlamda Firavun ve yandaşları yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar, Allah'a dönmeyeceklerini sandılar.[1059]

4. Kur'ân'ı inkârda kibir "بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ" "*(Kâfirler) Bu Kur'ân'ı, asıl kendileri Allah'a karşı kibir ve muhalefet taşıdıkları için inkâr ediyorlar*."[1060] Müşriklerin Kur'ân hakkında büyüklenip güçlük çıkarmaları, "aksine" anlamına gelen "bel" kelimesinden önceki kısımla, ondan sonraki kısım aynı meseleyi işlemektedir. Allah'ın Kur'ân'ı kendisine yemin edecek kadar yüceltmesiyle, müşriklerin büyüklenerek yüz çevirmeleri arasındaki farka dikkat çekmektedir.[1061]

Müminler Cenab-ı Hakka kulluklarında tevazu içindedirler.[1062] Hâlbuki kibir kaynaklı inkârda[1063] kâfirler, Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat için mucize olan Kur'ân'a rağmen keyiflerine göre mucizeler istemişlerdir.[1064] Önceki peygamberlerin de benzer tepkilerle karşılaştığı anlatılarak bu tutumun her devirdeki inkârcıların ortak tavrı olduğu belirtilir. Bununla ilgili birçok inkârcı kavimlerden âyetler örnek verilir.[1065]

İnkârcının kibri, fiillerine nasıl yansıdığı şöyle ifade edilir: "*Kendisine Allah'ın*

[1057] en-Nahl 16/22; el-Müddessir 74/43-47; el-Mutaffifin 83/12; el-Mâun 107/1-3.
[1058] el-Araf 7/36, 40; el-Casiye 45/8; el-Ahkaf 46/20; .
[1059] el-Kasas 28/39-40; el-Ankebut 29/39.
[1060] Sâd 38/1-2.
[1061] Elmalılı, **Hak Dini**, VI/4085; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** X/13;Tabâtabai, **el-Mîzan**, XVII/183.
[1062] Meryem 19/58; İzutsu, **İslâm Düşüncesinde Allah Kavramı**, s.191; Derveze, **et-Tefsiru'l-Hadis**, I/302.
[1063] el-Araf 7/146; el-En'âm 6/110; es-Saff 61/5; Yunus 10/96-97.
[1064] el-Furkan 25/21.
[1065] Bkz. el-Araf 7/75-76; Sebe 34/31-33; Nuh 71/7.

âyetlerinin okunduğunu işitir de, sonra büyüklük taslayarak sanki onları hiç duymamış gibi direnir."[1066] Allah'ın âyetlerini dinleyip, onun bir beşer kelamı olmadığını, ne peygamberin ne de kendilerinin böyle bir kelamı inşa edemeyeceklerini anlamalarına rağmen[1067] bu durum işlerine gelmediği için, nazmı ve muhtevasıyla o âyetleri hiç duymamış gibi davranıp eski hallerinde ısrar etmişlerdir. Nitekim insani ilişkiler açısından bile Allah'ın buğzunu celp edecek bu hal ve davranış, iman esaslarından peygambere ve vahye karşı yapıldığında daha da vahim bir hal almaktadır.[1068]

1.9.13. İman Konularında Yeis

Yeis, ümidi kesmek, ümitsizliğe düşmek, kulun Allah'ın rahmet ve yardımından ümidini kesmesi mânasında kullanılır. Recânın karşıtı şeklinde açıklanır.[1069]

İman rükünlerinin birliğini zedeleyen unsurlardan olan yeisin ezdadı, Kur'ân'da Allah Teâla'nın rahmetini ümit, recâ kökünden türeyen fiillerle ifade edilmiştir.[1070]

İnsan inkâra girip rabbiyle arasındaki bağlar kesildiğinde Allah'ın rahmetinden ümidini keser. Aynı şekilde Allah'a kavuşmayı ummayan, merhamet duyguları kuruyan ve kendisi için ilâhi rahmete bir yol kalmayan kişi yeis halinde inkâr eder:[1071]

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُوْلَئِكَ يَئِسُوا مِن رَّحْمَتِي

"*Allah'ın âyetlerini ve âhirette O'na kavuşmayı inkâr edenler, Ben'im merhametimden ümitlerini kesenlerdir.*"[1072] Onlar Allah'ın âyetlerini ve âhireti yalanladıklarından, kendi kendilerine Allah Teâlâ'nın müminlere yaptığı vaadlerden yararlanma haklarından vazgeçmişlerdir. Âhireti inkâr edip bir gün Allah'ın huzuruna çıkacakları gerçeğini reddetmeleri, Allah'ın bağışlama ve merhameti konusunda hiçbir

---

[1066] el-Câsiye 45/8.
[1067] Râzî**, Tefsir-i Kebir,** XVII/211; Elmalılı, **Hak Dini,** VII/4309.
[1068] İzutsu, **Kurân'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar**, s. 191, 195.
[1069] İsfahânî, **Müfredât**, "YEİS" md., s.845;Fîrûzâbâdî, **Besair,** "YEİS" md., V/374
[1070] el-Bakara 2/218; el-İsra17/57.
[1071] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, IX/109.
[1072] el-Ankebut 29/23.

ümit beslemedikleri anlamına gelir.[1073]

Kur'ân'da Allah'a kavuşmayı ummayanlar yerilmiştir: "*Bizimle karşılaşmayı ummayanları, azgınlıkları içinde bocalayıp dururlarken bırakırız*."[1074]

Yeis ve ümitsizliğe düşenler şöyle açıklanmaktadır:

"قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ" "*Zira onlar, kâfirlerin kabirlerdekilerden ümit kestikleri gibi ahiretten ümit kesmişlerdir*."[1075] Âyetin nüzûl sebebiyle ilgili çeşitli rivâyetlerden birine göre, Mekke müşriklerinin puta tapma, zina etme, haksız yere adam öldürme gibi kötülüklerini sayıp dökerek İslâm'a girseler bile affedilmelerinin mümkün olmadığını söylemeleri üzerine inmiştir.[1076]

Hz. Yakub ümitsizlikle ilgili olarak oğullarına şöyle nasihatte bulunmaktadır: "*Allah'ın merhametinden ümidinizi kesmeyin, çünkü Allah'ın rahmetinden ancak kâfirler ümit keser."*[1077] İlâhî rahmetten ümitsizlik, kâfirlerden beklenebileceği söylenmektedir.[1078]

1.9.14. Cehalet ve Bilgisizlik

İman rükünlerinin birliğini zedeleyen unsurlardan biri de cehalet ve bilgisizliktir. Cehl, lugatte ilmin zıddıdır. Cehalet, bilgisizce bir fiili işlemek demektir.[1079]

Rağıb el-İsfehani (502/1108) cehli üç kısma ayırmaktadır. Birincisi, bir kimsenin bilgiden yoksun olmasıdır. İkincisi, bir şeyin aksini kabul edip inanması. Üçüncüsü, ister sahih ister fasid bir itikadla inanmış olsun bir şeyin aksini yapmaktır.[1080]

[1073] Mevdudi, **Tefhîm**, IV/215.
[1074] Yunus 10/7.11.15; el-Kehf 18/110; el-Ankebut 29/5.
[1075] el-Mümtehine 60/13; ez-Zümer 39/53;el-Maide 5/74; el-Burûc 85/10; et-Tevbe 9/104; en-Nisa 4/110.
[1076] Taberî, **Camiu'l-Beyan**, XI/14-17; Şevkânî, **Fethu'l-Kadir**, IV/ 537-538.
[1077] Yusuf 12/87.
[1078] Razi, **Tefsir-i Kebir**, XVIII/ 159; Elmalılı, **Hak Dini**, IV/2910.
[1079] İbn Manzur, **Lisanu'l-Arab** "CHL" md., XI/129.
[1080] İsfahani, **Müfredât**, "CHL" md., s.143; bkz Fîrûzâbâdî, **Besair**, "CHL" md., II/406 .

Kur'ân-ı Kerîm'e göre bilgiden yoksun olanlar (yani cahiller) müşriklerdir. Aynı şekilde inançsız olanlar da câhil olmaktadırlar. [1081]

Cahillerin iman konularında durumları şöyledir:

وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلآئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلاً مَّا كَانُواْ لِيُؤْمِنُواْ إِلاَّ أَن يَشَاءَ اللّهُ وَلَـكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ

"Eğer onlara melekleri indirseydik, ölüler onlarla konuşsaydı her şeyi karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe inanacak değillerdi; fakat çokları cahildir."[1082]

Hz. Hud, kavminin imanı kabulden imtina ettiğini görünce şöyle demişti:

وَأُبَلِّغُكُم مَّا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْماً تَجْهَلُونَ"[1083] "*Fakat sizin cahil bir kavim olduğunuzu görüyorum, dedi."*

Allah'tan başka ilâhlar edinmek,[1084] inkârda diretip peygamberlerin getirdikleri karşısında azgınlık yapmak cahillikten sayılmıştır.[1085]

Cahiller, Allah Teâlâ'nın yolundan saptırmak için Allah hakkında, bilgisizce tartışırlar ve O'nun hakkında bilmediklerini söylerler.[1086] "*Öyleki hiçbir yol gösterici ve aydınlatıcı bir kitapları olmadan bunu yaparlar*."[1087]

Allah'a iman hususunda şöyle dediler: "*Allah bizimle konuşmalı veya bize bir mûcize gelmeli değil miydi?*"[1088] Allah çocuk edindi diye bilgisiz ve delilsiz konuşurlar. Bilgi edinmeden ve yorumuna vakıf olmadan Kur'ân'ı yalanlarlar.[1089]

[1081] el-Bakara 2/67, 108.
[1082] el-En'am 6/111.
[1083] el-Ahkaf 46/23; bkz. Hud 11/46; el-Bakara 2/67; el-En'âm 6/35.
[1084] el-Araf 7/138;ez-Zümer 39/64.
[1085] el-En'âm 6/111; el-Ahkaf 46/23.
[1086] el-Hac 22/8; el-Araf 7/28.
[1087] Lokman 31/20.

Câhillerin Allah'a iman'da durumları şöyledir: " *O'nun yanısıra başka birtakım tanrılar edindiler. De ki: 'İddianızı ispatlayın, delilinizi getirin görelim! Hayır, onların çoğu gerçeği bilmiyorlar."*[1090] Allah Teâlâ kendisine ortak koşanlardan, gerek Hz. Muhammed'e indirilen kitaptan gerekse önceki peygamberlere indirilmiş kitaplardan, iddialarını ispat eden deliller getirmelerini istemektedir. Âyette ifade buyrulduğu gibi çokları bu gerçeği bilmezler, öğrenmek istemedikleri için ondan yüz çevirirler.[1091]

Hz. Muhammed (s.a.v.), kendisinin başta tevhit olmak üzere Hz. İbrahim'in bildirdiği temel esasları tebliğ ettiğini ifade ederek, Hz. İbrahim'e aidiyet iddiasında bulunan Yahudi, Hıristiyan ve Mekkelilere kendilerine inanmaları gerektiğini söylemiştir. Ancak Yüce Allah, bu daveti reddedenleri, kendini alçaltan, bilmeyen diye nitelemektedir.[1092] Âyette geçen "nefsin sefihliği", nefsini tanımama ve onu zarara sokma; onu helak ve yok etme, saptırma gibi anlamlar taşımaktadır.[1093]

Bu bağlamda Râzi (ö.1209) âyetteki mesajı şöyle ifade etmektedir: "Eğer bu kişi kendi nefsi üzerinde düşünseydi, kendisinde Allah'ın sanatına dair bulduğu izlerle, eserlerle Allah'ın birliğini ve hikmetini istidlal eder, böylece Hz. Muhammed (sav)'in hak peygamber olduğu sonucuna ulaşırdı."[1094]

1.9.15. Hevâ

Arap dilinde çok farklı anlamlara gelen hevâ kelimesi, sözlükte "istek, heves, meyil, sevme, düşme" gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak "nefsin, akıl ve din tarafından yasaklanan kötü arzulara karşı olan eğilimi" yahut "doğruluk, hak ve faziletten saparak şehvet ve menfaatlere yönelen nefis" mânasında kullanılmaktadır.[1095]

[1088] el-Bakara 2/118.
[1089] Yunus 10/39, 68-70.
[1090] el-Enbiya 21/24-25.
[1091] Elmalılı, **Hak Dini**, V/446; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, III/673.
[1092] el-Bakara 2/130.
[1093] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, III/ 481; Elmalılı, **Hak Dini,** I/410.
[1094] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, V/17- 18.
[1095] İsfahânî, **Müfredât**, "HVY" md., s.757; Fîrûzâbâdî, **Besair,** "HVY" md., V/259; Elmalılı, **Hak Dini**, VI/3820.

Hevâ, insanın imansızlığa düşmesindeki en temel sebep olarak gösterilmiştir:[1096]

إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاء سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَاؤُكُم مَّا أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنفُسُ

"*Putlar sizin ve atalarınızın uydurduğu, kuru isimlerden, boş lafızlardan başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar sadece zanlarına ve nefislerinin hevâ ve heveslerine uyarlar*"[1097]

Hevâya uyma, hem hidâyeti benimsemeyenleri, hem de âhireti hesaba katmayanları kapsamaktadır.[1098] Şöyle ki: "Eğer senin bu dâvetini kabul etmezlerse, bil ki onlar sadece heva ve heveslerine uymaktadırlar. Allah tarafından bir delil olmaksızın kendi heva ve hevesine tâbi olandan daha şaşkın ve sapkın kimse olabilir mi?"*[1099]*

Hevâlarına uyanlar iman konularında tam bir sapıklığa düştükleri gibi[1100] onların peşinden gidenler de Allah'ın yolundan sapanlardır.[1101] "*Fakat zalimler bir bilgiye dayanmaksızın, körü körüne heva ve heveslerine tâbi oldular.*"[1102]

Allah'tan korkmak şiddetli şehevî dürtülerin önünde bir engel olmasına[1103] karşın, hevâsına uyan Hz. Peygamberin davetine de uymamaktadır.[1104]

Yüce Allah'ın nefsin olumsuzluk eğilimini ifade eden hevâya uyma hususundaki zemmi şöyledir: "*Baksana kendi hevâ ve hevesini ilah edinen, ilmi olduğu halde Allah'ın kendisini şaşırtıp, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözlerine de perde çektiği kimsenin haline!*"[1105]

Beşerî hevâlara uymak, insanları Allah'ın âyetlerinden yüz çevirip saptırılmalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla Kur'ân'da bütün kullar, nefsâni

---

[1096] Zemahşerî, **Keşşâf,** II/543; İsfehânî, **Müfredât**, "HVY" md., s.757.
[1097] en- Necm 53/23.
[1098] Elmalılı, **Hak Dini**, VI/3822; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, XII/219.
[1099] el-Kasas 28/50.
[1100] el-Casiye 45/23.
[1101] el-Maide 5/77;el-En'âm 6/56.
[1102] er-Rûm 30/29.
[1103] en-Nâziât 79/40-41.
[1104] el-Bakara 2/87; el-Maide 5/44; el-Bakara 2/117; Al-i İmran 3,47.59; Meryem 19/35; el-Maide 5/77.
[1105] el-Câsiye 45/23.

şehvetlerden ve nefsin Yüce Allah'a karşı sevk ettiği isyanlardan nehyedilmiştir: "*Baksana şu kendi hevâ ve hevesini tanrı edinen kimseye! Artık sen mi vekil olacaksın ona, işlerini sen mi yürüteceksin?*"[1106]

Çünkü hevâsına uyan, her türlü delil ve açıklamadan yüz çevirmiş, taklide sarılmış ve ilahi hakikatlere karşı arzuları neye yönlendirmişse onu kabullenmiştir.[1107] Neticede hevâlarına uyanlar, imandan uzaklaşmaktadırlar.

1.9.16. İsyan

İman rükünlerinin birliğini zedeleyen unsurlardan biri de isyandır. İtaaten çıkma ve taatin hilafıdır.[1108] Başkaldırma anlamına gelen mâsiyet veya isyan, Allah'a yönelik olarak kabul edilmektedir.[1109]

Kur'ân'da isyan, Allah'a ve resullerine karşı yapıldığını şu âyetlerden anlıyoruz: "جَحَدُواْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْاْ رُسُلَهُ" "*Rab'lerinin âyetlerini inkâr ettiler ve O'nun peygamberlerine isyan ettiler*"[1110]

"قَالَ نُوحٌ رَّبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي" *"Ya Rabbî, onlar bana isyan ettiler.*" Kavmi ona isyanla bütün peygambelere isyan etmiş durumuna düştüler.[1111] "*Firavun da, ondan öncekiler de, altüst edilip yerin dibine geçirilen Lût milletine ait kasabaların ahalileri de hep o günaha (yani şirke) girdiler. Rab'lerinin elçisine isyan ettiler* "[1112]

Firavun Hz. Musa'ya isyan etmiştir; "*Firavun o Resule isyan etti.*" Aynı şekilde mûcizeyi gördüğü halde yalanlayıp isyan etmiştir. "*Ona en büyük mûcizeyi gösterdi. Fakat o buna "yalan" dedi ve isyan etti*."[1113]

[1106] el-Furkan 25/43.
[1107] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** XVII, 239; Elmalılı, **Hak Dini,** VI/3822.
[1108] Fîrûzâbâdî, **Besair,** "ASV" md., IV/71.
[1109] İsfahânî, **Müfredât**, "ASY" md, s.505; Taha 20/121; Yunus 10/91; en-Nisa 4/14.
[1110] Hûd 11/59.
[1111] Elmalılı, **Hak Dini,** IV/4193.
[1112] Nûh 71/21; el-Hakka 69/9-10.
[1113] el-Müzzemmil 73/16; en-Nâziât 79/20-21.

İsrailoğullarının isyan etmelerinden dolayı küfre girdikleri şöyle beyan edilmektedir: "ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ " *Onların isyan etmeleri ve taşkınlık edip haddi aşmaları idi.*"[1114] İman konularında tavırları şöyledir: *"Dine saldırarak 'İşittik ve isyan ettik' derler."* Yahudilerden bazıları, imanlarındaki şüpheden dolayı Tevrattaki emirlere isyan etmişlerdi.[1115]

Onların isyan sebepleri şöyle bildirilmektedir:

"يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذَلِكَ بِمَا عَصَواْ وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ" "*Onlar Allah'ın âyetlerini inkâr ediyor ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. Öyle oldu; çünkü onlar isyan ediyor ve haddi aşıyorlardı.* "[1116]

1.9.17. Fısk

İman rükünlerinin birliğini zedeleyen unsurlardan biri de fisktır. Fısk, haktan ayrılmaktır.[1117] İtaat etmekten çıkıp Allah'a karşı isyan etme haline girmektir.[1118]

Kişiyi Allah'a taat ve kulluktan dışarı çıkaran fisk küfürdür.

Kur'ân'da fiskın küfür ile anlamdaş olduğu şöyle ifade edilmektedir:

1. "أَفَمَن كَانَ مُؤْمِناً كَمَن كَانَ فَاسِقاً" "*Mümin olan, hiç fâsık gibi olur mu?* "[1119]

2. "وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ" "*kim inkâr ederse, işte onlar fasıktırlar.*"[1120]

[1114] el-Maide 5/78.
[1115] el-Bakara 2/93; Zemahşeri, **Keşşaf**, I/166.
[1116] Al-i İmrân 3/112; el-Bakara 2/61.
[1117] Fîrûzâbâdî, **Besair,** "FSK" md., IV/192.
[1118] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, III/91.
[1119] es-Secde 32 /18; Sâd 38/28; el-Haşr 59/20.
[1120] en-Nûr 24/55; Fîrûzâbâdî, **Besair,** "FSK" md., IV/192.

"إِلاّ أَنْ آمَنَّا بِاللهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ".

3." *İçlerinden iman edenler varsa da ekserisi dinden çıkmış fâsıklardır.*"[1121]

Fasıklar küfürlerinden dolayı uyarılmaktadırlar: "*Kim küfrana saparsa, işte onlar yoldan çıkıp Allah'a karşı gelmiş olurlar. Fâsıkların barınakları cehennemdir.*"[1122]

"*Allah'ın yolundan çıkmış güruhtan başkası helâk edilmez*"[1123]

Fasıkların ancak inkâr edecekleri, âyette şöyle ifade edilmiştir:

وَلَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلاَّ الْفَاسِقُونَ

"*Andolsun sana apaçık âyetler indirdik. Onları ancak fasıklar inkâr eder".*[1124]

Fasıklık, iman açısından birbirinden farklı konumda olan insanlara izâfe edilmiştir. Bunlar, Ehl-i Kitab, kâfir, müşrik ve münâfiklar için ifade edilmektedir. Bazı âyetlerde imanın karşıtı olarak gelmektedir.[1125]

Münafikların bizzat fasıklar olduğu ifade edilmektedir: "إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ"

"*Şüphesiz ki münafıklar, hep itaat dışına çıkan kimselerdir."*[1126]

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنقِمُونَ مِنَّا إِلاَّ أَنْ آمَنَّا بِاللهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ

[1121] el-Hac 22/73; el-Ankebut 29/4; İbrahim 14/24; el- Müddessir 74/3; er-Ra'd 13/19-25.
[1122] es-Secde 32/18-2; el-Bakara 2/26; es-Secde 32/20; en-Nûr 24/55.
[1123] el-Ahkâf 46/35; er-Rahman 55/46-47; el-Kehf 18/107; en-Nâziat 79/46; Yunus 10/45; el-Müzzemmil 73/11; et-Tarik 86/17.
[1124] el-Bakara 2/99.
[1125] el-Bakara 2/99.
[1126] et-Tevbe 9/67; el-Enfal 8/53; el-Münafikun 63/6.

"(Onlara) şöyle de: Ey kitap ehli! Yalnızca Allah'a, bize indirilene ve daha önce indirilene inandığımız için mi bizden hoşlanmıyorsunuz? Oysa çoğunuz yoldan çıkmış kimselersiniz."[1127]

İman rükünleri, hem ilk nâzil olan vahiylerde hem diğer tüm zamanlarda nâzil olan vahiylerde farklı bağlamlarda surelere serpiştirilmiş bir şekilde yer almaktadır. Gaybe ve Allah'ın âyetlerine ve kelimelerine iman etmek, iman erkânının bütünlüğüne dâhildir. Zira bütün bu rükünler, Allah'a iman'da birleşmektedirler.

Kur'ân-ı kerîm'de iman rükünleri, lüzumuna binâen bazen topluca bazen ikili olarak Allah'a ve âhirete veya Allah'a ve resulüne iman şeklinde yer almaktadır. Toplu olarak da zikredilen bu rükünlerin sayıları ve sıralanışı âyetlerde farklı olarak yer almaktadır. Bu sayı ve sıralamanın farklı olarak yer alması, iman rükünlerinin birliğini pekiştirmek içindir.

Bu bölümde yer verdiğimiz kıssalar, emsaller, vaadler, hitaplar, tehditler, teşvikler, korkutmalar, eleştiriler, kanıtlamalar, istifhamlar, kabul ve redler, hatırlatma ve belgelendirmeler, kesin kanıtlayıcı deliller, evrensel yasalar sistemine dikkat çekmeler, iman rükünlerinin birliğini pekiştirici ve destekleyici araçlar niteliğindedir.

İman rükünlerin karşısında yer alıp bu rükünlerin birliğini zedeleyen sebep ve unsurlar farklı kelime, ifade ve tabirlerle yukarda belittiğimiz şekillerde yer almakta ve âyetlerde sıkça bahsedilmektedir.

Bu bağlamdan olarak Kur'ân'da en çok zikredilen küfür, Allah'ı inkâr etmekle beraber, âhireti, Peygamberleri, kitapları, Allah'ın âyetlerini tekzib etmek, yaratma ve dirilişi imkânsız kabul etmek, meleklere ve Allah'ın kudretine inanmamak şeklinde de neş'et etmektedir. İman etmeyenlerin durumu âyette şöyle ifade edilmektedir:

"إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللهِ الَّذِينَ كَفَرُواْ فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ" *"Allah katında, yürüyen canlıların en kötüsü kâfir olanlardır. Çünkü onlar iman etmezler."*[1128]

1127 el-Maide 5/47, 59.

Ayrıca namaz ve zekât gibi İslamın öteki esaslarını benimemeyip yüz çevirmek de karşımıza küfür ve dalâlet olarak çıkmaktadır.

[1128] el-Enfal 8/55

İKİNCİ BÖLÜM

İMAN RÜKÜNLERİNİN BİRLİKTELİĞİ KARŞISINDA MUHATAPLAR

Allah Teâlâ'nın insanlara yönelik sözüne, hitab-ı ilâhi, hitbe ve hutbe denir.[1129] Allah ile insan arasında iletişim, gönderilen peygamberlerle sağlanmıştır. Bu iletişim Hz. Âdem ile başlamış olup Hz. Muhammed (s.a.v.)'le kıyamete kadar sürecektir.[1130] Kitapların gönderildiği zaman ve toplumlar farklı olsa da, nihâi olarak muhatap insandır. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'in tamamı Hz. Peygamber'e ve bütün insanlara bir hitaptır.[1131]

Kur'ân-ı Kerîm'in ulvî hitâbeleri, yüksek nümune teşkil etmektedir.[1132] Çünkü Kur'ân, muhatapları, yaratandan yaratılana, eserden müessire ulaştırmaktadır.[1133] İman rükünlerinin âyetlerde değişik vesilelerle açıklanması ve detaylı bir şekilde zikredilmesi elbette muhataplar içindir.[1134]

Âyetlerde muhatapların mümin, kâfir, müşrik, gibi kavramlarla zikredilmesi,[1135] onların iman ve inkâr şeklinde ilahi hitabı kabul veya red olarak karşılık vermelerindendir.[1136] İmana meyleden, kendisine ait bir bilgilenme ve bir kanaate

---

[1129] İsfahâni, **Müfredât,** "HTB" md., s.216; Fîrûzâbâdî, **Besair**, "HTB" md., II/550.
[1130] en-Nisa 4/163-164; Izutsu, **Kur'ân'da Allah ve İnsan**. s.127.
[1131] el-En'âm 6/19; en-Nisa 4/170-171; Nursi, **İşarâtu'l-İcaz**, s.10.
[1132]
[1133] Bilmen, **Tefsir Tarihi**, s.54; Izutsu, **Kur'ân'da Allah ve İnsan.** s.126.
[1134] Bkz. el-Araf 158, el-Fetih 48/12.
[1135] Fîrûzâbâdî, **Besair,** VII. "Fasıl, (Hitap Çeşitleri)" I/108; Yüceer, **İnanç Felsefemiz**, s.132.
[1136] Izutsu, **Kur'ân'da Allah ve İnsan**. s.129-131.

ulaşma kapasitesini kullandıktan sonra imana karar verenlerin nelere iman edecekleri âyetlerde açıkça bildirilmektedir.[1137]

Muhataplar olarak iman edenlerden peygamberler, müminler ve Ehl-i Kitaptan iman edenler; inkâr edenler başlığı altında ise kâfirler, müşrikler, münâfiklar, Ehl-i Kitaptan inkâr edenler şeklinde açıklayacağız.

2.1. PEYGAMBERLER

İman rükünlerinin birlikteliğinin ilk muhatapları peygamberlerdir. Nitekim âyette Hz. Peygamberle bildirilen tevhide iman, bütün vahiylerde yer aldığı şöyle bildirilmiştir:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ

"*Senden önce hiçbir resul göndermedik ki ona: "Benden başka İlâh yoktur; şu halde bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım*."[1138] Hz. Peygamber'e iman erkânıyla ilgili şunlar vahyedilmiştir: "اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ لا إِلَـهَ إِلاَّ هُو" "*Rabbinden sana vahyolunana uy! O'ndan başka ilah yoktur*."[1139] Bu konuda âyetlerde iman etme emirleri de yer almaktadır: "وَقُلْ آمَنتُ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِن كِتَابٍ" *"Allah hangi kitabı indirmişse ona inandım de*."[1140] Bu âyetlerin her birinde, muhatapların peygamberler olduğunu görmekteyiz.[1141]

2.1.1. İman Erkânının Tümünü Tasdik Etme

Peygamberler, iman erkânının tümünü tasdik etmişlerdir.[1142] Hz. Peygamberin iman esaslarının birliğini tasdiki âyette şöyle bildirilmektedir:

آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ

[1137] Komisyon, **Kur'ân Yolu**, II/161.
[1138] el-Enbiya 21/25. 92; ez-Zuhruf 43/45; en-Nahl 16/36.
[1139] el-En'âm 6/106.
[1140] eş-Şûra 42/15; ez-Zümer 39/11-13.
[1141] BA. el-Bakara 2/135-136; Al-i İmrân 3/84; Yunus 10/104-106; ez-Zümer 39/11-12; el-En'âm 6/19.
[1142] Meryem 19/58;el-En'âm 6/83-90; el-Mümin 40/78.

"*Peygamber, Rabbi tarafından kendisine ne indirildi ise onaiman etti, müminler de! Onlardan her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etti.*"[1143] Hz Muhammed (s.a.v.) peygamberliğini bu iman ve bu yakîn ile yapmıştır.[1144] O'nun imanının bu şekilde Allah Teâlâ tarafından tasdiki, eşsiz bir iltifattır.[1145] Nitekim Peygamberlerin inancı, en kâmil imandır. Vahyin muhatabı olan delilleri müşahede edip ve uygulayan bu şahsiyetlerin, kâmil insan olduklarından şüphe yoktur.[1146]

"بَلْ جَاء بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ" "*O size gerçeğin ta kendisini getiren ve bütün peygamberleri tasdik eden bir resuldür.*"[1147] Yani Hz. Muhammed (s.a.v.), tüm peygamberlerin tevhidi getirdikleri ve şirki temelinden söküp attıkları hususunda onları tasdik etmiştir.[1148] Hz. Peygamber'in önceki peygamberleri tasdik ettiğininin belirtilmesi, ona vahyedilenin, önceki peygamberlere vahyedilenlerle aynı iman ilkelerini içerdiğini göstermektedir.[1149]

Âyetlerde Hz. İbrahim (a.s), Allah'ın sıfatlarında bu inancın esaslarını bir arada tutarak âhiret gününü tablolaştıran sahneleri, gözlerimizin önüne sermektedir:*"Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren, beni yediren, içiren, hastalandığım zaman bana şifa veren ve benim canımı alacak, sonra beni diriltecek O'dur.*"[1150] Hz. İbrahim'in bu tevhidî ifadelerindeki Allah ve âhiret vurgusu, nesiller boyu devam etmiştir.[1151]

Hz. Yusuf, tevhid birliğinde şunu der: " مِلَّةَ آبَآئِـي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَاتَّبَعْتُ" "*Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine uydum.*"[1152]

[1143] el-Bakara 2/285.
[1144] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VI/79; Elmalılı, **Hak Dini,** II/996.
[1145] Kurtubî, **el-Câmi,** III/277; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/454.
[1146] Elmalılı, **Hak Dini**, II/996; Tabatabaî, **el-Mîzân,** II/441.
[1147] es-Saffat 37/37; ez-Zümer 39/33.
[1148] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, XVIII/598.
[1149] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, I/546.
[1150] eş-Şuârâ26/78- 85; Ayrıca Bkz. en-Nahl 16/123.
[1151] Al-i İmrân 3/95; en-Nisa 4/125;el-Enam 6/79; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, IIIV/417; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, IV/158.
[1152] Yusuf 12/38, Ayrıca Bkz. el-Ankebût; 29/26; el-Bakara 2/136;el-Araf 7/75.

Hz. Şuayb, kavmine Allah'a ve âhirete imanla ilgili şöyle tebliğde bulunmuştur:

يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ

"Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, âhiret gününe umut bağlayın"[1153]

Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.)'e iman emredilmekte ve şirkten sakındırılmaktadır:

وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْ أَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً وَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"*Bana müminlerden olmam emredildi. 'Yüzünü, özünü Allah'ı bir tanıyarak dine ver ve sakın müşriklerden olma!'*"[1154] Hz. Peygamber (s.a.v.) hem kendi sorumluluğunu gözardı etmeden üzerine düşeni yerine getirmeye çalışırken hem de Allah (c.c.) tarafından bildirileni tebliğ ederek ilâhi mesajın doğru anlaşılması için gereken cehd ve gayret sarfedip insanların hidayeti için çalışmaktadır.[1155]

2.1.2. İnzâl Edilen Bütün Kitaplara İman

Kitaplar, peygamberlere indirilen ilâhi mesajların bütünüdür. Tüm Peygamberler kendilerine gelen vahyin yanında kendilerinden önceki peygamberlere ve onlara indirilen vahiylere iman etmişlerdir.[1156] "وَالَّذِي جَاء بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ" "*Doğruyu getiren ve onu tasdik edenler var ya, işte muttakiler onlardır.*" "بِالصِّدْقِ" kelimesiyle ifade edilen, tevhid inancı ve Kur'an'dır. Ya da doğruyu getiren Hz. Muhammed (s.a.v.)'le beraber diğer bütün peygamberlerdir."[1157]

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kendisine indirilenlere imanı şöyle ifade edilmektedir: "آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ" "*Peygamber, Rabbi tarafından kendisine ne indirildi ise ona iman etti.*"[1158] Hz. Peygamber'in bütün kitapları tasdiki şöyledir: "*Allah hangi kitabı*

[1153] el-Ankebut 29/36.
[1154] Yunus 10/104-106.
[1155] Mevdûdî, **Tefhîm**, II/342; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, VI/230; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, III/141.
[1156] Zemahşerî, **Keşşaf,** III/401; İbn Atıyye, **Muharreru'l-Veciz**, V/31.
[1157] ez-Zümer 39/33.
[1158] el-Bakara 2/285.

indirmişse ben ona inandım de."[1159] Dolayısıyla İncil'de Tevrat'ta ve Kur'ân'da, şeriatler muhtelif olmakla beraber bütün peygamberler, tevhid ve kitaplara iman noktasında birleşmişlerdir.[1160]

Yine Peygamberlere ve onlara gelen kitapların tümüne iman şöyle emredilmektedir:

قُلْ آمَنَّا بِاللهِ وَمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ
مُوسَى وَعِيسَى وَالنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

"*De ki: Biz, Allah a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kub ve Ya'kub oğullarına indirilenlere, Musa, İsa ve (diğer) peygamberlere Rableri tarafından verilenlere iman ettik. Onları birbirinden ayırt etmeyiz.*"[1161] Peygamberlerin, kendilerine gelen vahyin yanında kendilerinden önceki peyamberlere ve kitaplara iman ettiği görülmektedir.

2.1.3. Peygamberler Hiçbir Zaman Müşriklerden Olmazlar

Hz. İbrahim'in müşriklerden olmadığı âyetlerde şöyle ifade edilmektedir:

وَلَكِن كَانَ حَنِيفاً مُّسْلِماً وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"*Allah'a itaat eden bir muvahhit idi. Ve asla müşriklerden de olmamıştı.*"[1162]

Hz. İbrahim'in kendi dilinden müşriklerden olmadığı şöyle beyan edilmiştir.

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ حَنِيفاً وَمَا أَنَاْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"*Ben hanîf olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve*

[1159] eş-Şura 42/15.
[1160] Kurtubî, **el-Câmi,** II/186.
[1161] Al-i İmrân 3/84;Yunus 10/94-95.
[1162] Al-i İmrân 3/67; en-Nahl 16/120.

ben müşriklerden değilim."[1163]

Hz. Peygamber tevhidin şahidi olduğu gibi, muhataplarını da şahit tutmuştur:

أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللهِ آلِهَةً أُخْرَى قُل لاَّ أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَـهٌ وَاحِدٌ وَإِنَّنِي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ

"*Yoksa siz, Allah ile beraber başka tanrılar olduğuna şahitlik mi ediyorsunuz? De ki: 'Ben buna şahitlik etmem.' O ancak bir tek Allah'tır.*" [1164]

Öte yandan Hz. Peygamber (s.a.v.), şirkten sakındırılmaktadır: [1165]

قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ

"*Dedi ki: 'Ben Allah'ı şahit tutuyorum, siz de şahid olun ki: ben sizin Allah'a şerik koştuklarınızdan hiç birini tanımıyorum.*"[1166]

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ قُلِ اللَّهَ أَعْبُدُ مُخْلِصاً لَّهُ دِينِي

"*Rabbime karşı gelirsem, doğrusu büyük günün azabından korkarım. De ki: Ben dinimde ihlâs ile ancak Allah'a ibâdet ederim.*"[1167] Peygamberlerin tevhidden sapması halinde "dalâlete düşmüş ve hidâyete erenlerden ayrılmış" olacağı ifade edilmiştir.[1168]

2.1.4. Peygamberlerin Birbirlerini Tasdik Etmesi

Peygamberler birbirlerini kesin olarak tasdik ederler. Bununla beraber Allah Teâlâ'dan hakkı getiren hak resül olduklarına şehâdet ederler. Peygamberlerin birbirini tasdiki âyet-i kerime'de şöyle beyan edilmektedir: "*Allah, vaktiyle peygamberlerden 'Size kitap ve hikmet vermemden sonra, Sizin yanınızda bulunan kitabı tasdik edici bir peygamber geldiğinde, mutlaka ona inanıp yardımcı olacaksınız' diye misak (söz) almıştır. Allah: 'Bunu kabul ettiniz, bu ağır yükümü sırtınıza aldınız mı?' dediğinde*

[1163] el-En'âm 6/79.
[1164] el-En'âm 6/19.
[1165] el-En'âm 6/90-91; İbn Kesir, **Tefsiri**, II/648.
[1166] Hûd 11/54-56.
[1167] ez-Zümer 39/13-14. 65-66; el-En'âm 6/88.
[1168] Elmalılı, **Hak Dini,** III/1973;Tabatabai, **el-Mizân**, VII/235; Komisyon, **Kur'ân Yolu,** II/414.

onlar: 'Kabul ettik' diye kesin söz verince, Allah Teâla: 'Siz de şahit olun, zaten Ben de sizinle beraber şahitlik edeceğim' buyurdu."[1169] Bu misak ile muhatap olan peygamberlerin Allah'ın emriyle birbirlerini tasdik etmeye and ile söz vermeleridir.[1170] Hz. Muhammed'in de tüm peygamberleri tasdiki şöyledir: "بَلْ جَاء بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ "*O size gerçeği getiren ve bütün peygamberleri tasdik eden bir resuldür.*"[1171]

Hz. peygambere, tevhidi sorgulaması emredilmektedir: "*Senden önce gönderdiğimiz elçilerimizden sor; Biz, Rahman olan Allah'tan başka, kulluk edilecek tanrılar meşru kılmış mıyız*?"[1172] Hz. Peygamber'in tevhid mücadelesi anlatılırken yeri gelmişken geçmiş tecrübelere işaret edilmektedir. Zira tevhid, peygamberlerin ortak hedefidir.[1173]

قُلْ صَدَقَ اللهُ فَاتَّبِعُواْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفاً وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"*Sen: 'Sadakallah: Allah sözün doğrusunu söyledi' de! Haydi, bakalım Allah'ı bir tanıyarak İbrâhim'in dinine uyun! O, asla müşriklerden olmamıştı*."[1174] "İbrâhim'in dini" diye çevrilen tamlama, Hz. İbrahim'e bildirilmiş ve bütün peygamberler tarafından tebliğ edilmiş hak dindir.[1175] Hz. Muhammed'e vahyedilenin bütün peygamberlere gelen vahiylerde var olduğu, iman konularında Hz. Peygamberin geçmiş peygamberlerin bir halkası olduğu bildirilmektedir. Nitekim "*Yahudi veya Hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız' dediler. De ki: 'Biz bütün bâtıl dinlerden uzaklaşmış olarak İbrâhim'in dinine tâbi oluruz. O hiçbir zaman müşriklerden olmadı*"[1176] buyurularak Hz Muhammed ile Hz. İbrahm'in getirdiği dinin aynı tevhidi gerçekleri içerdiği belirtilmektedir.[1177]

[1169] Al-i İmrân 3/81 el-Ahzab 33/7-8.
[1170] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, XVIII/239; Elmalılı, **Hak Dini**, II/1473.
[1171] es-Saffat 37/37.
[1172] ez-Zuhruf 43/45.
[1173] Kutub, Seyyid, **fi Zilâl**, X/327; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, IV/719.
[1174] Al-i İmrân 3/95; el-En'am 6/90.
[1175] İbn Kesîr, **Tefsir,** I/292.
[1176] Bkz. el-Bakara 2/124; Al-i İmran 3/68; en-Nisa 4/125; el-En'âm 6/161; en-Nahl 16/123; el-Enbiya 21/51-68; Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VI/477.
[1177] İbn Kesir, **Tefsir**, I/292; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/633-634.

2.1.5.Peygamberlerin İnsanları İman Birliğine Çağırmaları

İman rükünleri konusunda Hz. İbrâhim ve Hz. Yâkub evlatlarına vasiyet etmişlerdir:

وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلاَ تَمُوتُنَّ إَلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ

"*Evlatlarım! dedi, Allah sizin için bu dini seçti. Sakın Müslümanlıktan başka bir din üzere ölmeyin*."[1178] Onlar cevaben şöyle demişlerdi: "*Senin İlahına, senin ataların İbrâhim, İsmâil ve İshak'ın İlahı olan Tek İlaha kulluk ederiz Ve biz ancak O'na teslim olan Müslümanlarız*."[1179] Hz Muhammed'in getirdiği dinle Hz. İbrahim ve Hz. Yakub'un, oğullarına vasiyet ettikleri din genel anlamda aynıdır. Âyet-i kerimede, bu nasihatı veren Hz. İbrahimle birlikte Hz. İsmail ve Hz. Yakub'un isimlerinin burada zikredilmesi, tüm peygamberlerin aynı tevhid dinine davet edildiklerini gösterir.[1180] "آبَائِكَ" sözü, tağlib kabilindendir. Marifetullah'ın ancak talimle olduğuna delildir.[1181]

Aynı şekilde Hz. Yusuf bu birliği şöyle ifade eder: "*Atalarım İbrâhim, İshak ve Yâkub'un dinine tabi oldum. Allah'a herhangi bir şeyi şerik saymak bizim için asla doğru olmaz. Bu tevhid inancı, Allah'ın hem bize, hem de insanlara olan ihsanıdır*."[1182]

Hz. Peygamber, insanları Allah'a ve Resulüne imana çağrıda bulunmaktadır:

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعاً الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ لا إِلَـهَ إِلاَّ هُو

"*De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim. Ondan başka tanrı yoktur, O diriltir ve öldürür. Öyle ise Allah`a ve ümmî Peygambere iman edin*"[1183] Âyet, iman konusunda insanların birlik ve beraberliğini sağlamak üzere Hz. Muhammed'in yaptığı tevhidi çağrılardır:[1184]

[1178] el-Bakara 2/132.
[1179] el-Bakara 2/133.
[1180] Elmalılı, **Hak Dini**, I/417; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/ 212 -215.
[1181] İbn Kesir, **Tefsir**, I/106; Razi, **Tefsir-i Kebir,** III/491.
[1182] Yusuf 12/38.
[1183] el-Araf 7/158.
[1184] Elmalılı, **Hak Dini**, VII/4291; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, X/257.

Hz. Muhammed (s.a.v.) insanları vahiyle iman birliğine çağırmıştır.[1185] " *Lâkin o, insanlara: 'Öğretmekte ve okuyup okutmakta olduğunuz kitap sayesinde rabbânî olun.' der. Ve o size: 'Melekleri ve peygamberleri rab edinin.' diye bir emir de vermez. Siz Allah'a boyun eğen, Müslüman olduktan sonra, Hiç kalkıp sizin küfre sapmanızı emreder mi?"*[1186] Bu âyetlerin nüzûl sebebi hakkındaki rivâyetlerin birinde Rasulullah (s.a.v.), Kureyş müşriklerini meleklere, Yahudileri Üzeyr'e, Hıristiyanları da İsa'ya kulluk etmekten sakındırıyordu. Onlar ise "yani seni rab edinmemizi mi istiyorsun" dediler. Bu sebeple bu âyetin nazil olduğu kaydedilmektedir.[1187] Âyette, "Peygamberleri rab edinme" ifadesiyle hangi meziyetlere sahip olursa olsun Allah'tan başkasına kulluk etmenin tevhid ilkeleriyle bağdaşmayacağı ve bir peygamberin bu ilkeyi çiğneyen bir öğretiye sahip olabileceğinin hiçbir akıl sahibince tasavvur olunamayacağı vurgulanmaktadır.[1188] "*Siz müslüman olduktan sonra*" ifadesini bütün peygamberlerin getirdiği din ve iman birliğine işaret ettiğini söyleyen Reşit Rıza (ö.1945), bazı olayları esas alarak âyeti sadece müslümanlarla ilgili imiş gibi gösteren müfessirleri eleştirir.[1189]

Birçok âyette Yüce Allah'ın elçi olarak gönderdiği peygamberlerin insanları iman esaslarını tebliğle görevlendirildiği hatırlatılmaktadır:

وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لأُنذِرَكُم بِهِ وَمَن بَلَغَ

"*Bu Kur'ân bana, kendisiyle sizi ve ulaştığı herkesi uyarmam için vahyolundu.*"[1190]

İbn Ebî Hâtim'in Muhammed b. Ka'b'dan rivayetine göre, " لأُنذِرَكُم بِهِ وَمَن بَلَغَ " ifadesi, Kur'ân'ın kendisine ulaşan kimse, Hz. Peygamber (s.a.v)'i görmüş gibidir.[1191] "وَمَن بَلَغ" ile Kur'ân'ın hükümleri, kıyamete kadar gelecek olanları içine

[1185] el-Enbiya 21/ 45; Sebe 33/50.
[1186] Al-i İmran 3/79-80.
[1187] İbn Kesîr, **Tefsir**, I/284; Zemahşerî, **Keşşaf,** I/198; Râzî, **Tefsir-i Kebir,** VI/421.
[1188] Mevdûdî, **Tefhîm**, I/5242; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/614-615.
[1189] Rıza, **Menâr,** III/349.
[1190] el-En'âm 6/19.
[1191] İbn Kesir, **Tefsir**, II/642.

alır.[1192]

2.1.6. İman Erkânında Teslimiyet İçinde Olmaları

Peygamberlerin Allah'a teslimiyetleri emir kabilinden şu şekilde yer almaktadır: "*O'na teslim olanlardan olmam emredilmiştir."*[1193]

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصاً لَّهُ الدِّينَ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ

"*Bana, din ve ibâdetimi yalnız Allah'a has kılarak gönülden O'na kulluk etmem emredildi. Ve yine bana Allah'a teslim olan Müslümanların ilki olmam emredildi*."[1194]

Teslimiyet konusunda Hz. İbrahim öncülük etmektedir.

إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

" *Rabbi ona: Müslüman ol, demiş, o da: Âlemlerin Rabbine boyun eğdim, demişti.*"[1195]

Hz. Yusuf'un dilinden Allah'a ve âhirete inanmayanlar, şöyle red edilmektedir:

إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لاَّ يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَهُم بِالآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ

"*Ben Allah'a inanmayan, âhireti inkâr eden bir halkın dinini bir tarafa attım."*[1196]

أَلاَّ نَعْبُدَ إِلاَّ اللهَ وَلاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئاً وَلاَ يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضاً أَرْبَاباً مِّن دُونِ اللهِ

"*Allah'tan başkasına ibâdet etmeyelim. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım, kimimiz kimimizi Allah'tan başka rab edinmesin*!"[1197] Bu dâvet, Hz. Muhammed'in, Hıristiyanlar başta olmak üzere bütün insanlara yönelttiği evrensel bir çağrıdır. Muhtelif milletlerin hak bir sözde nasıl birleşebilecekleri ve İslâm'ın insanlık âlemine ne kadar

---

[1192] Elmalılı, **Hak Dini**, III/1896.
[1193] Yunus 10/72; el-Araf 7/203; el-En'âm 6/19. 106.
[1194] ez-Zümer 39/11-13.
[1195] el-Bakara 2/130-131;ez-Zuhruf 43/26-27.
[1196] Yusuf 12/39.
[1197] Al-i İmrân 3/64.

geniş, ne kadar açık bir hidâyeti öğrettiği görülmektedir.[1198] "*kimimiz kimimizi Allah'tan başka rab edinmesin*" Bu ifadede toplanan "iman birliğinden" daha geniş, daha hâkim hiçbir vicdan bulmak mümkün değildir.[1199]

2.1.7. İman Konularında Müminlere Örnek Olma

Peygamberler, iman konularında insanlara örnektirler. Hz. İbrahim'in ve onunla beraber olanların örnekliği[1200] ile Hz. Muhammed(s.a.v)'in örnekliği şöyle ifade edilir:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيراً

"*Hakikaten, Allah'ın Resulünde Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı bekleyenler ve Allah'ı çok zikreden sizler için en mükemmel bir nümune vardır.*"[1201]

Hz. Muhammed (s.a.v.)'i iman konularını öğretmek ve örnek için gönderilmiştir.

أُوْلَـئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ "*İşte onlar, kendilerine kitap, hikmet, ve nübüvvet verdiğimiz şahsiyetlerdir. Sen de onların yolundan yürü!*"[1202] Hz. Muhammed'e onların hideyetine uyup aynı evrensel hakikati devam ettirmesi emredilmiştir. Burada Kur'ân'ın muhatabı olan herkese, Hz. Muhammed'in peygamberlerin sünnetini devam ettirdiğine ilişkin dolaylı bir hatırlatma vardır.

Ayrıca Resulüllah'a, seleflerinden hepsinin hidâyetine uyması, meziyetlerini kendisinde toplaması emredilmiştir. Bu buyruk, hangi devir, ülke, millet ve kültüre ait olursa olsun, evrensel gerçekliğinin yaşatılması gerektiğine işaret etmektedir.[1203]

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ

"O*, ümmîler arasından, kendilerinden olan bir elçi gönderdi. Bu elçi onlara Allah'ın âyetlerini okur, onları arındırır, onlara kitabı ve hikmeti öğretir*."[1204]

[1198] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** VI/381; Elmalılı, **Hak Dini,** II/1132.

[1199] Elmalılı, **Hak Dini**, II/1133; Cerrahoğlu, **Kur'ân-ı Kerim Meal ve Tefsiri**, II/107; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/595.

[1200] el-Mumtehine 60/4.

[1201] el-Ahzab 33/21; el-Mumtehine 60/6.

[1202] el-En'âm 6/89-90; Fussilet 41/6.

[1203] Zemahşerî, **Keşşâf,** II/43; Râzî, **Tefsir-i Kebir,** X/9; Elmalılı, **Hak Dini**, III/1974.

Peygamber ve vahiy gönderme Yüce Allah'ın dilemesine bağlıdır. Peygamberler ise risaleti tebliğ ve dine davet ederler.[1205]

2.2. MÜMİNLER

İman rükünlerinin birliğinde muhataplardan en önemli kesim müminlerdir. Çünkü müminlerin her iki cihanda huzur ve mutluluğu elde etmek için Cenab-ı Hakkın çizdiği çerçevede iman edip hayatlarını bu iman dairesinde sürdürmeleri gerekmektedir.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِن رَّبِّكُمْ فَآمِنُواْ خَيْراً لَّكُمْ

"*Ey insanlar! Resûl size Rabbinizden gerçeği getirdi (bunda şüphe yoktur), şu halde kendi iyiliğinize olarak (ona) iman edin."*[1206] Müminlerin iman rükünlerinin birliğinde Allah'a ve Resulüne inanırlar ve peygamberler arasında ayırım yapmazlar:

وَالَّذِينَ آمَنُواْبِاللّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُواْ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ أُوْلَـئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ

"*Allah'a ve Resullerine iman edip o resuller arasında hiçbir ayrım yapmayanların mükâfatlarını Allah ileride verecektir.*"[1207] Müminler, Allah'a inanarak O'nun bildirdiği gayba da öyle bir inanırlar ki; âhirete îmânla beraber, bu îmânın gerektirdiği diğer îmân rükünlerine de inanırlar.[1208] Bu iman birliğinde müminlerin kaynakları Cenab-ı Hakkın vahyidir: " *Gerçekten inanan bir toplum için yol gösterici ve rahmet olarak, ilim üzere açıkladığımız bir kitap getirdik*."[1209]

Müminlerin iman rükünlerindeki durumlarını şöyle sıralayabiliriz.

2.2.1.İmanın Bütün Rükünlerini Tasdik Etme

Allah'a, meleklere, Kur'ân'a ve önce gönderilenlere, son peygambere ve ondan önce gönderilen peygamberlere iman, müminlerin imanlarını belirleyen rükünlerdir.[1210] Müminlerin iman esaslarını tasdiki şöyledir:

[1204] el-Cuma 62/2; el-Bakara 2/129,151; el-Furkan 25/20; Yusuf 12/108; et-Tevbe 9/128.
[1205] Zemahşerî, **Keşşâf,** III/524.
[1206] en-Nisa; 4/170.
[1207] en-Nisa 4/152; el-Bakara 2/285.
[1208] Elmalılı, **Hak Dîni,** I/164.
[1209] el-Araf 7/52.
[1210] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** III/179.

آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللّهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ

مِّن رُّسُلِهِ وَقَالُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ

"*Onlardan her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etti. 'O'nun resullerinden hiçbirini diğerinden ayırt etmeyiz' dediler ve eklediler: "İşittik ve itaat ettik ya Rabbenâ, affını dileriz, dönüşümüz Sanadır*."[1211] Müminler, iman kavramını somutlaştırmaktadırlar.[1212] İman rükünlerinin tasdiki açıklanırken müminlerin üçüncü şahıstan birinci şahısa döndürülerek peygamberler arasında ayırım yapmadıkları vurgulanmaktadır.[1213] Hz. Peygamberle beraber müminlerin de bütün iman rükünlerini tasdik ettikleri bildirilmektedir.[1214]

Bununla beraber Müminler iman erkânının birliğini tasdik emrine muhataptırlar.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ آمِنُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِيَ أَنزَلَ مِن قَبْلُ

"*Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitaba iman (da sebat) ediniz*."[1215] Cenab-ı Hak, iman eden kullarına, imanın bütün hükümlerine, şubelerine, rükünlerine ve temellerine bağlanmayı emreder. Bu, kâmil olanı daha da mükemmelleştirme ve ona devam kabilindedir.[1216]

Müminler iman rükünleri ile iyiliğe "birr" e ulaşırlar.

وَلَـكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ

"*Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanır*!"[1217] Kalbin amelleri, uzuvların amellerinden daha üstündür.[1218] Nitekim başta iman esasları olmak üzere diğer hususlarda insanların bütün

---

[1211] el-Bakara 2/285.
[1212] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** IV/460; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/454.
[1213] Tabâtabaî, **el-Mizan**, II/442
[1214] el-Bakara2/285 hk. Nesefi, **Mecmeu't-Tefasir,** I/449; Ayrıca Bkz. Fetih 48/ 26; Tahrim 66/8.
[1215] en-Nisa 4/136.
[1216] İbn Kesir, **Tefsir**, I/480.
[1217] el-Bakara 2/177.
[1218] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, IV/268.

amelleri, hep yukarıdaki derin anlama bağlanmaktadır.[1219]

2.2.2. Allah'a ve Âhiret Gününe İman Etme

Âyetlerde müminlerin özellikleri anlatılırken Allah'a ve âhiret gününe îmân birlikteliği zikredilmektedir. Mesela; "*İşte bu, Allah'a ve âhiret gününe inananlara verilen öğüttür.*"[1220] Âyette Allah'a ve âhirete îmân edenlere tahsis edilmesi, öğütten istifade edecek olanların ancak Allah'a ve âhiret gününe îmân edenler olmasıdır.[1221]

"وَبِالآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ "*âhiret gününe de kesinkes inanırlar.*"[1222] Müminler burada âhirete kesin iman edenler olarak nitelenmiştir. Hz. Peygamberin getirmiş olduğu hakikatleri tasdik âhirete imanla tamamlanır.[1223] Âyetin sibakında müminlerin gaybe imanı söz konusudur. Gayb, insanın dünyevî tecrübeleriyle, algı ve müşahede yoluyla kavrayamacağı beşerüstü bir realiteyi ifade etmektedir[1224] ki âhiret ahvali, melekût âleminin mahiyeti ve istikbalde vuku bulacak olaylar şeklinde belirtilmektedir.[1225] "*Onlar ki gabya inanırlar*"[1226] âyetiyle, müminler, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhirete ve Allah'a kavuşacaklarına iman etmektedir. Bunların hepsi de gaybtır."[1227]

Müminlere Allah'a ve âhirete imanlarından dolayı mükâfatlar verilecektir:

وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أُوْلَـئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْراً عَظِيماً "*Allah'a ve âhirete hakkıyla iman edenler var ya, işte onlara yarın büyük mükâfat vereceğiz.*"[1228]

[1219] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** I/259.
[1220] et-Talak 65/2; el-Bakara 2/232.
[1221] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, V/236; Emalılı, **Hak Dini** I/189.
[1222] el-Bakara 2/4.
[1223] İbn Kesir, **Tefsi**r, I/17; Râzî**, Tefsir-i Kebir**, I/467.
[1224] Esed, Kur'ân Mesajı, II/617.
[1225] Kurtubî, **el- Câmi**, I/115 Râzi, **Tefsir-i Kebir**, I/457.
[1226] el-Bakara 2/3.
[1227] İbn Kesir, **Tefsir,** I/16; Kurtubî, **el-Câmi,** I/115.
[1228] en-Nisa; 4/162.

Müminler Allah Teâlâ'ya karşı haşyet içinde olup âhirette kötü hesaptan korkarlar. وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الحِسَابِ " *Rablerinden sakınır ve kötü hesaptan korkarlar.*"[1229]

Din gününü tasdik eden müminler Cenab-ı Hakkın azabından korkarlar.

وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ وَالَّذِينَ هُم مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ

"*Ceza gününün doğruluğuna inananlar; Rab'lerinin azabından korkanlar.*"[1230]

Uhrevî kurtuluş konusunda Kur'ân'ın ısrarla üzerinde durup vazgeçilmez gördüğü şartlar, Allah'ın varlığı ve birliği ile âhirete imandır. Allah'ın hükümlerini bilenler Allah'a ve âhirete iman edenlerdir.[1231] Başka bir âyette bu husus şöyle vurgulanır. "*İman edenler, Yahudiler, Hıristiyanlar, Sabiîler... Her kim Allah'a ve âhiret gününe (gerçekten) iman eder ve yararlı işler yaparsa, elbette Rab'leri yanında mükâfatları vardır.*"[1232] Âyete göre itibar ve önem, inanç gerçeğinedir.[1233] Ebedi kurtuluşun kişinin Allah'a ve âhiret gününe imana bağlı olduğu bildiriliyor.[1234] Hz. Peygamberin gelişiyle beraber imanın esasları belirlenmiştir. Bu da samimi olarak bunları tasdik ederek İslama girmektir.[1235]

2.2.3. Allah'a ve Resulüne İman ve İtaat İçinde Olma

Müminler Allah'a ve Resulüne iman edip peygamberlere imanda ayırım yapmazlar.

وَالَّذِينَ آمَنُواْ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُواْ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ أُوْلَـئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ

"*Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara (gelince) Allah onlara bir gün mükâfatlarını verecektir.*"[1236] Başından beri müminler; imanda samimi, amelde müttaki, sadakette içten ve Allah'ın dinine

---

[1229] er-Rad 13/20.
[1230] el-Mearic 70/26-27.
[1231] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** VIII/414; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis,** V/40.
[1232] el-Maide 5/69.
[1233] Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/135.
[1234] Zemahşerî, **el-Keşşaf,** I/142.
[1235] Mevdûdî, **Tefhim**, I/84; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, I/119.
[1236] en-Nisa 4/152.

uymada şirkin her türlüsünden uzak ve ihlaslı olarak anlatılmaktadır.[1237] Bunlar Hz. Muhammed'in ümmetidir ve Allah'ın peygamberlerine ayırım yapmadan inanırlar.[1238]

İman etmek için yalnız teorik bilgi yeterli değildir. Bir iradenin fiil olabilmesi için bilgiyle beraber, sevmek gereklidir. Zira dinin başı muhabbettir.[1239] İman, duygu ve sevgi ile ilgilidir: "وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ *Allah size imanı sevdirdi ve onu kalplerinizde güzelleştirdi*."[1240] İmanın sevgi ile ilgili olduğu ve bu sevgiyle Allah'a ve peygambere imanın gerçekleştiği açıklanmaktadır.[1241] Allah sevgisi Hz. peygambere itaatle irtibatlıdır " *De ki: "Allah'ı seviyorsanız bana uyun. Allah da sizi sevsin."*[1242] İmanın gereği, Hz. Peygamber'e itaat edip onun sünnetine tâbi olmaktır. Kâinatta varlığın Allah (c.c.)'a kul olması, Cenab-ı Hakk'ın emirlerine boyun eğmesi ve teslim olmasıyla müminlerin iman rükünlerini tasdik ettiği bir haldir.[1243]

Müminlerin özelliklerinden olan Allah'a ve Resulüne iman şöyle haber verilmektedir:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ

"*Müminler ancak o kimselerdir ki Allah'ı ve Resulünü tasdik eder ve sonra da hiçbir şüpheye düşmezler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla mücahede ederler. İşte imanına bağlı, gerçek müminler bunlardır.*"[1244] Açıktan şehadetle ikrar ettikleri gibi kalben de şüpheye düşmeden samimiyetle imana yükselip olgunlaşan müminlerdir. Allah ve Resulünün emirlerini seve seve yerine getirirler.[1245]

Allah'a ve Resulüne iman ve itaat bazen ilahi emirle gelmektedir "*De ki: "Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin! Eğer sırtınızı dönerseniz bilin ki*

[1237] İbn Kesir, **Tefsir**, III/1637; Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VIII/394; Derveze, et-**Tefsîru'l-Hadis**, V/361.
[1238] İbn Kesir, **Tefsir** I/ 488.
[1239] Elmalılı, **Hak Dini**, VII/4459.
[1240] el-Hucurât 49/7.
[1241] Elmalılı, **Hak Dini**, VII/4460.
[1242] Al-i İmrân 3/31.
[1243] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VI/260; Elmalılı, **Hak Dini**, VII/4459.
[1244] el-Hucurat 49/15; el-Ahzab 33/35.
[1245] Ebu Ubeyde, **Meczu'l-Kur'ân,** II/221; Elmalılı, **Hak Dini**, VII/4476.

Peygamber kendi görevinden, siz de kendi yükümlülüğünüzden sorumlu olursunuz. Ama ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz."[1246]

وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ "*Kim Allah'a ve Resulüne itaat eder, Allah'ı tazim edip O'na karşı gelmekten sakınırsa, işte ebedî başarı ve mutluluğa erenler onlar olacaklardır*."[1247] Allah'a ve Resulü'ne iman edenlerin sıfatları haber verilmektedir. Onlar, Allah'ın kitabı ve elçisinin sünneti dışında bir din aramamaktadırlar.[1248] Âyetin sibakında, ilâhi hükümlerdeki itaat ve teslimiyetten söz edilmektedir. Burada ise emir ve yasaklardaki itaatten söz edilmekte ve bu itaatin takvâ ile olması gerektiğine işaret edilmektedir.

Müminler namazlarının her rekâtında Fatiha'da, صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ "*nimet verdiklerinin yoluna*"[1249] diye okudukları nimet verilenlerin kimler olduğu şöyle açıklanmaktadır:

وَمَن يُطِعِ اللهَ وَالرَّسُولَ فَأُوْلَـئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاء وَالصَّالِحِينَ

"*Kim Allah'a ve resulüne itaat ederse işte onlar, Allah'ın nimetlerine mazhar ettiği nebîler, sıddîkler, şehidler, salih kişilerle beraber olacaklardır*!"[1250] Allah (c.c.) bunları iman ve itaat gücüyle nimetlendirmiş ve kendi seçkin kulları kılmıştır. Kur'ân'ın birçok suresinde bunların kıssaları anlatılmış ve insanların bu kıssalardan ibret almaları, iman ve îtikad hususunda onlar gibi olmaları istenmiştir. Bu sebeple onların yolu iman ve îtikad yoludur.[1251] İslam toplumunun iman eden bir ferdi olarak peygamberlere de tâbi olmuşlardır. Çünkü iman birlikteliğinde bütün peygamberler daimdirler, sabittirler ve müttehittirler.[1252] Sırât kelimesinin tefsiri konusunda müfessirlerin çoğu bir tek noktaya yönelmişlerdir. O da Allah ve Resulüne ittibadır.[1253] Selef ve halef müfessirler,

---

[1246] en-Nûr 24/54-55; el-Enfâl 8/1.
[1247] en-Nûr 24/52.
[1248] Zemahşerî, **el-Keşşaf,** II/196; Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VIII/394.
[1249] el-Fatiha 1/7.
[1250] en-Nisa 4/69; Ayrıca Bkz. el-Hadid 57/19.
[1251] Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis,** VI/159.
[1252] Elmalılı, **Hak Dini,** I/ 131-132; Nûrsi, **İşârâtu'l- İ'câz,** s.26.
[1253] İbn Kesir, **Tefsir,** I/ 10; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis,** VI/158.

âyeti Hz. Muhammed'in ve ashâb-ı kiram'ın yolu ve sünneti ile tefsir etmişlerdir. Fakat başlangıç ve sonuç beraber göz önünde bulundurulduğu zaman bu mânada kendilerine nimet verilmiş olanlar cinsinden bir toplum mahiyetinde olmaktadırlar.[1254]

Müminler Allah'a ve Resulüne iman ile sorumluluklarını yerine getirirler: "*Senden izin isteyenler hakikaten Allah'a ve Resulüne iman edenlerdir.*"[1255] Çünkü Allah'a ve Resulüne çağrıldıklarında "işittik ve itaat ettik" derler:

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا

"*Haklarında hüküm verilmek üzere Allah'a ve Resulüne dâvet edilen müminlerin söyledikleri tek söz: "Hay hay! Baş üstüne!" demek olmuştur.*"[1256] Gerçekten bu, hiçbir tereddüt, tartışma ve sapma taşımayan bir duyma ve uyma olayıdır. Allah ve Resulüne ait olan hükmün, güvenilecek biricik hüküm olduğunun, bunun dışındakilerin ise geçici hevesten ibaret olduğunun ifadesidir.[1257] Söz konusu olan işitme ve itaat etme, Allah'a tam teslimiyetin bir göstergesidir.[1258]

2.2.4. Allah'a ve Allah Tarafından indirilenlere İman

Müminlerin Allah'a ve indirilenlere iman etmeleri şöyle emredilmektedir:

قُولُواْ آمَنَّا بِاللّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالأسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

"*Deyiniz ki: "Biz Allah'a, bize indirilen Kur'ân'a, Keza İbrâhim'e, İsmâil'e, İshak'a, Yâkub'a ve onun torunlarına indirilene Ve yine Mûsâ'ya, Îsâ'ya, Hülasa bütün peygamberlere Rab'leri tarafından verilen kitaplara iman ettik. Onlar arasında asla bir ayrım yapmayız. Yalnız O'na teslim olan Müslümanlarız.*"[1259] Âyette genel olarak bütün peygamberlere indirilen ilâhi hakikatlere ve bütün kutsal kitaplara inanılması emredilmiştir. Âyet sonunda müminlerin bunların arasını ayırmadan imanları, Allah

---

[1254] Elmalılı, **Hak Dini,** I/132.
[1255] en-Nûr 24/62.
[1256] en-Nûr 24/51; Ayrıca Bkz. el-Bakara 2/285.
[1257] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, VIII/290; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis,** V/362.
[1258] İbn Kesir, **Tefsir,** III/1636.
[1259] el-Bakara 2/136; Al-i İmran 3/84.

Teâlâ'ya teslimiyetlerinin gereği saydıkları bildrilmektedir. Çünkü müminler gönderilen her peygambere, indirilen her kitaba iman ederler, Onlardan hiçbirini inkâr etmezler.[1260]

Müminler Allah'a derin saygı ile O'nun âyetlerini ve kitabını tasdik ederler.[1261] "*Rab'lerine duydukları saygıdan dolayı çekinenler. Rab'lerinin âyetlerini tasdik edenler. Rab'lerine hiç ortak tanımayanlardır.*"[1262] Âyette müminlerin vasfi olarak gelen "Allah'a itaatlerini sürdürenler" O'nun hoşnutluğunu kazanma gayreti içinde olanlar şeklinde açıklanmıştır.[1263]

Sunacağımız âyet aynı hususa şöyle işaret etmektedir:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَاناً

"*Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir.*"[1264] Burada müminlerin vasıflarının Allah'a ve âyetlerine iman olduğu açıklanmıştır.[1265]

Müminler, Peygambere gönderilen ayetlerin ve kitabın tamamına inanırlar.

"قَالُواْ إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ" "*Onlar da Şüphesiz biz onunla ne gönderilmişse ona inananlarız, dediler."*[1266] Bundan dolayı iman rükünleri hem geçmişi hem de geleceği kapsar. Çünkü inzal edilmiş kitaplara ve peygamberlere iman, bu erkânın birliğinin bir parçasıdır. Müminler de bunların şahididir.[1267]

2.2.5. Allah'ın Âyetlerini Tasdik Edip O'na Şirk Koşmama

Müminlerin şirk koşmadan Allah'a ve O'nun âyetlerine iman etmeleri şöyledir:

[1260] İbn Kesir, **Tefsir**, I/287; Zemahşerî, **Keşşaf**, I/195; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis,** V/134.
[1261] Ayrıca Bkz.Yâsîn 36/11.
[1262] el-Müminun 23/57-59.
[1263] Mevdûdî, **Tefhîm**, III/383.
[1264] el-Enfal 8/2.
[1265] Komisyon, **Kur'ân Yolu,** II/663.
[1266] el-Araf 7/75.
[1267] Elmalılı, **Hak Dini**, I/183.

إِنَّ الَّذِينَ هُم مِّنْ خَشْيَةِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ وَالَّذِينَ هُم بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ

"*Ama asıl Rab'lerine duydukları saygıdan dolayı çekinenler. Rab'lerinin âyetlerini tasdik edenler. Rab'lerine hiç ortak tanımayanlar. Rab'lerine dönüp hesaba çekileceklerinden, yaptıkları hayırları kalpleri titreyerek yapanlar…*"[1268] "Müşfikûn" kelimesi, genellikle "Allah'a itaatlerini sürdürenler, O'nun hoşnutluğunu kazanma gayreti içinde olanlar " şeklinde açıklanmıştır.[1269] Çünkü müminler Allah'ın kendisinden başka ilah olmayan Ahad, Samed olduğunu bilirler. O'nun âyetlerine inanırlar.[1270]

Bu konuda müminlerin Allah Teâlâ'nın emrine muhatap oldukları bildirilmektedir:

اتَّبِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلاَ تَتَّبِعُواْ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء" "*Rabbinizden size indirilene (Kur'ân'a) uyun. O'nu bırakıp da başka dostların peşlerinden gitmeyin*."[1271] Allah'ın âyetlerinde şirk inancını çürütme tevhid inancını yerleştirme söz konusudur: Âyet, uyulanın ya Allah'ın indirdiği ya da başka bir şey olduğunu gösterir. Birincisi Allah'ın uyulmasını emrettiği hususdur. İkincisi de Allah'ın uyulmasını yasakladığı şeylerdir.[1272] Nitekim müminlerin temel özelliklerinden biri şudur: " وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهاً آخَرَ" "*Onlar, Allah'la beraber başka bir tanrıya yalvarmazlar*."[1273]

Nitekim müminler imanlarına zulüm bulaştırmadıkları için güven ve hidayettedirler: "*İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır.*"[1274] Zulüm yani "imanlarına şirk bulaştırmayanlar" anlamındadır. Âyetin tefsiri ile ilgili ashaptan bazıları, "kişiye yapılan haksızlık" mânasını verince Hz. Peygamber (s.a.v.) buradaki zulmün "Allah'a ortak

[1268] el-Müminun 23/57-61.
[1269] Mevdûdî, **Tefhîm**, III/383.
[1270] İbn Kesir, **Tefsir**, III/1553.
[1271] el-Araf 7/3.
[1272] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, X/279.
[1273] el-Furkan 25/68.
[1274] el-En'âm; 6/82.

koşmak" anlamına geldiğini belirtmiştir.[1275]

2.2.6. Kur'ân'la Beraber Önceki İndirilenlere ve Âhirete İman

Müminler, Kur'ân'la beraber önceki kitaplara ve âhirete iman ederler:

.وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَبِالآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

"Hem sana indirilen kitabı, hem de senden önce indirilen kitapları tasdik ederler. Âhirete de kesin olarak onlar inanırlar."[1276] Âyetin siyakında ta'mim ve icmalden sonra tafsil yapılmıştır. Çünkü zikredilen âyet, kitaplara, kıyamete saraheten; Resul ve melaikeye zımnen delâlet eder.[1277]

Allah'ın indirdiklerine iman edenlerin diğer peygamberlere ve onlara indirilenlere iman etmesi kaçınılmazdır. Ancak böyle bir tasdikle, iman erkânının birliği sağlanır. Müminler, Allah'ın indirdiği tüm kitaplara imanla bir nitelik kazanmışlardır.[1278] Çünkü onlar, peygamberin Allah'tan getirdiği ve ondan önceki Peygamberlerin de Allah'tan getirdikleri "kütüb-ü salife"leri tasdik ederler. O Peygamberler arasında fark gözetmezler. Onlar, âhirete ve âhirette gerçekleşecek hesaba çekilmeye, amellerin ölçülüp tartılmasına yakînen iman ederler. Bunları inkâr eden müşrikler gibi olmazlar**.** Bu âyet ehl-i kitap açısından Kur'ân'a imanı, müminler açısından ise önceki indirilen kitaplara imanı ifade etmektedir.[1279]

Ayrıca müminlerin kitabın tamamına iman ettikleri şöyle haber verilmektedir.

وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ" "*Siz, bütün kitaplara inanırsınız*."[1280] Âyet hem kitabın tamamına iman, hem de bütün kitaplara iman şeklinde tefsir edilmektedir.[1281]

2.2.7. Âhiret'e Peygamber'e ve Kur'ân'a İman

Müminler diğer rükünlerle beraber âhirete ve peygambere iman ederler.

[1275] İbn Kesir, **Tefsir**, II/153.
[1276] el-Bakara 2/4.
[1277] Nursi, **İşaratu'l-İcâz**, s.47.
[1278] Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis,** V/40; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/72.
[1279] İbn Kesir, **Tefsiri,** I/16; Taberî, **Câmiu'l-Beyan**, I/ 25; Kurtubî, **el-Câmi,** I/126.
[1280] Al-i İmran 3/119.
[1281] Bkz. Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VII/29-30.

وَ هَـذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُّصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ

"*İşte bu da bir feyiz kaynağı ve daha önceki kitapları tasdik edici olarak, bir de hem Anakenti, hem de bütün çevresindeki insanları uyarman için indirdiğimiz bir kitap! Âhirete iman edenler, buna da inanırlar*."[1282] Kur'ân, vahyin ve nübüvvetin gerçek olduğunu belgeleyen canlı bir delil olarak gösterilmiştir. Hz. peygamber bütün insanlığa gönderildiği için*; "Âhirete iman edenler, buna da inanırlar"* diye buyurulmuştur.[1283]

" وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ" ifadesi, âhirete imanın, Allah'ın resulüne ve Kur'ân'a iman etmeyi gerektirdiğini bildirmektedir. Pek çok müfessir burada aynı görüşü bildirmiştir.[1284] Çünkü âhirete iman, peygambere imanın ölçütüdür.[1285]

2.2.8. Tenzilî ve Tekvinî Âyetlere İman

Cenab-ı Hakk'ın Hz. peygambere indirdiği vahye tenzili âyetler denir. Kainatta mevcud olup Allah Teala'ya imana götüren âyetlerine tekvîni âyetler denir. Müminlerin tenzili ve tekvîni âyetlere iman ettikleri, zikredeceğimiz âyette şöyle işaret edilmektedir:

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللّهَ قِيَاماً وَقُعُوداًوَعَلَىَ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ

هَذا بَاطِلاً سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ رَّبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِياً يُنَادِي لِلإِيمَانِ أَنْ آمِنُواْ بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الأبْرَارِ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَد تَّنَاعَلَى رُسُلِكَ وَلاَ تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لاَ تُخْلِفُ الْمِيعَادَ

"*Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler (ve şöyle derler:) Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru! Ey Rabbimiz! Doğrusu sen, kimi cehenneme koyarsan, artık onu rüsvay*

[1282] el-En'âm 6/92.
[1283] İbn Kesir, **Tefsir,** II/676.
[1284] Bkz. İbn Abbas, Kadı Beydavi, Nesefî, Hâzin, **Mecmeu't-Tefasir**, II/447; Kurtubî, **el-Câmi,** VII/27.
[1285] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** X/29; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis**, III/72.

etmişsindir. Zalimlerin hiç yardımcıları yoktur. Ey Rabbimiz! Gerçek şu ki biz, "Rabbinize inanın!" diye imana çağıran bir davetçiyi (Peygamberi, Kur'ân'ı) işittik, hemen iman ettik. Artık bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, ruhumuzu iyilerle beraber al, ey Rabbimiz! Bize, peygamberlerin vasıtasıyla vâdettiklerini de ikram et ve kıyamet gününde bizi rezil-rüsvay etme; şüphesiz sen vâdinden caymazsın!"[1286] Âyette geçen "münâdî"den maksat Hz. Peygamber veya Kur'ân'dır.[1287] Müminler bu tenzili ve tekvîni âyetler karşısındaki imanlarını dua üslûbuyla anlatmaktadırlar. Allah'ın birliğini, eşsizliğini, kudretini, hiçbir şeyi boşuna yaratmadığını ifade edip kendilerini imana davet eden elçinin çağrısına uyarak, imanlarını derin bir içtenlikle ikrar etmektedirler.[1288]

Müminler için göklerde ve yerde pek çok âyetin olduğu şöyle haber verilmektedir:

إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَايَبُثُّ مِن دَابَّةٍ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ

"*Şüphesiz göklerde ve yerde inananlar için birçok âyetler vardır. Sizin yaratılışınızda ve (Allah'ın) yeryüzünde yaydığı canlılarda, kesin olarak inanan bir toplum için ibret verici işaretler vardır*."[1289]

2.2.9. Peygambere ve Onunla Beraber Gönderilenlere İman

Müminler, Peygambere ve onunla birlikte gönderilen Kur'ân'a iman ederler.

فَالَّذِينَ آمَنُواْ بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُواْ النُّورَ الَّذِيَ أُنزِلَ مَعَهُ أُوْلَـئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ "*O Peygamber'e inanıp ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nûr'a (Kur'ân'a) uyanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır*."[1290] Hz. Muhammed'in tebliğine iman edenlerin hepsi iman ve itaatle sadakat ve uyum gösterirler.[1291]

[1286] Al-i İmrân 3/191-194.
[1287] Şevkanî, **Fethu'l-Kadir**, I/458; İbn Âşur, e**t-Tahrir,** IV/200.
[1288] Zemahşerî, **el-Keşşâf**; I/454;İbn Aşur, **et-Tahrir**, IV/200; Elmalılı, **Hak Dini**, II/1259.
[1289] el-Câsiye 45/3-4. Ayrıca Bkz. el-Ankebut 29/44.
[1290] el-Araf 7/156.
[1291] Elmalılı, **Hak Dini,** VII/4460.

رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ

"Rabbimiz! İndirdiğine inandık, Peygambere uyduk; bizi sahid olanlarla beraber yaz"[1292] Müminlere Kitaba ve peygamberlere imanı Hz. peygamber öğretmektedir:

هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ

"*Ümmîlere içlerinden, kendilerine âyetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara Kitab'ı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur*."[1293] Hz. Nebi, Kur'ân'ı belletiyor. Sünnetle hükümleri yerine getirmek için aklî ve naklî ilimleri de öğretiyor.[1294]

كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولاً مِّنكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم

"*Nitekim Biz size, âyetlerimizi okuyacak, sizi her kötülükten arıtacak, size kitabı ve hikmeti öğretecek ve bilmediklerinizi bildirecek bir Peygamber gönderdik."*[1295] Hz. Peygamber (s.a.s), bir yandan kitabı bir yandan da "hikmeti" yani dini ve dini konularla ilgili en doğru bilgileri ve genellikle sünnet olarak ifade edilen en güzel davranış biçimlerini öğrettiği gibi, bilmedikleri daha başka konularda da insanları aydınlattı ya da aydınlanmanın yollarını açtı. Öğreti ve direktiflerin tek kaynağı Kur'ân ve Hz. Peygamber'in yine gücünü Kur'ân'dan alan yönlendirmeleridir. [1296]

2.3. EHL-İ KİTAB'IN MÜMİNLERİ

İman rükünlerinin birliğine muhatap olan bir kesim de kitap ehlidir. Kur'ân'da Ehl-i kitap'tan bazıları iman etmiş ve onların müminlikleri takdir edilmişti. Fakat bunların çoğunun fiska girip iman etmedikleri de bildirilmektedir:

وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْراً لَّهُم مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ

"*Ehl-i kitap bu imana gelseydi, elbette kendileri için iyi olurdu. İçlerinden iman edenler varsa da ekserisi fâsıklardır*."[1297] İman edenler, Abdullah b. Selam ve

---

[1292] Al-i İmrân 3/53.
[1293] el-Cuma 62/2.
[1294] Elmalılı, **Hak Dini**, VIII/4231.
[1295] el-Bakara 2/151.
[1296] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** I/225; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis**, V/147; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/237.
[1297] Al-i İmrân 3/110.

benzerleri gibi tam anlamıyla Tevrât ve İncil'in gerçek anlamını kalplerinde hissedip Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hak peygamberliğini tasdik edenlerdir.[1298]

Ehl-i kitaptan müminler, kendilerine gönderilene ve Kur'ân'a iman ederler:

لَّـكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ

"*Fakat onlardan geniş ilmi olanlar ile müminler, hem sana indirilen Kur'ân'a, hem de senden önce indirilen kitaplara iman ederler.*"[1299] İbn Abbas der ki: Bu âyet İslama giren ve Allah Teâlâ'nın Hz. Muhammed (s.a.v.) ile göndermiş olduğunu doğrulayan Ehl-i Kitap hakkında nâzil olmuştur. Âyette Ehl-i Kitap müminleri ikiye ayrılıyor. Bunlar ilimde derinleşenler ve fitrî akıllarını kullanarak iman edenlerdir. Her iki grup da daha önce gönderilenler yanında son peygambere vahyedilmiş bulunan kitaba iman etmişlerdir.[1300] İman eden Ehl-i Kitab'ın arasında övgüye lâyık bazı kişiler bulunmaktadır. Onların böyle lütûfkar olarak muhatap alınması, iman rükünlerinin birliği açısından önemlidir."[1301]

2.3.1. İman Birliğini Dile Getirme

Ehl-i kitaptan bazıları, samimi müminler oldukları için Kur'ân kendilerine okununca, iman edip tasdik ettikleri şöyle haber verilmiştir:

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِن قَبْلِهِ هُم بِهِ يُؤْمِنُونَ وَإِذَايُتْلَى عَلَيْهِمْ قَالُوآمَنَّابِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّنَا إِنَّاكُنَّا مِن قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ

"*Daha önce kendilerine kitap verdiğimiz ilim sahipleri buna da, Kur'ân'a da inanırlar. Kendilerine Kur'ân okununca şöyle derler: 'Ona iman ettik, O Rabbimizden gelen gerçeğin ta kendisidir. Biz zaten daha önce de Allah'a teslim olmuş*

[1298] Taberi, **Câmiu'l-Beyan,** II/306; Zemahşerî, **Keşşaf**, I/400; Elmalılı, **Hak Dini,** V/3976.
[1299] en-Nisa 4/162.
[1300] İbn Kesir, **Tefsir**, I/486; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, II/182.
[1301] Âl-i İmrân 3/113, 199.

kimselerdik."[1302] Yaygın görüşe göre Kur'ân nâzil olunca iman edenler, Abdullah b. Selam, Rifaa b. Rifaa gibi bazı Yahudilerdir.[1303] Başka bir görüşe göre Hıristiyan olan ve Habeşistan Necaşi'sinin Hz. Peygamber'in durumunu tetkik edip hakkında bilgi getirmek için Mekke'ye gönderdiği, Hz. Peygamber'in telkinleriyle İslamiyeti kabul etmiş olan on iki kişilik bir heyetidir.[1304] Ancak âyeti genel olarak değerlendirmek, ehl-i kitaptan olup da Hz. Peygamber zamanında İslâm'a girmiş ve kıyamete kadar İslâma girecek olanları bu âyet kapsamında düşünmek daha uygun olur.[1305]

Yine kitap ehlinden bir grup, Kur'ân'ı dinleyince hemen iman etmişlerdir:

وَإِذَا سَمِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُواْ مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ وَمَا لَنَا لاَ نُؤْمِنُ بِاللهِ وَمَا جَاءنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَن يُدْخِلَنَا

"*Peygambere indirilen Kur'ân'ı dinledikleri vakit, onda âşina oldukları gerçeği bulmaları sebebiyle gözlerinin yaşla dolup taştığını görür ve şöyle dediklerini işitirsin: 'İman ettik Rabbena! Bizi de hakka şahitlik edenlerle beraber yaz! Bütün isteğimiz ve umudumuz, Rabbimizin bizi hayırlı insanlar arasına dâhil etmesi iken, ne diye Allah'a ve bize gelen bu hakikate iman etmeyelim ki?*"[1306] Tefsirlerde Resulullah (s.a.v.) zamanında Medineye gelen başka Hıristiyan grupların Kur'ân'ı dinlerken dini bir coşku ile ağladıklarına dair rivayetler yer almaktadır.[1307] "وَمَا لَنَا لاَ نُؤْمِنُ بِاللهِ وَمَا جَاءنَا مِنَ الْحَقِّ ifadesinin, mümin olan Hıristyanlara ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda bir rivâyette, onların İslama girdikleri haberini alan bazı inkârcı Yahudilerin, kendilerini bu karardan vazgeçirme çabaları karşısında âyette verdikleri cevap olduğu yorumunu destekler.[1308]

Havariler de imanlarını şöyle ifade etmişlerdir: "آمَنَّا بِاللهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ" " Biz

[1302] el-Kasas 28/52-53.
[1303] Zemahşerî, **Keşşaf;** III/421; İbn Aşûr, **et-Tahrir,** XX/143; Şevkânî, **Fethu'l-Kadir,** IV/174; Derveze, et-**Tefsîru'l-Hadis,** V/21.
[1304] İbn Kesir, **Tefsir,** IV/1814; Zemahşerî, **Keşşaf,** III/421; İbn Aşûr, **et-Tahrir,** XX/144.
[1305] Elmalılı, **Hak Dini**, IV/196; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, IV/236.
[1306] el-Maide 5/83-84.
[1307] Taberî, **Camiu'l-Beyan**, VII/6; İbn Atiyye, **el-Muharreru'l-Vecîz**, II/227; Elmalılı, **Hak Dini**, III/1796.
[1308] İbn Aşûr, **et-Tahrir,** VII/11-12.

Allah'a iman ettik. Bizim müslüman olup Allah'a itaat ettiğimize sen de şahid ol!"[1309]

2.3.2. Allah'ı ve Âhiret Gününü Tasdik

Ehl-i kitap, Allah'a ve âhiret gününe imanları şöyle beyan edilmektedir:

مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَآئِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللهِ آنَاء اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ

"*Onlardan geceleri secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okuyup duranlar vardır; Bunlar Allah'ı ve âhireti tasdik ederler.*"[1310] "أُمَّةٌ قَآئِمَةٌ" ifadesi, hakkı tanıyan, dosdoğru olan ve adaleti yerine getiren topluluk anlamındadır.[1311] Âyet, Ehl-i kitaptan bir grup Allah'a ve âhirete iman edenler hakkında nazil olmuştur. Zira bunlar, Cenab-ı Hakkın emirlerini yerine getiren peygamberine uyan ve doğru yolda olanlardır.[1312]

Ehl-i kitap müttakileri, Allah'a iman edip ona ortak koşmaz ve âhiretten korkarlar:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاء وَذِكْراً لِّلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَهُم مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ

"Andolsun biz, Musa ve Harun'a, takvâ sahipleri için bir ışık, bir öğüt ve Furkan'ı verdik (O takvâ sahipleri ki) onlar, görmedikleri halde Rablerine candan saygı gösterirler. Yine onlar, kıyametten korkan kimselerdir."*[1313]* Daha önce pek çok yerde işaret edildiği gibi Allah Teâlâ, Hz. Musa ile Hz. Muhammed'i ve ikisine verilen kitapları birlikte zikretmektedir. Ehl-i kiabın muttakileri, Allah'ı bizzat görmedikleri halde gaybî olarak kalpleriyle O'nun korkusunu duyarlar. "Onlar kıyametin dehşetinden ürperirler." Söz konusu furkan ve ışıktan yararlanıp doğru yola giren kimseler, kendilerini âhirete hazırlar.[1314] Tevrâta verilen "Furkan" ismi, Kur'ân'ın bir sıfatıdır. Burada ilahi kitapların isimleri hususunda birlikteliği söz konusudur. Bu, indirilen tüm

[1309] Al-i İmrân 3/52.
[1310] Al-i İmrân 3/113-114.
[1311] İbn Aşûr, **et-Tahrir**, IV/58; Elmalılı, **Hak Dini,** II/1158.
[1312] İbn Kesir, **Tefsir,** I/307.
[1313] el-Enbiya 21/48-49.
[1314] Kâf 50/33; el-Mülk 67/12;İbn Kesir, **Tefsir**, III/1471.

kitapların, hak ile bâtılın, hidâyetle sapıklığın, hayatta gözetilen amaçla imanla inkârın arasını ayırmak üzere indiklerini göstermektedir.[1315]

Ehl-i kitaptan ilimde derinleşenler, Allah'a ve âhiret gününe inanırlar:

وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلاَةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أُوْلَـئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْراً عَظِيماً

"*Müminler, sana indirilene ve senden önce indirilene iman edenler, namazı kılanlar, zekâtı verenler; Allah'a ve âhiret gününe inananlar var ya; işte onlara pek yakında büyük mükâfat vereceğiz*."[1316] Âyette Yahudilerin iman edenlerine işaret edilmektedir. Çünkü Onlar, kendilerini imanın evrensel delillerinin önünde bulurlar. Vahyolunan kitaptan öğrendikleri hakka hemen tâbi olmuşlardır.[1317] Onların vasıfları şöyledir: Allah'ın vahdâniyetini ve ulûhiyetini tasdik eder, âhirete, sevaba ve ikaba inanırlar.[1318]

2.3.3. Allah'a, Kendilerine ve Hz.Peygambere Gönderilenlere İman

Ehl-i kitap müminlerinin, Allah'a ve indirilenlere iman ettikleri beyan edilmektedir.

وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَن يُؤْمِنُ بِاللهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَاأُنزِلَ إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلّهِ لاَ يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللهِ ...

"*Ehl-i kitaptan öyleleri var ki, Allah'a, hem size indirilene, hem de kendilerine indirilene tam bir samimiyetle ve Allah'a boyun eğerek iman ederler*."[1319] Âyette kendilerine gönderilen kitaplara inanıp ona göre amel eden, Kur'ân gönderildikten sonra Kur'ân'a da inanıp ona uyan Ehl-i Kitaptan Abdullah b. Selam ve diğer Müslüman olan Ehl-i Kitap'tan söz edilmiştir. Bunların bir takım sıfatları anlatılmıştır.[1320] Bunlardan başka bu âyet, bütün kitap ehlinden imana gelenler hakkında inmiş olduğu da rivâyet

---

[1315] İbn Kesir, **Tefsir,** III/1471; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** VIII/42.
[1316] en-Nisa 4/162.
[1317] Zemahşerî, **Keşşaf**, I/590; Râzî, **Tefsir-i Kebir,** VIII/414.
[1318] Taberî, **Camiu'l-Beyan**, VI/35.
[1319] Al-i İmrân 3/199.
[1320] İbn Kesir, **Tefsir,** I/363; Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis,** V/515.

edilmiştir. Mücahit, bunu söylemiştir ki, âyetin mefhumuna bu daha uygundur.[1321]

Kendilerine gönderilen Tevratı hakkıyla okuyan Ehl-i Kitap, Kur'ân'a iman eder:

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلاَوَتِهِ أُوْلَـئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ

"*Kendilerine verdiğimiz kitabı, lâyık olduğu şekilde okuyup izleyenler var ya, işte onu tasdik edenler onlardır.*"[1322] Kitap ehlinden kendilerine verilen Tevrât'ı hakkıyla okuyan, Hz. Peygamber'in sıfatlarını değiştirmeyen ve tahrif etmeyen Yahudî taassubundan ve önyargısından uzak kalabilen müminler olduğu belirtilmektedir.[1323] Bazı müfessirler bunların kitap ehlinden Yahudi ve Hıristiyan olduklarını söylemiş, bazı müfessirler ise Müslümanların kastedildiğini belirtmişlerdir. Âyeti, Müslümanlar dâhil, kendilerine kitap verilen bütün din mensuplarına teşmil etmek Kur'ân'n eşsiz uslûbuna aykırı düşmez.[1324]

وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ

"*Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler sana indirilen Kur'ân'dan memnun olurlar.*"[1325] Kitap ehlinden dinine bağlılıkta samimi olan bir grup, Kur'ân'ın tevhid inancını ve bütün müminleri Allah'a bağlayan iman rükünleri üzerinde durduklarını görürler. Bundan dolayı memnun olup iman ederler. Âyette "memnun olma" kitaplarının doğruluğuna olan inançlarının artmasından ve yeni kitabın kendi kitaplarını desteklemesinden kaynaklanan memnuniyettir.[1326] Onların teslimiyeti başka bir âyette şöyle haber verilmektedir: "*De ki: 'Kur'ân'a ister inanın, isten inanmayın, O'ndan önceki bilginlere o okunduğu zaman, yüzleri üzerine secdeye varırlar ve Rabbimiz*

[1321] Zemahşerî, **Keşşaf,** I/590 Râzî, **Tefsir-i Kebir,** VII/298; Elmalılı, **Hak Dini,** II/1490.
[1322] el-Bakara 2/121; el-Maide 5/66-68; el-Kasas 28/52-54.
[1323] İbn Kesir, **Tefsir,** I /88; Zemahşerî, **Keşşaf**, I/182; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/202.
[1324] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** III/406-407; Kurtubî, **el-Câmi,** I/66.
[1325] er-Rad 13/36.
[1326] Elmalılı, **Hak Dini,** V/1567; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, VII/50.

münezzehtir. Rabbimiz'in sözü şüphesiz yerine gelecektir' derler. Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar; bu, onların gönüllerindeki saygıyı artırır."[1327]

Ehl-i kitaba, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e indirilen vahye iman emredilmektedir: "*Ey Ehl-i Kitap! Yanınızdaki kitapları tasdik etmek üzere indirdiğimiz bu kitaba da iman edin!*"[1328] Çünkü indirilen vahiyler birbirini doğrulayıcı olarak gönderilmiştir. Kur'ân, başta Allah'ın birliği, nübüvvet ve âhiret gibi itikadi konularda önceki kitaplarla tam bir uyum içinde olmuştur.[1329] "*Sizin yanınızda bulunan Tevrât'ı tasdik etmek üzere indirdiğim Kur'ân'a iman edin.*"[1330] "Tevrât'ı tasdik etmek üzere indirdiğim Kur'ân'a iman edin" ifadesinden maksad, tevhid inancı, peygamberlere iman gibi, iman rükünlerinden olan Kur'ân'ın da tanınmasıdır. [1331]

2.3.4. Ümmi Peygambere Tabi Olma

Hz. Peygamber'in tebliğine tâbi olan Yahudiler, âyette şöyle anlatılmaktadır:

الَّذِينَ يَتَّبِعُون الرَّسُولَ النَّبِيَّ الأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوباً عِندَهُم فِي التَّوْرَاةِ وَالإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُم عَنِ الْمُنكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِم الْخَبَآئِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالأَغْلاَلَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُواْ بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُو النُّورَ الَّذِيَ أُنزِلَ مَعَهُ أُوْلَـئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

"*Onlar ki yanlarındaki Tevrât ve İncil'de vasıfları yazılı o ümmî Peygambere tâbi olurlar. O Peygamber ki kendilerine meşrû şeyleri emreder, kötülükleri yasaklar, kendilerine güzel ve hoş şeyleri mübah, murdar şeyleri ise haram kılar, üzerlerindeki ağırlıkları, sırtlarındaki zincirleri kaldırıp atar. Ona iman eden, onu destekleyen, ona yardımcı olan ve onunla beraber indirilen nûra tâbi olanlar var ya, işte felaha erenler onlardır.*"[1332]

[1327] el-İsra, 17/107-109.
[1328] en-Nisa 4/47.
[1329] Komisyon, **Kur'ân Yolu**, II/440.
[1330] el-Bakara 2/89.
[1331] Derveze, **et-Tefsîru'l-Hadis**, V/98; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/114.
[1332] el-Araf 7/157.

Yine başka bir âyette; "مِّنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ" "*İçlerinde orta yolu tutan bir zümre vardı*"[1333] ifadesi, Kur'ân'da israiloğullarının bir kısmı bilgileriyle, imanlarıyla ve ahlakî davranışlarıyla hak ve adalet ölçülerine uydukları için takdirle anlatılmışlardır.[1334]

"وَمِن قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ" "*Musa'nın kavminden hak ile doğru yolu bulan ve onun sayesinde âdil davranan bir topluluk vardır.*"[1335] Müfessirler, bu âyetin iki farklı anlam ifade edebileceğini kaydetmişlerdir. Bir ihtimale göre Hz. Musa döneminde ve daha sonraki devirlerde Hz. Musa'nın dininin tahrif edilmemiş şeklini korumayı ve ona göre yaşamayı başarmış Yahudilerdir. Diğer ihtimal ise Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminde yaşayıp onun tebliğini kabul etmiş Abdullah b. Selam gibi Yahudi asıllı kimseler kastedilmiştir.[1336]

2.4. KÂFİRLER

İman rükünlerinin birlikteliğinin muhataplarından bir kesim de kâfirlerdir. Kâfirler, inkârı tercih etmekte ve bunu hayatlarında prensip edinerek yollarını bu çizgide sürdürmektedirler. İman etmedikleri için âyette "rics ve murdarlık" içinde oldukları belirtilmektedir: *"Allah inanmayanların üstüne murdarlık verir."*[1337] Allah katında durumları şöyledir: "إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللهِ الَّذِينَ كَفَرُواْ فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ" "*Allah katında, yürüyen canlıların en kötüsü kâfir olanlardır. Çünkü onlar iman etmezler."*[1338] İnkârcıların bir kısmı, inkâr etmekle kalmayıp iman rükünlerine karşı menfi tavırlar almaktadırlar.[1339]

İmanı inkâr etmeleri şöyledir. "*Kim imanı inkâr ederse, amelleri boşa gider. O, âhirette de kaybedenlerdendir."*[1340] Âyette onların gerçek durumu ve uğradıkları zararın

---

1333 el-Maide 5/66.
1334 Elmalılı, **Hak Dini,** III/1567; Tabatabî, **el-Mizan,** VI/22.
1335 el-Araf 7/159.
1336 Zemahşerî, **Keşşaf,** II/99; Râzî, **Tefsir-i Kebir**, XV/31-32; İbn Atıyye, **el-Muharreru'l-Vecîz,** VII/183.
1337 el-En'âm 6/125.
1338 el-Enfal 8/55; el-Beyyine 98/6-7.
1339 el-En'âm 6/12; el-Bakara 2/42; Al-i İmran 3/13.56 ve 177.
1340 el-Maide 5/5.

büyüklüğü açıklanmaktadır.[1341] Âhirete karşılık dünya hayatını satın almışlardır: *"İşte onlar, âhirete karşılık dünya hayatını satın alan kimselerdir."*[1342]

Kâfirlerin kalpleri mühürlü olduğu için, Allah'ı, Allah'ın kitabını, peygamberlerini ve âhireti inkâra devam ederler. [1343] "*kendini ziyana uğratanlar inanmayanlardır.*"[1344] Bunlar inkârlarıyla ancak kendilerine zarar verirler.[1345] "*Kim inkâr ederse, inkârı kendi zararınadır. Kâfirlerin küfrü, Rableri katında kendileri için ancak gazabı arttırır.*"[1346] "*İnkâr edenlere de cehennem ateşi vardır. Cehennem azabı da onlara biraz olsun hafifletilmez.*"[1347] Bunlar inatçı ve şüpheci kâfirlerdir.[1348] Ayrıca inkârlarına sebep olan unsurlarda hiç bir delilleri olmadan inkâr etmeye devam ettikleri de bildirilmektedir.[1349]

Kur'ân-ı Kerîm'de inkârcıların iman esaslarının hangilerini inkâr ettikleri ve inkâr şekilleri yer almaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

2.4.1. Allah'ı İnkâr

Kâfirler, Allah Teâla'nın rablığını inkâr ederler: "أُوْلَـئِكَ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِمْ " "*İşte onlar, Rablerini inkâr edenlerdir.*"[1350] Allah'ın sınırsız kudret ve hikmetini inkâr eden kâfirler, burada Allah'ın varlığını inkâr etmiş olmaktadırlar.[1351] Rab olarak Allah Teâlâ'yı inkâr eden kâfirlere cehennem azabıyla uyarılar vardır:

"وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ" "*Rablerini inkâr eden kimseler için cehennem azabı vardır. Ne kötü bir dönüştür*!"[1352]

Kâfirler, bâtıla iman edip Allah'ı inkâr ederler:

[1341] Elmalılı, **Hak Dini**, II/1235.
[1342] el-Bakara 2/86.
[1343] Elmalılı, **Hak Dini**, I/298.
[1344] el-En'âm 6/12.
[1345] İbn Kesir, **Tefsir**, I/350.
[1346] el-Fatır 35/39; Lokman 31/23.
[1347] el-Fatır 35/36.
[1348] Elmalılı, **Hak Dini**, I/299.
[1349] Razi, **Tefsir-i Kebir**, XII/141.
[1350] er-Ra'd 13/5; el-Bakara 2/ 6.
[1351] İbn Aşur, **et-Tahrir**, XXIX/25; Esed, **Kur'ân Mesajı**, II/484.
[1352] el-Mülk 67/6.

أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللهِ هُمْ يَكْفُرُونَ"[1353] Kafirler hakka karşı batılı tercih edip Allah'ın dışındaki bâtıla iman etmektedirler.[1354] Onlar Allah'ın elçilerini yalanlamışlardır. Hiçbir delilleri olmadan tâğuta iman etmişlerdir.[1355] "ذَلِكَ اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا" "*Bunun sebebi, inkâr edenlerin bâtıla uymalarıdır*."[1356] Kâfirler batıla uymaktadırlar. Batıl şeytandır. Kâfirler şeytanın hâkimiyeti ve etkisi altındadırlar.[1357]

Bâtıla iman edip Allah'ı inkâr eden kâfirler hüsrandadırlar:

"وَالَّذِينَ آمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ"

"*Gerçek ortada iken, bâtıla iman edip Allah'ı inkâr edenler, işte asıl ziyana ve hüsrana uğrayanlar onlar olacaktır*."[1358] Nefsanî ihtiraslarına kapılan kâfirler, yalanlama, küfür ve inatlarından dolayı Allah'ı inkâr edip bâtıla, yani uydurma tanrılara inanmaktadırlar.[1359]

2.4.2. Allah ve Allah'ın Âyetleri Hakkında Tartışma

Kâfirlerin Allah hakkında bilgisizce tartışıp şeytana uydukları haber verilmektedir:

"وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ"

"*İnsanlardan, bilgisi olmaksızın Allah hakkında tartışmaya giren ve her inatçı şeytana uyan birtakım kimseler vardır*."[1360] Süddi ve İbn Cüreyc, âyetin Nadr b. Haris hakkında nazil olduğunu söyler. Nadr, meleklerin Allah'ın kızları, Kur'ân'ın eskilerin masalı olduğunu, insanın ölüp toprak olduktan sonra Allah'ın diriltmeye kadir

---

[1353] en-Nahl 16/72.
[1354] Zemahşerî, **Keşşaf,** III /460.
[1355] el-Hac 22/62; İbn Kesir, **Tefsir,** IV/1858.
[1356] Muhammed 47/3.
[1357] İbn Kesir, **Tefsir**, V/2337; Elmalılı, **Hak Dini,** VI/3506.
[1358] el-Ankebut 29/52.
[1359] İbn Kesir, **Tefsir**, II/ 1123; Komisyon, **Kur'ân Yolu,** IV/279.
[1360] el-Hac 22/3.

olamayacağını, Allah'ın sıfatları ve fiilleri bilgisizce tartışırdı.[1361] Şeytana uyanların, Kureyşin ileri gelen inkârcılarının kastedildiği şeklinde de yorumlanmıştır.[1362]

Allah hakkında herhangi bir bilgi ve dayanakları olmadan tartışan inkârcılar vardır:

" وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ "

"*Yine de, öyle insanlar vardır ki hiçbir bilgiye, yol gösterici bir rehbere veya aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında tartışıp durur***.**" [1363] Âyetin Nadr b. Hâris hakkında inmiş olduğu rivayet edilmiş olsa da bazı insanların Allah'ın gücü ve âhiret hakkında tartışmaya girmeleri, üstelik hiçbir sağlam bilgiye sahip olmadıkları halde inkârcılıkta inat etmeleri, tarihin her döneminde görülen bir durumdur.[1364]

Allah'ın âyetleri hakkında tartışan ve O'nun kitabını ve peygamberlerine indirdiklerini inkâr edenlerin durumu âyette şöyle haber verilmektedir: "*Âyetlerimizi boşa çıkarmaya çalışanlar, onlar azaba bırakılacaklardır*."[1365] Bunlar, Allah'ın yolundan alıkoymaya ve peygamberine tabi olup âyetlerini tasdik etmeye engel olanlardır.[1366] İbn Atıyye (ö.1152), "Allah'ın âyetlerinden maksat, Hz. Muhammed'in peygamberliği ve ona gelen kitap" şeklinde açıklamıştır.[1367] Allah'ın âyetleri hakkında âyetlerini, hüccetlerini ve burhanlarını inkâr edenlerden başkası Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaya girip gerçeği reddetmez.[1368]

[1361] İbn Kesir, **Tefsir,** III/1494; Zemahşeri, **Keşşaf,** III/143.
[1362] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, XXIII/5.
[1363] el-Hac 22/8; Lokman 31/20.
[1364] Taberî, **Camiu'l-Beyan**, XVIII/115.
[1365] Sebe 34/38; Bkz.el-Mümin 40/4 ve 69.
[1366] İbn Kesir, **Tefsir,** IV/2030.
[1367] İbn Atıyye, **Muharreru'l-Vecîz,** IV/568.
[1368] İbn Kesir, **Tefsir,** IV/2185.

Kâfirler, Allah hakkında olduğu gibi âyetleri hakkında da delilsiz mücadele ederler: "*Bunlar, Allah'ın âyetleri üzerinde kendilerine gelmiş bir delil bulunmadan tartışırlar. Bu, Allah katında da, inananların yanında da öfkeyi arttırır*."[1369]

Allah'ın âyetleri hakkında mücadele edenler haktan çevrilmektedirler:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنَّى يُصْرَفُونَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا "

"*Allah'ın âyetleri üzerinde tartışanları görmez misin? Nasıl da döndürülüyorlar? Kitab'ı ve peygamberlerimize gönderdiklerimizi yalanlayanlar*"[1370] Bunlar, Allah'ın âyetleri, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği ve Kur'ân şeklinde açıklanmıştır.[1371] Âyette kâfirlerin inkâr maksadıyla tartışmaya girişerek Kur'ân'ı çürütmede ısrarlı oldukları ve kendileri için vazgeçilmez bir dâva haline getirdikleri vurgulanmaktadır.[1372]

2.4.3. Allah'ı ve Âhireti İnkâr:

Kâfirler, Allah'ı ve âhireti inkâr ederek hayatın bu dünya ile sınırlı olduğunu ve ölümden sonra başka bir hayatın olmadığını şöyle ifade etmişlerdir:

وَقَالُواْ إِنْ هِيَ إِلاَّ حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ"

"*Hayat, sırf dünya hayatımızdan ibaret! Biz bir daha diriltilecek de değiliz*!"[1373]

Yeniden yaratılma ile beraber Allahı da inkâr ederler: "*Resulüm! Kâfirlerin seni yalanlamalarına şaşıyorsan, asıl şaşılacak şey onların: 'Biz toprak olduğumuz zaman yeniden mi yaratılacağız?' demeleridir. İşte onlar, Rablerini inkâr edenlerdir.* "[1374]

Kâfirler öldükten sonra dirilmeyeceklerini iddia ederler:

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن لَّن يُبْعَثُوا قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ"

"*Kâfirler öldükten sonra diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: Hayır! Rabbime andolsun ki mutlaka diriltileceksiniz, sonra yaptıklarınız size haber*

[1369] el-Mümin 40/35, 56, 76.
[1370] el-Mümin 40/69-70.
[1371] İbn Atıyye, **Muharreru'l-Vecîz**, IV/568.
[1372] Komisyon, **Kur'ân Yolu,** V/677.
[1373] el-En'am 6/29.
[1374] er-Rad 13/5.

verilecektir."[1375] Âyetin devamında, Allah Teâlâ peygamberine, öldükten sonra dirilmenin muhakkak gerçekleşeceğini yemin ve tekidle açıklamaktadır.[1376]

Cenab-ı Hakkı ve âhireti inkâr eden kâfirler, gaflet içindedirler: "*Onlar ki âhirette Bize kavuşmayı ummaz ve sadece dünya hayatına razı olup onunla tatmin bulur ve onlar ki Bizim tek İlah olduğumuzun delillerinden ve gönderdiğimiz Kur'ân âyetlerinden gaflet etmeyi sürdürür.*"[1377] İnkârcı genelde dünya hayatına kapılır, oyun eğlenceye dalar, mal ve evlat sevgisi ve hırsı onun tüm zamanını alır. Gücünü ve yeteneklerini onlar için kullanır, onları elde edince de onlara sırtını dayar. Övünür, böbürlenir, üstünlük taslamaya kalkar ve nihayetinde Rabbini ve âhireti unutur.[1378] Kur'ân bu inkârı kırmak için yeniden dirilişin muhakkak gerçekleşeceğini beyan eden deliller sunmuştur. Öyle ki Mekkî surelerin önemli bir kısmı, bu konuyu dile getirecek örneklerle doludur.[1379]

Kur'ân'da inkârcıların âhirete inanmamakta direndikleri görülmektedir. *"Sen gerçekten onları dosdoğru bir yola çağırıyorsun. Ama şu da gerçek ki âhirete inanmayanlar, yoldan sapıyorlar*." [1380]

İnkârcılar yeniden dirilişe ve Allah'ın huzuruna varmaya itiraz ederek redederler: *"Bir de: "Â! yerin altında toz olup kaybolduğumuz zaman, gerçekten bu hale gelmiş olan bizler mi yeniden yaratılacağız!" derler. Hatta onlar Rab'lerinin huzuruna varacaklarını da inkâr ederler.*"[1381]

İlk ölümle beraber dirilmeyi inkâr ederek bu konuda delil isterler:

" إِنْ هِيَ إِلَّامَوْتَتُنَاالْأُولَى وَمَانَحْنُ بِمُنشَرِينَ فَأْتُوابِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ"

[1375] et-Teğabun 64/7.
[1376] İbn Kesir, **Tefsir,** V/2588.
[1377] Yunus 10/7.
[1378] Kurtubî, **el-Câmi,** XI/684.
[1379] Bkz. el-En'am 6/38; Kaf 50/9-11; Al-i İmran 3/198; er-Ra'd 13/26; el-A'la 87/16-17.
[1380] Bkz. el-En'âm 6/29; Hûd;11/7; el-Müminûn 23/81-83; el-Câsiye 45/24-25; Elmalılı, **Hak Dini**, III/1906; Tabâtabaî, **el-Mizan**, XVI/358.
[1381] es-secde 32/10.

"*Derler ki:"Biz öldük mü iş biter, artık dirilmemiz mümkün değil. Ama siz dirilme iddianızda tutarlı iseniz, daha önce gelip geçmiş atalarımızı diriltin de görelim*!"[1382]

"وَقَالُواْ أَئِذَا كُنَّا عِظَاماً وَرُفَاتاً أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقاً جَدِيدا" "*Dediler ki: Sahi biz, bir kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak olmuş iken, yepyeni birhilkatte diriltileceğiz, öyle mi!*"[1383] Yukardaki âyetler, Câhilye dönemi Araplarının genellikle âhirete inanmadıklarını ve şüphede olduklarını gösterir. Bu, onların Allah'ı inkârla beraber en büyük inkârlarıdır.

2.4.4. Âhiret hakkında Şüphe ve Yalanlama İçinde Olma

Kâfirler, âhiret, haşir, kıyamet, hesap gibi gaybi olan iman konularını bir türlü kavrayamıyorlardı. Bu iman konularını idrak edemeyince inkâra kalkışmışlardır.

وَإِذَاقِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَارَيْبَ فِيهَا قُلْتُم مَّانَدْرِي مَاالسَّاعَةُ إِن نَّظُنُّ إِلَّاظَنّاً وَمَانَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ

"*Allah'ın vâdi gerçektir, kıyamet gününde şüphe yoktur" dendiği zaman: Kıyametin ne olduğunu bilmiyoruz onun bir zan ve tahminden ibaret olduğunu sanıyoruz, kesin bir bilgi elde etmiş değiliz, demiştiniz*."[1384]

Âhirete karşı kör davrandıkları için bilgileri yetersiz kalmıştır. Bunun için sürekli şüphededirler. *"Hayır; onların âhiret hakkındaki bilgileri yetersiz kalmıştır. Dahası, bu hususta şüphe içindedirler. Bunun da ötesinde, onlar âhiretten yana kördürler*."[1385]

"بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَن كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيراً "

"*Kıyameti yalan saydılar. Kıyameti yalanlayana Biz alevli bir ateş hazırladık*".[1386]

Kâfirler uzak bir ihtimal gördükleri âhireti sorularla sorgulamaktadırlar:

[1382] ed-Duhan 44/35-36; el-Câsiye 45/24; el-En'âm 6/29; Fâtır 35/78; el-Müminun 23/83.
[1383] el-İsrâ 17/49 ve 98.
[1384] el-Câsiye 45/32.
[1385] en-Neml 27/66.
[1386] el-Furkan 25/11.

" فَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا شَيْءٌعَجِيبٌ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً ذَلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ "

"*Kâfirler: 'Bu, ne tuhaf şey!' dediler, "Biz ölüp de toprak olduktan sonra mı dirileceğiz? Bu, aklın alamayacağı kadar uzak bir ihtimal*!"[1387] "*Biz öldükten, hem de çürümüş kemik ve toz toprak haline geldikten sonra, dirilecek mişiz!*"[1388] Onların âhiretle ilgili olan bu soruyu sormaları, bunun muhal olduğuna inanmalarıdır.[1389]

İnkârcılar kıyameti acele isterler. Nitekim âhiret hakkıda derin bir sapıklıktadırlar. "*Ona inanmayanlar, onun çabuk kopmasını isterler. İnananlar ise ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler. İyi bilin ki, kıyamet günü hakkında tartışanlar derin bir sapıklık içindedirler."[1390]* Kıyameti ve Cenab-ı Hakk'ın ölüleri dirilttiğini kabul etmedikleri için böyle inkârcı davranıyorlar.[1391]

Kâfirler, kıyamette azabı görünceye kadar şüphe ve inkârlarını sürdürürler. Sunacağımız âyette bu durum açıkça görülmektedir:

" وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ"

"*İnkâr edenler, ceza saati kendilerine ansızın gelene veya gecesi olmayan günün azabı çatana kadar Kuran'dan şüphe etmekte devam ederler*."[1392]

2.4.5. İnkâr Edip Allah'ın Yolundan Alıkoyma

Kâfirler, inkâr etmekle beraber Cenab-ı Hakk'ın kulları için seçtiği sırat-ı müstakimden ibaret olan "Allah'ın yolundan" insanları, alıkoymaktadırlar. Âhireti inkâr edenler, Allah'ın yolundan alıkoymak için onu eğri gösterirler:

" الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجاً وَهُم بِالآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ "

[1387] Kâf 50/2-3; BA. es-Sâffat 37/16-17.
[1388] es-Sâffat 37/16-17.
[1389] İbn Kesir, **Tefsir,** V/2395; Zemahşeri, **Keşşaf,** IV/380.
[1390] eş-Şûrâ 42/18.
[1391] Taberî, **Camiu'l-Beyan**, XVIII/186; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, IV/113.
[1392] el-Hac 22/55.

"*Onlar, (insanları) Allah'ın yolundan alıkoyan ve onu eğri göstermek isteyenlerdir. Âhireti inkâr edenler de onlardır.*"[1393]

" الَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ اللّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَاباً فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُواْ يُفْسِدُونَ"

"*İnkâr eden, Allah'ın yolundan alıkoyanlara, bozgunculuklarına karşılık azap üstüne azap veririz.*"[1394] Küfredenler mallarını, insanları Allah'ın yolundan alıkoymak için harcarlar. Çünkü onlar, Allah'ın nurunu söndürmek, kendi sözlerini Hakk'ın sözüne üstün kılmak istemişlerdir. Nitekim bu âyet, Ebu Süfyan ve Uhud'da Allah Resulü (s.a.v.) ile savaş için mallarını harcayanlar hakkında nazil olmuştur.[1395]

Kendileri derin bir dalâlette olduklarından insanları Allah'ın yolundan saptırıyorlar: "*İnkâr eden ve (başkalarını da) Allah yolundan alıkoyanlar şüphesiz doğru yoldan çok uzaklaşmışlardır. İnkâr edip zulmedenleri Allah asla bağışlayacak değildir. Onlar (başka) bir yola iletecek de değildir. Ancak orada ebedî kalmak üzere cehennem onları yoluna (iletecektir*)."[1396] İnsanları Allah'ın yolundan alıkoyan kâfirler, dünya hayatını âhirete tercih ederler: "*Şiddetli azaptan dolayı kâfirlerin vay haline! Onlar dünya hayatını âhirete tercih ederler, Allah'ın yolundan alıkoyup onun eğriliğini isterler.*"[1397]

Kâfirler çeşitli yollarla insanların gerçeği bulmalarını ve hak dine inanmalarını engellemektedirler. Hakkı gözetmeme ve peygamberi inkâr etmede ısrar edenleri bekleyen korkunç akıbet hatırlatılmaktadır.[1398]

2.4.6. Peygamberleri İnkâr

Âyetlerde kâfirlerin peygamberleri inkâr ettikleri şöyle bildirilmektedir:

"وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَسْتَ مُرْسَلاً"

"*Dini inkâr edenler: 'Sen Peygamber değilsin" diyorlar.*"[1399] Âyette

[1393] Hûd 11/19; el-Hac 22/25; Muhammed 47/1.
[1394] en-Nahl 16/88.
[1395] İbn Kesir, **Tefsir,** II/858; el-Enfâl 8/36.
[1396] en-Nisa 4/167-169.
[1397] İbrahim 14/2-3.
[1398] Elmalılı, **Hak Dini**, III/1533; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, II/185.

inkârcıların; "Biz Yahudiler ve Hıristiyanlardan Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği ile ilgili bir şey duymadık" şeklinde yorumlanmıştır.[1400] "*Andolsun ki sizden önce, peygamberleri kendilerine mûcizeler getirdiği halde zulmettiklerinden nice milletleri helâk ettik; zaten onlar iman edecek değillerdi.*"[1401]

Küfürlerine birtakım bahaneler öne sürerek tüm peygamberleri inkâr ederler:

فَلَمَّا جَاءهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَى أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَى مِن قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ"

"*Buna rağmen yine de kendilerine tarafımızdan hakikat, (yani Kur'ân ve Peygamber) gelince: "Mûsa'ya verilen Kitabın benzeri ona da verilse ya!" diyorlar. Oysa daha önce Mûsâ'ya verilen vahyi de inkâr etmemişler miydi? Ve hatta: 'Bunlar, birbirini destekleyen iki sihir (aldatmaca) biz hepsini reddediyoruz!' demişlerdi.*"[1402]

Kâfirler, elçileri yalancı, çılgın ve beyinsiz saymışlardır: "*Biz, dediler, seni bir çılgınlık, bir beyinsizlik içinde bocalar görüyoruz ve senin yalancılardan biri olduğunu düşünüyoruz.*"[1403] Hem peygamberleri hem de gönderilenleri inkâr ederler:

إِذْ جَاءتْهُمُ الرُّسُلُ مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ قَالُوا لَوْ شَاء رَبُّنَا لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ "

"*Kendilerine önlerinden, arkalarından resullerimiz: 'Allah'tan başkasına sakın ibâdet etmeyiniz!' dediklerinde onlar: 'Rabbimiz dileseydi, üstümüze melekler indirirdi. Böyle olunca biz, sizinle gönderilen şeylerin hepsini inkâr ettik!' dediler.*"[1404]

[1399] er-Rad 13/43.
[1400] Bkz. Taberî, **Camiu'l-Beyan**, XXIII/126; Zemahşerî, **Keşşaf**, III/317; Râzî, **Tefsir-i Kebir,** XXVI/178; Şevkânî, **Fethu'l-Kadir**, IV/482.
[1401] Yunus 10/13.
[1402] el-Kasas 28/48; BA. Yunus 10/78; el-Müminun 23/44; el-Müddessir 74/24.
[1403] el-Araf 7/66; BA. İbrahim 14/9.
[1404] Fussilet 41/14.

Kâfirler kendi içlerinden gelen uyarıcıya yalancı ve sihirbaz demişlerdir: "*İçlerinden kendilerini uyarıp irşad edecek birinin gelmesine her nedense şaşırdılar ve o kâfirler: "Bu bir sihirbaz.*"[1405] İnkâr edenler, nübüvveti yalanladıkları için onların imanı kavramaları imkânsızdır. Önce vahyi yalanlıyor ve onu doğrulanabilir bir şey olarak görmüyorlardı. Sonra da bu yalanlama üzerine, kendi yalanlarından çıkardıkları hataları yüklüyorlardı. Allah Teâlâ'nın beşerden birine bir şey vahyetmesi mümkün olmadığı iddiasındaydılar. Bu da Allah Teâla'ın kudretini sınırlı ve noksan düşünmelerinden kaynaklanıyordu.[1406]

İnkârcılar, peygamberleri ve getirdikleri iman hakikatlerini tasdik etmezler: "وَلَقَدْ جَاءتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُواْ لِيُؤْمِنُواْ بِمَا كَذَّبُواْ مِن قَبْلُ" "*Andolsun ki, peygamberleri onlara apaçık deliller getirmişlerdi. Fakat önceden yalanladıkları gerçeklere iman edecek değillerdi.*"[1407] İman rükünlerinden birisi olan peygamberle istihza ettikleri bildirilmektedir: "*Onlara bir peygamber gelmeyedursun, hemen onunla alay ederlerdi. İşte böylece biz onu, (inkârcılığı) suçluların kalplerine sokarız. Öncekilerin başına gelenlerden ders almaları gerekirken onlar hala buna (Kur'ân'a) inanmıyorlar.*"[1408] Kâfirlerin, inat ve inkârları yanında onların küstahça söz ve davranışlarına muhatap olan ve bundan dolayı üzülen Hz. Peygamberi teselli mahiyetinde bu davranışlarının yeni olmadığı, diğer peygamberlerin de alay ve hakarete maruz kaldıkları bildirilmektedir.[1409]

Allah'ın âyetlerini ve peygamberlerini alaya almaktadırlar: "*Siz Allah'ın âyetlerini alaya aldınız, dünya hayatı sizi aldattı.*"[1410] Hz. Peygamber'in uyarılarına rağmen kâfirler, âhireti inkârla dünyaya aldanıp peygamberleri ve Allah'ın hüccetleriyle istihza etmişlerdir.[1411] "وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُواً" "*İşte, inkâr ettikleri, âyetlerimi ve*

[1405] Sâd 38/4-5.
[1406] Elmalılı, **Hak Dini,** V/3006.
[1407] el-Araf 7/101.
[1408] el-Hicr 15/11-14.
[1409] İbn Kesir, **Tefsir,** III/1178; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, II/338.
[1410] el-Casiye 45/35.
[1411] İbn Kesir, **Tefsir,** V/2315.

resullerimi alaya aldıkları için onların cezası cehennemdir."[1412] Denildiki, Allah'ın âyetlerini ve peygamberlerini inkâr edenlerin âhirette amellerinin bir ağırlığı olmayacaktır. Çünkü âhirette mizan, muvahhidlerden seyyiat ve hasenat ehli içindir.[1413] Bunun sebebi ise küfretmeleri, Allah'ın âyetlerini ve resullerini alaya almalarıdır.[1414]

2.4.7. Kur'ânı ve İlâhi Kitapları İnkâr

Kâfirler, Kur'ân'ın uydurma ve yalan olduğunu, Hz. Peygamber'in onu, başkasına yazdırdığını, öncekilerin masalları olduğunu söylerler:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاؤُوا ظُلْماً وَزُوراً وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلاً "

"*İnkâr edenler: Bu (Kur'ân), olsa olsa onun uydurduğu bir yalandır. Başka bir zümre de bu hususta kendisine yardım etmiştir, dediler. Böylece onlar hiç şüphesiz haksızlığa ve iftiraya başvurmuşlardır. Yine onlar dediler ki: Onun, başkasına yazdırıp da kendisine sabah-akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır*."[1415]

İnkârcılar Allah'ın insanlara bir şey indirmeyeceğini iddia ederler: "*Allah hiçbir beşere bir şey indirmedi' dediler*."[1416] "*Rahmân, herhangi bir şey indirmedi. Siz ancak yalan söylüyorsunuz*."[1417]

Vahyi daha önce hiç duymadıklarını, onun uydurma ve iftira olduğunu öne sürerler:

"مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ" "*Son dinde de bunu işitmedik. Bu, ancak bir uydurmadır*"[1418] اخْتِلَاقٌ kelimesini; Mücahid ve Katade 'yalan' ile İbn Abbas ise 'iftira' ile açıklamıştır.[1419]

[1412] el-Kehf 18/106.
[1413] Zemahşeri, **Keşşaf**, II/749.
[1414] İbn Kesir, **Tefsir,** III/1377.
[1415] el-Furkan 25/4-5.
[1416] el-En'âm 6/91.
[1417] Yâsîn 36/15.

Hem Kur'ân'ı hem önceki ilahi kitapları inkârda diretirler:

"وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَن نُّؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ"

" *Kâfirler: 'Biz ne bu Kur'ân'a, ne de bundan öncekilere inanırız!' derler*."[1420]

İnkârda direnenlerin "*bundan öncekiler"* ifadesini Taberî (ö. 310/923), diğer ilâhi kitaplar, İbn Atiyye (ö.541/1147) Tevrat, İncil ve Zebur olarak açıklıyor. Diğer bir fırkanın ise "kıyamet ve saat olduğunu" açıklamıştır.[1421] İnkârcılıkta direnenlerin, Kur'ân'da ve kendisine gönderme yaptığı diğer ilâhi kitaplarda ortaya konan ibret levhalarına ve iknâ edici kanıtlara değer vermeyeceklerini kesin bir dille açıklanmaktadır.[1422] Yalnız Kur'ân'a, ondan önce gelen ve onun doğruluğunu gösteren kitaplara değil, doğru yola ileten her türlü kaynağa karşı çıkmaya yönelik inkârda inatçılık ve ısrarı göstermektedirler.[1423]

2.4.8. Allah'ın Âyetlerini ve Âhireti İnkâr

İnkârcılar, Allah Teâlâ'nın âyetlerini ve âhireti sürekli olarak bir yalanlama içinde oldukları ifade edilir:

"وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَلِقَاءالآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلاَّ مَا كَانُو يَعْمَلُون"

"Halbuki âyetlerimizi ve ahirete kavuşmayı yalanlayanların amelleri boşa çıkmıştır. Onlar, yapmakta oldukları amellerden başka bir şey için mi cezalandırılırlar!"[1424]

"ذَلِكَ جَزَآؤُهُم بِأَنَّهُمْ كَفَرُواْ بِآيَاتِنَا وَقَالُواْ أَئِذَا كُنَّا عِظَاماً وَرُفَاتاً أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقاً جَدِيداً "

" *Çünkü onlar âyetlerimizi inkâr ediyorlar ve: "Bir kemik yığını ve ufalanan kırıntı haline geldikten sonra mı biz diriltilip yeniden yaratılacağız!" demişlerdi*."[1425]

Allah'ın âyetlerini ve âhireti inkâr ettikleri için gaflet ve zulüm içindedirler: "*Âyetlerimizi yalan sayarak sırf kendi kendilerine zulmeden o kimselerin*

[1418] Sâd 38/7.
[1419] İbn Kesir, **Tefsir**, IV/2128.
[1420] Sebe 34/31.
[1421] Bkz. Taberî, **Camiu'l-Beyan**, XXII/97; İbn Atıyye, **el-Muharreru'l-Vecîz**, IV/420.
[1422] Taberî, **Camiu'l-Beyan**, XXII/97.
[1423] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** IX/408.
[1424] el-Araf 7/147.
[1425] el-İsra 17/98.

hali, ne kötüdür!"[1426] İnkârcılar, hem yalanladıkları için hem inkârlarından dolayı kendilerine zulmettikleri için durumları ne kötüdür.[1427] Bu konuda inkârcıların tavırları şöyledir:

"إِنَّ الَّذِينَ لاَ يَرْجُونَ لِقَاءنَا وَرَضُواْ بِالْحَياةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّواْ بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ"

"*Onlar ki âhirette Bize kavuşmayı ummaz ve sadece dünya hayatına razı olup onunla tatmin bulur ve onlar ki Bizim tek İlah olduğumuzun delillerinden ve gönderdiğimiz Kur'ân âyetlerinden gaflet etmeyi sürdürürler.*"[1428]

Allah'ın âyetlerini ve âhireti inkâr ettikleri için ahirette onlara terazi kurulmayacaktır:

أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْناً ذَلِكَ جَزَاؤُهُمْ

جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُواً "

"*İşte onlar Rab'lerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkar etmiş, bu yüzden de yaptıkları iyi işler boşa gitmiştir. Tartılacak şeyleri kalmadığından kıyamet günü onlar için artık tartı âleti koymayacağız.*"[1429] Allah'ın âyetlerini ve vahdâniyetini gösteren belgeleri inkâr etmişlerdir. Peygamberlerinin doğruluğunu reddetip yeniden dirilme ve âhiretin varlığını yalanlamışlardır.[1430] Bundan dolayı "*kıyamet günü onlar için artık tartı âleti koymayacağız."* Çünkü onların tartıları imandan ve hayırdan yoksundur. [1431]

Onların cehennemle cezalandırılma sebebi şöyle bildirilmektedir: "*Çünkü onlar âyetlerimizi inkâr ediyorlar ve: 'Bir kemik yığını ve ufalanan kırıntı haline geldikten sonra mı biz diriltilip yeniden yaratılacağız!' diye dinle alay ediyorlardı."*[1432] Allah'ın âyetlerini yalanlamak ve gaflet halinde olmak " âhireti" inkâr edenlerin akıbetleri

[1426] el-Araf 7/177.
[1427] Zemahşeri, **Keşşaf,** II/178.
[1428] Yunus 10/7.
[1429] el-Kehf 18/105.
[1430] Kurtubî, **el-Câmi,** XI/105,
[1431] İbn Kesir, **Tefsir,** III/1376.
[1432] el-İsra 17/98; Yunus 10/7.

dünyada da ahirette de hüsrandır.[1433] "*İşte onlar Rab'lerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr etmiş. İşte kâfir olmaları, âyetlerimle ve kendilerine yapılan uyarılarla alay etmeleri sebebiyle, şu cehennem onların cezası olarak hazırlanmıştır.*"[1434] Dünyada Allah'ın âyetlerini ve vahdâniyetini gösteren belgeleri inkâr etmişlerdir. Peygamberlerin doğruluğunu reddetip âhiretin varlığını yalanlamışlardır. "İşte onların cezası; inkâr edip peygamberleri ve âyetleri alaya almalarıdır."[1435]

2.4.9. İman Rükünlerini Yalanlayıp Yüz Çevirme

İman rükünlerini inkâr edip yüz çevirmeleri âyetlerde şöyle ifade edilmektedirler: "إِلَّا مَن تَوَلَّى وَكَفَر" "*Kim yüz çevirir inkâr ederse...*"[1436]

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَلِكُمُ النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ"

"*Âyetlerimiz kendilerine okunduğunda, kâfirlerin suratlarında hoşnutsuzluk sezersin. Onlar, kendilerine âyetlerimizi okuyanların neredeyse üzerlerine saldırırlar*"[1437]

İnkârcılar tasdikten uzak yüz çevirerek tekzib içindedirler:

فَلَا صَدَّقَ وَلَاصَلَّى وَلَكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّى"

"*İşte o, iman etmemiş, namaz da kılmamıştı. Aksine yalan saymış ve yüz çevirmişti.*"[1438]

Peygamberlerin apaçık delilleri karşısında inkâr edip yüz çevirirler: "*Onlara peygamberleri apaçık deliller getirmişlerdi, fakat onlar: Bir beşer mi bizi doğru yola götürecekmiş? Dediler. İnkâr ettiler ve yüz çevirdiler.*"[1439]

[1433] Kutup Seyyid **fi Zilâl**, VI/129; Komisyon, **Kur'ân Yolu,** II/510.
[1434] el-Kehf 18/105-106.
[1435] İbn Kesir, **Tefsir,** III/1376.
[1436] el-Ğâşiye 88/23-24.
[1437] el-Hac 22/72.
[1438] el-Kıyâme 75/31-32.
[1439] et-Teğabun 64/6.

Hidayete çağrıldıkları halde Allah'ın âyetlerinden yüz çevirirler:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْراً وَإِن تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَن يَهْتَدُوا إِذاً أَبَداً"

"*Kendisine Rabbinin âyetleri hatırlatılıp da ona sırt çevirenden, kendi elleriyle yaptığını unutandan daha zalim kim vardır! Biz onların kalplerine, bunu anlamalarına engel olan bir ağırlık, kulaklarına da sağırlık verdik. Sen onları hidâyete çağırsan da artık ebediyen hidâyete eremeyeceklerdir*"[1440] Haktan yüz çevirdikleri için bunlar kin dolu saldırgan ruhludurlar. Hak söze karşı kaba kuvvetten başka ileri sürecekleri bir şeyleri olmadığından gerçek söze kulak vermezler.[1441]

2.4.10. İman Rükünlerini Bilerek ve Kibirlenerek İnkâr

Âyetlerde iman rükünlerini bilerek ve kibirlenerek inkârları şöyle haber verilir:

وَإِذَاتُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّى مُسْتَكْبِراً كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْراً"

"*Ona âyetlerimiz okunduğu zaman, sanki bunları işitmemiş, sanki kulaklarında ağırlık varmış gibi büyüklük taslayarak yüz çevirir*"[1442] Hemen hemen bütün müfessirlerin kaydettiği br rivayete göre Ebu Cehil, Hz. Peygamber'e "Biz seni değil bildirdiklerini yalanlıyoruz" demişlerdir.[1443]

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنتُمْ قَوْماً مُّجْرِمِينَ "

"*Ama inkâr edenlere gelince onlara: Âyetlerim size okunmuş, siz de büyüklenip suçlu bir toplum olmuştunuz, değil mi? denilir.*"[1444]

Kâfirlerin cehenneme atılma sebebi tekebbür ve istiğna olarak bildirilmektedir:

"وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُواْ عَنْهَا أُوْلَـئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُم فِيهَا خَالِدُونَ" "*Âyetlerimizi yalanlayanlar ve büyüklenip onlardan yüz çevirenler var ya, işte onlar ateş ehlidir.*

[1440] el-Kehf 18/57.
[1441] Kutub, Seyyid, **fi Zilâl**, VII/153.
[1442] Yunus 10/75; Lokman 31/7.
[1443] Elmalılı, **Hak Dini**, III/1913.
[1444] el-Casiye 45/31.

Onlar orada ebedî kalacaklardır."[1445] İnkârcıların bu tutumları, küfürdür. Aynı zamanda Allah'tan başka hakiki müessir kuvvetler kabul ederek, kendilerini Allah'tan müstağni görmek bizzat Allah'ı inkârdır. Neticede bunun bir küfür olduğu da anlaşılmaktadır.[1446]

"وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْماً وَعُلُوّاً" "*Gönülleri kesin olarak kabul ettiği halde, haksızlık ve büyüklenmelerinden ötürü onları bile bile inkar ettiler*."[1447] Firavun ve onun adamları, Hz. Musa'nın gösterdiği mucizelere, kendileri bundan etkilenmişlerdi. Ancak dilleriyle iman etmeyi gurur ve kibirlerine yediremedikleri için inkâr yolunu tutmuşlardır.[1448] "*Kıyamet gününde Allah hakkında yalan söyleyenlerin yüzlerinin kapkara olduğunu görürsün. Kibirlenenlerin kalacağı yer cehennemde değil midir*?"[1449]

"يَسْمَعُ آيَاتِاللَّهِ تُتْلَى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّمُسْتَكْبِراً كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ"

" *O, Allah'ın kendisine okunan âyetlerini işitir de sonra büyüklük taslayarak sanki hiç onları duymamış gibi (küfründe) direnir. İşte onu acı bir azap ile müjdele*!"[1450]

"قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُون" "*Sana mı inanacağız? Sana en rezil kimseler uymaktadır' dediler*."[1451] "*Âyetlerimizi, ancak kâfirler bile bile inkâr eder*."[1452] Kâfirler, inkâr etmekle nefislerinde ve ruhlarında bulunan özü gizlemektedirler.[1453]

Âhirete iman etmeyen kâfirlerin kalpleri inkârcı, kendileri müstekbirdir:

"إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لاَيُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ قُلُوبُهُم مُّنكِرَةٌ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ"

"*İlâhınız bir tek Tanrı'dır. Fakat âhirete inanmayanlar var ya, onların kalpleri inkârcı, kendileri de böbürlenen kimselerdir*."[1454] Münkir ve müstekbirdirler;

[1445] el-Araf 7/36, 40.
[1446] Alûsi, **Ruhu'l-Meani**, XV/ 277- 279; Bkz. er-Ra'd 13/36; en-Nahl 16/ 106; el- Mü'min 40/42.
[1447] en-Neml 27/14; BA. en-Nisa 4/173; el-En'âm 6/93.
[1448] Zemahşeri, **Keşşaf**, III/325; Komisyon, **Kurân Yolu**, IV/186.
[1449] ez-Zümer 39/60.
[1450] el-Casiye 45/7-8.
[1451] eş-Şuara 26/111.
[1452] el-Ankebut 29/47; BA. el-En'âm 6/33.
[1453] Mevdudi, **Tevhid**, s. 13.
[1454] en-Nahl 16/22.29; BA. et-Teğabun 64/11; Sâd 38/5; ez-Zümer 39/45; el-Mümin 40/60.

"Âhirete inanmayanların böylesine kötü sıfatları vardır."[1455] Âhiret'e inanmayanların inançsızlığı, Hz. Peygamber'in kendilerine bildirdiği iman meselelerini tarafsız ve samimi olarak düşünüp gerçeği bulmalarını ve bu suretle kalplerinin imana ulaşmasını engellemektedir. Kalpleri inkârcı ve katıdır. Gördükleri âyetleri kabul etmezler.[1456]

Fıtratları bozulmuş olduğu için hem Allah'a, hem de âhirete iman etmezler.[1457]

سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُون فِي الأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِن يَرَوْاْ كُلَّ آيَةٍ لاَّ يُؤْمِنُواْ بِهَا وَإِن يَرَوْاْ سَبِيلَ الرُّشْدِ لاَ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاً وَإِن يَرَواْ سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاً ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا

"*Yeryüzünde haksız yere böbürlenenleri âyetlerimden uzaklaştıracağım. Onlar bütün mucizeleri görseler de iman etmezler. Doğru yolu görseler onu yol edinmezler. Fakat azgınlık yolunu görürlerse, hemen ona saparlar. Bu durum, onların âyetlerimizi yalanlamalarından ve onlardan gafil olmalarından ileri gelmektedir.*"[1458]

2.4.11. İman Konularıyla İlgili Uyarılara Aldırış Etmeme

Bazı selef müfessirler, Allah (c.c.)'a, O'nun âyetlerine ve elçilerine karşı menfi tutum takınanların kâfir olarak isimlendirilmesinin hikmetlerinden birisi de, Allah'ın nimetlerini ve hakikatleri görmemezlikten gelmelerine bağlanmaktadırlar.[1459]

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لاَ يُؤْمِنُون"

" *Gerçek şu ki, kâfir olanları (azap ile) korkutsan da korkutmasan da onlar için birdir; iman etmezler.*"[1460] Âyette uyarıların kâfirler için bir anlamının olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü müminlere açılan bütün hidâyet pencereleri onlara kapalıdır.[1461]

Hiçbir uyarının onların iman etmelerine fayda vermeyeceği haber verilmektedir:

[1455] en-Nahl 16/60.
[1456] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, VII/214; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, III/387.
[1457] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl,** VIII/592.
[1458] el-Araf 7/146.
[1459] Bkz. el-Vâhidi, Ali b. Ahmed, **el-Vasit fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Mecid**, Beyrût, 1994, I/79; es-Sülemi, İzz b. Abdusselam, **Tefsiru'l-Kur'ân**, Beyrût, 1996, I/101.
[1460] el-Bakara 2/6; Yâsîn 36/7.
[1461] Elmalılı, **Hak Dini**, I/298; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, I/60.

وَمَا تُغْنِي الآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَن قَوْمٍ لاَّ يُؤْمِنُونَ“ ” “*Fakat inanmayan bir topluma deliller ve uyarılar fayda sağlamaz.*[1462]

Kâfirlerin azapla karşı karşıya kalmadıkça inanmayacakları şöyle bildirilmektedir:

إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ وَلَوْ جَاءتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوُاْ الْعَذَابَ الأَلِيمَ “

“*Gerçekten haklarında Rabbinin sözü (hükmü) sabit olanlar, inanmazlar. Kendilerine (istedikleri) bütün mucizeler gelmiş olsa bile, elem verici azabı görünceye kadar inanmayacaklardır*.”[1463]

2.4.12. Âyetlere ve Yeniden Dirilmeye “Eskilerin Masalları” Demeleri

Kâfirler, indirilen vahyin eskilerin masalı olduğunu söyler:

“وَإِذَا قِيلَ لَهُم مَّاذَا أَنزَلَ رَبُّكُمْ قَالُواْ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِين“ ”

“*Onlara: Rabbiniz ne indirdi? denildiği zaman, ‘‘Öncekilerin masalları" derler*.”[1464] Kâfirler, Hz. Peygamber’in huzuruna gidenlerin önüne geçerek, “senin ondan duyacakların eskilerin masalları” diyerek onları geri çevirmeye çalışırlardı.[1465]

Kur’ân’ı Hz. Peygamber’in yazdırmış olduğu eskilerin masalı olduğunu söylerler:

وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلاً “

“*Onlar dediler ki: Onun, başkasına yazdırıp da kendisine sabah-akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır*.”[1466] Ebû Cehil ve arkadaşları, Hz. Peygamberi Kur’ân okurken dinlemişler ve Nadr’a demişler ki; “Muhammed ne diyor?” O’da Kâbe’yi Beyti yapana kasem ederim ki ne diyor bilmem, ancak dilini oynatıyor. Ve

[1462] Yunus 10/101.
[1463] Yunus 10/96-97.
[1464] en-Nahl 16/24.
[1465] Taberî, **Camiu’l-Beyan**, XIV/93-95; Râzî, **Tefsir-i Kebir**, XX/20.
[1466] el-Furkan 25/5.

benim geçmiş asırlardan size söylediğim gibi eskilerin masallarını söylüyor" demiş.[1467]

Hiçbir âyete inanmayıp Hz. Peygamber'in getirdiklerine "eskilerin masalı" derler:

وَإِن يَرَوْاْ كُلَّ آيَةٍ لاَّ يُؤْمِنُواْ بِهَا حَتَّى إِذَا جَآؤُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُواْ إِنْ هَذَا إِلاَّ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ"

"*Artık onlar her türlü mûcize ve belgeyi de görseler yine iman etmezler. O kadar ki yanına geldikleri zaman seninle münakaşaya girişerek 'Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir' derler.* "[1468]

Kâfirler, alaylı ifadelerle âhiretin ne zaman geleceğini sormaktalar: "*İnkârcılar dediler ki: Sahi, biz ve atalarımız, toprak olduktan sonra, gerçekten (diriltilip) çıkarılacak mıyız? Andolsun ki, bu tehdit bize yapıldığı gibi, daha önce atalarımıza da yapılmıştır. Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.*"[1469]

2.4.13. Mucizelerin Hepsini İnkâr Etme

Hz. Muhammed (s.a.v.)'e pekçok âyet indiği ve vahiy başlı başlına bir mûcize olduğu halde, kâfirler inatlarından dolayı bu âyet ve mûcizelere inanmamışlardır.[1470] Âhireti inkâr ederek ve kibirlenerek birtakım mucizeler istemişlerdir:

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءنَا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَى رَبَّنَا لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنفُسِهِمْ "

"*Âhirette huzurumuza gelip Bizimle karşılaşacaklarını düşünmeyenler: "Bize elçi olarak melekler gönderilmeli yahut Rabbimizi görmeli değil miydik?' dediler.*"[1471] İnkârcılar, Allah'a kavuşmayı ummadıkları için inkârcı bir kalple melek gönderilmesini istemişlerdir. Peygamberin insan olmasını uzak bir ihtimal olarak görmüşlerdir.[1472]

[1467] Elmalılı, **Hak Dini,** III/1903.
[1468] el-En'am 6/25.
[1469] en-Neml 27/66-68.
[1470] Komisyon, **Kur'ân Yolu**, II/ 398.
[1471] el-Furkan 25/21.
[1472] Taberî, **Camiu'l-Beyan**, XIX/11.

Kurtubî bu konuda şöyle bir soru sorar: "Kur'ân ve diğer mucizelerle iktifa etmeyen bu inkârcılar, iman konusunda meleklerle nasıl iktifa edecekler?"[1473] Bu, Allah Teâla'nın peygamberi vasıtasıyla ortaya koyduğu inanç ilkelerine karşı mücadeleyi kendilerine dava edinmiş olan bütün inkarcılar için geçerli genel bir tesbit olarak anlaşılabilir.[1474]

Peygambere mucizeler verilmesini isterler:

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْلاَ أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّ اللّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ"

"*Yine o inkâr edenler diyorlar ki: 'Peygambere Rabbi tarafından bir mûcize verilmeli değil miydi?' De ki: "Allah dilediğini bu tür iddiaları sebebiyle saptırır*."[1475]

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَاالْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِن جِئْتَهُم بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُواإِنْ أَنتُمْ إِلَّامُبْطِلُونَ"

"*Biz gerçekten bu Kur'ân'da insanlar için nice meseller getirdik. Eğer sen onlara mûcize de göstersen, o kâfirler: "Siz ancak, bâtıl iddialar peşindesiniz" derler*"[1476] Peygamberler, gösterdikleri mucizelere rağmen inkârcılar tarafından alaya alınmıştır. Peygambere bir mucize gelirse kesinlikle iman edeceklerine Allah'a yemin ederler: "*Kendilerine bambaşka bir mûcize geldiği takdirde mutlaka ona inanacaklarına dair vargüçleriyle Allah'a yemin ettiler. De ki: 'Mûcizeler ancak Allah'ın yanındadır." O istedikleri mûcize geldiği zaman onların yine de iman etmeyeceklerinin siz farkında değil misiniz? Onların kalplerini ve gözlerini ters çeviririz. İlkin ona inanmadıkları gibi o mûcizeyi gördükten sonra da inanmazlar*"[1477]

Allah'ın âyetlerine sihir diyerek inkâr ederler: "*Âyetlerimiz açık açık okunup beyan edildiğinde o kâfirler: 'Bu, besbelli bir sihirdir!' derler*"[1478] Mucizelere sihir deyip inkâr ederler: "فَلَمَّا جَاءهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُواْ إِنَّ هَـذَا لَسِحْرٌ مُّبِينٌ" "*Katımızdan*

[1473] Kurtubî, **el-Câmi,** XIII/15.
[1474] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, VIII/335; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, IV/118.
[1475] er-Ra'd 13/27; el-İsra 17/59.
[1476] er-Rûm 30/58.
[1477] el-En'âm 6/109-110.
[1478] el-Ahkâf 46/7.

onlara hak (mucize) gelince: 'Bu elbette apaçık bir sihirdir'dediler."[1479]

"Mûsa o açık belgelerimizle, mûcizelerimizle onlara geldiğinde: "Bu," dediler, "sırf uydurma bir sihir! Hem böylesi bir iddianın, peygamberlik dâvasının veya sihrin, önce yaşamış atalarımız zamanında bulunduğunu da işitmedik!"[1480] Yüce Allah, inkârcılara hiçbir mazeret bırakmayacak açıklıkta gönderdiği halde onlar aynı tavırlarını sürdürmüşlerdir.[1481]

Mucizelere sihir deyip alay ederler:

ذَلِكُم بِأَ نَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُواً وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ"

"*Bunun böyle olmasının sebebi şudur: Siz Allah'ın âyetlerini alaya aldınız, dünya hayatı sizi aldattı. Artık bugün ateşten çıkarılmayacaklardır ve onların (Allah'ı) hoşnut etmeleri de istenmeyecektir.*"[1482]

İnkârcılar her türlü mucizeyi görseler dahi iman etmezler:

وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلآئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلاً مَّا كَانُواْ لِيُؤْمِنُواْ "

"*Onlara melekleri indirseydik, ölüler de onlarla konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de inanacak değillerdir.*"[1483] Allah (c.c.), inkârcıların istediği şekilde mûcize olarak melekleri indirse, onları ölülerle konuştursa, daha başka mucizeleri önlerine serse onlar, yine de inanmayacaklardır.[1484]

وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ وَقَالُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً وَعِظَاماً أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ "

" *Gerçeği gösteren bir delil veya bir mûcize görseler, başkalarını da*

[1479] Yunus 10/76.
[1480] el-Kasas 28/36.
[1481] Bkz. Zemahşerî, **Keşşaf**, III/208; Râzî, **Tefsir-i Kebir**, XXV/137; Şevkânî, **Fethu'l-Kadir**, IV/266.
[1482] el-Casiye 45/35.
[1483] el-En'âm 6/111.
[1484] Elmalılı, **Hak Dini**, III/1997; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, II/ 455.

onunla alay etmeye çağırır ve "Bu, derler, besbelli bir sihir! Gerçekten biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman mı, diriltileceğiz? İlk atalarımızda mı (diriltilecek)?"[1485]

2.4.14. İman Konularında Sürekli Tekzib ve İnkâr İçinde Olma

Kâfirler, hem peygamberlere gönderilenleri hem de kitapları tekzib ederler:

"الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ"

"*Onlar, Kitab'ı ve peygamberlerimize gönderdiklerimizi yalanlayanlardır. Onlar yakında anlayacaklar.*"[1486] İbn Atıyye (ö.1151), "وَبِمَا أَرْسَلْنَا" ifadesini, Hz. Muhammed'e gelen kitap ile önceki ilâhi kitaplar ve onlardaki inanç" şeklinde tefsir eder.[1487] Allah'ın kitabını, elçilerini ve onlara gönderdiği hidayet ve hak mesajları yalanlamalarıdır.[1488]

Âyetleri tekzib eden kâfirler azapla uyarılmakadırlar: "*Dini inkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlar devamlı olmak üzere cehennemliktirler.*"[1489]

Kâfirlerin Hz. Muhammed (s.a.v.)'den öncekileri de yalanladıkları haber verilmiştir:

" وَإِن تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّن قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

"*Eğer (size tebliğ edileni) yalan sayarsanız, bilin ki sizden önceki birçok milletler de (kendilerine tebliğ edileni) yalan saymışlardır.*"[1490]

"وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللهِ كَذِباً أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ"

"*Allah adına yalan uydurandan veya O'nun âyetlerini yalan sayandan daha zalim kim olabilir ki*?"[1491] Hiçbir delilleri olmadan Allah'ı ve Allah'ın âyetlerini

---

[1485] es-Sâffat 37/124-17.
[1486] el-Mümin 40/70.
[1487] İbn Atıyye, **el-Muharreru'l-Vecîz**, IV/568.
[1488] Derveze, **et-Tefsiru'l-Hadis,** III/287.
[1489] el-Araf 7/36; BA. etTeğabun 64/10.
[1490] el-Ankebut 29/18.
[1491] el-En'âm 6/21.

yalan sayan kimselerin düştükleri durum ne fecî![1492] İnancın yaygın hale gelmesini önlemek için yapabilecekleri her şeyi yaparak inancı durdurmaya çalışmaktadırlar.

2.5. MÜŞRİKLER

İman rükünlerinin birlikteliğinin muhataplarından bir kesim de müşriklerdir. Müşrikerin inançsız olmadıkları ve kendilerince Allah'a inandıkları pek çok âyette yer almaktadır.[1493] Kur'ân'da onların şirk inançlarının hayatlarına yansıyan yönlerinden ve bunun etkilerinden de söz edilmektedir.[1494] Mesela müşriklerin Allah'a imanlarına şirk bulaştırarak inandıkları, âyet-i kerimede şöyle ifade edilmektedir:

"وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللهِ إِلاَّ وَهُم مُّشْرِكُونَ"

"*Onların ekserisi, şirk koşmaksızın Allah'a iman etmezler.*"[1495] Müşrikler Allah'ı inkâr etmeseler de inançlarına açık veya gizli bir şirk karıştırmaktadırlar. Cenab-ı Hakka halis tevhidle inanmadıkları gibi, O'ndan başkasına mabudluk payesi verirler.[1496] Kur'ân'da şirkin insanlar arasında önceleri yok iken sonradan ortaya çıktığı belirtiliyor. Önceden bütün insanlar, tek din olan İslam üzere idiler.[1497] Âyetlerde müşriklerin tevhid'e aykırı olan şirk inançları tamamen reddedilmiştir: "*Putlar, Allah katında bizim şefaatçılarımızdır, diyorlar. De ki: 'Siz Allah'a göklerde ve yerde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Hâşâ! O, onların ortak koştuklarından uzak ve yücedir."*[1498] Âyetlerde bu konuda onlar câhil olarak nitelendirilmişlerdir.[1499] Müşriklerin hangi noktalardan şirke düştüklerini, iman rükünlerinin birliğinde şirk ve inkâr olabilecek inançlarını şöyle sıralayabiliriz:

2.5.1. Allah'ın Birliğine İtiraz Etme

Müşrikler Allah'ın zâtı, sıfatları ve esması konusunda itirazlar öne sürmüşlerdir.

[1492] el-Cum'a 62/5; el-Araf 7/177; Zemahşeri, **Keşşaf**, II/12.
[1493] el-Ankebût 29/61-63; el-Câsiye 45/87; Lokman 31/25; Yunus 10/31; el-Müminûn 23/84-89.
[1494] el-En'âm 6/81, 93-94, 106, 108-111, 119, 121, 124, 136-139, 143-144, 148, 150, 164.
[1495] Yusuf 12/106.
[1496] İbn Kesir, **Tefsir** II/1113; Elmalılı, **Hak Dini**, IV/2933.
[1497] Yunus 10/18. Âyet hk. İbn Kesir, **Tefsir,** II/982.
[1498] Yunus 10/18; el-Kasas 28/88; el-İsra 17/22, 39.
[1499] el-Bakara 2/67, 108; el-En'âm 6/111; Hud 11/29.

1. İslâm'ın temeli olan kelime-i tevhid'e tepkileri şöyle bildirilmektedir:

"أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَهاً وَاحِداً إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ" "*İşte bunca ilahı bir tek ilah yapmış! Bu gerçekten şaşılacak, çok tuhaf bir şey!' dediler.*"[1500] Rivayete göre Ebu Talip hastalandığı zaman Kureyşten bir heyet geldi. İçlerinde Ebu Cehil de vardı. Ebu Talib'in yanına girdiler. "Kardeşinin oğlu bizim ilahlarımıza şetm ediyor, şöyle şöyle diyor. Ona haber göndersen de bundan menetsen" dediler. Ebu Talib haber gönderdi, Resul-i ekrem (s.a.v.) geldi, odaya girdi. Ebu Talip: "Ey kardeşimin oğlu! Kavmin senden şikayet ediyor, ilahlarına şetmediyorsun, şöyle şöyle diyorsun, iddiasında bulunuyorlar" dedi. Onlar da bir çok şeyler söylediler. Resulullah söz aldı: " Ey amca! Ben onları bir kelime üzere istiyorum. Bir kelime ki onunla Arap onlara boyun eğecek, Acem onlara cizye verecek" dedi. Bunun üzerine sevindiler, "Babanın aşkına ondan fazlasını veririz, ne o kelime?" dediler. "Bir tek kelime" dedi. "Ne o?" dediler لَا إِلَهَ إِلَّااللَّهُ dedi. Derdemez telaş ile kalktılar ve elbiselerini çırparak "أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَهاً وَاحِداً" dediler. İşte yukarda zikrettiğimiz Sad suresi 1-7. âyetler bunun üzerine nazil olmuştur.[1501]

Başka bir âyette müşriklerin kelime-i tevhide itirazları şöyle bildirilmektedir:

إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ"

"*Onlara "Allah'tan başka ilah yok!" denildiğinde, kibirlenip kafa tutarlar ve: 'Deli bir şairin sözüne bakarak hiç biz ilahlarımızı bırakır mıyız, olacak iş mi bu?' derler.*"[1502]

2. Allah Teâla'nın " Rab ve Rahman" esmasını kabul etmezler:

"وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَـنِ" "*Onlar Rahman'ı inkâr ediyorlar."*[1503] Müşrikler, rahmeti her şeyi kuşatmış olan ve âlemlere rahmet olmak üzere Hz. Peygamberi ve Kur'ân-ı Kerîm'i gönderen Allah Teâla'nın "Rahman" ismini inkar ediyorlardı.*"Rahman da*

[1500] Sâd 38/5.
[1501] Elmalılı, **Hak Dini,** VI/4083; Ayrıca Bkz.Ahmed b. Hanbel, I/227, 362; Tirmizi, Tefsiru Sureti Sad.
[1502] es-Sâffat 37/35-36.
[1503] er-Ra'd 13/30.

neymiş?"[1504] diyerek bu isimde bir ilah tanımadıklarını söylüyorlardı.[1505]

Bununla ilgili başka bir âyet de şöyledir:

" وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُوراً

"*O müşriklere "Rahman'a secde edin!" denildiğinde:"Rahman da ne imiş! Bize emrediyorsun diye secde mi edeceğiz?" dediler ve bu dâvet onları imandan büsbütün uzaklaştırdı.* "[1506] Allah'ın Rahman diye bir ismini bilmediklerini söyleyerek bu isimle Allah'a secde emrine karşı çıkmışlardır.[1507] Nitekim Hudeybiye günü Hz. Peygamber kâtibe: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım." diye yaz buyurduğunda, müşrikler bunu kabul etmeyerek: Biz ne Rahman'ı ne de Rahim'i bilmeyiz. Fakat daha önce yazdığın gibi "Bismike Allahumme" şeklinde yaz, demişlerdi.[1508] Neticede Allah'ın rahmet sıfatını inkâr etmişlerdir.[1509]

Geçmiş toplumların inkârcılarının da Allah sıfatlarına aynı yaklaşımlar içinde olmuşlardı. Mesela; "قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ" "*Firavun: ' Âlemlerin Rabbi de nedir*?' dedi."[1510] Âyetin siyakında Hz. Musa, tevhidi ortaya koyduğunda Firavun, âlemlerin Rabbi nedir? diye sorması, yaratıcıyı inkâr etme durumunu göstermektedir.[1511]

2.5.2. Allah'tan Başkasına Mabudluk Payesi Verme

Müşriklerin bir kısmı put olarak yıldızlara, güneşe, ateşe, madenlere tapıyor. Bir kısmı da tağutlara, Hz. İsa ve melekler gibi Allah'ın kullarına tapıyorlardı.[1512] Mekke müşriklerinin şirk anlayışları şöyle bildirilmektedir: "ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِم يَعْدِلُونَ" " *Sonra kâfir olanlar (hâla putları) Rab'leri ile denk tutuyorlar*."[1513] Allah'a ortak ve denkler

---

[1504] el-Furkan 25/60.
[1505] İbn Kesir, **Tefsir,** III/1143; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, III/290.
[1506] el-Furkan 25/60.
[1507] Zemahşerî, **Keşşaf,** III/289.
[1508] İbn Kesir, **Tefsir,** III/3682.
[1509] Elmalılı, **Hak Dini**, V/3605.
[1510] eş-Şuâra 26/23; Ayrıca bkz. Nuh 71/23.
[1511] İbn Kesir, **Tefsir,** III/1701.
[1512] Elmalılı, **Hak Dini,** III/1868.
[1513] el-En'âm 6/1.

kabul edilmiş, arkadaş ve çocuklar edinmişlerdir. Bazı müfessirler, bunların Allah'a denk tuttuğu putları, bazıları önder ve liderlerin kastedildiğini belirtmektedirler.[1514]

Müşrikler Allah'ı bırakıp birtakım dişilere tapınmışlardır:

" إِن يَدْعُونَ مِن دُونِهِ إِلاَّ إِنَاثاً وَإِن يَدْعُونَ إِلاَّ شَيْطَاناً مَّرِيداً

"Onlar (müşrikler) O'nu bırakıp yalnızca bir takım dişilerden (dişi isimli tanrılardan) istiyorlar, ancak inatçı şeytandan dilekte bulunuyorlar."[1515] İbn Ebî Hatim, Hz. Aişe 'den rivayetine göre إِنَاثاً kelimesinin putlar demek olduğunu söylemiştir. Ubey b. Kâb bu âyet hakkında; her put ile birlikte dişi bir cinni vardı, demiştir.[1516] Müşriklerin bir kısmı meleklere tapıyor ve meleklerin Allah'ın kızları olduklarını söylüyorlardı.[1517]

Bu hal müşriklerin öyle bir sapıklığı ve şeytanların öyle bir aldatmacasıdır ki, herhangi bir şeyi sevecek olsalar, ona mutlaka bir kadın tasavvuru karıştırırlardı.[1518]

Bu tanrılar, aslında birer hiç ve uydurma olup kendi bağlılarınca desteklenmişlerdir.

"إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَوْثَاناً وَتَخْلُقُونَ إِفْكاً

"*Siz Allah'ı bırakıp birtakım putlara tapıyor, asılsız sözler uyduruyorsunuz.*"[1519] Bu uydurulan ilahlara tapınma en büyük dalâlet olarak belirtilmektedir. "*Kendisinin duasına, ta kıyamete kadar cevap veremeyecek olan ve esasen kendilerine yapılan dualardan habersiz o Allah'tan başka uydurulan nesnelere yalvaran kimseden daha şaşkın biri hiç olabilir mi*?"[1520]

Hiçbir delilleri olmadan Allah ile beraber başka tanrılara tapmışlardır:

[1514] İbn Kesir, **Tefsir,** II/636; Râzî, **Tefsir-i Kebir**, IV/204.
[1515] en-Nisa 4/117.
[1516] İbn Kesir, **Tefsir,** I/487.
[1517] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, VIII/319.
[1518] Elmalılı, **Hak Dini**, III/1868.
[1519] el-Ankebut 29/17.
[1520] el-Ahkaf 46/5.

وَمَن يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهاً آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِندَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ"

"*Her kim Allah ile birlikte diğer bir tanrıya taparsa, -ki bu hususla ilgili hiçbir delili yoktur- o kimsenin hesabı ancak Rabbinin nezdindedir. Şurası muhakkak ki kâfirler iflah olmaz.*"[1521] Allah'tan başkasına tapmak, onları ulûhiyetin bir parçası saymak hakkın ölçüsünü kaybetmektir. Kur'ân'da bu inanç, Allah'a inanmayı da geçersiz kılar.[1522]

Müşrikler, Allah dışındaki mabudlarını Allah'ı sever gibi severler:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللهِ أَندَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللهِ"

"*Öyle insanlar vardır ki, Allah'tan başkasını Allah'a denk tutar, tıpkı Allah'ı severcesine onları severler.*"[1523] Kur'ân'ın insanlığı ulaştırmak istediği birinci hedef, Allah'ın birliği inancı ve Allah Teâla'yı her şeyden daha çok sevmek gelmektedir.[1524] Abdullah b. Mes'ud'un şöyle dediği vârid olmuştur; " Ey Allah'ın Resulü günahların en büyüğü hangisidir? dedim. Hz. Peygamber (s.a.v.), "Allah'a seni yarattığı halde şirk koşmandır" diye buyurdu.[1525]

Kendilerine zarar ve fayda vermeyen şeylere taparlar: Müşrikler fayda umdukları putlara taparlar. Ancak putların bir fayda veya zarar vermeleri söz konusu değildir.

وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللهِ مَا لاَ يَضُرُّهُمْ وَلاَ يَنفَعُهُمْ "

"*Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar."*[1526] " *De ki: Siz Allah'tan başka, size ne zarar, ne de fayda vermeye gücü yetmeyen âciz mahluklara mı ibâdet ediyorsunuz? Halbuki hakkıyla işiten ve bilen yalnız Allah'tır.*"[1527]

[1521] el-Müminun 23/117.
[1522] Kurtubî, **el-Câmi,** V/320; Beydavî, **el-Envâr**, I/545.
[1523] el-Bakara 2/165.
[1524] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, IV/189; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/250.
[1525] İbn Kesir, **Tefsir,** I/127.
[1526] Yunus 10/18.
[1527] el-Maide 5/76; el-Ahkaf 46/28; ez-Zümer 39/3; Yunus 10/18; er-Ra'd 13/16; Tâha 20/89; en-Nahl 16/20; Lokman 31/28; Yasin 36/53; es-Saffat 37/19.

Bu aciz varlıklara tapmalarının âhirette kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır:

"*Kâfirler, O'nu bırakıp, birşey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılmış olan, kendilerine ne zarar ve ne de fayda verebilen; öldürmeye, diriltmeye ve ölümden sonra tekrar canlandırmaya güçleri yetmeyen tanrılar edindiler.*"[1528]

2.5.3. Allah'a Evlad İsnat Etme

Müşrikler, ulûhiyet ile bağdaşmayan birtakım sıfatlar uydurup yaratıcıya ortaklar koşmuşlardır. Şirkin en yaygın şekli müşriklerin Allah'ı mahlûklara benzeterek eş ve çocuk sahibi olduğunu sanmalarıdır. " وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَداً لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئاً إِدّاً" "*Rahmân çocuk edindi dediler. Hakikaten siz, pek çirkin bir şey ortaya attınız.*"[1529] İbn Abbas'tan şöyle nakledilir, "Müşrikler, Cenab-ı Hakkı yarattıklarına benzetirler."[1530]

Allah'a evlat isnad edenler, âhireti ve Kur'ân-ı Kerim'i inkâr edenlerdir.[1531] Çünkü onlar bilgisizce Allah'a kızlar ve oğullar yakıştırırlar ve cinleri Allah'a ortak koşarlar: " وَيَجْعَلُونَ لِلّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ "*Onlar, kızların Allah'a ait olduğunu iddia ediyorlar. Hâşâ! Allah bundan münezzehtir.*"[1532] Müşriklerin melekleri dişi varlıklar olarak nitelemeleri reddedilerek meleklerin ve Hz. İsa'nın Allah'ın kulları olduğu belirtilmiştir.[1533]

" وَجَعَلُواْ لِلّهِ شُرَكَاء الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُواْ لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ

"*Cinleri Allah'a ortak koştular. Oysaki onları da Allah yaratmıştı. Bilgisizce O'na oğullar ve kızlar yakıştırdılar. Hâşâ!*"[1534]

Şirk konusunda bilgisizce davranırlar ve bilgisizce konuşurlar:

" مَّا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ

[1528] el-Furkan 25/3; BA. en-Nahl 16/73.
[1529] Meryem 19/88-89; el-Enbiya 21/26.
[1530] Zemahşeri, **Keşşaf**, II/508.
[1531] el-Maide 5/ 74-76.
[1532] en-Nahl 16/57.
[1533] en-Nisa 4/172.
[1534] el-En'âm 6/100;el-Cin 72/3; el-Kehf 18/4; Meryem 19/88. 91-92; el-Enbiya 21/26;ez-Zuhruf 43/81.

" *Ne onların (Allah evlât edindi, diyenlerin), ne de atalarının bu konuda hiçbir bilgisi yoktur. Ağızlarından çıkan bu söz ne büyük oldu*!"[1535] Kur'ân'da, onların bu zanlarının hiçbir delile dayanmadığı ve kuru bir iddiadan ibaret olduğu beyan edilmektedir.[1536]

2.5.4. Allah'ı ve Yeniden Dirilmeyi Red Etme

Kur'ân-ı Kerîm'de bazı âyetlerde müşriklerden bir kısmının hayatın sadece bu dünyadan ibaret olduğunu söyleyerek inkâr ettikleri bildirilmektedir.

"إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ"

"*Hayat, sırf dünya hayatımızdan ibaret! Biz bir daha diriltilecek de değiliz*!"[1537]

Müşriklerden dünya hayatına razı olup Allah'ı ve âhireti inkârlarından âyette şöyle bahsedilmektedir; "*Onlar ki âhirette Bize kavuşmayı ummaz ve sadece dünya hayatına razı olup onunla tatmin olur ve onlar ki Bizim tek İlah olduğumuzun delillerinden ve gönderdiğimiz Kur'ân âyetlerinden gaflet etmeyi sürdürür.*"[1538]

Öldükten sonra Allah ölen kimseyi diriltmeyecek diye yemin ederler:

"وَأَقْسَمُواْ بِاللّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لاَ يَبْعَثُ اللّهُ مَن يَمُوتُ"

"*Onlar var güçleriyle yemin ederek: 'Allah, ölen kimseyi diriltmez!' dediler.*"[1539]

Müşrikler, ölüp toprak olduktan sonra dirilişi ve Allah'ı inkâr ederler:

"وَإِن تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَئِذَا كُنَّا تُرَاباً أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ أُوْلَـئِكَ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِمْ"

"*Asıl şaşılacak şey onların: 'Biz toprak olduğumuz zaman yeniden mi yaratılacağız?' demeleridir. İşte onlar, Rablerini inkâr edenlerdir.*"[1540] Âyette âhiretle

---

[1535] el-Kehf 18/5.
[1536] en-Neml 27/64; İbn Kesir, **Tefsir,** III/1416.
[1537] el-En'âm 6/29.
[1538] Yunus 10/7.
[1539] er-Ra'd 13/5; en-Nahl 16/38.
[1540] er-Ra'd 13/5.

beraber açıkça Allah'ı da inkâr ettikleri bildirilmektedir.[1541] "*Allah, tek olarak anıldığı zaman, âhirete inanmayanların içlerini sıkıntı basar, yürekleri burkulur.*"[1542] Müşrikler, putlara tapmayı, dinlerinin bir parçası olarak algıladıkları için, imanî tevhid anlayışıyla yalnız Allah'ın isminin anılmasından nefret ediyorlardı. Âyet, onların âhirete inanmayanlar olarak bu inkârcı tutumlarına dikkat çekmektedir.[1543]

Biz ve atalarımız yeniden mi dirilecek? diye sorular sorarlar:

" قَالُوا أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً وَعِظَاماً أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا مِن قَبْلُ

"*Ölüp toprak ve kemik haline geldikten sonra biz dirilecekmişiz ha! Bize de, daha önce babalarımıza da bu vaad edilip durdu*" [1544]

" وَقَالُوا أَئِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُم بِلِقَاء رَبِّهِمْ كَافِرُونَ

"*Bir de: "Â! yerin altında toz olup kaybolduğumuz zaman, gerçekten bu hale gelmiş olan bizler mi yeniden yaratılacağız!" derler. Hatta onlar Rab'lerinin huzuruna varacaklarını da inkâr ederler*"[1545] Kur'ân bu inkârı kırmak için yeniden dirilişin muhakkak gerçekleşeceğini beyan eden deliller sunmuştur. Öyle ki Mekkî surelerin önemli bir kısmı, bu konuyu dile getirecek örneklerle doludur.[1546] Zira Kur'ân'ın nüzûl ortamında, bazı müşriklerin âhiret inançlarının bulunmadığı gibi dirilişe inanmamakta direndikleri görülmektedir.[1547] Şöyle ki: *"Sen gerçekten onları dosdoğru bir yola çağırıyorsun. Ama şu da gerçek ki âhirete inanmayanlar, yoldan sapıyorlar*." Müşrikler inkâr etmekle kurtulacaklarını zannediyorlardı. İnanç noktasındaki inkâr ve tekzib, onların genel tavırları olmuştur.[1548]

[1541] Tabatabaî, **el-Mizan**, XI/298; Bkz.en-Nisa 4/136; el-İsrâ 17/49-51; Sebe 34/29-30; el-Ahkâf 46/5.
[1542] ez-Zümer 39/45; es-Saffat 37/14-17; Fâtır 35-36; el-Bakara 2/264.
[1543] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, X/94; Kur'ân Yolu, IV/623.
[1544] el-Müminun 23/37. 81-83;Bkz. el-İsra 17/49; en-Neml 27/67-68; es-Sâffat 37/16; el-Câsiye 45/24; Fâtır 35/78; el-Vakia 56/47-48; en-Nâziat 79/11-14 Yasîn 36/78.
[1545] es-Secde 32/10.
[1546] en-Neml 27/67; Bkz. el-Enam 6/38; Kaf 50/9-11; Al-i İmran 3/198; er-Ra'd 13/26; el-A'la 87/16-17.
[1547] Tabatabaî, **el-Mizan**, XVI/358; Elmalılı, **Hak Dini,** III/1907; Bkz. el-En'âm 6/29; Hûd;11/7; el-Müminûn 23/81-83; el-Câsiye 45/24-25.
[1548] Yüceer, **İnanç Felsefemiz,** s.197.

2.5.5. İlahi Kitaplara ve Kur'ân'a İtirazlarda Bulunma

Müşriklerin Kur'ân'a ve ilahi kitaplara itirazları ve inkârları şöyledir:

1. "Allah hiç birşey indirmedi" demeleri: Müşriklerin Kur'ânla beraber önceki kitapları da Allah indirmedi diye red ettiklerini aşağıdaki âyetten öğrenmekteyiz.

"وَمَا أَنزَلَ الرَّحْمن مِن شَيْءٍ " "*Rahmân, herhangi bir şey indirmedi*."[1549] Allah Teâla'nın beşerden birine bir şey vahyetmesi mümkün olmadığı iddiasındaydılar. Bu da Allah Teala'ın kudretini sınırlı ve noksan düşünmelerinden kaynaklanıyordu; "Allah hiçbir insana hiçbir şey indirmemiştir" demekle Allah'ı gereği gibi takdir edemediler. Beşerin gücünü kendi güçleriyle oranlıyorlardı. Onlara bir vahiy gelmediğine göre, diğer insanlara da, hiçbir vahiy inmez diyorlardı. İlâhi vahiy ve peygamber diye bir şey söz konusu değildir. Bunların insanların kuruntuları olduğu iddiasındadırlar.[1550] Böyle demekle Allah hakkında takdirsizlik etmişlerdir.[1551]

2. Kur'ân'a "öncekilerin masalıdır" demeleri:

وَإِذَا قِيلَ لَهُم مَّاذَا أَنزَلَ رَبُّكُمْ قَالُواْ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ "

"*Onlara: 'Rabbiniz ne gönderdi?' denildiğinde 'Öncekilerin masallarını!' derler*."[1552] Onlara âyetler okunduğu halde inanmayarak "eskilerin uyduymasıdır" derler: "*Ona âyetlerimiz okunduğu zaman o, 'Öncekilerin masalları!' der.*"[1553]

Müşrikler yine "Kur'ân başkasına yazdırılmış eskilerin masalıdır" derler:

"وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلاً " "*Yine onlar dediler ki: (Bu âyetler), onun, başkasına yazdırıp da kendisine sabah-akşam okunmakta olan,*

[1549] Yasin 36/15; el-En'âm 6/91.
[1550] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, IV/229; Mevdudî, **Tefhim**, I/503.
[1551] Elmalılı, **Hak Dini**, III/1977.
[1552] en-Nahl 16/23.
[1553] el-Kalem 68/15.

öncekilere ait masallardır."[1554] Hz. Muhammed'in ümmi olduğu için öncekilerin kitaplarından istinsah ettirmiş diye iddia ederler.[1555]

3. "Öncekilere verilen kitap bize de verilmeli" derler:

"لَوْ أَنَّ عِندَنَا ذِكْراً مِّنْ الْأَوَّلِينَ لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ فَكَفَرُوا بِهِ"

"Eğer daha önceki milletlere verilen kitap gibi bir kitap bizde de olsaydı, biz de yalnız Allah'a ibâdet eden halis kullarından olurduk.' Ama şimdi onu red ve inkâr ettiler."[1556]

"وَإِذَا جَاءتْهُمْ آيَةٌ قَالُواْ لَن نُّؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَى مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللّهِ"

"*Onlara bir âyet geldiğinde, Allah'ın elçilerine verilenin benzeri bize de verilmedikçe kesinlikle inanmayız, dediler.*"[1557] Müşrikler, kendilerine peygamberler gibi Cibril gelip vahiy getirmedikçe ve bu şekilde nebîlik ve resüllüğü, peygamberlerden sadır olan mucizeleri kendi nefislerinde görüp tecrübe etmedikçe, her ne delil gösterilirse gösterilsin, peygambere inanmayacaklarını söylemişlerdir.[1558]

4. Âhirete inanmayan müşriklerin Kur'ân'la aralarında görünmez perde vardır:

"وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ حِجَاباً مَسْتُوراً"

"*Sen Kur'ân okuduğun zaman, seninle âhirete inanmayanlar arasına görünmez bir perde çekeriz*"[1559] Müşrikler kendilerine yapılan tebliğleri işitmemeyi, Allah'ın tevhid delillerini görüp anlamamayı âdet haline getire getire kendi kendilerine bu perdeleri çekmiş olmaktadırlar. Fıtratlarını bozacak derecede iradelerini olumsuz yönde kullanma süreci sonucunda bu duvarlar çekilmektedir. Bu da Allah'ın koyduğu bir nizam gereği olduğundan, mecâzî olarak Allah bu fiili kendisine izafe etmektedir.[1560]

[1554] el-Furkan 25/5.
[1555] İbn Kesir, **Tefsir,** III/1656; Zemahşeri, **Keşşaf,** III/264.
[1556] es-Saffat 37/169-170.
[1557] el-En'âm 6/124.
[1558] Elmalılı, **Hak Dini,** III/2048.
[1559] el-İsra 17/45.
[1560] Râzî, **Tefsir-i Kebir,** XX/229; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, III/489.

Müşrikler, Hz. Peygamberin davetine kalplerinin kapalı olduğunu söylemişlerdir: "*Derler ki: 'Senin bizi dâvet ettiğin inançlara karşı kalplerimiz kapalıdır, örtüler içindedir; kulaklarımızda da ağırlık bulunmaktadır. Hem aramızda bir perde çekilmiştir*."[1561] Müşrikler, Hz. Peygamber (s.a.v.) kendilerine âyetleri okuduğunda bunları dürüst ve samimi olarak düşünecekleri yerde ona karşı çıkıyorlardı. Perde Hz. Peygambere ve Kur'ân'a icabet etmelerine engel oluyordu. Ebu Cehil kibirlenerek ve Hz. Peygamberle alay ederek şöyle demişti: "Ey Muhammed! Bizimle senin aranda perde vardır."[1562] Âyetlerde bu husus Cenab-ı Hak tarafından onların gözlerinin perdelenmiş, kalplerinin mühürlenmiş, kulaklarının tıkanmış olmasıyla izah edilmiştir. Şüphesiz fitratları kendilerini, Kur'ân'ı dinlemeye ve ondan etkilenmeye itiyor, fakat inkârları ve kibirleriyse onun mesajlarını kabul etmekten alıkoyuyordu.[1563]

Kalplerinde perde kulaklarında ağırlıklar olduğu için ebediyen imana gelmezler:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْراً وَإِن تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَن يَهْتَدُوا إِذاً أَبَداً "

"*Rabbinin âyetleriyle öğüt verildiği halde onlara sırtını dönen ve işlediği suçlarını unutan kimseden daha zalim kim olabilir? Biz onların kalplerine bunu anlamalarına engel olacak perdeler, kulaklarına da ağırlıklar koyduk. Sen onları hidâyete çağırsan da, artık onlar ebediyyen hidâyete gelemezler.*"[1564]

5. Müşriklerin gaybî idrakla ilgileri olmadığı için gabya atıp tutarlar:[1565]

" وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِن قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِم مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُّرِيبٍ "

"*Halbuki daha önce onu inkar etmişlerdi ve uzak bir yerden gayba atıp*

[1561] Fussilet 41/5.
[1562] Kurtubî, **el-Câmi**, XV/222.
[1563] Komisyon, **Kur'ân Yolu**, III/488-489.
[1564] el-Kehf 18/57.
[1565] el-Bakara 2/6-10; el-Araf 7/104.101.179; el-Enfâl 8/22; el-Münafıkun 63/3.

tutuyorlardı! Neticede, tıpkı daha önce benzerlerine yapıldığı gibi, kendileriyle arzu ettikleri şey arasına sed çekilir. Çünkü onlar, kıyamet hakkında gerçekten insanları kötü zanna düşüren bir şüphe içindeydiler"[1566] Eğer onlara kitap gelse elleriyle dokunsalar bile inkârcılar buna "sihir" diyecekleri şöyle beyan edilmektedir:

"*Kağıda yazılı kitap gelseydi, onlar elleriyle dokunsalardı kâfirler bu sihirdir derler*"[1567]

6. Peygambere Melek Gönderilmesini İstemeleri: Müşrikler iman etmemek için türlü bahanelerinden biri de[1568] şudur: "لَوْلَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرا" "*Ona bir melek indirilmeli değil miydi?'* dediler." [1569] Âhireti inkâr edip melek gönderilmesini isterler:

" وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءنَا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَى رَبَّنَا "

"*Âhirette huzurumuza gelip Bizimle karşılaşacaklarını düşünmeyenler: 'Bize elçi olarak melekler gönderilmeli yahut Rabbimizi görmeli değil miydik?' dediler*."[1570] Onlar, Allah'ın peygamber olarak bir melek değil de insanı göndermesindeki hikmeti kavramaktan acizdirler.[1571]

2.5.6. Allah'ın Âyetlerini ve Âhireti Redetme

Müşriklerden Allah'ın âyetleriyle beraber âhireti inkâr edenler vardır:

" " وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُوْلَئِكَ يَئِسُوا مِن رَّحْمَتِي وَأُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ"

"*Allah'ın âyetlerini ve âhirette O'na kavuşmayı inkâr edenler, Ben'im*

[1566] Sebe 34/53-54.
[1567] el-En'âm 6/7.
[1568] Komisyon, **Kur'ân Yolu**, IV/117.
[1569] el-En'âm 6/8; el-Furkan 25/7.
[1570] el-Furkan 25/21-22.
[1571] Taberî, **Camiu'l-Beyan**, XIX/1.

merhametimden ümitlerini kesenlerdir."[1572] Bu âyetler, Mekke ehline uyarı ve (tezkir) hatırlatmadır.[1573]

Allah'ın âyetleriyle beraber âhireti inkâr ve tekzib ettikleri bildirilmektedir:

" وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاء الْآخِرَةِ فَأُوْلَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ

"İnkâr ederek âyetlerimizi ve öldükten sonra dirilmeyi, Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar ise, azaba atılırlar."[1574] İnkârcılık onların ruhlarına yerleştikten sonra inanma güçleri zayıflamış olacağı için iman edemezler.[1575]

Kendilerine Allah'ın âyetler açıkça okunduğu halde inkârlarına devam ederler; "Kendilerine iman esaslarına ve âhirete dair âyetlerimiz açık açık okunduğunda, onların ileri sürdükleri tek iddia: 'Eğer siz bu inancınızda tutarlı iseniz, gelip geçmiş atalarımızı diriltin de önümüze getirin!' demekten başka bir şey olmaz"[1576]

2.5.7. Âyetlere ve Mucizelere İman Etmeme

Tenzili ve tekvini âyetleri inkârda inat eden müşrikler, sapıklıklarıyla baş başa bırakılmışlardır.[1577] Bütün âyetleri görseler de iman etmeyecekleri haber verilmektedir:

" وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْراً وَإِن يَرَوْاْ كُلَّ آيَةٍ لاَّ يُؤْمِنُواْ بِهَا

"*Onlardan seni Kur'ân okurken dinleyenler de vardır. Fakat Biz onu lâyık olduğu şekilde anlamalarına mani olmak için, onların kalplerine kat kat örtüler gerdik. Kulaklarının içine de, gereği gibi işitmelerini engelleyen ağırlıklar koyduk. Artık onlar her türlü mûcize ve belgeyi de görseler yine iman etmezler.*" [1578] İmandan yoksun oldukları için böyle bir hayatın sonu âyette bildirildiği gibi olacaktır. Bununla beraber

[1572] el-Ankebut 29/23.
[1573] Kurtubî, **el-Câmi,** XV/222
[1574] er-Rûm 30/16.
[1575] Komisyon, **Kur'ân Yolu**, III/289.
[1576] el-Casiye 45/25.
[1577] İbn Aşûr, **et-Tahrir,** XV/214.
[1578] el-En'âm 6/25;el-İsra 17/46.

peygamberin nübüvvet delilleri olan bütün âyetleri de inkâr ederler:

وَإِن يَرَوْاْ كُلَّ آيَةٍ لاَّ يُؤْمِنُو بِهَا وَإِن يَرَوْاْ سَبِيلَ الرُّشْدِ لاَ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاً وَإِن يَرَوْ سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ "

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَكَانُواْ عَنْهَا غَافِلِينَ

"*Her türlü mûcizeyi bile görseler yine de onlara iman etmezler. Doğru yolu görseler o yolu tutmazlar. Ama sapıklık yolunu görseler o yola girerler. Öyle! Çünkü onlar âyetlerimizi yalan saymayı âdet haline getirmişlerdir."*[1579]

Kendilerine bir mucize gelmesi halinde yeminle iman edeceklerini söylerler: " *Kendilerine bir mucize gelirse ona mutlaka inanacaklarına dair kuvvetli bir şekilde Allah'a andiçtiler. De ki: Mucizeler ancak Allah katındandır. Ama mucize geldiğinde de inanmayacaklarının farkında mısınız?"*[1580] Müşrikler gerek atalarından ve çevrelerinden aldıkları telkinler, gerekse çeşitli olumsuz duygu ve davranışlarının tesiriyle inanmaya yatkın olmaktan çıktıkları için kalpleri perdelenmiş, kulakları ağırlaşmış, hakikatlar karşısında duyarsız kalmışlar.[1581]

2.5.8. Meleklere İman Konusunda Saplantılar İçinde olma

Âhirete inanmayan müşrikler, melekler hakkında yanlış inanç içindedirler:

Allah'ın kulları olan melekleri, dişiler olarak inanırlar.

"وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ ا لَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنَاثاً أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ"

"*Rahman'ın kulları olan melaikeyi de dişi saydılar. Ne o! Onların yaratıldıkları sırada hazır mı bulundular? Onların bu iddiaları yazılacak ve bundan ötürü onlar sorguya çekileceklerdir."*[1582]

[1579] el-Araf 7/146.
[1580] el-En'âm 6/109; el-En'âm 6/36-37.
[1581] Komisyon, **Kur'ân Yolu**, II/390.
[1582] ez-Zuhruf 43/29.

Âhirete inanmayan müşrikler meleklere kız isimlerini takarlar:

"إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَى" "*Evet, âhirete inanmayanlardır ki melaikeyi Allah'ın kızları iddia ederek onlara kız isimleri takarlar*"[1583] Müşrikler, zanlarınca putlarını meleklerin suretinde yapıyor ve isimlerini, Allah'ın isimlerinin müennesi şeklinde koyuyolardı.[1584]

Meleklerin Allah'ın kızları olduklarını iddia ederler:

"*Bir de Allah ile melekler arasında bir soy bağı uydurdular! Ama o melekler, bunu iddia eden müşriklerin yargılanıp cehenneme tıkılacaklarını pekiyi bilirler*."[1585]

Aşağıdaki âyette melekleri Allah'ın kızları demenin büyük suç teşkil ettiği bildirilir:

"أَفَأَصْفَاكُمْ رَبُّكُم بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلآئِكَةِ إِنَاثاً إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلاً عَظِيماً"

"Ya! Demek Rabbiniz sizi erkek evlatlarla onûrlandırdı da, (sizin iddianıza göre, işi bilmiyormuş gibi), melekleri de biçare kız çocukları olarak Kendisine ayırdı öyle mi? Gerçekten siz pek müthiş, vebali çok büyük bir iddia ileri sürüyorsunuz"[1586]

Âhirete inanmayan müşrikler, elçi olarak meleklerin gönderilmesini isterler: "Âhirette huzurumuza gelip Bizimle karşılaşacaklarını düşünmeyenler: 'Bize elçi olarak melekler gönderilmeli yahut Rabbimizi görmeli değil miydik?' dediler. Gerçekten onlar kendilerini büyük görüp azgınlıkta haddi iyice aştılar."[1587] Müşrikler Allah'a kavuşmayı ummuyor, bunu hesaba katmadıkları için inkârcı bir kalple davet edildikleri inancı kabul etmek için kendilerine melekler gelip Resulüllah'ın bildirdiklerinin doğru olduğuna

[1583] en-Necm 53/27.
[1584] Lutfullah Cebeci, **Kur'ân-ı Kerim'e Göre Melekler,** İşaret Yay. Kayseri, 1989, s.107.
[1585] es-Saffat 37/158.
[1586] el-İsra 17/40.
[1587] el-Furkan 25/21.

şahitlik etmeli veya Allah'ı kendi gözleriyle görüp hakikati ondan öğrenmelilermiş.[1588] Bu davranış, Yüce Allah'ın makamına bir dil uzatmadır. Onların asıl inanmama sebebi içlerinde taşıdıkları küstahça kibirleri ve sergiledikleri zulüm ve taşkınlıklardır.[1589]

Başka bir âyet-i kerimede bunların istedikleri melekleri görseler dahi iman etmeyecekleri şöyle açıklanır: "*Biz onlara, dedikleri gibi melekleri de indirseydik, ölüler diriltilip kendileriyle konuşsaydı, istedikleri her şeyi toplayıp karşılarına koysaydık, onlar, ihtimali yok, yine iman edecek değillerdi. Allah dilerse o başka*! *Fakat onların çoğu bunu bilmezler*."[1590]

2.5.9. İman Konularını İnkârda Atalarının İzinden Gitme

Müşrikler statikocudurlar. Doğru veya yanlış olduğunu düşünmeden atalarının dinlerine tabi olmuşlardır. Eskiden beri peygamberlerin tebliği karşısında şöyle itiraz ederler: "*Biz geçmişteki atalarımızdan böyle bir şey duymadık."*[1591]

Peygamberlere karşı genel tavırları atalarının izinden gitme ifadeleridir:

وَكَذَٰلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءنَا عَلَى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِم مُّقْتَدُونَ "

"*Senden önce de hangi memlekete uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıklıları: Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız, derlerdi.*"[1592] Âyette "أُمَّة" kelimesi din anlamındadır. Onların bu sözleri delilsiz bir iddiadır.[1593]

Allah'ın indirdiklerine tabi olun dendiğinde itiraz ederler:

[1588] Taberî, **Câmiu'l-Beyan**, XIX/11.
[1589] Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, VIII/335; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, IV/118.
[1590] el-En'âm 6/111.
[1591] el-Müminun 23/24.
[1592] ez-Zuhruf 43/23.
[1593] İbn Kesir, **Tefsir,** IV/2263.

" وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللهُ قَالُواْ بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا "

"*Onlara: 'Gelin Allah'ın indirdiği buyruklara tâbi olun!' denildiğinde: 'Hayır, biz babalarımızı hangi inanç üzerinde bulduysak ona uyarız' derler.*"[1594]

İman konularında atalarını körü körüne taklit ederler; *"Kendilerine: 'Gelin, Allah'ın indirdiği buyruklara uyun!' denilince: 'Hayır, biz babalarımızdan ne görmüşsek onu uygularız, sadece onlara uyarız' derler.*"[1595]

"إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءهُمْ ضَالِّينَ فَهُمْ عَلَى آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ" "*Kuşkusuz onlar atalarını dalâlette buldular. Şimdi de kendileri onların peşlerinden koşturuyorlar.*"[1596]

2.5.10. Şirk Koşmayı Kadere Bağlama

Müşrikler, iman konularında kendilerini tebrie etmeye çalışırlar. Bunun için de şirk koşmayı kadere bağlamaktadırlar:

"وَقَالُوا لَوْ شَاء الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُم مَا لَهُم بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ"

"*Dediler ki: 'Eğer Rahman dileseydi, biz onlara tapmazdık.''Aslında onların ciddi bir bilgileri yoktur. Onlar sırf kafadan atıyorlar*"[1597] Şayet Allah dilemiş olsaydı, Allah'ın kızları olduğunu söylediğimiz melekler sûretinde şu putlara tapınmamızla bizim aramıza bir engel koyardı. Zira O bunu bilmektedir ki bunu ikrârla karşılamaktadır.[1598]

Kur'ân'da, onların bu fikirlerinin çok eskiye dayandığı da belirtilmektedir: "*Bir de müşrikler dediler ki: 'Eğer Allah dileseydi ne biz, ne de atalarımız, Kendisinden başkasına ibâdet etmez. Onun emri olmadan hiçbir şeyi haram kılmazdık.' Bunlardan öncekiler de böyle söylemiş, böyle yapmışlardı.*"[1599]

[1594] el-Bakara 2/170.
[1595] Lokman 31/21.
[1596] Saffat 37/69-70.
[1597] ez-Zuhruf 43/20.
[1598] İbn Kesir, **Tefsir**, IV/2262.
[1599] en-Nahl 16/35.

Herhangi bir delile dayanmadan böyle iddialarda bulunurlar: "*Müşrikler diyecekler ki: 'Eğer Allah dileseydi, ne biz, ne de atalarımız şirk koşmaz, hiçbir şeyi de haram kılmazdık."Onlardan öncekiler de peygamberlerini yalancı saymışlardı da nihâyet Bizim azabımızı tatmışlardı. De ki: 'Sizin elinizde ortaya koyacağınız bir bilgi, bir belge varsa hemen çıkarıp gösterin!* "[1600]

2.5.11. İman Konularında Zan ve Heveslerine Uyma

Müşriklerin Allah'a iman konusunda zan ve hevalarına uydukları bildirilmektedir:

إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاء سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَاؤُكُم مَّا أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ

"*Bunlar (putlar), sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar*."[1601]

Putlara tapmada, sadece kafalarınca zanlarına uyarlar: "*Allah'tan başka birtakım şeriklere ibâdet edenler de gerçekte o putlarına tâbi olmazlar. Onlar sadece birtakım zanlara uymakta ve sırf kafadan atmaktadırlar*."[1602]

"*Ama gerçek şu ki: Siz sadece kuru bir zannın ardından gidiyorsunuz, düpedüz yalan atıyorsunuz*"[1603] Bütün bu âyetlerde müşrikler; "zanna, tahmine uyanlar ve gerçek bilgiye ve delile ulaşamayanlar" olarak nitelendirilmektedirler. Eğer bu delilleri sıhhatlı olsaydı Allah(c.c.) onlara elçi gönderip onları azapla uyarmazdı.[1604]

Müşrikler âhirete iman konusunda zanlarına uydukları anlatılmaktadır:

[1600] el-En'âm 6/148.
[1601] en-Necm;53/23, 28.
[1602] Yunus 10/66.
[1603] el-En'âm 6/148; Bkz. ez-Zuhruf 43/20.
[1604] İbn Kesir, **Tefsir,** II/739.

"B*il ki onlar, sırf heveslerine uymaktadırlar. Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir!*"[1605]

Âhiret konusunda farklı inançlar sergilemektedirler: sunacağımız iki âyetten birincisinde tamamen inkâr ederken ikincisinde imanlarının net olmadığını görürüz.

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُم بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ

"*Dediler ki: Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helâk eder. Bu hususta onların hiçbir bilgisi de yoktur.*"[1606]

وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَى رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْراً مِّنْهَا مُنقَلَباً

"*Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Şayet Rabbimin huzuruna götürülürsem, hiç şüphem yok ki, (orada) bundan daha hayırlı bir akıbet bulurum*."[1607] Müşriklerin bu istidlallerinin, ilmî bir değer taşımayıp sadece bir zan ve kuruntudan ibaret olduğunu göstermektedir.[1608] İman konularında müşriklerin hevalarına uyduklarını görmekteyiz.

2.6. MÜNAFIKLAR

İman rükünlerinin muhataplarından bir kesim de münafiklardır. Münafikların inanç durumları, iman rükünleri karşısındaki tutumları Kur'ân'da ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır. İman ettiklerini iddia ettikleri halde hidâyete ermiş değiller. Çünkü *"İmandan ziyade küfre yakındırlar.*[1609] Âyetlerde münafiklar Allah'a, peygambere ve âhirete iman ettiklerini ağızlarıyla söyleyerek kalben inkâr ederler.

Münafikların iman rükünleri karşısında durumlarını şöyle sıralayabiliriz:

[1605] el-Kasas 28/50.
[1606] el-Câsiye 45/24.
[1607] el-Kehf 18/36; B.A. Fussilet 41/50; Meryem 19/77.
[1608] İbn Kesir, **Tefsi**r, III/1348; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, II/484.
[1609] el-Ahzab 33/12; en-Nisa 4/151; el-Bakara 2/8.

2.6.1. Dilleriyle "İman Ettik" Deyip Kalben İnkâr Etme

Bazı âyetlerde, münafikların başlangıçta ağızlarıyla "iman ettik" deyip, kalben küfre döndüklerinden bahsedilmektedir:[1610] "قَالُواْ آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِن قُلُوبُهُم" "*Kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla "iman ettik" diyen münafıklar.*"[1611]

İman ile inkâr arasında bocalayıp sonunda küfürde karar kılmaktadırlar:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ آمَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ازْدَادُواْ كُفْراً لَّمْ يَكُنِ اللّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلاَ لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلاً

بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً

"Onlar ki iman ettikten sonra inkar ettiler. Sonra tekrar iman edip sonra inkâr ettiler. Sonra da inkârlarını artırdılar. İşte onları Allah ne affeder, ne de doğru yola çıkarır. Münâfıklara müjde ver ki, can yakıcı bir azap kendilerini beklemektedir!"[1612]

İmandan sonra küfre meyleden münafiklar kalperinde olmayan şeyleri söylerler:

هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلإِيمَانِ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ

"*Onlar imandan ziyade küfre yakın idiler. Onlar, ağızlarıyla, kalplerinde olmayan şeyleri söylüyorlardı. Ama Allah onların gizlediklerini pekiyi bilir*"[1613]

İmandan sonra küfre girip küfürlerini artıranlar dalâlettedirler:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُواْ كُفْراً لَّن تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَأُوْلَـئِكَ هُمُ الضَّآلُّونَ

"*İnandıktan sonra kâfirliğe sapıp sonra inkârcılıkta daha da ileri gidenlerin tevbeleri asla kabul edilmeyecektir. Ve işte onlar, sapıkların ta kendisidirler.*"[1614]

[1610] el-Araf 9/66, 74.
[1611] el-Maide 5/41.
[1612] en-Nisa 4/137-138.
[1613] Al-i İmrân 3/167.

İmandan sonra inkârı tercih eden münafıkların kalpleri mühürlenmiştir:

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ

"*Çünkü onlar önce inandıklarını iddia ettiler, sonra inkâra gittiler. Bu sebeple kalpleri mühürlendi. Artık onlar hakkı anlamazlar*."[1615]

İman konularında Müzebzebdirler: Münafiklar imanla küfür arasında bocaladıklarından âyette kendilerine müzebzeb denmiştir.[1616]

مُّذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لاَ إِلَى هَـؤُلاء وَلاَ إِلَى هَـؤُلاء وَمَن يُضْلِلِ اللّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ سَبِيلاً

"*Onlar müminlerle kâfirler arasında bocalayıp dururlar: Ne onlara bağlanırlar, ne de bunlara. Her kimi de Allah şaşırtırsa sen ona hiçbir yol bulamazsın* "[1617]

Hz. Peygamber'in huzurunda farklı, yanından ayrılınca farklı davranırlar: "*Onların arasında, seni dinleyenler vardır. Fakat senin yanından çıkınca kendilerine bilgi verilmiş olanlara "Az önce ne demişti?" diye sorarlar. Bunlar, Allah'ın kalplerini mühürlediği, heva ve heveslerine uyan kimselerdir."*[1618]

وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُواْ مِنْ عِندِكَ بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ وَاللّهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ

"*Münâfıklar sana "Baş üstüne!" derler. Fakat yanından çıkınca, onlardan bir güruh gece karanlığında senin huzurunda söylediklerinin tersine plânlar kurarlar. Allah onların o gizli plânlarını bir bir kaydediyor.*"[1619] "*Her kim de, hidâyet yolu kendisine iyice belli olduktan sonra, Resulullaha muhalefet eder ve müminlerin yolundan başka bir yola tâbi olursa, Biz onu döndüğü yolda bırakırız*."[1620] Münafiklar her ne kadar iman ettiklerini söyleseler de inkârla gizlice yaptıklarından dolayı cezalandırılacaklardır.[1621]

[1614] Al-i İmrân 3/90.
[1615] el-Münafikun 63/3.
[1616] Elmalılı, **Hak Dini,** III/1499.
[1617] en-Nisa 4/143.
[1618] Muhammed 47/16.
[1619] en-Nisa 4/81-83.
[1620] en-Nisa 4/115.
[1621] İbn Kesir, **Tefsir,** I/441.

2.6.2. Allah'a ve Âhirete İmanda Samimiyetsizlik

Allah'a ve âhirete iman ettiklerini söyleseler bile bunda samimi değildirler:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللهِ وَبِالْيَوْمِ الآخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ

"*Öyle insanlar da vardır ki "Allah'a ve ahiret gününe inandık" derler; oysa iman etmemişlerdir.*"[1622] Mümin olmadıkları halde "آمَنَّا" diye yalan söylerler. Âyette, "يَقُول" lafzı müfred, "آمَنَّا" lafzı ise cemîdir. Bunun sebebi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e imanı çoğunlukla kâle almadan sadece Allah'a ve âhirete imanı söylemeleridir. Hz. Peygamberin nübüvvetini inkâr ettikleri için Allah (c.c.) onların imanlarını reddetmiştir. Bunlar inanmadıkları halde müminmiş gibi görünen kimselerdir. "وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ" Bu, onların tekzib etme hususunda mübalağa ettiklerini ifade eder. Bunların belirgin özelliği ikiyüzlü olmaları ve inkârlarını gizlemeleridir.[1623]

Münafiklarun sadece ağızlarıyla Allah'a iman ettikleri haber verilmektedir:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللَّهِ وَلَئِن جَاء نَصْرٌ مِّن رَّبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ أَوَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ وَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ

"*Kimi insanlar vardır ki 'Allah'a iman ettim' der, fakat Allah yolunda olduğu için işkence edilince halkın bu baskısını, Allah'ın azabı gibi sayar. Şâyet senin Rabbinden zafer ve galebe gelirse 'Biz sizinle beraberdik' diyeceklerdir. Oysa Allah, insanların kalplerinin neleri sakladığını pekiyi bilmektedir. Elbet, Allah iman edenleri bilecek, elbette, münafıkları da bilecektir.*"[1624]

Allah'a ve âhirete inanmayan münafikların kalpleri şüphe ve bocalama içindedir: "*Senden katılmamak için izin isteyenler sadece Allah'ı ve âhireti tasdik*

[1622] el-Bakara 2/8.
[1623] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, II/29; Elmalılı, **Hak Dini**, I/203.
[1624] el-Ankebut 29/10-11.

etmeyenler, kalpleri şüphe ile çalkalanıp şüpheleri içinde bocalayıp duranlardır."[1625]

2.6.3. Allah'a ve Resulüne İnandık Deyip İmanlarından Geri Dönme

Allah'a ve Resulüne iman ettiklerini söyleyip geri dönen münafiklar iman etmemiştir:

وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِّنْهُم مِّن بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُوْلَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ

" *Niceleri: 'Biz Allah'a ve Resulüne inandık ve itaat ettik' derler de sonra onlardan bir kısmı, buna rağmen geri dönerler. İşte bunlar mümin değildirler*."[1626]

Allah'ın Resulüne indirdiğine imanda durumları şöyle haber verilmektedir:

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَى مَا أَنزَلَ اللهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُوداً

"*Onlara: Allah'ın indirdiğine (Kitab'a) ve Resul'e gelin (onlara başvuralım), denildiği zaman, münafıkların senden iyice uzaklaştıklarını görürsün*."[1627] Amelleri ile sözlerine ters hareket ederler. Yapmayacaklarını söylerler. Bu sebeple Allah Teâla, bunların mümin olmadıklarını haber verir. Nitekim Bişr adındaki bir münafik, bir yahudi ile bir arazi hakkında anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Münafik haksızdı; onun için yahudi onu Resulüllah (s.a.v)'a mahkemeye gidelim diye Allah'ın ve Resulünün hükmüne davet etti. Münafik ise yahudilerin hahambaşına gidelim dedi. Çünkü hakka razı olmuyor, dalavere ile bir hüküm alacağını ümit ediyordu. [1628]

Münafiklar iman ile küfür arasında yol tutarlar: "*O kimseler ki 'resullerin bazısına iman ederiz, bazısını reddederiz' der ve böylece iman ile küfür arasında bir yol tutmak isterler*."[1629] Allah ve Resulünü inkâr, Allah'ı kabul edip Resulünü inkâr, Resullerin bir kısmını kabul edip bir kısmını reddedenlerin hepsi apaçık kâfirdirler.[1630]

[1625] et-Tevbe 9/45.
[1626] en-Nûr 24/47.
[1627] en-Nisa 4/61.
[1628] İbn Kesir, **Tefsir**, I/432.
[1629] en-Nisa 4/150.
[1630] Mevdudî, **Tefhim**, I/424.

2.6.4. İman Erkânını Tasdik Ettiklerini İddia Edip Dalâlete Sapma

Onların inkârları Kur'ân'da çeşitli yönlerden veciz bir şekilde tarif edilmektedir.[1631]

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُواْ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُواْ إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُواْ أَن يَكْفُرُواْ بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلاَلاً بَعِيداً

"*Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi? Tâğut'a inanmamaları kendilerine emrolunduğu halde, Tâğut'un önünde muhakemeleşmek istiyorlar. Halbuki şeytan onları büsbütün saptırmak istiyor. Kendilerine 'Haydi Allah'ın indirdiği Kur'ân'ın ve Resulün hükmüne gelin!' denildiğinde münafıkların senden iyice geri durduklarını görürsün*."[1632] Allah ve Resulünün hükmünden razı olmak, gerçek bir imanın belirtisidir. Kalpte sağlam bir imanın olduğunu gösterir. Bu yüzden münafıkların sergiledikleri bu samimiyetsizlik, kalplerindeki hastalığı belgeleyen, kuşkularını hayret verici bir şey olarak niteleyen tuhaf tutumları sorularla kınanmaktadırlar: "*Sahi, kalplerinde bir inkâr hastalığı mı var bunların? Yoksa imanda şüpheye mi düştüler yahut Allah'ın ve Resulünün kendilerine zulüm ve haksızlık yapacağından mı endişe ediyorlar? Doğrusu, asıl zalimler hem de kendi kendilerine haksızlık edenler, onların ta kendileridir!*"[1633]

2.6.5.İman Konularında Kalplerinde Hastalık, Şüphe ve Nifakın Olması

Münafiklar iman konularında şüphe ve nifak içindedirler:

إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ غَرَّ هَـؤُلاء دِينُهُمْ

"*O zaman münafıklar ve kalplerinde şüphe bulunanlar diyorlardı ki: 'Bu Müslümanları dinleri aldatmış*."[1634]

Kalplerinde hastalık olan münafiklar "Allah ve Resulünün va'di aleyhimizedir" derler:

[1631] Râzî, **Tefsir-i Kebir**, II/29; Elmalılı, **Hak Dini**, I/203.
[1632] en-Nisa 4/60- 61; İbn Kesir, **Tefsir,** III/1635; Elmalılı, **Hak Dini**, VI/3531.
[1633] en-Nûr 24/50; el-Bakara 2/10; Kutub, Seyyid, **fi Zilâl,** VIII/289.
[1634] el-Enfal 8/49.

وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمّ مرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُوراً

"*Hani münafıklar ve kalplerinde hastalık (iman zayıflığı) olanlar: "Allah ve Resulünün bize zafer vaad etmesi, meğer bizi aldatmak içinmiş!" diyorlardı*."[1635]

Allah Teâla'nın Kur'an'da verdiği misalleri anlamayıp eleştirmeye kalkarlar:

"وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلاً" "*Kalplerinde hastalık olan münafıklar ile kâfirler: 'Allah, bu misal ile ne anlatmak istemiş olabilir?' desinler*. "[1636]

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُواْ فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَـذَا مَثَلاً يُضِلُّ بِهِ كَثِيراً وَيَهْدِي بِهِ كَثِيراً وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلاَّ الْفَاسِقِينَ الَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِن بَعْدِ مِيثَاقِهِ

"Kâfir olanlar: Allah böyle misal vermekle ne murat eder? derler. Allah onunla birçok kimseyi saptırır, birçoklarını da doğru yola yöneltir. Verdiği misallerle Allah ancak fâsıkları saptırır. Öyle ki, kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler."[1637]

Âyette münafıkların dini konularda imanla küfür arsında bocaladıklarını görmekteyiz. "Öyle insanlar vardır ki Allah'a, sırf bir hesaba binaen, imanla küfrün arasında bir yerde ibâdet eder. Şayet umduğu faydayı elde ederse onunla huzur bulup sevinir, eğer bir sıkıntı ve imtihana mâruz kalırsa yüzüstü dönüverir. Dünyayı da âhireti de kaybeder. İşte besbelli olan hüsran budur."[1638] Âyette dine tam bir güvenle değil de, kuşkulu ve menfaate bağlı olarak pamuk ipliği ile bağlanmayı temsilî olarak anlatılmıştır. Bunların iman konularında gel gitli bir hayatları vardır.[1639]

[1635] el-Ahzab 33/12.
[1636] el-Müddessir 74/31; Bkz. el-Enfâl 8/49; el-Bakara 2/26.
[1637] el-Bakara 2/26.
[1638] el-Hac 22/11.
[1639] Kutub, Seyyid, **fi Zilâl**, VIII/101; Derveze, **et-Tefsiru'l-Hadis**, IV/411.

2.6.6. Allah'ı ve Müminleri Güya Aldatma ve İstihza

Kalplerinde hastalık olan münafiklar, Allah'ı ve müminleri güya aldattıklarını zannederler. Fakat kendilerini aldattıklarının farkında değiller.

يُخَادِعُونَ اللهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلاَّ أَنفُسَهُم وَمَا يَشْعُرُونَفِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللهُ مَرَضاً

"*Akılları sıra Allah'ı ve iman edenleri aldatmayı kurarlar. Kendilerinden başkasını aldatamazlar da farkında değiller. Kalplerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalıklarını daha da ilerletti* "[1640]

"إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ" "*Münâfıklar Allah'ı aldatmaya çalışırlar, Allah da onların hilelerini ve oyunlarını bozar* "[1641]

وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ

"*Eğer kendilerine ettikleri alay hakkında soracak olursan, yaptıklarını gizler ve: 'Ciddi bir şey konuşmuyorduk, sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk!' derler. Sen onlara kanmayıp, suçlarını itiraf etmişlercesine de ki: 'Demek, siz Allah ile O'nun âyetleri ile ve Onun Resulü ile eğleniyordunuz ha*!"[1642]

Müminlerin yanında farklı, şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında farklı davranırlar:

وَإِذَا لَقُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ قَالُواْ آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْاْ إِلَى شَيَاطِينِهِمْ قَالُواْ إِنَّا مَعَكْمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ

"Bunlar iman edenlerle karşılaştıkları vakit 'Biz de müminiz' derler. Fakat şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında da: 'Emin olun, biz sizinle beraberiz, biz onlarla alay ediyoruz.' derler."[1643]

[1640] el-Bakara 2/9-10.
[1641] en-Nisa 4/142.
[1642] et-Tevbe 9/65 ve 79.
[1643] el-Bakara 2/13.

2.6.7. Yeminlerini Kalkan Edinip İnsanları Allah'ın Yolundan Uzaklaştırma

Münafiklar, Allah'ın yolundan saptırmak için yeminlerinin arkasına gizlenirler:

"اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّه فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ"

"*Onlar yeminlerini siper edinip Allah'ın yolundan insanları uzaklaştırdılar.*"[1644]

اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّهُمْ سَاء مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ

"*Onlar yeminlerini kalkan olarak kullanıp insanları Allah'ın yolundan uzaklaştırırlar. Yaptıkları bu iş ne kötü bir iştir! Çünkü onlar önce inandıklarını iddia ettiler, sonra inkâra gittiler. Bu sebeple kalpleri mühürlendi. Artık onlar hakkı anlamazlar.*"[1645]

İman etmedikleri halde iman ettiklerini söyleyen münafiklar yalancıdırlar:

إِذَا جَاءكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ

Münafıklar sana geldiklerinde:"Biz, senin Allah'ın Resulü olduğuna şahitlik ederiz" derler. Allah da senin Kendisinin elçisi olduğunu elbette bilir. Bununla beraber, Allah, onların bunu söylerken yalan söylediklerine, samimî olmadıklarına şahitlik eder."[1646]

2.6.8. Allah'ı Unutmuş Fasık ve Münkirdirler

İman rükünlerinin muhatapları olan munafiklar Allah'ı unutmuşlardır:

"نَسُواْ اللّهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ"

"*Onlar Allah'ı unutup terk ettiler, Allah da onları terk etti. Şüphesiz ki*

[1644] el-Mücadele 58/16.
[1645] el-Münafikûn 63/2-3.
[1646] el-Münafikun 63/1.

münafıklar, hep itaat dışına çıkan fâsık kimselerdir"[1647]

Kalplerinde hastalık olan münafiklar Allah'ı unuttukları için küfür içinde ölürler:

"وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْساً إِلَى رِجْسِهِمْ وَمَاتُواْ وَهُمْ كَافِرُونَ

"*Kalplerinde hastalık (kâfirlik ve münafıklık) olanlara gelince, onların da inkârlarını büsbütün artırır ve onlar artık kâfir olarak ölürler*. "[1648]

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعاً فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَى شَيْءٍ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُوْلَئِكَ فِي الأَذَلِّينَ

"Allah'ın hepsini dirilteceği gün, onlar dünyada *Müslüman olduklarına dair size yemin ettikleri gibi, Allah'a da yemin edecek ve bununla bir şey elde edeceklerini sanacaklar. İyi bilin ki onların işi gücü yalan söylemektir. Şeytan onların akıllarını çelmiş de onlara, Allah'ı hatırlamayı unutturmuştur. İşte onlar Şeytan'ın takımıdır ve şunu unutmayın ki Şeytan'ın takımı ziyan ve hüsrana mahkûmdur. Allah'ı ve Resulünü karşısına alanlar, onlara düşmanlık edenler en alçak olanların derekesindedirler*."[1649]

2.7. EHL-İ KİTAB'IN KÂFİRLERİ

İman rükünlerinin birlikteliğinin muhataplarından bir kesim de Ehl-i kitabın inkârcılarıdır. Ehl-i kitabın iman rükünleri karşısında yer alışları, çoğunlukla olumsuz yöndedir.[1650] "*İsrailoğullarından bir zümre inanmış, bir zümre de inkâr etmişti.*"[1651] Yahudilerin âyetlerde muhataplar olarak müsbet olanları azdır. Onların Kur'ân'da zikredilişleri Hz. Musa döneminden sonra ve bu günkü durumları aynı seyiri takip etmektedir. Bunların Hz. Peygamberi ve Kur'ân'ı inkârda ısrarları söz konusudur.[1652] Aynı şey Hıristiyanlar için de geçerlidir. Başta ulûhiyet olmak üzere, iman rükünlerinde

[1647] et-Tevbe 9/67; el-Câsiye 45/34-35.
[1648] et-Tevbe 9/124-125.
[1649] el-Mücadele 58/18-20.
[1650] Veli Ulutürk, **Kur'ân'da Ehl-i Kitap**, İnsan Yay. İstanbul, 1996, s.12.
[1651] es-Saff 61/14.
[1652] Ulutürk, **Kur'ân'da Ehl-i Kitap**, s.74.

menfi tavırlar sergilemişlerdir. Âyetlerde onların menfi durumları şöyle açıklanmaktadır: "*İçlerinde inananlar olmakla beraber, çoğu yoldan çıkmıştır*"[1653] İman konularında bazen kâfirler gibi inkâr, bazen münafiklar gibi ağızlarıyla iman ettiklerini söyleyip kalben inkâr, bazen de şirke girdikleri âyetlerde yer almaktadır.[1654] Kur'ân'da onlar, zalim, cahil ve fasıklar olarak sıfatlandıkları bildirilmektedir."[1655]

2.7.1.İman konularında " İşittik ve İsyân Ettik" Demeleri

İman edenlerin aksine Allah Teâla'ya verdikleri sözü tutmayıp şöyle derler:

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُواْ مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُواْ قَالُواْ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُواْ فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيمَانُكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ

"Hatırlayın ki, Tûr dağının altında sizden söz almış: Size verdiklerimizi kuvvetlice tutun, söylenenleri anlayın, demiştik. Onlar: 'İşittik ve isyan ettik' dediler. İnkârları sebebiyle kalplerine buzağı sevgisi dolduruldu. De ki: Eğer inanıyorsanız, imanınız size ne kötü şeyler emrediyor!"[1656] Dağı üzerlerine kaldırmak, en büyük korkutucu olduğu halde onlar, küfürlerinde ısrar etmişler ve açıkça; "سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا" demişlerdir.[1657] Onların bu durumları âyette hikâye edilmektedir. Çünkü Allah'ın emrini duymuşlar fakat sapmak sûretiyle bu emirleri hayata geçirmemişlerdir.[1658] İsyanlarının en büyüğü ise Hz Muhammed (s.a.v.)'i inkâr etmeleridir.[1659] Şöyle ki:

مِّنَ الَّذِينَ هَادُواْ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيّاً بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْناً فِي الدِّينِ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانظُرْنَا لَكَانَ خَيْراً لَّهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَكِن لَّعَنَهُمُ اللّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلاَ يُؤْمِنُونَ إِلاَّ قَلِيلاً

"Yahudilerden bir kısmı kelimeleri yerlerinden değiştirirler, dillerini eğerek,

---

[1653] Al-i İmrân 3/110.
[1654] el-Maide 5/17-18; et-Tevbe 8/30-31.
[1655] el-Maide 5/82;el-Maide 5/65.
[1656] el-Bakara 2/93.
[1657] Razi, **Tefsir-i Kebir**, I/225.
[1658] Derveze, **et-Tefsiru'l-Hadis**, V/95.
[1659] İbn Kesir, **Tefsir,** I/66.

bükerek ve dine saldırarak (Peygambere karşı) 'İşittik ve karşı geldik', 'dinle, dinlemez olası', 'râinâ' derler. Eğer onlar 'İşittik, itaat ettik, dinle ve bizi gözet' deselerdi şüphesiz kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olacaktı; fakat küfürleri (gerçeği kabul etmemeleri) sebebiyle Allah onları lânetlemiştir. Artık pek az inanırlar."[1660] Bu ifadeler, onların küfürlerini çok beliğ bir şekilde dile getirmektedir. Onların, şimdi inanmadıkları gibi o zaman da kendilerine indirilene iman etmemişlerdir.[1661]

2.7.2. Allah'a İman Konusunda Saplantılar İçinde Olma

Ehl-i Kitaptan bazılarının Allah'ın vahdaniyeti ve bazı sıfatlarında değişik saplantıları vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Yahudi ve Hıristiyanlar Allah'a evlat isnad ederek küfre girmişlerdir:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللهِ وَقَالَتْ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللهِ ذَلِكَ قَوْلُهُم بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِؤُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ

"*Yahudiler, Uzeyr Allah'ın oğludur, dediler. Hıristiyanlar da, Mesîh (İsa) Allah'ın oğludur dediler. Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözlerdir. (Sözlerini) daha önce kâfir olmuş kimselerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin! Nasıl da (haktan bâtıla) döndürülüyorlar!*"[1662] Âyetin sibakında Yahudi ve Hıristiyanların Allah'a iman etmedikleri belirtilince bu âyette bunun sebebi açıklanmıştır. Hatta puta tapanların küfrü, Hıristiyanların küfründen daha hafiftir. Hıristiyanlar hulûl ve ittihadı kabul ederler.[1663]

2. Ehl-i kitab "Biz Allah'ın Oğullarıyız" demektedirler:

"وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاء اللهِ وَأَحِبَّاؤُهُ" "*Yahudiler ve hıristiyanlar 'Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz' dediler.*"[1664] Ehl-i kitap kendilerini peygamberlere

---

[1660] en-Nisa 4/46.
[1661] İbn Kesir, **Tefsir,** I/420; Elmalılı, **Hak Dini**, I/422.
[1662] et-Tevbe 9/30.
[1663] Râzi, **Tefsir-i Kebir**, XI/479.
[1664] el-Maide 5/18.

şöyle nisbet ediyorlardı: "Peygamberler Allah'ın oğullarıdır. Allah onları destekler dolayısıyla bizi de sever." Kaynaklarında Allah kulu İsrail (Hz yakup)'a şöyle dedikleri nakledilir: "Sen benim ilk oğlumsun." Bu ifadenin Yahudilere göre şeref ve saygı ifadesi olduğu belirtilmiştir. Hıristiyanlar da Hz. İsa için aynı şeyler iddia edilmektedir.[1665] İncilde de Hz. İsa'nın "babasına ve babanıza gitme" hikâyesi vardır.[1666] Bu iddalarına âyette şöyle cevap verilmiştir: "*De ki: 'yalnız kendinizin Allah'ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsanız ve bunda samimi iseniz, ölümü dilesenize!' önceden Yaptıklarından ötürü, ölümü asla dileyemezler.*"[1667] "*De ki: Öyleyse günahlarınızdan dolayı size niçin azap ediyor? Doğrusu siz de O'nun yarattığı insanlardansınız."*[1668]

3. Hz. İsa'yı ve din adamlarını rabler edinmektedirler: Allah Teala'yı birleyip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamakla emrolundukları halde hahamlarını, papazlarını ve Hz. İsa'yı rab edindikleri âyette şöyle açıklanmaktadır.

"اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَاباً مِّن دُونِ اللهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُواْ إِلاَّ لِيَعْبُدُواْ إِلَـهاً وَاحِداً

لاَّ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ "

"*Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını, papazlarını ve Meryem oğlu Mesih'i rableri olarak kabul ettiler. Oysa tek Tanrı'dan başkasına kulluk etmemekle emrolunmuşlardı. Ondan başka tanrı yoktur. Allah, koştukları eşlerden münezzehtir*"[1669] Hz. Muhammed (s.a.v.) kendi dönemindeki ehl-i kitaba, sadece Allah'a kulluk edip ona hiçbir şeyi ortak koşmamaya davet ettiği bildirilmiştir: "*De ki: 'Ey Kitap ehli! Ancak Allah'a kulluk etmek, O'na bir şeyi eş koşmamak, Allah'ı bırakıp birbirimizi rab olarak benimsememek üzere, bizimle sizin aranızda müşterek bir söze gelin!"*[1670]

[1665] İbn Kesir, **Tefsir,** I/542; Kurtubî, **el-Câmi**, VI/80.
[1666] Kurtubî, **el-Câmi,** VI/80.
[1667] el-Cum'a 62/6-7.
[1668] el-Maide 5/18.
[1669] et-Tevbe 9/31.
[1670] Al-i İmrân 3/64.

Yahudilerin iman rükünlerinden Allah'a imanda saplantılarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Buzağıyı Tanrı Edinme: İsrailoğulları, Hz. Musa'nın getirdiği delilleri ve mucizeleri görmelerine rağmen buzağıya tapmışlardı. Neticede zalimlerden olmuşlardır.

" وَلَقَدْ جَاءكُم مُّوسَى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنتُمْ ظَالِمُونَ"

"*Andolsun Musa size apaçık mucizeler getirmişti. Sonra onun ardından, zalimler olarak buzağıyı (tanrı) edindiniz.*"[1671] Mısır diyarında Hz. Musa'nın elinde ilzam edici deliller açık âyetler gördükten ve Cenab-ı Hakk'ın firavun ve ordusunun bütününü denizde helak ettikten sonra, çok geçmeden Hz. Musa, Allah'a münacâtta bulunmak üzere gittikten sonra israiloğulları buzağıya tapmışlardı.[1672] Âyetlerde İsrailoğullarının buzağıya tapmaları farklı vesilelerle zikredilmektedir. "(Tûr'a giden) *Musa'nın arkasından kavmi, zinet takımlarından, böğürebilen bir buzağı heykelini (tanrı) edindiler.*" [1673] *"Bunun üzerine Samiri onlara böğüren bir buzağı heykeli ortaya koydu. O ve adamları: 'Bu sizin de Musa'nın da tanrısıdır, ama o unuttu' dediler."*[1674] Böyle inanmaları, onların iman rükünlerinin birlikteliğini inkâr etmeleri demektir. Çünkü "*kendilerine açık deliller geldikten sonra buzağıyı (tanrı) edindiler.*"[1675]

2. Peygamberlerinden Puta Tapma İsteğinde Bulunma:

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْاْ عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَّهُمْ قَالُواْ يَا مُوسَى اجْعَل لَّنَا إِلَـهاً كَمَا لَهُمْ آلِهَة قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ

"*İsrailoğullarını denizden geçirdik, orada kendilerine mahsus birtakım putlara tapan bir kavme rastladılar. Bunun üzerine: 'Ey Musa! Onların tanrıları olduğu*

[1671] el-Bakara 2/92; el-Bakara 2/51.
[1672] İbn Kesir, **Tefsir,** I/489.
[1673] el-Araf 7/148.
[1674] Tâhâ 20/83-97.
[1675] en-Nisa 4/153.

gibi, sen de bizim için bir tanrı yap!' dediler. Musa: Gerçekten cahil bir toplumsunuz, dedi"[1676] ibn Cüreyc der ki: Onlar, inek şeklindeki putlara tapıyorlardı. Bu sebepledir ki bundan sonra buzağıya tapınmaları, o kimselere benzeme arzusunu depreştirmişti.[1677]

3. İsrailoğullarının Bir kısmı, "Allah'ı açıktan görmeden inanmayız" demişlerdir:

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ

"*Bir zamanlar: Ey Musa! Biz Allah'ı açıkça görmedikçe asla sana inanmayız, demiştiniz de bakıp durur olduğunuz halde hemen sizi yıldırım çarpmıştı*"[1678] İbn Abbas'tan bu âyetin "apaçık Allah'ı görünceye kadar" manasına geldiği nakledilir. Ayrıca Katade ve Rebi, İbn Enes'ten naklederek der ki: Bunlar Hz. Musa'nın seçmiş olduğu yetmiş kişidir.[1679] Sunacağımız âyette Ehl-i kitap Hz. Musa'dan Allah'ı apaçık göstermesini istemektedir. *"Ehl-i kitap Senin kendilerine gökten bir kitap indirmeni isterler. Musa'dan bundan daha büyüğünü istemişlerdi ve 'Bize Allah'ı apaçık göster' demişlerdi. Zulümlerinden ötürü onları yıldırım çarpmıştı*."[1680]

4. Cibt ve Tağut'a İnanmaları: Yahudiler cibt ve tağuta inanmakla beraber, kâfir ve müşriklerin, müminlerden daha doğru yolda olduklarını iddia ederler:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيباً مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ هَؤُلاء أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ آمَنُواْ سَبِيلاً

"*Kendilerine Kitaptan bir pay verilenleri görmedin mi? cibt ve tağut'a inanıyorlar, inkâr edenler için: 'Bunlar, inananlardan daha doğru yoldadır*' diyorlar."[1681]

[1676] el-Araf 7/138.
[1677] İbn Kesir, **Tefsir**, II/792.
[1678] el-Bakara 2/55.
[1679] İbn Kesir, **Tefsir,** I/42.
[1680] en-Nisa 4/153.
[1681] en-Nisa 4/51.

تَرَى كَثِيراً مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ أَن سَخِطَ اللّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ

"*Onlardan çoğunun, inkâr edenlerle dostluk ettiklerini görürsün. Nefislerinin onlar için (âhiret hayatları için) önceden hazırladığı şey ne kötüdür: Allah onlara gazabetmiştir ve onlar azap içinde devamlı kalıcıdırlar*!"[1682]

5. Yahudiler "Allah'ın Eli Bağlıdır" demişlerdir: Onların bununla Allah Teâla'yı (hâşâ) cimri olararak vasfettikleri bildiriliyor.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُواْ بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَا نِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيراً مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَاناً وَكُفْراً

"*Yahudiler, 'Allah'ın eli sıkıdır' dediler; dediklerinden ötürü elleri bağlandı, lanetlendiler. Bilâkis, Allah'ın elleri açıktır, dilediği gibi verir. Andolsun ki sana Rabbinden indirilen, onlardan çoğunun azgınlığını ve küfrünü arttırır*."[1683] Bu ya doğrudan doğruya Cenab-ı Hakk'ın cömertliğinin inkârı veya kudretinin inkârı ile beraber cömertliğinin inkârından kinayedir.[1684]

لَّقَدْ سَمِعَ اللّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّ اللّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاء سَنَكْتُبُ مَا قَالُواْ وَقَتْلَهُمُ الأَنبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ

"*And olsun ki, Allah: 'Allah fakir; biz zenginiz' diyenlerin sözünü işitmiştir. Dediklerini ve haksız yere peygamberleri öldürdüklerini elbette yazacağız*."[1685] Yahudiler, Bakara suresinin infakla ilgili 245. âyeti nâzil olunca alay etmişler ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelerek "ey Muhammed, Rabbin fakir mi ki kullarından borç istiyor?" demişlerdi. Bunun üzerine yukardaki âyet nazil olmuştur.[1686]

[1682] el-Maide 5/80.
[1683] el-Maide 5/64.
[1684] Elmalılı, **Hak Dini,** III/1738.
[1685] Al-i İmrân 3/181.
[1686] Şevkanî, **Fethu'l-Kadir,** I/452; Elmalılı, **Hak Dini**, II/1238; Ateş, **Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri**, II/151.

6. Hz. Meryem'e İftira Atıp ve "Hz. İsa'yı Öldürdük" Demeleri: Hz. İsa'ya ve Hz Meryem'e su-i zanla beraber menfi tavırları şöyle bildirilmektedir:

وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَى مَرْيَمَ بُهْتَاناً عَظِيماً وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَـكِن شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُواْ فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلاَّ اتِّبَاعَ الظَّنِّ

"*Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük" demeleri yüzünden (onları lânetledik). Halbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar; fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir bilgileri yoktur.*"[1687]

Hıristiyanların iman rükünlerinin birlikteliğine zarar veren durumları şöyledir:

1. Hıristiyanlar "Allah Meryem oğlu İsa'dır" diyerek küfre girmişlerdir:

لَّقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّ اللهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ

"*Allah ancak Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler and olsun ki kâfir olmuşlardır.*"[1688] Âyetin devamında "De ki: 'Allah Meryem oğlu Mesih'i, anasını ve yeryüzünde olanların hepsini yok etmeyi dilerse kim O'na karşı koyabilir?" diye sorulmaktadır.[1689]

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّ اللهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُواْ اللهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللهُ عَلَيهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ

"*Andolsun ki "Allah, kesinlikle Meryem oğlu Mesîh'tir" diyenler kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesîh 'Ey İsrailoğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz. Biliniz ki kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar; artık onun yeri ateştir ve zalimler için yardımcılar yoktur' demişti.*"[1690]

[1687] en-Nisa 4/157-158.
[1688] en-Nisa 4/171-172.
[1689] el-Maide 5/17.
[1690] el-Maide 5/17, 72.

2. Hz. İsa'yı ve Hz. Meryem'i İlâhlaştırma: Bu konuda Allah (c.c.) kıyamet günü Hz. isa'yı sorgulacağı şöyle haber verilmektedir:

وَإِذْ قَالَ اللهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنتَ قُلتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَـهَيْنِ مِن دُونِ اللهِ

"*Allah, "Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara Beni ve annemi Allah'tan başka iki tanrı olarak benimseyin dedin*?"[1691] Başka bir âyette onların bu yanlış saplantılarına karşı, Hz. İsa'nın diğer peygamberler gibi bir peygamber olduğu beyan edilmektedir:

مَّا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلاَنِ الطَّعَامَ انظُرْ كَيْفَ

نُبَيِّنُ لَهُمُ الآيَاتِ ثُمَّ انظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُونَ

"*Meryem oğlu Mesîh ancak bir resuldür. Ondan önce de resuller gelip geçmiştir. Anası da çok doğru bir kadındır. Her ikisi de yemek yerlerdi. Bak, onlara delilleri nasıl açıklıyoruz, sonra bak nasıl (haktan) yüz çeviriyorlar*."[1692]

3. Hıristiyanlar Teslisi Kabul Etmekle Kâfir Olmuşlardır: Hıristiyanlar bu teslisten vazgeçip tevhide gelmedikleri takdirde âyette elem verici azapla uyarılmaktadırlar:

" لَّقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّ اللهَ ثَالِثُ ثَلاَثَةٍ وَمَا مِنْ إِلَـهٍ إِلاَّ إِلَـهٌ وَاحِدٌ وَإِن لَّمْ يَنتَهُواْ عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ

الَّذِينَ كَفَرُواْ مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ "

"*Andolsun Allah, üçün üçüncüsüdür" diyenler de kâfir olmuşlardır. Halbuki bir tek Allah'dan başka hiçbir tanrı yoktur. Eğer dediklerinden vazgeçmezlerse, içlerinden kâfir olanlara acı bir azap isabet edecektir*."[1693] Hz. İsa'nın Allah'ın Resulü ve kelimesi olduğu, Allah'a ve resulüne iman edip tanrı üçtür uyarısı başka bir âyette şöyledir:

[1691] el-Maide 5/116.
[1692] el-Maide 5/75.
[1693] el-Maide 5/73.

"يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُواْ فِي دِينِكُمْ وَلاَ تَقُولُواْ عَلَى اللهِ إِلاَّ الْحَقّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُاللهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِّنْهُ فَآمِنُواْ بِاللهِ وَرُسُلِهِ وَلاَ تَقُولُواْ ثَلاَثَةٌ انتَهُواْ خَيْراً لَّكُمْ إِنَّمَا اللهُ إِلَـهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَن يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ"

"*Ey ehl-i kitap! Dininizde aşırı gitmeyin ve Allah hakkında, gerçekten başkasını söylemeyin. Meryem oğlu İsa Mesîh, ancak Allah'ın resulüdür, (o) Allah'ın, Meryem'e ulaştırdığı 'kün: Ol' kelimesidir, O'ndan bir ruhtur. Şu halde Allah'a ve peygamberlerine iman edin. ' (Tanrı) üçtür)' demeyin, sizin için hayırlı olmak üzere bundan vazgeçin. Allah ancak bir tek Allah'tır. O, çocuğu olmaktan münezzehtir*."[1694]

2.7.3. İman Konularında "Kalplerimiz perdelidir" Demeleri

Ehl-i kitaptan bazıları iman konularında diğer peygamberlerin tebliğleri karşısında "kalplerimiz perdelidir" deyip menfi tavırlar göstermişlerdir.

Hz. Muhammed'in dinine ihtiyaçlarının olmadığını ifade[1695] için şöyle söylerler:

" وَقَالُواْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَل لَّعَنَهُمُ اللّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلاً مَّا يُؤْمِنُونَ "

"*Kalplerimiz perdelidir." dediler. Öyle değil! Kâfirlikleri sebebiyle Allah onlara lânet etti. Onun için pek az iman ederler.* "[1696] " Kendi dinimize o kadar bağlıyız ki, bizi inancımızdan uzaklaştıracak hiçbir sözü, üzerinde düşünmeye değer bile görmeyiz" diyerek olumsuz karşılık verdiler.[1697] Fakat peygamberlerini yalanlamaları ve bazılarını öldürmeleri dolayısıyla Allah Teâla, onlara lânet etmiştir. İnat ve büyüklük taslamaları, iftihar edecek bir sebepten değil, sırf mel'unluklarından ileri gelmektedir.[1698]

Yine Onların "kalplerimiz perdelidir" deyip Allah'ın âyetlerini inkâr ederek peygamberleri haksız yere öldürmeleri başka bir âyette şöyle haber verilmektedir:

[1694] en-Nisa 4/172.
[1695] Râzi, **Tefsir-i Kebir**, III/207.
[1696] el-Bakara 2/88.
[1697] Kurtubî, **el-Câmi**, IV/7.
[1698] Elmalılı, **Hak Dini**, I/346; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, 1/155.

"فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِم بَآيَاتِ اللهِ وَقَتْلِهِمُ الأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلاَ يُؤْمِنُونَ إِلاَّ قَلِيلا "

"*İşte sözleşmelerini bozmaları, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, peygamberleri haksız yere öldürmeleri ve 'kalplerimiz perdelidir' demeleri ki kalpleri perdeli yaratılmış olmayıp, Allah inkârcılıkları sebebiyle kalplerini mühürledi de artık onlar pek az inanırlar.*"[1699] Bununla Hz. Muhammed'in davetine ve Kur'ân'ın irşadlarına karşı kalplerinin kapalı olduğunu ve bunları dinleme niyetinde olmadıklarını, alay ve küçümseme ile söylemeleri ve ilâhi hidâyete ihtiyaçları olmadığını iddia etmek suretiyle duyarlılıklarını ve imanlarını yitirmişlerdir.[1700]

2.7.4. Âhirete İman'da Kuruntularının olması

Ehl-i kitap, Yahudi ve Hıristiyan olunmadan cennete girilmeyeceğini iddia ederler:

وَقَالُواْ لَن يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلاَّ مَن كَانَ هُوداً أَوْ نَصَارَى تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُواْ بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ

"*Yahudi veya Hıristiyan olmayan kimse elbette cennete girmeyecek' dediler; bu onların kuruntularıdır. De ki: 'Sözünüz doğru ise delillerinizi getirin*."[1701] Ebu'l-Âliye der ki; bunlar Allah'a haksız yere isnad ettikleri boş kuruntulardır.[1702] "Ümniyye ile boş mefkûre ve hayallerle iş bitmez. Öyle arzu ediyorlar diye davaları kabul edilmez. Allah katında imanın feyzine erilmez. " قُلْ هَاتُواْ بُرْهَانَكُمْ" Yani isbat edin.[1703] Zira insanları doğru bir noktada toplayacak olan şey delildir. Onların ise getirecekleri deliller ve isbatları yoktur."[1704]

Ateşin sayılı günlerde kendilerine dokunduğunu iddia edip ve âhirette sadece kendilerini kurtulanlar olarak görmektedirler:

[1699] en-Nisa 4/155.
[1700] Râzi, **Tefsir-i Kebir,** III/208; Elmalılı, **Hak Dini,** I/345.
[1701] el-Bakara 2/111.
[1702] İbn Kesir, **Tefsir,** I/81.
[1703] el-Bakara 2/111.
[1704] Elmalılı, **Hak Dini**, I/386.

" وَقَالُواْ لَن تَمَسَّنَا النَّارُ إِلاَّ أَيَّاماً مَّعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِندَ اللّهِ عَهْداً فَلَن يُخْلِفَ اللّهُ عَهْدَهُ "

"*Sayılı birkaç gün müstesna, bize ateş dokunmayacaktır, dediler. De ki (onlara): Siz Allah katından bir söz mü aldınız -ki Allah sözünden caymaz-, yoksa Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?"*[1705] Yani "sayılı günler" dedikleri kırk gün azap göreceklerine inanırlar. Bu da buzağıya taptıkları günler kadardır.[1706] Ölümden sonra böyle ebedi mutluluğun yalnız kendilerine ait olduğuna cidden inanmış olanların dünya hayatına sımsıkı sarılmalarının hiçbir anlamı yoktur.[1707]

Âhiretle ilgili yanlış algıları ve uydurdukları dinleri kendilerini aldatmaktadır:

" ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُواْ لَن تَمَسَّنَا النَّارُ إِلاَّ أَيَّاماً مَّعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ"

"*Bunun sebebi: 'Cehennem ateşi bize sayılı günler dışında asla dokunmayacaktır' iddialarıdır. Uydurdukları bu gibi şeyler, dinleri hakkında kendilerini aldatmıştır."*[1708] Yahudiler, Tevrat'a muhalefet edip doğruluğunu bildikleri halde ona tabi olmamaları kınanmaktadır.[1709] Onların yalancı olduklarını belirtmek üzere onlara böyle bir meydan okunmuştur.[1710] "*De ki, "Eğer âhiret yurdu Allah katında başkalarına değil de yalnız size mahsus ise ve eğer doğru sözlü iseniz, ölümü dilesenize!"*[1711] Âyetin devamı şöyledir: *"Bunu, önceden işlediklerinden ötürü, asla dilemeyeceklerdir*."[1712]

2.7.5. İman Erkânını Tefrik Etme

Ehl-i kitab'ın Allah'ı ve Resulünü inkâr ile Allah ile Resul arasını ayırdıkları ve peygamberlerin bazısına iman edip bazını inkâr ettikleri şöyle ifade edilmektedir:

"وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُواْ بِمَا أَنزَلَ اللّهُ قَالُواْ نُؤْمِنُ بِمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرونَ بِمَا وَرَاءهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقاً

[1705] el-Bakara 2/80.
[1706] Zemahşeri, **Keşşaf**, I/158.
[1707] Elmalılı, **Hak Dini**, I/352.
[1708] Al-i İmrân 3/23-24.
[1709] İbn Kesir, **Tefsir**, I/62.
[1710] İbn Kesir, **Tefsir**, I/67.
[1711] el-Bakara 2/94.
[1712] el-Bakara 2/95.

لِّمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنبِيَاءَ اللهِ مِن قَبْلُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ"

"Onlara: 'Allah'ın indirdiği bu Kur'ân'a da iman edin!' denildiği vakit: 'Biz sadece bize indirilene inanırız!' derler. Kur'ân, ellerindeki Tevrât'ı tasdik eden hak kitap olmasına rağmen, kendi kitaplarından başkasını inkâr ederler. Onlara de ki: 'Size gönderilen Tevrât'a inanma iddianızda samimi iseniz, peki ne diye daha önce, Allahın nebîlerini öldürüyordunuz?"[1713] Bunların bu izafi iman davaları yalandır. Çünkü bunlar, kendi yanlarında bulunan, kendi imanlarını esas kabul ettikleri kesin bir gerçeği tasdik eden bir hakikati dahi, doğrudan doğruya "bize nazil olmadı" diyerek inkâr ederler.[1714]

"إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُواْ بَيْنَ اللهِ وَرُسُلِهِ وَيقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُواْ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلاً"

"O kimseler ki ne Allah'ı tanırlar ne Resullerini ve o kimseler ki Allah'ı tanıdığını iddia edip resullerini tanımayarak, Allah ile resullerini birbirinden ayırmak isterler. Ve o kimseler ki "resullerin bazısına iman ederiz, bazısını reddederiz" der ve böylece iman ile küfür arasında bir yol tutmak isterler, bunlar gerçek kâfirlerin ta kendileridir." [1715] Bu Âyetten anlaşılan bunların üç kısım olduğudur. Birincisi; Allah'ı ve peygamberini inkâr edenler. İkincisi; İmanda Allah ile peygamberi birbirinden ayıranlar. Üçüncüsü; peygamberlerin bazısını tanıyıp bazısını tanımayanlardır. Bunun için Allah Teâla, kendisini ve peygamberini inkar eden Yahudi ve hristiyanları tehdit ediyor. Zira onlar, Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmışlar; peygamberlerden bazısına iman ederken bazısını inkâr etmişlerdi. Bunda heves ve asabiyetlerinden başka dayanakları ve yolları yoktu. Yahudiler Hz. İsa ve Hz. Muhammed'in dışındaki peygamberlere inanmışlar; hristiyanlar, peygamberlerin hepsine iman etmiş, fakat peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed'i inkâr etmişlerdi.[1716] Yahudi ve Hıristiyanlar, Allah'ın sıfatlarına iman etmeyip O'na tecsim ve hulul gibi nitelikler

[1713] el-Bakara 2/91.
[1714] Elmalılı, **Hak Dini,** I/349.
[1715] en-Nisa 4/150-151.
[1716] Nesefi, **Tefsiru'n-Nesefi**,, I/187; Elmalılı, **Hak Dini**, III/1508.

yakıştırmışlardır.[1717] Sunacağımız âyette Allah'ın dinini nasıl tefrik ettiklerine dikkat çekilmektedir.

وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ زُبُراً كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ

"S*izin bu dininiz bir tek dindir. Rabbiniz de Ben'im. Öyle ise yalnız Bana ibâdet edin!" Ama insanlar! aralarındaki bu birliği param parça ettiler*."[1718] Müfessirler, ümmet kelimesinin "din" anlamında olduğunu beyan ederler. Mesela; " إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءنَا عَلَى أُمَّةٍ" âyetinde olduğu gibi.[1719] İbn Abbas, Mücahid, Said b. Cübeyr, Katâde ve Abdurrahman b. Zeyd b. Esleme'ye göre; Sizin dininiz, bir tek dindir. Allah Resulü de: "Biz peygamberler topluluğu, anaları bir kardeşlerizdir. Dinimiz birdir" diye buyurmuştur.[1720] Burada, peygamberlerin değişik şeriatler getirmekle birlikte tek ve ortağı olmayan Allah'a kulluğu emrettikleri kastedilmektedir.[1721] Fakat insanlar farklı ihtilaflarla hakka muhalefet ettiler. Bunlardan bazıları muvahhid, bazıları da putlara ve meliklerine taparak hak dîni parçaladılar.[1722]

" فَإِنْ آمَنُواْ بِمِثْلِ مَا آمَنتُم بِهِ فَقَدِ اهْتَدَواْ وَّإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ "

"*Eğer onlar da sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse, doğru yolu bulmuş olurlar. Yüz çevirirlerse, mutlaka size karşı bir ayrılık ve düşmanlık içindedirler*."[1723] Ehl-i kitaptan Hz. Muhammed (s.a.v.)'e ve Kur'ân'a inanmaları istenmektedir. Aksi halde hak yoldan uzaklaşarak sapıklığa düşmüş, ayrılıkçılığa ve düşmanlık duygularına kapılmış olacakları bildirilmektedir. "Ayrılık" şeklinde çevrilen "şikak" kelimesi konumuz açısından iman birliğine ters bir durum olarak Kur'ân'a, diğer peygamberlere

[1717] İbn Aşûr, **et-Tahrir**, IV/8-9.
[1718] el-Müminun 23/52-53; ba. el-Enbiya 21/92-93.
[1719] ez-Zuhruf 43/22.
[1720] Kurtubî, **el-Câmi**, XII/87; Buhari, Enbiya 48; Müslim Fedail 143, 145; Ebû Davd, Sünne 13.
[1721] Taberî, **Camiu'l-Beyan**, XVII/85; İbn Kesir, **Tefsir**, III/1484.
[1722] el-Enbiya 21/92-93 hk. Kurtubî, **el-Câmi**, XI/224-225.
[1723] el-Bakara 2/137.

ve onlara indirilenlere ayırım gözetmeksizin imanı dile getirmeleri emredilmiştir.[1724]

2.7.6. Allah'a Meleklerine ve Peygamberlerine Düşmanlık Etme

İman erkânına muhatap olan Ehl-i Kitabın meleklere karşı menfi tavırları şöyledir:

"قُلْ مَن كَانَ عَدُوّاً لِّجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللهِ مُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَ هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ مَن كَانَ عَدُوّاً لِّلّهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللهَ عَدُوٌّ لِّلْكَافِرِينَ"

"*De ki: "Kim Cebrâil'e düşman ise iyi bilsin ki, bu Kur'ân'ı daha önceki kitapları tasdik etmek, inananlar için bir rehber ve müjde olmak üzere, Allah'ın izniyle senin kalbine o indirmiştir. Kim Allah'a, meleklerine, resullerine, Cebrâile, Mikâil'e düşman ise, iyi bilsin ki, Allah da kâfirlerin düşmanıdır.*"[1725] Hz. Peygamber, Medine'ye hicret buyurduklarında Fedek Yahudilerinin bilginlerinden Abdullah ibn Sûriya, münazara için bir grupla geldi. Sorduğu dört müşkil soruya doğru cevaplar aldıktan sonra; vahiy getiren meleği sorup "Cebrâil" cevabını alınca "O bizim düşmanımızdır, o savaş ve şiddet getirir, bizim elçi meleğimiz Mikâil'dir ki; o, müjde, bereket, ucuzluk getirir. Eğer sana o gelseydi iman ederdik." demeleri üzerine bu âyet nazil olmuştur. Cebrail aracılığıyla vahyedilen Kur'ân, bazı Yahudiler'in yanlış inançlarını eleştirmesi, onları Hz. Musa'nın mesajlarına karşı olmakla itham etmişlerdir.[1726]

2.7.7. Allah'ın Âyetlerini İnkâr Edip Peygamberleri Öldürme

Ehl-i kitap, dini tebliğ eden bazı peygamberleri öldürdükleri haber verilmektedir:

" إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ"

"*Allah'ın âyetlerini inkâr edenler, haksız yere peygamberlerin canlarına kıyanlar*

[1724] Kurtubî, **el-Câmi,** I/97; Beydâvî, **Mecmeut-Tefâsir**, I/207; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, 1/221.
[1725] el-Bakara 2/97-98; BA. en-Nisa 4/150-151; Merye m 19/64; et-Teğabun 66/4.
[1726] İbn Kesir, **Tefs**ir, I/68; Zemahşerî, **Keşşaf**, I/169; Esed, **Kur'ân Mesajı**, I/27.

ve adaleti emreden insanları öldürenler, onlara acı bir azabı haber ver!"[1727] Yahudilerin Allah'ın âyetlerini inkâr edip peygamberleri öldürmeleri, kibir ve inadın en şiddetlisidir. Hz.Yahya'yı öldürmüş, Hz. İsa'yı öldürdüklerini iddia etmişlerdir.[1728] *"Onlar Allah'ın âyetlerini inkâr ediyor ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. Öyle oldu; çünkü onlar isyan ediyor ve haddi aşıyorlardı*."[1729] Yahudilerin Allah Teala'nın insanlara gönderdiği elçilerini öldürmeleri en şeni bir cinâyet ve fiili bir küfürdür. Yahudiler bu aşırı fiillerinden ve Allah'ın âyetlerini inkâr etmelerinden dolayı gazaba uğramış, yani mağdubin aleyhim olmuşlardır.[1730]

"ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُواْ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللهِ وَيَقْتُلُونَ الأَنبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ"

"*Bu, onların Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri ve haksız yere peygamberleri öldürmeleri sebebiyle olmuştur. Çünkü âsi olmuşlar ve haddi aşmışlardır."*[1731] Cenab-ı Allah, Kur'ân'ın ifadesiyle Hz. Peygamber zamanında Medine'de yaşayan Yahudileri muhatap alarak onların bu kötü fiillerini başlarına kakar.[1732] " *Ama Biz onların dedikleri bu sözü ve peygamberleri haksız yere öldürmelerini yazacağız. Ve 'Tadın bakalım o yakıcı cezayı!' diyeceğiz.*"[1733] Yahudilerin Allah hakkında bu ifadelerinin, peygamberleri öldürme günahı ile bir tutulması, bir taraftan bu sözleri söylemenin büyük bir suç sayıldığını, diğer taraftan da onların ilk günahlarının bu olmadığını, daha önce de peygamberlerin canına kıydıklarını göstermektedir. Her ne kadar peygamberleri öldürenler bu sözü söyleyenlerin kendileri değilse de bunlar atalarının inanç ve yaşayışlarını paylaşmaları sebebiyle aynı zihniyete sahiptiler. Hz. Muhammed'e karşı olan menfi tavırları küfür olarak değerlendirilmiş ve Yahudiliğin mahiyetine yüklenilmiştir.[1734] Ehl-i kitaptan inkâr edenler, hoşlarına gitmeyen bir emir ile gelen hak

---

[1727] Al-i İmrân 3/21.
[1728] İbn Kesir, **Tefsir**, I/256; Râzi, **Tefsir-i Kebir**, VI/223.
[1729] el-Bakara 2/61.
[1730] İbn Kesir, **Tefsir**, I/355; Elmalılı, **Hak Dini,** I/21.
[1731] Al-i İmrân 3/112.
[1732] Ulutürk,, **Kur'ân'da Ehl-i Kitap**, s.52; Al-i İmrân 3/181-183; el-Maide 5/70.
[1733] Al-i İmrân 3/181.
[1734] Elmalılı, **Hak Dini**, II/1240; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, 1/727.

peygamberleri yalanlayıp ve öldürmeleri şöyle haber verilmektedir:

"لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلاً كُلَّمَا جَاءهُمْ رَسُولٌ بِمَا لاَ تَهْوَى أَنْفُسُهُمْ فَرِيقاً كَذَّبُواْ وَفَرِيقاً يَقْتُلُونَ "

"*And olsun ki İsrailoğullarından söz aldık ve onlara peygamberler gönderdik. Nefislerinin hoşlanmadığı bir şeyle onlara her peygamber gelişte, bir kısmını yalanlarlar ve bir kısmını da öldürürlerdi.*"[1735] Onlar böyle yapmakla hakkı işitip duymaz ve hak yolunda yürümez oldular.[1736] Bu onların huyları ve adetleri oldu.[1737]

"وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِن بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ أَفَكُلَّمَا جَاءكُمْ رَسُولٌ بِمَا لاَ تَهْوَى أَنفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقاً كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقاً تَقْتُلُونَ "

"*Biz Mûsâ'ya kitap verdik. Ondan sonra peş peşe peygamberler gönderdik. Meryem'in oğlu Îsâ'ya da mûcizeler, açık deliller verdik ve onu Ruhu'l-Kudüs ile destekledik. Demek size her ne zaman bir peygamber gelip de nefislerinizin hoşlanmadığı bir şey getirirse kafa tutacak, onların kimine yalancı deyip kimini öldüreceksiniz ha!*"[1738] İsrailoğulları bütün bu ilâhi lütufları, kendileri için birer meziyet olarak kabul edip peygamberleri tasdik etmeleri gerekirken, tam bir küstahlıkla işlerine gelmeyen durumlarda peygamberlere karşı çıkmışlar; bir kısmını yalancılıkla itham etmişler. Hz. Zekeriya ve Hz. Yahya gibi bazılarını da öldürmüşler. Hz. Musa ve Hz. İsa'ya olumsuz tavır sergilemişler. Medine Yahudileri de Hz. Muhammed'e karşı aynı olumsuz tavrı sürdürmüştür.[1739]

2.7.8. Ellerindekini Tasdik Eden Kitabı ve Peygamberi İnkâr

Ehl-i kitabın inkârcıları, Tevrat'ı tasdik eden Hz. Muhammed (s.a.v.)'i, ve Kur'ân-ı Kerîm'i bildikleri halde inkâr ettikleri haber verilmektedir:

[1735] el-Maide 5/70.
[1736] İbn Kesir, **Tefsir,** II/594.
[1737] Kurtubî, **el-Câmi,** VI/160.
[1738] el-Bakara 2/87, 177; el-Maide 5/44; Al-i İmran 3/47.59; Meryem;19/35.
[1739] Kurtubî, **el-Câmi**, II/18; Elmalılı, **Hak Dini**, I/344; Kutub, Seyyid, **fî Zilâl**, I/142.

"وَلَمَّا جَاءهُمْ كِتَابٌ مِّنْ عِندِ اللهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ وَكَانُواْ مِن قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُواْ فَلَمَّا جَاءهُم مَّا عَرَفُواْ كَفَرُواْ بِهِ فَلَعْنَةُ اللهِ عَلَى الْكَافِرِينَ "

"*Onlara, Allah tarafından, ellerindeki Tevrât'ı tasdik eden bir kitap gönderildiği zaman Daha önce kâfirlere karşı zafer kazanmak için 'Âhir zaman Peygamberi hakkı için' diye dua ettikleri halde. Evet, o tanıyıp bekledikleri Peygamber kendilerine gelince, onu inkâr ettiler. Bu sebeple sebeple, Allah'ın lâneti de kâfirlerin boynuna olsun*!"[1740] Kur'ân'ın Tevrât'ı tasdiki şöyledir:

1. Allah'a, peygamberlere, meleklere, âhirete iman gibi Tevrât'ta yer alan din esaslarını vurgulaması.

2. Hz Muhammed'in gelmesiyle Tevrât'ta son peygamberin geleceğine dair yer alan haberlerin gerçekliğini fiilen ispatlaması tarzında olmuştur. Yahudilerin kendi kitaplarındaki bilgilere dayanarak, yakında gelecek bir Peygamber bekledikleri Medine'de meşhur idi. Bekledikleri peygamber ve kitap geldiğinde, Araplardan önce kendilerinin kabul etmeleri gerekirdi. Fakat onlar inkâr ettiler. " O söylediklerimiz yalanmış" dediler. Bunlar öyle kâfirlerdir ki yalan yere imandan dem vururlar; Allah'a, peygambere, hatta kendilerine bile sözle ve fiille küfrederler.[1741]

Allah'ın âyetlerini inkâr edip peygamberlerini öldürenler azabla uyarılmaktadır "*Allah'ın âyetlerini inkâr edenleri, haksız yere peygamberleri öldürenleri, adaleti isteyip yaymak isteyenlerin canlarına kıyanları, can yakıcı bir ceza ile müjdele*!"[1742] Genel mânada Yahudilere yöneltilen bu hitaptaki Allah Teâla'nın ağır tehdidi, onlar tarafından işlenen suçun büyüklüğü oranındaki şiddetini bütün açıklığıyla gözler önüne sermektedir. Allah'ın âyetlerini inkâr etmek yönünden ehl-i kitaptan olan Yahudilerle Hıristiyanlar ve hatta müşrikler arasında büyük bir fark mevcut değilse de, âyet-i kerimede söz konusu edilen Peygamberlerin haksız yere öldürülmeleri ve adaleti

[1740] el-Bakara 2/41.89; el-Maide 5/48.
[1741] İbn Atiyye, **Muharreru'l-Vecîz**, I/178; Elmalılı, **Hak Dini**, I/347; Komisyon, **Kur'ân Yolu**, I/156.
[1742] Al-i İmrân 3/21.

emredenlerin de aynı akibete maruz bırakılmaları, bilhassa Yahudiler arasında sık görülen hâdiselerdendir.[1743] Kendilerini iman ehli, hatta dindar gibi göstermeye çalışsalar da Allah'ın âyetlerini, elçilerini, mûcizelerini inkâr ettikleri[1744] ve hakikatleri örtbas etmeye çalıştıkları için küfre girmişlerdir.[1745]

بِئْسَمَا اشْتَرَوْاْ بِهِ أَنفُسَهُمْ أَن يَكْفُرُواْ بِمَا أَنَزَلَ اللّهُ بَغْياً أَن يُنَزِّلُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ عَلَى مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

"*Bunların, kendilerini uğruna sattıkları şey ne kadar da fena! Allah'ın kullarından dilediği birine kendi lütfundan vahiy indirmesini kıskanarak, Allah ne indirdiyse hepsini inkâr ettiler de gazap üstüne gazaba uğradılar!*"[1746]

2.7.9. Allah'ın Kelamını Bile Bile Değiştirme ve Tahrîf Etme

Cenab-ı Hakk'ın kelamını bile bile değiştirip tahrif etmeleri, iman rükünlerinin birlikteliğiyle doğrudan ilgili ve oldukça önemlidir.

" وَمِنَ الَّذِينَ هِادُواْ سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِن بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَـذَا فَخُذُوهُ وَإِن لَّمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُواْ وَمَن يُرِدِ اللّهُ فِتْنَتَهُ فَلَن تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّهِ شَيْئاً"

"yahûdiler arasında da yalana kulak veren, sana gelmemiş olan bir kavme kulak verenler vardır. Onlar kelimeleri yerlerinden kaydırırlar: "Eğer size bu verilirse alın, bu verilmezse sakının!" derler. Allâh birini şaşırtmak isterse, sen onun için Allah'a karşı hiçbir şey yapamazsın."[1747]

"وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقاً يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَمِنْ عِندِ اللّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ"

[1743] Bkz. el-Bakara 2/61, 91.
[1744] en-Nisa 4/155.
[1745] Koçyiğit, **Kur'ân-ı Kerim Meal ve Tefsiri** II/43; Komisyon, **Kur'ân Yolu,** I/527.
[1746] el-Bakara 2/90.
[1747] el-Maide 5/41.

"*Ehl-i kitaptan bir kısmı da, aslında kitaptan olmadığı halde, Sizin kitaptan zannetmeniz için, Okurken ağızlarını dillerini eğip büker (bazı kelimelerin telâffuzunu değiştirirler). Bir şeyler söyleyip, 'Bu Allah tarafındandır.' derler. Halbuki o, Allah tarafından değildir. Bile bile Allah adına yalan uydururlar*."[1748] Mücahid, Şâbi, Hasan, Katade, Rebi b. Enes, "dillerini eğip bükenler" ifadesini, tahrif ederler diye tefsir etmişlerdir.[1749] Yahudilerden bir kısmı, bazı sözleri aslî şeklinden ve mânasından saptırırlar. Mesela: "*İşittik" (ama isyan ettik), 'işit' (hay işitmez olası!), ve râina derler. Bu sözleri, ağızlarını eğip bükerek güya vaziyeti kurtarmak ve dinle alay etmek için söylerler. Halbuki onlar sadece 'İşittik ve itaat ettik', 'İşit!' unzurnâ (bizi de gözet), deselerdi kendileri için elbette daha hayırlı ve daha dürüst bir iş olurdu. Fakat Allah, inkârları yüzünden onları rahmetinden kovdu. Artık onlar pek az iman ederler*."[1750]

Ehl-i kitabın inkârcıları, tevratı tasdik eden Allah'ın kitabını arkalarına atarak ondan yüz çevirmektedirler:

"وَلَمَّا جَاءهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِندِ اللهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ كِتَابَ اللهِ وَرَاء ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ"

"*Onlara, Allah katından, ellerindeki Tevrât'ı tasdik eden bir Peygamber gelince, O Ehl-i kitaptan bir kısmı, güya gerçeği hiç bilmiyorlarmış gibi, Allah'ın kitabını arkalarına atarak ondan yüz çevirdiler*."[1751] Kendilerine kitap verilenlerden bir güruh, sanki bilmiyormuş gibi Allah'ın kitabını arkalarına attılar.[1752] Burada işaret edilen Allah'ın kitabı Tevrât'tır. Yahudiler, Tesniye XVIII/15-18'de yer alan peygamber'in geleceği haberini göz ardı etmek suretiyle Hz. Musa'ya bahşedilen vahyin tümünü reddetmiş oldular.[1753] Sunacağımız âyette kitabı tahrif eden ehl-i kitaba şiddetli bir uyarı vardır:

[1748] Al-i İmrân 3/78; en-Nisa 4/46; el-Maide 5/13.
[1749] İbn Kesir, **Tefsir**, I/260.
[1750] en-Nisa 4/46.
[1751] el-Bakara 2/101.
[1752] İbn Kesir, **Tefsir**, I/70.
[1753] Zemahşerî, **Keşşâf,** I/171; Rıza, **el-Menâr,** I/397; Esed, **Kur'ân Mesajı,** I/27.

" فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَـذَا مِنْ عِندِ اللّهِ لِيَشْتَرُواْ بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً فَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُمْ مِّمَّا يَكْسِبُونَ"

"*Elleriyle (bir) Kitap yazıp sonra onu az bir bedel karşılığında satmak için "Bu Allah katındandır" diyenlere yazıklar olsun! Elleriyle yazdıklarından ötürü vay haline onların! Ve kazandıklarından ötürü vay haline onların*!"[1754] Onlar dinden saptıkları gibi başkalarını da saptırmışlar, âhireti bırakıp dünyayı satın almışlardır. Bundan dolayı onların günahları başkalarınınkinden daha büyüktür.[1755]

" أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُواْ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ"

"*Nasıl olur onların size güvenmelerini bekleyebilirsiniz ki? Çünkü onlardan bir zümre vardı ki Allah'ın kelamını işitip akılları aldıktan sonra, bile bile onu değiştirirlerdi*."[1756] Yahudiler İslam'a yakın bir ümmetti; Allah'ın birliği, nübüvvet ve aihret gibi iman esaslarına inanıyorlardı. Hatta yeni bir peygamberin geleceğinden söz ediyorlardı. Hz. Muhammed'in nübüvvetini kabul etmeleri bekleniyordu. Çünkü Kur'ân-ı Kerim Tevrâtı tasdik ediyordu. Ancak onlardan bir grubun "Kelamullah"ı işitip iyice kavradıktan sonra onu kasıtlı olarak tahrif ettikleri belirtilir. Bu tahrif, Hz. Muhammed'in peygamberliği ile ilgili haberleri tahrifti.[1757]

" وَإِنَّ فَرِيقاً مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ"

"*Böyle iken, onlardan bir kısmı, bile bile gerçeği gizler*."[1758] İmanın kökü, kalbe ait bir nitelik olmakla beraber onun geçerli bir iman olması, o kökün zorunlu bir engel bulunmadıkça açıktan ortaya çıkıp yayılmasına bağlıdır. Kitap Ehlinin âlimleri O

[1754] el-Bakara 2/79.
[1755] Râzi, **Tefsir-i Kebir**, III/123.
[1756] el-Bakara 2/75.
[1757] Râzi, **Tefsir-i Kebir**, III/134; İbn Atiyye, **Muharreru'l-Vecîz**, I/167.
[1758] el-Bakara 2/146.

peygamberi, çokiyi tanıdıkları halde mümin olmamışlar, aksine gerçeği gizlediklerinden genel halk kesiminden daha fazla yerilen ve ayıplanan inatçı kâfirlerden olmuşlardır.[1759]

"*İnsanlar için biz kitapta açıkladıktan sonra, indirmiş olduğumuz aşikâr delilleri ve hidâyeti gizleyenler var ya, işte onlara Allah lânet ettiği gibi, Lânet edebilecek herkes de lânet eder.*"[1760] Ebu'l-Aliye der ki, bu âyet Ehl-i kitap hakkında nâzil olmuştur. Onlar Hz. Muhammed'in sıfatlarını gizlemişlerdir. Ayrıca Allah Teâla bu davranıştan dolayı kendilerini lânetleyeceğini bildirmiştir.[1761]

2.7.10. Kitabın Bazısına İnanıp Bazısını İnkâr Etme

İman rükünlerinin birliğinde kitaplar arasında ayırım yoktur. Ehl-i kitab'ın inkâr edenleri hem kitapları tefrik ederler hem de kitabın bazısına inanıp bazısını red ederler:
" أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاء مَن يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنكُمْ إِلاَّ خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ"

" Ne o, Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını red mi ediyorsunuz? İçinizden böyle yapanların elde edeceği netice, dünya hayatında rüsvaylıktan başka bir şey değildir. Kıyamet günü ise en şiddetli azaba itilirler. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir."[1762] Tevrât'ın hükmüne göre; öldürmek, bir kişiyi yurdundan çıkarmak ve Allah'a şirk koşanlara destek olmak yasak iken Yahudiler, müşriklere destek oluyorlar ve inandıkları kutsal kitap olan Tevrât'ın hükümlerini yerine getirmiyorlardı.[1763]

"*Onlara: 'Gelin Allah'ın indirdiği buyruklara tâbi olun!' denildiğinde: 'Hayır, biz babalarımızı hangi inanç üzerinde bulduysak ona uyarız" derler.*"[1764] Said b. Cübeyr (ö. ibn Abbas'tan (ö. nakleder ki; bu âyet, yahidilerden bir taife hakkında nazil olmuştur. Resulullah (s.a.v.) onları islama davet ttiğinde, onlar; hayır, biz atalarımızı

[1759] Elmalılı, **Hak Dini**, I/439.
[1760] el-Bakara 2/159.
[1761] İbn Kesir, **Tefsir,** I/124; Elmalılı, **Hak Dini,** I/461.
[1762] el-Bakara 2/85.
[1763] İbn Kesir, **Tefsir,** I/61-62
[1764] el-Bakara 2/170.

üzerinde bulduğumuz şeye uyarız, demişlerdi.[1765] Ayrıca Tevrat'ta Resulullah ile ilgili haberler bulunduğu halde onları inkâr etmeleri de buna dâhildir.[1766]

"وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ" "*Andolsun biz Musa'ya Kitab'ı verdik, onda da ayrılığa düşüldü."*[1767]

Peygambere tabi olmada Allah'ın kitabına çağrıldıklarında bir grup geri dönüyor. *"Kendilerine Kitap'tan bir pay verilenleri görmez misin ki, aralarında hükmetmesi için Allah'ın Kitab'ına çağırılıyorlar, sonra içlerinden bir gurup geri dönüyor."*[1768] Tevrat ve İncilde kendilerine emredilen Allah'a itaat konusunda Hz. Muhammed (s.a.v.)'e tabi olarak onun hakemliğini kabule çağrıldıklarında, kendi kitaplarından da yüzçevirerek bunu kabule yanaşmıyorlar.[1769]

2.7.11. Allah'ın Âyetlerini İnkâr Edip O'nun Yolunu Eğri Gösterme

Ehl-i kitab'ın inkâr edenleri Allah'ın âyetlerini inkâr ederek insanları O'nun yolundan alıkoymak için eğri göstermeye çabalamaktadırlar:

"يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللهِ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ"

"*Ey Ehl-i kitap! Siz de yanınızdaki kitaplarda doğruluğuna tanık olup dururken, Allah'ın âyetlerini ne diye inkâr ediyorsunuz?"*[1770] Gerek Yahudiler ve gerekse Hıristiyanlar, Allah katından, daha önce kendilerine gönderilen kitapları teyid edecek bir kitabın geleceğini ve bir de peygamber gönderileceğini çok iyi biliyorlardı.[1771] Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberlik sıfatları ve son din tevratta yazılı idi.[1772]

Ehl-i kitabın inkârla beraber Allah'ın yolundan alıkoydukları bildirilmiştir.

[1765] İbn Kesir, **Tefsir,** I/130.
[1766] Râzi, **Tefsir-i Kebir,** III/197.
[1767] Fussişet 41/45.
[1768] Al-i İmrân 3/23.
[1769] İbn Kesir, **Tefsir,** I/257.
[1770] Al-i İmrân 3/70, 98.
[1771] el-Bakara 2/89.
[1772] Kurtubî, **el-Câmi,** IV/100.

"قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللهِ مَنْ آمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجاً وَأَنتُمْ شُهَدَاء وَمَا اللهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ"

"*De ki: Ey Ehl-i kitap! Siz gerçeği görüp bildiğiniz halde, niçin Allah'ın yolunu eğri göstermeye yeltenerek iman edenleri Allah yolundan men ediyorsunuz? Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.*"[1773]

Başka bir âyette de onların müminlerin küfre dönmelerini istemektedirler.

" "وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّاراً حَسَداً مِّنْ عِندِ أَنفُسِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ"

"*Kitap ehlinin çoğu, hak kendilerine apaçık belli olduktan sonra, içlerindeki çekememezlikten ötürü, sizi, inandıktan sonra küfre döndürmeyi isterler.* "[1774]

2.7.12. İman Konularında Hakkı Bâtılla karıştırma ve Gerçeği Gizleme

Ehl-i kitab'ın hakkı gizlemeleri âyette şöyle bildirilmektedir:

"وَإِذَ أَخَذَ اللهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلاَ تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاء ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْاْ بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ"

"Allah, kendilerine kitap verilenlerden, 'Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz'diyerek söz almıştı. Onlar ise bunu kulak ardı ettiler, onu az bir dünyalığa değiştiler. Yaptıkları alış-veriş ne kadar kötü!"[1775]

Kitaplarında olmayan şeyleri söyleyerek Allah adına yalan uydurmaktadırlar:

"وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقاً يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ اللّهِوَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ"

"*Ehl-i kitaptan bir kısmı da, aslında kitaptan olmadığı halde, Sizin kitaptan zannetmeniz için, Okurken ağızlarını dillerini eğip büker (bazı kelimelerin telâffuzunu*

[1773] Al-i İmrân 3/99-100.
[1774] el-Bakara 2/109.
[1775] Al-i İmrân 3/187.

değiştirirler). Bir şeyler söyleyip, 'Bu Allah tarafındandır.' derler. Halbuki o, Allah tarafından değildir. Bile bile Allah adına yalan uydururlar. "[1776]

Ehl-i kitaptan inkâr edenlerin bazıları, kitaplarındaki kelimeleri tahrif ederler:

" "فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَاقَهُمْ لَعنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ وَنَسُواْ حَظّاً مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِ وَلاَ تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىَ خَآئِنَةٍ مِّنْهُمْ إِلاَّ قَلِيلاً مِّنْهُمْ"

"*İşte o Yahudileri, verdikleri kesin sözü bozduklarındandır ki lânetledik, onların kalplerini katılaştırdık. Böylece onlar kelimeleri yerlerinden oynatarak tahrif ederler. Kendilerine tebliğ edilen hususlardan pek çoğunu unuttular. Onların pek azı hariç olmak üzere, onlar tarafından devamlı olarak hainlik görürsün*."[1777]

Yahidilerden bazıları inkârlarından dolayı Allah'ın kelmında tahrifatta bulunmuşlar:

" أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُواْ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ"

"*Onlardan bir zümre vardı ki Allah'ın kelamını işitip akılları aldıktan sonra, bile bile onu değiştirirlerdi*"[1778] Cenab-ı Hakk'ın " مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ" ifadesinden maksat onları o sözün doğruluğunu ve onların uydurdukları şeyin bözukluğunu bildikleri halde, bu hususta inad ederek, kasıtlı olarak yönelmeleridir. Allah'ın kelamını tahrif edenlerin, Yahudilerin ileri gelen din adamları ve hahamlar olduğu "akılları erdiği halde" ibaresi buna delildir.[1779]

Ehl-i kitap bu konuda şöyle uyarılmışlardır: "*Bâtılı hakka karıştırmayın, bile bile gerçeği gizlemeyin!"*[1780] Hakkın bâtılla karıştırılması, Bu gerçeğin tahrif edilerek anlaşılmaz bir hale getirilmesi yahut anlaşılır olsa bile, uzak bir mânaya sokulmasıdır. İşte Yahudî din adamlarının, Hz. Peygamberin geleceğini haber veren Tevrât'ın sözleri

[1776] Al-i İmrân 3/78.
[1777] el-Maide 5/13.
[1778] el-Bakara 2/75; Al-i İmrân 3/118; en-Nisa 4/46.
[1779] Râzi, **Tefsir-i Kebir**, III/113; Kurtubî, **el-Câmi**, II/4.
[1780] el-Bakara 2/42.

üzerindeki tahrifleri böyledir. "*Ey Ehl-i kitap! Niçin bile bile bâtılı hakka karıştırıyor, niçin bile bile hakikati gizliyorsunuz?"*[1781] Âyetin sibakında Yahudi alimler, kalpleriyle Hz. muhammed'in hak peygamber olduğunu bildikleri halde, O'nun peygamberliğini inkâr ediyorlardı. Bu âyette, şüpheler meydana getirmek ve delil ve beyyinatı gizlemek hususunda çabalıyorlardı. Buna göre birinci davranış şekli, azgınlık ve sapıklıktır. İkincisi ise başkalarını azdırma ve saptırmadır.[1782]

"*Baksana o kendilerine kitaptan bir nasip verilenlere! Putlara, kâhinlere, şeytanlara, ne kadar bâtıl varsa hepsine iman ediyorlar ve yetmezmiş gibi, bir de kalkıp kâfirler hakkında 'Onlar, Müslümanlardan daha doğru yoldadır' diyorlar!*"[1783]

2.7.13. Ağızlarıyla İman Ettik Deyip Kalben İnkâr Etme

İman rükünlerinin muhatapları olan Ehl-i kitab'ın inkârcıları, sadece müminlerle karşılaştıklarında ağızlarıyla inandıklarını söyleyerek münafıklık yapmışlardır.

"وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُواْ آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْاْ عَضُّواْ عَلَيْكُمُ الأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ"

"*Onlar, sizinle karşılaştıklarında 'İnandık'derler; kendi başlarına kaldıklarında da, size olan kinlerinden dolayı parmaklarının uçlarını ısırırlar*." [1784]

Bunların her halükarda inkâr içinde oldukları âyette şöyle bildirilmektedir:

"وَإِذَا جَآؤُوكُمْ قَالُوَاْ آمَنَّا وَقَد دَّخَلُواْ بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُواْ بِهِ وَاللّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُواْ يَكْتُمُونَ"

"*Size geldiklerinde "İnandık" derler, oysa yanınıza inkârcı olarak girmiş ve yine inkârcı olarak çıkmışlardır. Allah gizlediklerini daha iyi bilmektedir.*"[1785] "بِالْكُفْرِ " deki "ب" harf-i cerri, onların girerken de çıkarken de kesinlikle hiçbir değişme ve eksilme olmadan, küfürlerinin kendileriyle berader devam ettiğini ifade eder.[1786]

[1781] Al-i İmrân 3/71.
[1782] Râzi, **Tefsir-i Kebir**, IX/391.
[1783] en-Nisa 4/51.
[1784] Al-i İmrân 3/119.
[1785] el-Maide 5/61.
[1786] Râzi, **Tefsir-i Kebir**, IX/139.

Ehl-i kitabın küfür içinde olanlarının münafiklar gibi ağızlarıyla hep inandık demeleridir. "*Ey Resul! Kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla 'inandık' diyen kimselerden ve yahudilerden küfür içinde koşuşanlar(ın hali) seni üzmesin*." [1787]

Başka bir âyette müminleri imandan alıkoymaya çalıştıkları belirtilmektedir.

" وَقَالَت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُواْ بِالَّذِيَ أُنزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُواْ وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُواْ آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ وَلاَ تُؤْمِنُواْ إِلاَّ لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ "

"Kitap ehlinden bir takımı şöyle dedi: 'İnananlara indirilene günün başında inanın, sonunda inkâr edin ki, belki dönerler ve dininize uyanlardan başkasına inanmayın."[1788]

Bazen de bu hallerinin deşifre olmaması için birbirlerini uyarmışlardır:

" وَإِذَا لَقُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ قَالُواْ آمَنَّا وَإِذَا خَلاَ بَعْضُهُمْ إِلَىَ بَعْضٍ قَالُواْ أَتُحَدِّثُونَهُم بِمَا فَتَحَاللّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَآجُّوكُم بِهِ عِندَ رَبِّكُمْ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ "

"*İnananlarla karşılaştıkları zaman, "İnandık" derlerdi; birbirleriyle yalnız kaldıklarında, 'Rabbinizin katında size karşı hüccet göstersinler diye mi Allah'ın size açıkladığını onlara anlatıyorsunuz?' derlerdi*."[1789] " Yani, Allah'ın bize ceza hükmü yerine bize ikramda bulunduğunu söyleyin.[1790] Gerek ahir zaman peygamberinin vasıfları, gerek israiloğullarının geçmiş mâceraları hakkında Allah'ın Tevrât'ta size haber verdiği bilgileri onlara bildiriyor ve sizi mağlup etmeleri için ellerine delil mi veriyorsunuz? diye birbirlerini uyarmak için sitem ve serzenişte bulunurlardı.[1791]

İman rükünlerine muhatap olan isanların bazıları tam bir teslimiyet göstererek iman etmişlerdir. Önceki bütün ilâhi kitapları ve peygamberleri tasdîk ile îmân rükünleri

[1787] el-Maide 5/41.
[1788] Al-i İmrân 3/72-73.
[1789] el-Bakara 2/76.
[1790] Kurtubî, **el-Câmi,** II/5.
[1791] Elmalılı, **Hak Dini,** I/327.

konusunda birliktelik sergilemiştir. Fakat bazıları tamamen inkâr ederek bu rükünlerin tümüne karşı çıkmışlardır.

Yine muhatapların bazıları dıştan iman eder görünüp aslında inkâr etmişlerdir. Kur'ân'da inançlarını çıkar ilişkileriyle sürdürenlerr, nifak içinde oldukları için mümin dahi sayılmadığı gibi böyleleri kâfirler ve zâlimler olarak nitelendirilmiştir. Bazıları ise önyargılaryla tahrife uğrayan dinlerinde kalmakta ısrar etmişlerdir. Kur'ân'ın kabul etmediği peşin bir hükümle kendi batıl olan inançlarını dayatarak bu iman rükünlerine karşı menfi tavırlar takınmışlardır.

SONUÇ

Allah Teâla, peygamberleri aracılığıyla insanlara iman rükünlerinin birlikteliğini bildirmiştir. Nitekim âyetlerde iman rükünlerinin birliği açıkça beyan edilmektedir. Bu rükünlerin birliği hususunda tüm peygamberler ittifak etmişlerdir.

Kur'ân'da iman esaslarının birliğini tasdik, Hz. Peygamber (s.a.v) ve müminlerin özelliklerinden olduğuna yer verilmenin yanı sıra, bu esaslara ayırım yapmadan iman etmek emredilmiştir.

İman erkânı, Kur'ân-ı Kerîm'de bazen topluca bazen de ikili olarak; Allah'a ve âhirete, Allah'a ve Resulüne, Allah'a ve âyetlerine, kitaplara ve peygamberlere iman şeklinde zikredilmektedir. Bu şekilde âyet-i kerîmelerde iman rükünlerinin birliğiyle ilgili hangi husus önem arzediyorsa, onun öne çıktığı görülmektedir.

Âyetlerde, iman rükünlerinden Allah'a ve âhirete iman birliği, aklî ve naklî delillerle anlatılmıştır. Bu itibarla müminlerin gaybe iman gibi bir meziyetlerinin olduğu vurgulanmıştır. Allah'ı ve âhireti yakînen tasdik etmekle müminler, dünya ve âhireti kucaklayan engin bir bakış açısına sahip olmuş olmaktadırlar.

Kur'ân'da iman erkânıyla ilgili olarak Allah'ın âyetlerine ve kelimelerine iman yer almaktadır. Âyetlerde "Allah'ın kelimesi"nin ve kelimenin cemii olarak "Allah'ın kelimeleri"nin geniş bir mâna alanının olduğunu, tevhitten vahye, Allah'ın hükmünden Hz. İsa'nın mûcizevi olarak dünyaya gelmesine kadar birçok anlamı ifade ettiğini gördük. "Allah'ın âyetleri" ise tenzilî âyetlerle beraber, tekvinî âyetleri ve peygamberlerin mûcizelerini ifade etmekte olup - peygamberlere gönderilen mûcizelerin

de- iman konularına dâhil olmalarıdır. Kur'ân'ın her bir âyetini kabul ve tasdik etmek dahi iman rükünlerine dâhildir.

İman esasları bir bütünü oluşturduğu gibi, her bir esas da kendi içinde birlik oluşturmaktadır. Âyetlerde bu birliğe aykırı zan ve iddialara yer verilip muhataplar bunlardan sakındırılmaktadır. Mesela Allah'ın isimlerinde ilhad, Kitabın bir kısmına iman edip bir kısmını inkâr, âhiret inancında sapma, Meleklerin nitelikleri konusunda yanlışa düşme, Peygamberler ve Kitaplar arasında ayırım yapma bu bütünlüğe zarar veren unsurlardandır.

Kur'ân-ı Kerim, insanların iman rükünlerinin birliği karşısındaki tutumlarına değinirken, istikamet üzere olanların yanında sapanlara da işaret etmektedir. İnkâr, sadece Cenab-ı Hakk hakkında şüphe duymak değildir. Melekleri, âhireti, Peygamberleri, Kitapları inkâr, Allah'ın âyetlerini tekzib, yeniden dirilişi imkânsız kabul etmek ve Allah'ın kudretine inanmamak da küfür olarak ifade edilmektedir. Müminler bu rükünlerin tamamını kabul ettikleri gibi, inkârcılar bunlardan birisini veya ikisini bazen de hepsini toptan inkâr etmektedirler.

İman rükünlerinin birlikteliği, âyetlerde farklı üsluplarla anlatılmıştır. Mesela iman konularıyla ilgili olarak muhataplara çeşitli sorular yöneltme, onları müjdeleyip uyarma, temsil ve teşbihlerle konuyu pekiştirme, kıssalar ve yeminlerle bu rükünleri anlatma, iman esaslarıyla ilgili olarak muhataplara emirler verme bunlardandır.

İman esaslarının ve birlikteliğinin muhalifi de sunulmaktadır. Ezcümle, küfür, şirk, nifak, tekzib, dalâlet, zulüm, şek, cühûd, ilhad, kibir ve istiğna, bâtıla îmân, cibt ve tağut, cehalet, heva, isyan, fisk gibi. İman esaslarını tasdik edenler farklı nitelikleriyle mümin, muttaki, müslim, muhlis, muhbit ve mûkin olarak zikredilirken, red ve inkâr edenler; dâllin, kâfir, müşrik, münafik, zâlim, mücrim ve fâsık olarak nitelendirilmiştir.

Aynı şekilde Kur'ân'da iman rükünleri, tasdik, emn, yakîn, gayb, takvâ, şükür, haşyet, islâm, ihbat, tevekkül, hidâyet, ümit, amel, güven, dua, emânet gibi çeşitli

kavramlarla bağlantılıdır. Bunlarla iman rükünleri, birbirinden farklı kavramlarla da zenginleşerek birliktelik oluşturmuştur.

İlk nâzil olan vahiylerde iman rükünlerinden Allah'a ve âhirete iman ön planda iken sonraki vahiylerde, diğer tüm rükünlerle beraber, Allah'a ve Peygamber'e iman ön planda olmaktadır. Bunun sebebi, ilk vahiylerde inkârcı ve müşriklerin bu temel esaslarda yanlış inanca sahip olmalarıdır. Sonraki vahiyler de ise Allah'a ve Peygamber'e imanın yer alması, hem iman rükünlerinin birliğini yerleştirmek hem de Ehl-i kitabın bu konuda yanlış inanç ve tutumlarını düzeltmek içindir.

İman esaslarının birliğine muhatap olan müminler, bu rükünlere "işittik itaat ettik" derler. Kâfirler bu rükünleri kavrayamamışlardır. Allah ile aralarına engel koydukları için sürekli inkâr halinde olmuşlardır.

Münafiklar ise imandan sonra inkâra saplanmışlardır. Sonra da inkârlarına devam edip küfürlerini çoğaltmışlardır.

Ehl-i kitaptan bazıları "işittik isyan ettik"; bazıları da teslim olup "biz daha önce de iman ediyorduk" demişlerdir. Müşrikler ise inançta önyargılı ve inkâra meyilli olduklarından iman erkânının birliğinde münkir konumunda olmuşlardır.

Kur'ân'da iman rükünlerinin ibadetlerle birlikteliğine işaret edilmektedir. Âyetlerde namaz, zekât gibi İslam'ın temel esasları, iman rükünleriyle birliktelik arzetmektedir. Bu ibadetlerden herhangi birini benimsemeyip kabul etmemek küfürdür.

İman rükünlerini tasdik, âyetlerde insanların dünyevî ve uhrevî gayesi olarak ifade edilmiştir. Bunun için birbirinden farklı pek çok mesele, bu erkânla ilişkilendirilmiştir. İman rükünlerini tasdik edenler cennetle müjdelenmiş, inkâr edenler ise sürekli olarak cehennemle uyarılmışlardır.

Âyetlerde merkezî bir konu olarak yer alan iman esaslarının birliği, hükmen, serahaten, nükteten ve işareten dokuz yüz küsur âyetle başlı başına Kur'ân'ın büyük bir

bölümünü teşkil etmektedir. Bu rükünlerin hepsi Allah'a imana bağlanmaktadır. Zira Allah'a imanla diğer esaslar birleşip bu birliği ve bütünlüğü oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

ABDUH, Muhammed, **Risaletu't-Tevhid**, (thk. Muhammed Ammare), Dâru'ş-Şurûk, 1. baskı, Beyrût, 1994.

…..**Tevhid Risalesi**, trc. Sabri Hizmetli, Fecr Yay. Ankara, 1986.

ABDULBÂKİ, Muhammed Fuad, **el- Mu'cemu'l-Müfehres Li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim**, Dâru'l-Fikr, Beyrût, 1991.

ABDULVAHHAB, Muhammed, **el-Usûlu's-Selase ve Edilletuha**, Dâru'l-Vatan, Riyad, ts.

ABDUSSETTAR, Fethullah Said, **el-Medhalu ile't-Tefsîri'l-Mev'duî**, Dâru't-tevzi ven-Neşr el-İslâmi, Kahire, 1991.

ALBAYRAK, Halis, **Kur'ân'ın Bütünlüğü Üzerine,** Şule yay. 6. baskı, İstanbul, 2011.

el-ÂLÛSÎ, Şihabuddin Seyyid Mahmud, **Ruhu'l-Meâni fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azim ve's-Sebi'l-Mesanî,** Beyrût, 1987.

el-ASKALANÎ, Ahmed b. Ali İbn Hacer, **Fethu'l-Barî bi Şerhi Sahihi'l-İmam Ebî Abdillah Muhammed b. İsmail el-Bûharî, (**thk, Abdulaziz b. Abdillah b. Baz-Muhammed Fuad Abdulbakî), el-Mektebetu's-Selefiyye, 2010.

ATAY, Hüseyin, **Kur'ân'a Göre İman Esasları**, Atay Yay. Ankara, 1998.

ATEŞ, Süleyman, **Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Nşr, İstanbul, 1988.

AYDIN, Mehmet, **Müslümanların Hristiyanlara Karşı Yazmış Olduğu Reddiyeler ve Tartışma Konuları**, Konya, 1989.

el-AZZÛZÎ, Muhammed el- Arabî, trc. M. Emin Esadoğlu, **Kur'ân-ı Kerim Fihristi,** Sönmez Nşr. İstanbul, 1979.

BAZERGAN, Mehdi, **Kur'ân'ın Nüzul Süreci**, trc. Yasin Demirkıran, Mela Muhammed Feyzullah, Fecr Yay. Ankara, 1998.

el-BEYDAVÎ, Kâdî Ebu Said Abdullah b. Ömer Nasruddin, **Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl**, 2. baskı, Mısır, 1968.

el-BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali, **Kitabu'l-Esmâ ve's-Sıfat**, Ta'lik: Muhammed Zahid el-Hasan el-Kevserî, el-Mektebetu'l-Ezherî, ts.

BİRIŞIK, Abdulhamit, **DİA,** "Kur'ân", İstanbul, 2002, c. 26, ss. 383-388.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, **Muvazzah İlm-i Kelam,** Bilmen Yay. İstanbul, ts.

…….. **Tefsir Tarihi,** DİB. Yay. Örnek Matbaası, Ankara, 1955.

BOZKURT, Nebi, **DİA**. "Kitap" , İstanbul, 2002, c. 26, ss. 120-121.

BUCAİLLE, Maurice, **Tevrât, İnciller ve Kur'ân**, trc. Mehmet Ali Sönmez, T.D.V. Yay. Ankara, 1991.

el-BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, **el-Camiu's-Sahîh,** 1.baskı, el-Matbaatu's-Selefiyye, el-Kahire, 1983.

CEBECİ, Lütfullah, **Kur'ân-ı Kerim'e Göre Melekler**, İstişare Yay. Kayseri, 1989.

……. **Kur'ân'da Şer Problemi**, Akçağ Yay. Ankara, 1985.

CERRAHOĞLU, İsmail, **Tefsir Usûlü**, T.D.V. Yay. Ankara, 1988.

el-CEVHERÎ, İsmail b. Hammad, **Sıhâh**, "Hakk" md. (thk. Ahmed Abdulğafur Attar), 2. baskı, Daru'l-İlmi'l-Melayîn, Beyrût, 1979.

el-CİSR, Nedim, **Kıssatu'l-İman,** trc. Remzi Barışık, Kitabevi Yay. İstanbul, 1995.

el-CÜRCÂNÎ, Ali b. Muhammed es-Seyyid eş-Şerîf, **Mu'cemu't-Ta'rifat**, thk, Muhammed Sıddık Minşavî, Daru'l-Fadile, el-Kahire, 2004.

el-CÜVEYNÎ, İmamu'l-Haremeyn, **eş-Şamil fî Usûli'd-Din**, Thk. (Ali Samî en-Neşşar), el-Maarif, İskenderiye, 1969.

…….**Kitabu'l-İrşad İlâ Kavâidi'l-Edille fî Usûli'l-İ'tikad**, (thk. Es'ad Temîm), Beyrût, Müessesetu Kutubi's-Sekâfiyye, 1985.

ÇAĞRICI, Mustafa, **DİA**, "Tevekkül", İstanbul, 2012, c.41, ss. 1-2.

ÇANTAY, Hasan Basrî, **Kur'ân-ı Hakîm ve Meâli Kerim,** Risale Yay. İstanbul, 2011.

ÇELİK, Muhammed, **Kur'ân'ın İknâ Hususiyeti**, Çağlayan Yay. İzmir, 1996.

…….**Kur'ân Kur'ân'ı Tanımlıyor,** Şûle Yay. İstanbul, 1998.

ÇETİN, Abdurrahman, **DİA**, "Âyet", İstanbul, 1991, c.4, ss. 242-244.

ÇETİNER, Bedrettin, **DİA**, "Mesel", İstanbul, 2004, c. 29, ss. 299-301.

ed-DÂRUKUTNÎ, Ali b. Ömer, **Sünenu'd-Darukutnî,** (thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd-Ali Muhammed Mu'avvıs), Dâru'l-Ma'rife, 1. baskı, Beyrût 2001.

DAVUD, Abdulahad, **Tevrât ve İncil'e Göre Hz. Muhammed**, trc. Nusret Çam, Nil Yay. İzmir, 1992.

ed-DERVEZE, İzzet, **el-Kur'ânu'l-Mecid**, trc. Vahdettin İnce, Ekin Yay. İstanbul, 1997.

……et-Tefsiru'l-Hadis, trc. Heyet, Ekin Yay. İstanbul, 1997.

ed-DİHLEVÎ, Ahmed b. Abdirrahim Veliyyullah, **Fevzu'l-Kebîr fî Usûli't-Tefsîr**, Matbaatu'l-Ğûsânî, Dimeşk, 2008.

DİYANET **İSLAM ANSİKLOPEDİSİ**, T.D.V. Yay. İstanbul,

DIRAZ, M. Abdullah, **Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru**, (trc. Salih Akdemir), Mim Yay. Ankara, 1983.

DUMLU, Ömer, **Kur'ân'da Salâh Meselesi**, 3.baskı, D.İ.B. Yay. Ankara, 2009.

EBÛ DAVUD, Süleyman b.Eş'es el-Ezdî es-Sicistanî, **Sünenî Ebû Davud, (**thk. Şuayb el-Arnevut-Muhammed Kamil Kureblî-Abdullatif Hirzullah), Dâru'r-Risale el-Alemiyye, 1.baskı, Dimeşk, 2009.

EBU HANİFE, **el-Âlim ve'l-Müteallim,** (thk. Muhammed Zahid el-Kevserî), Matbaatu'l-Envar, el-Kahire, 1989.

EBU HAYYAN, el-Endelûsi, Muhammed b.Yusuf b. Ali, **el-Bahru'l-Muhît**, Beyrût, 1990.

EBUSSUUD, Muhammed b. Muhyiddin Muhammed el-İmâdî, **İrşâd-ı aklı's-Selîm ilâ mezâye'l-Kitabi'l-Kerim,** Beyrût, 1994.

EBU UBEYDE, Muammer b. Müsenna et-Temimi, **Mecâzu'l-Kur'ân**, (thk. M. Fuat Sezgin), Mektebetü'l-Hanci, Dâru'l-Fikr, Kahire, 1954.

EBU ZEHRA, Muhammed, **el-Mucizetu'l-Kübra el-Kur'ân,** Dâru'l-Fikri'l-Arabî**,** Kahire, 1970.

ELMALILI, Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'ân Dili,** Nebioğlu Basımevi, 2. baskı, İstanbul, 1969.

ESED, Muhammed, **Kur'ân Mesajı Meal-Tefsir**, (trc. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk), İşaret Yay. İstanbul, 1996.

el-EZHERÎ, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed, **Tehzibu'l-Lüğa**, (thk. Ahmed Abdülhalim el-Berdûnî), Mısır, ts.

el-FARUKÎ, İsmail Râci, **Tevhid**, (trc. Dilaver Yardım), İnsan Yay. İstanbul, 1987.

FAZLURRAHMAN, **Ana Konularıyla Kur'ân**, (trc. Alpaslan Açıkgenç), Fecr Yay. 1987.

……. **İslâm**, (trc. Mehmet Aydın, Mehmet Dağ), Selçuk Yay. Ankara, 1980.

el-FİRUZÂBÂDÎ, Ebu Tahir Muhammed b. Yakub, **Besairu Zevit Temyiz fi Letaifi'l-Kitabi'l- Aziz**, (thk. M.Ali en-Neccar), 2. baskı, Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrût, 1987.

el-GAZZALÎ, Ebu Hâmid Muhammed, **İhyâu Ulûmi'd-Din**, (trc. Ali Arslan), Akit Yay.1985.

GÖLCÜK, Şerafeddin, **Kelam Tarihi**, 2. baskı, Esra Yay. Konya, 1998.

GÜNGÖR, Mevlüd, **Tefsirde Konulu Tefsir Metodu**, İsamî Araştırmalar Dergisi, Ankara, C. II. Sy.7, 1988.

el-HÂLİDÎ, Salah Abdulfettah, **Fi zilâli'l-İman**, (trc. Oktay Yılmaz), Buruc Yay. İstabul, 2009.

HAMİDULLAH Muhammed, **İslâm'a Giriş**, (trc. Cemal Aydın), TDVY. Ankara, 2009.

HATİB KAZVÎNÎ, Celaluddin Muhammed b. Abdurrahmân b. Ahmed b. Muhammed, **el-Îzâh fî Ulûmi'l-Belâğa el-Meânî ve'l-Beyân ve'l-Bedî'**, Haşiyeler: İbrahim Şemsuddin, 1. baskı, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 2002.

HAVVÂ, Said, **Allah Celle Celâluh**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût,1972.

…….....**İmanın İlkeleri**, (trc. Kenan Gültür), 3. baskı, Ravza Yay. İstanbul,1991.

el-HİCÂZÎ, Muhammed Mahmud, **el-Vahdetu'l-Mevdû'iyye fi'l-Kur'âni'l-Kerim**, Dâru'l-Kütubi'l-Hadise, el-Kahire, 1970.

el-HİLÂLÎ, Mecdî, **Kur'ân Yoluyla İmanı Yapılandırma**, Beka Yay. Mayıs, 2012.

İBN ATİYYE, Kâdî Ebû Muhammed Abdulhakk b. Galib el-Endulusî, **el-Muharreru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitabi'l-Azîz**, (thk. Abdusselam Abduşşafî Muhammed), Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 2001.

İBN ÂŞUR, Muhammed, **et-Tahrir ve't-Tenzil**, ed-Dâru'd-Tunusiyye, Tunus, 1984.

İBN FÂRİS, Ebu'l- Hüseyn Ahmed b. Zekeriyya, **Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa**, (thk. Abdusselam Muhammed b. Harun), Dâru'l-Fikr, Beyrût, 1979.

İBN HALDUN, Ebu Zeyd Abdurrahman b. Muhammed, **el-Mukaddime**, (trc. Zâkir Kâdiri Ugan), Dergah, Yay. İstanbul, 1989.

İBN KAYYIM el-Cevziyye, **Vasfu'l-Cenne**, (trc. İsmail Hakkı Sezer), Uysal Kitapevi Konya, 1988.

İBN KESÎR, İsmail b. Ömer el-Kureşî ed-Dimeşkî Ebu'l-Fida İmadu'd-Din, **Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm**, (thk. Samî b. Muhammed es-Selame), 2. baskı, Dâru'd-Tayyibe, Riyad, 1999.

İBN KUTEYBE, Abdullah b. Müslim el- Mervezi, **Te'vilu Müşkili'l-Kur'ân**, (Şerh ve Nşr. Ahmet Sakr), Dâru'l-kütübü'l-İlmiyye, el-Kahire, 1973.

İBN MÂCE, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezîd, **Sünenu İbn Mace**, (thk, Muhammed Fuad Abdulbakî), Dâru'l-İhyai'l-Kutub, 2009.

İBN MANZÛR, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mukrim, **Lisanu'l-Arab**, Dâru Sâdır, Beyrût, 1990.

İBN NEDİM, Ebu'l-Ferec Muhammed b. İshak, **el-Fihrist**, Dâru'l-Fikr, Beyrût, 1978.

İBN TEYMİYE, Şeyhulislam Ahmed b. Abdulhalim, **Kitabu'l-İman**, Talik ve Tashih: Cemaatun mine'l-Ulema, Dâru İbnu'l-Haldûn, İskenderiyye, ts.

……**İman Üzerine**, (trc. Salih Uçan), Pınar Yay. İstanbul, 1985.

İNANÇ, İBADET ve GÜNLÜK YAŞAYIŞ ANSİKLOPEDİSİ, M.Ü.İ.F. Yay. İstanbul, 2006.

el-İSFEHANÎ, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed er-Rağib, **el-Müfredat fî Ğaribi'l-Kur'ân**, Mektebetu'n-Nizar Mustafa el-Baz, ts.

İA. (**İslâm Ansiklopedisi**), MEGSB. Yay. İstanbul, ts.

İZUTSU**,** Toshihiko, **İslam Düşüncesinde İman Kavramı,** (trc. Selahaddin Ayaz), Pınar Yay. İstanbul, 1984.

……..**Kur'ân'da Allah ve İnsan,** (trc. Süleyman Ateş), Kevser Yay. Ankara, ts.

JANSEN, j.j.G., **Kur'ân'a Bilimsel- Filolojik- Pratik Yaklaşımlar**, (trc. Halilrahman Açar), Fecr Yay. Ankara, 1993.

JEFFERY, Arthur, **The Foreign Vocabulary of the Kurân**, Cairo, 1937.

el-KÂDÎ, Abdulfettah, **Esbâb-ı Nüzûl**, (trc. Salih akdemir), Fecr Yay. Ankara, 1986.

KÂDÎ, HAZİN, NESEFÎ, İBN ABBAS, **Mecmeu't- Tefasir**, Çağrı Yay. İstanbul, 1984.

el-KASIMÎ, Muhammed Cemâluddin, **Mehasinut-Te'vîl**, Dâru İhyai Kütübi'l-İmiyye, Kahire, ts.

……..**Delâilu't-Tevhid**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1984.

KILAVUZ, Ahmet, **İman ve Küfür Sınırı,** Marifet Yay. İstanbul, 1990.

KOÇYİĞİT, Talat, CERRAHOĞLU, İsmail, **Kur'ân-ı Kerim Meali ve Tefsiri**, TDV. Yay. Ankara, 1990.

KOMİSYON, **Kur'ân Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir,** DİAB Yay. Ankara, 2008.

el-KURTUBÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, **el- Câmi li Ahkâmi'l- Kur'ân**, Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1988.

KUTUB, Muhammed, **Kur'ân Araştırmaları**, (trc, Akif Nûri), Fikir Yay. İstanbul, 1981.

KUTUB, Seyyid, **fi Zilali'l- Kur'ân,** Dâruş-şuruk, Beyrût, 1985. trc. Heyet, Hikmet Yay. İstanbul, 1991.

…… **Kur'ân'da Edebi Tasvir**, (trc. Süleyman Ateş), Hilal Yay. Ankara, 1965.

…**Kur'ân'da Kıyamet Sahneleri**, **(**trc. Süleyman Ateş), 3. baskı Hilal Yay. Ankara.

MALİK B. ENES, **el-Muvatta**, (thk. Muhammed Fuad Abdulbaki), Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî, Beyrût, 1985.

MALİK BİN-NEBİ, **Kur'ân-ı Kerim Mucizesi**, (trc, Ergun Göze), Diyanet Vakfi Yay. Ankara, 1991.

el-MÂTURÎDÎ, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd, **Te'vilâtü Ehli's-Sünne**, (thk. Mecdî Bâsillûm), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 2005.

el-MERÂĞİ, Ahmet Mustafa, **Tefsîru'l-Merâğî**, Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1998.

MERTOĞLU, Mehmet Suat, "Üslûbü'l-Kur'ân" **DİA**, İstanbul, 2012, c. 42, ss. 382.

el-MEVDUDÎ, Ebu'l-Ala, **Tefhimu'l Kur'ân**, trc. Heyet, İnsan Yay. İstanbul, 1986.

…….. **İslâm,** trc. Muhammed Han Kayanî, Furkan Yay. Ankara, 1983.

el-MEYDANÎ, Abdurrahman, **el-Akaidu'l-İslâmiyye**, Daru'l-kalem, Dımaşk, 1996.

el-MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin b. el-Haccâc, **Sahihu Müslim**, Beytu'l-Efkâr ed-Devliyye, Suûdî Arabistan, 1998.

MUHAMMED MUSTAFA, Muhammed, **el-Fihrisu'l-Mevduiyye li Ayati'l-Kur'âni'l-Kerim**, Beyrût, 1989.

en-NESEFÎ, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, **Tefsirun-Nesefî**, Kahraman Yay. İstanbul, 1984.

en-NESEFÎ, Ebu'l-Muin, **Tabsiretu'l-Edille**, Dâru'l-Kalem, Dımeşk, 1993.

NÛRSÎ, Bediüzzaman Said, **Sözler,** Rnk. Neşriyat, İstanbul, 2014.

…….**Mesnevî-i Nûriye**, (trc. Abdulmecid Nûrsi), Sözler Yay. İstanbul, 2003.

……**İşârâtu'l-İ'caz**, (trc. Abdulmecid Nûrsi), Envâr Nşr. İstanbul, 2003.

…….**Şualar**, Rnk. Neşriyat, İstanbul, 2014.

ÖZSOY, Ömer, İlhami Güler, **Konularına Göre Kur'ân**, Fecr Yay. Ankara,1996.

ÖZCAN, Hanefi, **Epistemolojik Açıdan İman**, MÜİFV. Yay. İstanbul, 1992.

el-PEZDEVÎ, Ebu Yusr Muhammed, **Ehl-i Sünnet Akaidi**, (trc. Şerafeddin Gölcük), Kayhan Yay. İstanbul,1980.

er-RÂZÎ, Muhammed b. Ömer Fahruddin, **Mefatihu'l-Gayb**, Dâru-l-Küyubu'l-İmiyye, Tahran, ts.

……..**Tefsir-i Kebir**, (trc. Suat YILDIRIM, Lütfullah CEBECİ, Sadık KILIÇ, Sadık DOĞRU, Akçağ Yay. Ankara, 1988.

…….. **el-Erbain fi usûlid-din**, (thk. A. Hicâzî, es-Saka), Dâru'l-Külliyati'l-Ezheriyye, el-Kahire, 1986.

RIZA, Muhammed Reşid ve Muhammed. Abduh, **Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim (Tefsiru'l-Menar)**, Daru'l-Menar, 2. baskı, Kahire, 1947.

es-SÂBÛNÎ, Muhammed Ali, **Safvetu't- Tefasir**, Dersaadet, İstanbul, 1980.

es-SALİH, Subhi**, Ölümden Sonra Diriliş**, (trc. Şerafettin Gölcük), 3. baskı, Kayıhan Yay. İstanbul, 1987.

es-SALLABİ, Ali Muhammed, **İslâm İnanç Esasları**, (trc. Mustafa Kasadar), Ravza Yay. İstanbul, 2016.

…….**Allah'a İman**, (trc. Şerafettin Şenaslan), Ravza Yay., 4. baskı. İstanbul, 2010.

……**Âhiret'e İman**, (trc. Harun Ünal, Mustafa Kasadar, Şerafettin Şenaslan), Ravza Yay. 1. baskı, İstanbul, 2010.

SOYSALDI, H. Mehmet, **Kur'ân Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar**, Çağlayan Yay. İzmir, 1997.

es-SÜLEMİ, İzz b. Abdusselam, **Tefsiru'l-Kur'ân**, Beyrût, 1996.

SÜLÜN, Murat, **Kur'ân-ı Kerim Açısından İman-Amel İlişkisi**, Ekin Yay. İstanbul, 2000.

es-SUYÛTÎ, Celaleddin Abdirrahman b. Ebî Bekr, **el-İtkan fî Ulûmi'l-Kur'ân**, (thk. Merkezu'd-Dirasati'l-Kur'âniyye), el-Memleketu'l-Arabiyye es-Su'ûdiyye, ts.

……**ed-Dürru'l-Mensûr fî Tefsîri bi'l-Mesûr**, (thk. Abdullah b. Abdilmuhsin et-Turkî), 1. baskı, Daru Hicr, Kahire, 2003.

el-ŞA'RAVİ, Muhammed Mütevelli, **Kur'ân Mucizesi**, (trc. Sait Şimşek), Esra Yay. Konya, 1994.

ŞEHATE, Abdullah, **Tefsiru'l- Âyâti'l- Kevniyye**, Dâru'l-İ'tisam, el-Kahire, ts.

ŞENGÜL, İdris, **Kur'ân Kıssaları Üzerine,** Işık Yay. İzmir, 1994.

eş-ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali b. Muhammed, **Fethu'l- Kadîr**, Kahire, 1968.

et-TABÂTABAÎ, Muhammed Hüseyin, **el-Mizan fî Tefsîri'l- Kur'ân**, 2. baskı, Müessesetü'l-A'lemi, Beyrût, 1973.

et-TABBÂRA, Afif Abdulfettah, **Rûhu'd-Dini'l-İslâm,** 10. baskı. Dâru'l-İlm, Beyrût, 1973.

……..**el-Yehûd fi'l- Kur'ân**, 11.baskı. Dâru'l-İlm, Beyrût, 1986.

et-TABERÎ, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, **Câmiu'l-Beyân an Te'vili'l-Âyi'l-Kur'ân**, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1992.

et-TEFTAZÂNÎ, Sadüddin, **Şerhu'l-Akaidi'n-Nesefiyye**, (Nşr. Ahmed es-Sekkâ), Mektebetü'l-Külliyati'l-Ezheriyye, Kahire, 1988.

TİLLİCH, Paul, **İmanın Dinamikleri**, (trc. Fahrullah Terkan, Salih Özer), Ankara okulu Yay. Ankara, 2000.

TOPALOĞLU, Bekir, **Allah'ın Varlığı**, TDV. Yay. 6. baskı, Ankara, 1992.

……. "Allah", **DİA,** İstanbul, 1989, c.2, ss. 471-498.

ULUTÜRK, Veli, **Kur'ân-ı Kerim Allah'ı Nasıl Tanıtıyor**, Işık akademi Yay. İzmir, 2007.

……..**Kur'ân'da Ehl-i Kitap,** İnsan Yay. İstanbul, 1996.

el-VÂHİDİ, **Esbâb-ı Nüzûl**, (trc. Necati Tetik, Necdet Çağıl), İhtar Yay. Erzurum, 1994.

el-VÂHİDİ, Ali b. Ahmed, **el-Vasit fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Mecid**, Beyrût, 1994.

YAVUZ, Yusuf Şevki, "Nübüvvet", **DİA**, İstanbul, 2007, c. 33, ss. 279-285.

……. " Peygamber", **DİA**, İstanbul, 2007, c. 34, ss. 257-262.

YÜCEER, İsa, **İnanç Felsefemiz**, Birleşik Matba, İzmir, 2016.

YÜKSEL, Nevzat, **Konularına Göre Kur'ân-ı Kerim Fihristi**, 4.baskı, Bayrak Yay. İstanbul, 1993.

ez-ZEBİDÎ, Muhammed Murtaza, **Tâcu'l-Arus,** Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1966.

ez-ZEMAHŞERÎ, Carullah Mahmud b. Amr, **el-Keşşaf an Hakaiki Ğavamidi't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekâvîl fi Vücuhi't-Te'vil**, Edebi'l-Havza Neşriyat, ts.

ez-ZÜRKÂNÎ, Muhammed Abdulazim, **Menâhilu'l-İrfan fi Ulûmi'l-Kur'ân**, el-Kahire, 1996.

ez-ZERKEŞÎ, Bedruddin, **el-Burhân fi Ulûmi'l-Kur'ân**, Mektebetü'ş-Şamile, 1990.

ez-ZİNDANÎ, Abdulmecid, **Kitâbu't- Tevhid**, Dâru'l- Hayr, Beyrût, 1999.

…… **Kiâbu Tevhidi'l -Hâlık,** Dâru'l- Hayr, Beyrût, 1999.

ez-ZUHAYLÎ, Vehbe bin Mustafa, **et-Tefsiru'l-Münir**, Dâru'l-Fikri'l-Muasır, Dımaşk, 1996.